نشر کردهٔ
وزارت تعلیم و تربیه
ریاست تالیف و ترجمه

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو

نگارش
زلمی هیوادمل

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو

جلد اول

نگارش

زلمی هیواد مل

باهتمام عبدالکریم پتنگ

نشر کردهٔ

ریاست تالیف و ترجمهٔ وزارت تعلیم و تربیه

۱۳۵۶

طرح پشتی

از محمد روحانی رؤیا

اهدا

به پیشگاهی استاد اجل پوهاند عبدالحی حبیبی

که نگارنده را افتخار شاگردی شان حاصل است، درایام تحصیل و بعد ها چون پدر مهربان در تربیه ام حصه داشته اند.

یادونه

دتألیف او ترجمې ریاست و یاړی، چې دننني تړولنی دغوښتنو سره سم زموږ
د ځوان جمهوری دولت ددی عالي هدف په رڼاکی چې په علمي او ادبي اثارو
دپښتو ژبې لمن دلیکوالو او شاعرانو په ادبي ښایسته ګلانو ډکول او ښکلی کول
دی دځپلو نورو فرهنګي خدمتونو په لړکی د پښتو ژبې دادب مینانو ته دهغی
دبین‌المللي سیمینار دآثارو یو ګټور اثر چې د «فرهنګ زبان وادبیات پښتو» په نامه
یادیږي ددغه سیمنار دمقدماتي غونډی دفیصلې په حکم چاپ او وړاندی کوی .

له نیکه مرغه په دی نوی ادبي اثرکی ددوهمې هجري پیړۍ نه را په دې خوا
تقریباً ددوو زرو په شاوخوا کی دهغو لیکوالانو او شاعرانو سوانح او دکلام نمونې
چاپ شوی دی چې پوره پوره تازه والي لري او ځینې داسې کسان هم پکی شته
چې له قلمي نسخو او یاداشتونو څخه پرته په نورو تذکرو او یا چاپ شوو آثاروکی
یې کوم ذکر نه دی راغلی. البته یقین لرو چې ددی ادبي چینې رڼې او تازه
اوبه به دپښتو ژبې دادب تږو تنده لږ څه ماته کړی. دا چې دښوونې او روزنې
ونډه په دی علمي غونډو کی تړاکل شوی، نو دتألیف او ترجمې ریاست ته وظیفه
ورکړه شوه چې ددی کتاب په چاپولوکی برخه واخلی او دادی دسیمنار درانه‌محترم
مجلس ته دغه کتاب وړاندی کیږي. هیله ده چې د پښتو ژبې دنورو چاپ شوو
آثارو په کتار کی د پښتو ژبې دپراختیا او غني کید و دپاره خدمت وبلل شي.

په درناوی

محمد صدیق سیلانی

دتألیف او ترجمې رئیس

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو

اته سوه کاله د مخه د غزني نوميالي مفکر داسې ويلي و:

لشکر از بهر ملک و دين بايد
خود چنين اند و اين چنين بايد
(سنايی)

کله چې ددې کتاب ښاغلي ليکوال زلمي هيوادمل لا په پوهنځي کې زده کوونکی و، ما به دده ذوق اوپوهه ليدله، نو به مې له ځانه سره ويل، چې يو افغان د ذوق خاوند اوز يار کښ محصل بايد د غسې وي، چې د خپل فرهنګ او ژ بې سره دغسې مينه ولري.

د خدای چې پرچا ښه پيرزو وي، هغه نو په داسې کار بوخت کړي، چې ورته ور وي، اوذوق ئې لري، اودخپل زيار اوکړاوګټه ووينې.

هيواد مل خو د زده کړې رسمي دوره په پوهنځي کې تمامه کړه، مګر دې پوهيدۀ چې د پوهنځي زده کړې بابيزې دي، سړی پخپله بايد ځان پوه کاندی. مطالعه وکړي، او دا ومنې چه يو انسان ترمرګه پورې زده کوونکی دی، اوهروخت، هرڅه، هرڅونې په هره توګه زده کيدای سی.

خدای دې زلمي ته ډير عمر ورکي، چې دغسې زده کوونکی پاته سی، اولا ډير څه زدهٔ کړي، اوخپلې ژبې ته داسې ګټور کارونه وکې، چې د يوه افغان زلمي سره ښايي.

ب

هیواد مل دغه کتابګوتېږ زما په خوښتنه په‌لږ وخت کی بشپړ کېږ ، ده د پښتو ژبې او دافغان لږ تر لږه(۲۰۰۰) تنه شاعران، لیکوالان، نومیالی خلک په‌دې "حبیبی واړه کتاب کی په‌لنډ ډول مردف وښوول.

دا کتاب مفصل نه دئ، د زده کوونکو او هغو خلکو لپاره کښل سوئ دئ، چی یو سړی په لنډه توګه ژر وپیژني او بیایی په مفصلاتو کی داحوال اوآثار و پلټنه وکړی. اودلته تش دوني ورته ښکاره سی، چی هغه مطلوب سړی دکوم وخت، اوکومی ډلی و، اوکوم اثر څني پاته دئ که یه؟

زه دښاغلی هیوادمل دغه زیار ستایم اودا غواړم، چی دې د ذوق اوپوهی‌خاوند زلمی ته عمر اوتوفیق ورکي، چی پښتوته لانور غټ خدمتونه وکړی، اوهغه څه چی موږ زلموته نا تمام سپارلی دی، دی اودوی‌یی لاپسی بشپړکی. ځکه چی دوی د فرهنګ اوژبی لپاره، زموږ تکړه اوزلمی‌غښتلی لښکر دی، چی دحضرت سنایی په قول:

«خود چنین اندو این چنین باید.»

جمال مینه‌کابل؛ د زمری ۷، ۱۳۵۶

پوهاند عبدالحی حبیبی

دا کتاب

پښتو هغه ژبه ده، چې له دوو زرو کالو پخوا په دې ژبــه د ليکل شوو آثــارو علايم ليدل شوې، او مخصوصاً له اسلامي دورې وروسته لويو شاعرانـو پـه دې ژبه شعرونه ويلي، او سترو عالمانو په دې ژبه کتابونه کښلي دي، چې د دغو آثارو او اشعارو تحقيق زموږ دځوانانو طالب العلمانو او محققينو کار دی.

دتاريخ ادبيات مطالعين او شاګردان، تل دخپلې مطالعې په وخت کې له ځينو ادبي اصطلاحاتو، آثارو دادبياتو او شاعرانو له اسماوو سره مخامخ کيږي، چې دپوهيدنــې لپاره يې فرهنګونو او د غه ډول کښو ته مراجعه کـوي، او ددغه ډول آثارو موجوديت ته دضرورت احساس کوي .

په پښتو ادب کې ددغه ډول کتاب دموجوديت ضرورت له ډيرې پخوامحوس و، د خوشحالي ځای دی چې په دې سيمينار کې د«فرهنګ زبان وادبيات پښتو» کتاب زما د ځوان همکار ، ګران دوست او تـکړه شاګرد ښاغلي زلمي هيواد مل تـأليف دعلم او ادب خاوندانو او محققينو ته وړاندې کيږي .

زه ښاغلي زلمي هيواد مل له هغه وخته پيژنم، چې دادبيا تـو په پـوهنځي کـې محصل و، زه دده په علمي استعداد دتحقيق او مطالعې په د قت باوری يم، زه باور لرم چې دی زموږ له هغو ځوانانو څخه دی چې هر علمي کار او دتحقيق اوليکنې مسايل په خيريت تر سره کوي ،او هر کار چه ورسپارل کيږي، له نتيجې يې بـايد سړی مطمئين وي.

هیواد مل دیوه داسی کتاب تألیف ته لاس اوږد کړی دی، چی زموږ علمی محافل یی له پخوا غوښتونکی وو، او دا څه اسان کار هم نه دی، زیات تحقیق او کراو ته ضرورت لری، او دنورو پوهانو او محققینو مرسته غواړی .

ددی کتاب په لومړی ټوک کی چی اوس د لوستونکو په لاس کی دی، د پښتو ژبی دهغو نثر لیکونکو او شاعرانو احوال راغلی، چی له (۱۳۰ - ۱۳۹۷ هـ ق) پوری پهدی ژبه کی تیر شوی‌دی، ددغه کتاب پهدوهم ټوک کې به ادبی اصطلاحات پښتو کتب، او دمستشرقینو احوال را وړل کیږی . ددوهم ټوک ارزښت له‌لومړی ټوک نه لږ نه دی، ځکه ددوهم ټوک مطالب هم ټول دمطالعینو او تاریخ ادب دشاګردانو داستفادی او ضرورت وړ مواد دی. دښاغلی هیواد مل کار له هغه اهمیته سره چی لري یی، زیاتو نورو ستونزو او علمی کړاوونو ته هم اړ دی.

دغه کتاب باید څو ځله چاپ شی ، او په هر نوی چاپ کی نوی مواد پری اضافه شی، زه هیله لرم چی دلومړی ټوک تر چاپ وروسته دی یی ژر تر ژره دوهم ټوک هم تیار او خپور شی، ددی اثر مبارکی ګران هیواد مل ته وایم ، او په علمی چاروکی یی لازیات بریالیتوبونه غواړم.

پوهاند میر حسین شاه

د ادبیاتو او بشری علومو دپوهنځی رئیس

فرهنگ زبان وادبیات پښتو

این کتاب از جملهٔ آن اثار است که چاپ آن بمناسبت سیمینار بردو قرن آثارچاپ شدهٔ پښتو مناسبتر وشایسته ترمیباشد. واقعاً اگر دو قرن مطالعات پښتو وجود نمیداشت تالیف چنین کتاب نیز ممکن نمیگردید ولازم هم نمی شد.

موجودیت چنین یك کتاب برروی میز هرشاگرد تاریخ ادبیات ومطالعهٔ زبان لوازم میباشد. در همه کشورهای جهان دربارهٔ ادبیات زبان هائی که با آن سروکار دارند چنین کتب عیناً حیثیت قلم، کاغذ وچراغ ودیگر وسایل رادارد ویاا گر بهتر تشبیه کنیم شبیه به آلات وادوات ماشین کاران میباشد: کارکردن بدون این کتاب چنان است که پیچ های یك ماشین رابادست بازوبسته کنیم.

چون این کتاب نخستین اقدام درین زمینهٔمشخص میباشد یقین است که نگارندهٔ فعال وخستگی ناپذیر رابرای تکمیل جلد های مابعد ونیز برای کامل ساختن همین جلد اول اززحمت شبارروزی فارغ نخواهدنشست. این مساعی مستقبل وی زمانی موفق خواهد بود که همکاران وی وهمه اهل ادب نظریات مشخص خودرابوی شفاهی وتحریری برسانند. امید میرود ازین کتاب بارها تجدید چاپ شود ودرهر تجدید چاپ مواد عمدهٔ بران افزون گردد.

این کتاب ازیکسو برای محصلان، معلمان واهل ادب وقلم سودمند میباشد و از طرف دیگر نقش تکمیل کننده ومعاون یك عده کتب دیگر درزمینه کتاب شناسی رادارد. ضرورت های مارباد است دریغ درانست که درین چهل سال یکعدهٔ زیاد کتب

و

وآثاررا که مورد احتیاج اول مانیست در پهلوی کتب مفیدبچاپ رسانده ایم ودرچاپ
چنین فرهنگ هاوقاموس های پښتو۔ دری ودری ۔ پښتو بهسایزهای مختلف کوتاهی
مطلق کرده ایم ومیورزیم. زمانیکه درآینده بسرجمع کارهای ما ارزیابی کنند آنگاه
یقیناً این نظر کنونی من تائید خواهد شد . پس این کتاب درزمینهٔ پیشرفت مطالعات
پښتو یك وسیله وافزار لازمی بود ومزید برین تالیف وچاپ آن نباید تاخیر میبافت .

باین موجب ، نگارنده گرانقدرآنرا ازصمیم دل تبریك میگوییم واز خدای پاك
میخواهیم بوی عمردرازوصحت کامل نصیب فرماید، تاجلد های مابعد این کتاب را
ونیز دیگرکتب راکه درین زمینه سودمند باشد بچاپ رساند وآتش شوق اوپیوسته
فروزان بماند.

کابل ۔ اسد ۱۳۵۶

دکتورروان فرهادی

آ

آدم : آدم از صوفیان وسخنوران دینی زبان پښتوست ، که در حدود قرن یازدهٔ هجری میزیست . شعر ویرا مخطوطهٔ عبدالغنی کاسی (کتابت ۱۱٤۲ هق) به ما رسانیده از مطالعه شعروی برمی آید که آدم از سلوك ومعرفت بهره ای داشت از اشعار اوست :

دا بیان فقیر آدم ویلی
پرخلاصه سلوك کی له نظیره

آدم : چکامه های آدم در بیاض میاحسیب گل کاکا خیل (متوفی ۱۳۰۵ ه ق) ثبت است ، چون اکثر شعر ای این جنگ در اواسط و اواخر قرن دوازده واوایل قرن سیزده میزیستند ، گمان میرود که آدم نیز در همین حدود در نواحی پښتونستان موجوده میزیست وسخنور صاحب شهرتی بود که کلامش در جنگ ها وبیاض ها ضبط میگردید.

آدم : از شاعران عوامی پښتو. در ریگستان قندهار زندگی میکرد به آهنگهای ملی اشعار مذهبی ، عشقی وحماسی میسرود اشعارش در عوام شهرت دارد ، آدم به سال ۱۳٥۲ ش از جهان رفت ازوست :

الف وایی بل نسته ـ ب لویـه ا لله
ت وایی توبه کاږ ه خـواره بنده
ث وایی ثابت که‌خپل زړه له گناه

آدم خان: آدم خان فرزند حسن خان از عشیره میته خیل قوم یوسفزی بود، در عصر اکبر مغـولی (۹۶۳ ـ ۱۰۱٤ هق) در شـیر خانه از توابـع سوات سـکونت داشت. آدم خان فریفته دختری بنام «درخو» بود، داستان عشق این دو دلداده نهایت جذاب ودلچسپ است. آدم خان در میـدان عشق سر بازی میکند تا اینـکه قربانی عشق میـگردد و معشوقه اش نیـز از ماتم وی سـوگـوار و از دنیـا میـگذرد. داستان «آدم خان ودرخانی» در قبایل پښتونها شـهرت زیادی دارد و از قصص ملی ما شـمرده میشود.

این قصه علاوه از شـکل شفاهی آن توسط نویسند گان وشعرای زبان ملی پښتو منظوم ومنثور ثبت وتألیف گـردیده است . در خـلال د استان «آدم خان ودرخانی» سرود های‌به آ دم خان‌منسوب است، این «سرود هـا را مستر راورتی مستشرق نیزضـبط نموده‌الفنستون ودیـگر واقعـه نـگاران و مؤلفین غرب از شهرت‌این‌قصه‌یاد آور میشوندازسرودهای آدم‌خان‌است:

درخانی‌میرمن ملو کـی   په در ست جهان دی ولاړی د حسن کو کی
آدم ستا کتور نځو ر کړ   که ور کوزی کړی ددواړو زلفو څو کی

آدین: از روحانیون، علمأ ، و متصوفین سخنور قرن یازدهٔ هجری شیخ آ دین در بلاد هندوستان میزیست، از آنجا به پشاور هجرت کـرد به خانقاه وبزم روحانی وتصوفی شیخ رحمکار کاکا صاحب (متوفی

۱۰٦۳ هـ ق) راه یافت. در زیارت کاکا صاحب مسکن گزید ، از ارادتمندان و مریدان وی گشت. شیخ آدین سخنور زبان پښتو بود غزلیات پرشور صوفیانهٔ وی به ما رسیده ، آدین به سال ۱۰۷۳ هـ ق رحلت کرد و در زیارت کاکا صاحب دفن گردید از اشعار اوست :

پـرعاشقانـو تـل تهمت وا یه شی
او زه آدین دتهمتونو پنډ پرسرگرځم

آزاد: از شاعران صوفی زبان پښتوست. زندگی وی حدود قرن یازده تعیین میشود. شعر صوفیانهٔ آزاد را مؤلف «ادبی ستوری» با شرح حالش ثبت کرده ازوست :

آزاده مټ پر شریعت کـړه ودریـږه یاره
چی دمولامینه یی روزی شی هغه خوارنه‌وی

آزاد: از معاصران ملك نو روز (متوفی ۱۹۰٦ ع) پنداشته شده آزاد در کوهاټ از مضافات پښتونستان میزیست ، سفری به بلاد دیگر کرد، و مدتی از زاد گاهش دور زیست. آزاد از شعرای غزل گوبود به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود. غزلیات آزاددر جشن نوروزی طبع گردیده ازوست :

له تاجدا به شی آزاده دا حیدر او سرور
های آرمان گل نـګار اوس له‌ماکیږی جدا

آزاد خان: پسر خوشحالخان از شعراء و دانشمندان افغانستان در قرن دوازده هجری . آزاد خان نیز مانند دیگر اعضای خانواده اش

سخنور زبان پښتو بود. قطعات متفرق وی دیده شده ، قطعه ذیل را به مرگ برادرش اشرف خان هجری (متوفی ۱۱۰٦ ه ق)سروده :

د هجرت یی زر سل شپږ ؤ — اشرف خان چی فوت شو یاره
د «غم اندوه» دده تاریخ دی — که حساب کړی ویی شماره

آزاد خان (ساپی) : مولوی آزاد خان بن محب الدین از قوم ساپی بود بهسال ۱۲٤٥ ش در قصبه لنداخیل تگاب کاپیسا بدنیا آمد، علوم متداوله را از علمای منطقه کسب کرد، زبانهای پښتو ، دری ، اردو ، عربی را میدانست ، طبع روان شعری داشت به او زان ملی پښتو شعر میسرود. گاه گاه در طرز کلاسیك به سرودن غزل ورباعی نیز طبع ازمایی میکرد. اشعار آزاد خان زیاده تر شکل شفاهی دارد مجموعه کوچك اشعار وی اخیراً جمع آوری و تهیه شده، مولوی آزاد خان به سال ۱۳۲٥ ش به عمر ۸۰ سالگی رحلت کرد، از اشعار اوست :

آزادی د آزاد خان ده په کلام کی
دی په سوال شرمیږی ډیر له خپل شرفه

آزاد گل (میا) : از علما و دانشوران مبارز قرن اخیر. میا آزاد گل کاکا خیل ختك بن مطهر گل به سال ۱۸۹٥ ع در کاجی خیل زیارت کاکا صاحب بدنیا آمد، وبه سال ۱۹٥۰ رحلت کرد، علوم دینی را در مدرسه دیوبند وعلم طب را در دهلی فرا گرفت، بعد از عودت بزاد گاهش شفاخانه ایرا در مردان اساس گذاشت و در پهلوی آن مجله افغان را به نشر

سپرد، میا بزبانهای پښتو وارد و مینوشت، اشعارش مضامین ملی واجتماعی را در بردارد، ازوست:

دا کارونه دقدرت دی آزاد گله راز دخدای دمعرفت دی هویدا

آصف خان: در جندول مناطق پښتونستان سکونت میکرد، شاعر عوامی بوداشعارشورانگیزعشقی ومذهبی به اوزان ملی پښتوسرود، اشعارش درسینه های عوام محفوظ است. آصف خان درحدود ۱۳۲۰ هـ ش رحلت کرد، ازوست:

چې څمکه شي لینده آسمان یې ژی ویشتونکی خدای شي
پیغمبر به نیسي ډال ورته

آغاجان، محمدصدیق: محمدصدیق مشهور به آغا جان ازادبا وشعرای خاندان روحانی وعلمی فیض محمد اخوانزاده است. پدرش احمد، جدش محمد جان بن فیض محمد اخوانزاده نام داشت. درموسهی لوگرمیزیست، عوام به اساس شهرت روحانی ورسوخ خانوادگی ویرا آغاجان صاحب خطاب میکردند. محمد صدیق بزبان پښتو شعر صوفیانه ومذهبی سرود. بعضی ها اشعارش را ثبت کرده اند، وی به سال ۱۳۵۰ ش رحلت کرد.

آفتاب پری: شاعرۀ هنرمندی بود، که درحدود ۱۳۰۰ هـ ق در مضافات پشاورسکونت داشت. به پیروی ازمقامهای موسیقی هندی غزل میگفت غزل آفتاب پری را بهارگلشن ضبط کرده، مؤلف «ادبی ستوری» در جلد دوم این کتاب سوانح این زن شاعره وهنرمند را می نگارد ونمونۀ شعرش را می آورد، ازوست:

مړه به شي اخر آفتاب پري له دغه غمه ته
ستا په مثال څوك په عشق كې سرگرداني دی

آخون ختټك : نامش آخون و به قبيلهٔ ختټك نسبت داشت. شاعر عوامی بود به اوزان ملی پښتو شعر میسرود، اشعار وی «در گلزار پښتو» طبع شده، زندگی آخون حدو داو اخر قرن سیزده و اوایل همین قرن تخمین میگردد، از وست :

خال دې ايښې په جبين نوم دې خور په روی زمين
زما پير محی الدين دآخون د خوليې گفتار دی

الف

ابا بکر قندهاری: ازاعیان تحریك روشانی، زادگاه وی قندهار بود ـ درحدودقرن یازده هجری میزیست. ابابکر درعلوم دینیه وشرقیه مطالعه ومرور داشت، به تحریك ملی وروحانی وتصوفی روښانیان پیوست، کتابی را بنام (مرآة العارفین) نظم کرد، شعر تصوفی سرود ودر تصوف از همسلکان وحدة الوجودیان به شمار آید از اشعار اوست:

خیر البیان یې کړ ورو ړاندي
احداد خدای وته سجده کړه

ابراهیم: از شعرای قدیم پښتوست، پا دری هیوز غزل ابراهیم را از چمن بی نظیر در کلید افغانی منتخب کرده، ابراهیم غزلیات عشقی میسرود تذکره نویسان پښتو شعر وشرح حال ویرا ضبط کرده اند، ازوست:

بې دردان دعشق له سوزه خبر نه شول
ابراهیم ځکه منت بارد اهل دردیم

ابراهیم خان: ابراهیم خان بن نصرالله خان از قوم کاکړ بود، درقندهار سکونت میکرد تولد وی درعصر اعلیحضرت احمدشاه کبیر

(۱۱۶۰ - ۱۱۸۶ ه ق) اتفاق افتاد و تا سال ۱۲۳۰ ه‍ق در قید حیات بود.

ابراهیم خان از شاگردان شاعر مبتکر پیر محمد کاکړ بود، علوم ادبی را ازین دانشمند نامدار کسب کرد، وفن خوشنویسی را نیز آموخت ابراهیم خان شعر سوز ناك عشقی میسرود وبه لحن شیرین ودلپذیرش میخواند. وی دیوان استادش را با رها کتابت کرد، نمونه شعر وی را تذکره نگاران پښتو ثبت نموده اند ازوست:

په مخ ښایسته یی ښکلي ملوکی — په شاو خوا دی دحسن کوکی

بلبلان ستایی تا په گلزار کی — طوطی دی ستایی په سرې مښوکی

ابراهیم (خلیل): از شاعران عوامی زبان پښتو بود، به عشیره خلیل قوم مومند نسبت داشت. در «سترانی» از مضافات پښتونستان میزیست، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت واز پیروان حافظ عظیم گنداپوری (متوفی ۱۳۲۱ ه ق) پنداشته شده است.

ابراهیم (سواتی): از علما و مؤلفین آواخر قرن دوازده. ابراهیم از اولاد پیر پرنده پیشوا وروحانی بزرگ و مشهور سوات است. درحدود ۱۲۰۰ ه ق حیات داشت قصص زقوم وسیف الملوك از تألیفات اوست.

ابراهیم متی زی: ازغزلسرایان قدیم پښتو. ابراهیم متی زی درحدود قرن یازدهم هجری درتوابع پشاور زیسته در طریقت پیرو طریقه چشتیه بود، طبع شعر نیز داشت غزلیات جذاب عشقی میگفت ازوست:

ابراهیم څکه دآشنا په کوی داخل شه

چې یی عشق شه په دالاردهمنون ورو ورو

ابراهیم شاه: در کالو خان از توابع پښتونستان زندگی میکرد، شاعرحماسه سراوداستان پردازبود. اشعارحماسی وی‌مربوط وقایع رزم‌های افغان وانگلیس ضبط گردیده، قصهٔ دیو ترابان نیز ازتألیفات اوست: ابراهیم شاه تا سال ۱۲۸۰هق حیات داشت از اشعار اوست:

دابراهیم شاه دکالو خان قوت معلوم شو

کوي شعر په دی قصه یې ښکاره نوم شو

ابن الفقه: نامش عبدالرحمن‌وابن الفقه تخلص میکرد، درعصر بهادر شاه عالمگیر در دهلی میزیست. ابن الفقیه شرحی را بـه تجوید قرآن عظیم‌موسوم به مفتاح الرحمان بزبان پارسی نوشت‌ورساله ترتیل را بزبان ملي پښتو نظم کرد ازوست:

دترتیل بحث تمام شه

د ابن الفقه کلام شه

ابن یمین: ازشعرای عصرامیرحبیب‌الله خان (۱۳۱۹-۱۳۳۷ه ق) درلوی‌پاپین شینوارسکونت داشت، به‌طرزکلاسیك شعرمیسرود درشاعری از رحمان بابا پیروی کرد، و از شاگردان مکتب ادبی بابا محسوب میشود. اشعار ابن یمین دیده شده است.

ابوبکر (میا): میا ابوبکر ازعلمأ، روحانیون وادبای قرن سیزده «درگوجروگرهی» ازتوابع‌پښتونستان میزیست. به‌سال ۱۳۰۹ه ق رحلت کرد، میا بزبان پښتو مینوشت نبشته های وی در دست‌است.

ابوالحسن هراتی: از نویسندگان پښتوست، قاضی خیرالله پشاوری نویسد: که ملاابوالحسن هراتی کلیله ودمنه را بزبان پښتو ترجمه کرد.

ابوعلیشاه(سید): سید ابوعلیشاه بن سید امیرالدین ازشعرای شیوابیان وشیرین کلام پښتوست. ابوعلیشاه به سال ۱۸۳۳ ع دراسلام آباد شبقدر پشاور چشم به جهان کشود. علوم دینی را در کتوزی کسب نمود، مدتی را در «پنه یالی» سپری کرد، مشغول تدریس وتألیف می بود. از تألیفات سید ابوعلیشاه جنگنامه حسنین، مناقب غوث الاعظم، در محفل، وفاتنامه، قصهٔ جابر انصاری، کلیله ودمنه، لیلی و مجنون نصیر بربری، قصه قهقه، قصه شمشاد، قصه مرغابی، بختیار، میر حاتم، آدم درخانی، قصه دل افروز جنگنامه محمد حنیفه، جنگنامه شیر علی، جنگنامه کلان، دیوان سید ومناجاتها معلوم است. در دیوان وی غزلیات واشعاری به آهنگهای ملی پښتو دیده میشود. ابوعلیشاه به سال ۱۹۳۰ع رحلت کرده از اشعار اوست:

که ښکاره دې په چمن شي دمخ گل
په نارو سورو راځي ورله بلبل

ابوالقاسم: ازشعرای کلاسیك است، شعرش را مستر هیوز ازچمن بی نظیر درکلید افغانی انتخاب کرده، طبع ابوالقاسم روان وشعرش سهل است موضوع شاعری وی بیشتر عشقی وروحانیست از اشعار اوست:

دابو القاسم غرض دیار وصال دی
خدای یې لا برکت کښیږده په همت کې

ابوالوفاء الافغانی: محمود شاه مشهور بـه ابـوالوفـاء الافغانـی از مشاهیر علمی وادبی افغانستان در دوره معاصرمحسوب میشود، پدرش مبارکشاه قادری نام داشت. اسلاف‌شان از بارکزائیان ارغسان قندهار بودند. مولوی ابوالوفأ به سال ۱۲۶۹ هـ ش بدنیا آمد و به سال ۱۳۵٤ هـ ش در دکن چشم ازجهان پوشید. وی فقیه بزرگ، قادری جید قرآن‌عظیم، مفسر ومحدث وبا علوم اسلامی کاملاً آشنا بود. وقتش را صرف تدریس قرائت، تألیف وتصحیح ونشر نوا در کتب قدیم میکرد.

ابوالوفاء به سال ۱۳٤۸ ق در حیدر آباد دکن مؤسسه علمی ای را بنام «احیاء المعارف نعمانیه» بنیاد گذاشت، و در حدود ۲۰ جلد کتاب به تصحیح و تنظیم وی ازآن مؤسسه انتشار یافت. مولوی ابوالوفاء کتابی را در علم تجوید بنام دلیل القرآن بزبان پښتو نوشت، وهم گاه گاه شعر پښتو نیز سرود اشعار وی در طلوع افغان قندهار نشرشده، استاد ابوالوفاء الافغانی زبانهای پښتو، اردو، پارسی وعربـی را نیك میدانست وباین چهار زبان صلاحیت تألیف ونوشتن داشت.

ابومحمد هاشم: زبدةالفصحا ابو محمدهاشم بن زیـد السروانـی البستی (رح) ازمشاهیر علمی وادبی افغـانستان در قـرن سوم هجری. ابومحمد هاشم‌به سال ۶۲۳ هـ ق در سروان قلعه هلمنـد زاد، دربست از علمأ وفصحادرس‌خواند، سفری به‌عراق کرد. درعراق سالهای‌متمادی ازایمهٔ‌بزرگ‌سماع کرد ودربغداد با ابن‌خلاد که‌به‌ابی‌العینا شهرت داشت مدتی راسپری نمود. بلاغت واشعار عربی را ازوی آموخت بسی از اشعار

استادش را از عربی به پښتو ترجمه کرد. ابو محمد هاشم به سال ۲۹۴ ه ق از بغداد باز گشت و به سال ۲۹۷ ه ق در بست وفات یافت.
ابو محمد هاشم در پښتو کتابی را بنام «دسالووږمه» (نسیم ریگستان) تألیف کرد، درین کتاب فصاحت و بلاغت ادب را بیان داشته بود از وست:

ژ به هم ښه وینا کاندی چی یی وینه
دخاوند پهلاس کی زرا ودر همونه

احسن: غزلیات احسن را مؤلف ورکه‌خزانه درجلد دوم این کتاب ضبط کرده، از غزلسرایان قدیم پښتو محسوب میشود، ازوست:

که رسن دزلفو ورکړی خوار احسن ته
په محیط دریاب د عشق کی گرفتار دی

احمد: از پیروان مکتب ادبی پیر محمد کاکړ. احمد درروه آباد قندهار زندگی میکرد. عالم جید وشاعر چیره‌دست عصرش بود، زندگی وی تا سال ۱۲۰۱ هق یقینی می نماید، از آثار وی دیوان شعر پښتو حقیقت الاسلام وعلم وعمل دیده شده است.

احمد: شاعریست که معمای وی را دار مستتر مستشرق درمجموعهٔ «د پښتو نخوا دشعر هار و بهار» ضبط کرده، احمد درمضافات پښتونستان موجود میزیست، درشعرای عوامی ازسخنوران خوب پښتو محسوب شده میتواند، از شعرش پیداست که وی در مسابقات ادبی و مشاعره های شعرای عوامی بچنان قوت شرکت کردی، که شعرش بی جواب ماندی.
دورهٔ زندگی احمد را تذکره نویسان پښتو حدود ۱۲۵۰ ه ق تخمین

کرده اند. از اشعار اوست:

احمده ستا دشعر کله کړی چا جواب دی

لیدلی می دا باب دی

احمد (آخوند): از پیروان مکتب ادبی آخون درویزهٔ ننگرهاری

پاپینی(۹۴۰، ۱۰۴۸ ه ق). به‌سبك آخوند نثر مسجع نوشته. وشعر سروده،

زندگی وی حدود قرن یازده تخمین میشود. رسایل وقصص دینی ومذهبی ایرا

که آخوند احمد به نثر مسجع ونظم تألیف کرده در دست است. محققین

تاریخ ادب پښتو رسایل ویرا (۸) رساله وقصه قلمداد کرده اند. آخوند

احمد غزلیات جذاب صوفیانه نیز دارد از اشعار اوست:

جنت یی جوړ که په زیر گلونه چی پکی ناستی دجنت جونه

احمد(آخوندخیل): احمد از عشیره آخوندخیل در تذکره های

پښتو به نام «احمد آخوندخیل» ضبط گردیده، احمد در حدود ۱۲۵۰ ه ق

در «خولی» پشاور میزیست، از شاعران داستان سراست، داستان

امیر حمزه را بنظم تألیف کرده؛ از اشعار اوست:

په مکه کی دراتلو دده خبر شه استقبال ته یی امیر ووت بهرشه

زر سیا وش یی ښارته راوسته دننه په‌طعام اکرام یی دیر دیرو پالنه

احمد (پجگی): احمد درقصبه‌پجگی ازتوابع پشاورسکونت داشت،

انیس لواعظین را به‌سال ۱۳۰۵ ه ق به نظم پښتو تألیف کرد، قصه جمجمه

و غزلیات متفرق دیگروی نیز در دست است، احمد پجگی ازشاعران

دینی وقصه‌پرداز پښتوست، که‌تااوایل همین‌قرن‌در قیدحیات بوداز وست:

چې سحر بلبل آواز کا

دهجران له با بـه ساز کا

احمد (تیراهی): گل احمد مشهور به احمد تیراهی، فرزند عبدالکریم از عشیرهٔ خلیل بود. به سال ۱۲۴۲ هـ ق در «سفید ډهیری» توابع پشاور زاد، علوم دینی و دانش مروج عصر را کسب کرد، وبعد از کسب علوم اسلامیه وشرقیه به تدریس وتألیف پرداخت. در «تیراهی» مسکن گزید، ودر همانجا پیشهٔ امامت داشت. زندگی وی تا سال ۱۳۰۱ هق یقینی است احمد در مثنوی بحر خفیف پښتو تصانیف زیادی دارد، از قصه سرایان ومؤلفین مذهبی ادب پښتو محسوب میگردد. تألیفات ویرا تذکره نویسان پښتو چنین ضبط کرده‌اند: (۱) قصص الانبیاء (۲) قصه شهزاده رت وپدمن (۳) قصه طوطی مینا (۴) ذخیرة القراء (۵) هدایت المؤمنین (۶) فالنامه وخوابنامه (۷) قصه جمجمه از اشعار اوست:

تیراهی کـی سکونت کـړم — هـم پیشه دامامت کـړم

یـم پـه اصـل کـی خلیـل — وا یـم تـاتـه اوس دلیـل

سفید ډهیری کی می ښه جدی — خاص بنده دپـاك احـدی

فـرزندیـم دعبدالکـریـم — کـه ایمـان می شی سلیم

احمد (ځدران): احمد بن سلطان بن نورمحمد از طایفه ځدران بود احمد از زادگاهش (مناطق ځدران پکتیا) رهسپار نهرین قطغن گردید، ودر همانجا سکونت اختیار کرد، مدتی را در پشاور نیز سپری کرده، احمد شاعر صاحب دیوان است، به طرز کلاسیك واوزان ملی پښتو شعر سروده

غزلیات پارسی نیز دارد. احمد تا سال (۱۳۱۱ هـ ق) در قید حیات بود دیوان شعروی مطبوع بوده، از اشعار اوست :

په منصب دعاشقی کی پیره داریم
معزولی می دیره ښه ده تر منصبه

احمد (داؤد زی): ازمشاهر صوفیه ومشایخ افغانستان در قرن یازده هجری. شیخ احمد داؤدزی در توابع پشاور میزیست ، شیخ پابند طریقهٔ نقشبندیه بود علاوه از مراتب روحانی ناظم و ادیب پښتو نیز بود، کتابی رابنام «الشرایع والاحکام» بزبان پښتو منظوم کرد. شیخ احمد به سال ۱۱۱۸ هـ ق چشم از جهان پوشیده و در محلهٔ داؤد زی آن دیار مدفون گشت.

احمد (شیخ): شیخ احمد بن شیخ سعید لودی از مؤرخین ورزیدهٔ افغانستان درقرن هفتم هجری. شیخ احمد کتاب پربهای را درآحوال خاندان سلطنتی لودیان ملتان بنام «اعلام اللوذعی فی اخبار اللودی» تألیف نمود واشعار شعرای پښتو آن دودمان را نیز در آن ضبط کرد. این اثر ذیقیمت در نگارش کلید کامرانی مورد استفاده مؤلف بصیر آن کتاب است.

احمد (کلاچی): احمد به یک خاندان فضل ودانش پښتو نهای گنداپور قصبهٔ کلاچی ډیره اسماعیل خان تعلق داشت ، و در حلقه های ادبی پښتو به احمد کلاچی شهرت دارد. شاعر حماسه سراست و دیوان مغتنم شعر از وی باقیست. احمد کلاچی حماسه جنگهای افغان وانگلیس را سروده در اشعار خود از امیر دوست محمد (۱۲۴۲ - ۱۲۷۸ هـ ق) ورنجیت سنگه یاد میکند و مجاهدین افغان چون غازی محمد اکبر

ودیگری رجل حربی وملی را می‌ستاید، احمد شاعر حساسی بود علاوه از آن به آهنگهای ملی پښتو وطرز کلاسیك غزلیات عشقی، اخلاقی ومذهبی نیز دارد. دیوان شعر وی مطبوع است از اشعار اوست:

د احمد په زړگی بل دی اور د مینی
بی دیدنه به روغ نه شی په هیڅ رنگ

احمد(ملا): طالب العلم علوم دینی وشاعر عوامی پښتو. پدرش محمدحسین نام داشت، در شاهی الینگار لغمان سکونت میکرد، تولد وی به سال ۱۳۰۱ ش ووفاتش به سال ۱۳۴۵ ش رخ داده است. ملا احمد مبادی علوم دینی را می فهمید وطبع شعر داشت، به اوزان ملی پښتو اشعار عشقی سروده، از وست:

ما نن ولیده هغه دلبر
شین خال یی ایښی دی زنی په سر

احمد (مولوی): مولوی احمد به سال ۱۲۶۱ هـ ق در تنگی هشنغر بدنیا آمد، علوم متداوله را در منطقه کسب کرد، در فقه، حدیث و تفسیر معلومات داشت. مولوی بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت واز نثر نگاران زبدهٔ پښتو محسوب میگردد. مولوی درنگارش نثر پښتو شیوه ساده نگاری را در پیش گرفت واز پیش آهنگان ساده نویسی در تاریخ نثر پښتو محسوب میگردد. طرز ادا ونویسندگی وی شیرین وزیباست. مولوی گاه گاه شعر نیز گفتی چکامه های وی در دست است از تألیفات او: تاریخ سلطان محمود، ترجمه از تاریخ فرشته، گنج پښتو «مجموعهٔ حکایات

وقصص کوتاه»، مفتاح القرآن، بیان خاصیت اسمای الله تعالی، آثار وی مکرر طبع ونشر گردید. «مولوی به‌سال ۱۳۰۱ هـ ق وفات کرد از اشعار اوست:

په هردم په هر زمان په کار ده ژبه
د همه واره جهان په کار ده ژبه

احمد جان: شاعر عوامی پښتوست، تولد وی به‌سال ۱۲۷۰ ش ووفاتش به سال ۱۳۴۰ ش اتفاق افتاده، احمدجان از عشیرهٔ الیسنگی قوم ځاځی بود و در پتیله ځاځی سکونت میکرد. به آهنگهای ملی شعر میسرود از وست:

دهلک تـوری سترگـی توری یی وروځی دي
تو رو ښو یی را نه ایستی د دوز ی د ی

احمدجان (ملا): از شاعران قصه سراست، قصص زیاددینی وروایتی وخیالی را نظم کرده، احمدجان در «مردانه» «دواوه» پشاور میزیست تا سال ۱۳۳۲ هـ ق حیات داشت، برعلاوه قصص غزلیا ت واشعاری به‌اوزان ملی پښتو نیز دارد، از تألیفات وی: شهزاده ممتاز، ورقـه گلشاه، شهزاده بهرا م گور، شهزاده شیرویه، یوسف زلیخا، شهزاده فلـک ناز، سکندر نامه، طوطی نامه ودیـگر قصص خیالی وروایتی به ما معلوم است، این بیت از طبع اوست:

مر وریـم گلـه من لـه خپله یـاره   زه احمدجان دلویی لاری قلندر شوم

احمد جان (ملك): ملك احمد جان بن ملا محمد بن رازالدین ساپی در قصبهٔ احمد زایی مرکز لغمان سکونت میکرد؛ شخص بارسوخ وروشنا س بود احمد جان طبع شعر داشت، غزلیات وقصایدی دارد، نمونه های اشعار

وی درمطبوعات کشور به شکل متفرق طبع شده، وی به سال ۱۳۲۷ ش به کبرسن رحلت کرد از اشعار اوست:

احمد جانه دیوانه دی خلق بولي
که په عقل افلاطون شي يا بهلول

احمدجان(منشی): از مؤسسین نثر هنری پښتوست. منشی احمدجان در پشاور میزیست معلم پښتوی انگلیسها بود، که لقب «خان بها دری» را نیز به وی عطا کرده بودند. منشی بزبان پښتو کتب منثوری دارد، شیوه نگارش وی ساده، عام فهم وسلیس است؛ از مطالعهٔ آثار وی همه طبقات علم ودانش یکسان استفاده کرده میتوانند. خان بها در منشی احمدجان به سال ۱۳۳۰ ش رحلت کرد، از تألیفات وی تاریخ افغانستان (ترجمه از انگلیسی)، هغه دغه و «دقصه خوانی گپ» مطبوع است.

احمد جان (وردگ): احمدجان بن محمد جان بن میرباز وردگ در توابع کامهٔ ننگرهار بدنیا آمد، به سال ۱۳۰۹ ق رحلت کرد، ودر مقبره محتشم بابا مدفون گشت. احمد جان به آهنگهای ملی پښتو شعر می سرود؛ اشعار وی شکل شفاهی دارد ازوست:

ليدلي مي کتاب کي هدغسي مسأله ده
چي زړونه پري پاکيږي کلمه طيبه ده

احمد جی: از صرفیون وعلمای دینی. پدرش محمد شاه گل نام داشت، کتابی را بنام «مفید المبتدین» به سال ۱۳۲۵ هـ ق به نثر پښتو تألیف کرده، وقواعد صرفی را در آن بیان میدارد.

احمدجی: از قوم خویشکی بوده در محلهٔ قصابه از مضافات پښتونستان زندگی میکرد، از معرفت وسلوك بهرور بود، طبع شعر داشت. اشعارش را تذکره نویسان پښتو ثبت کرده اند، احمد جی به سال ۱۲٦۰ه ق شهید گردید در همانجا مدفون گشت. زیارتگاه وی به شهید بابا شهرت دارد ومطاف عامه است، این بیت از طبع اوست:

بلبلانو ژبې وسپړدې چغار که
دسبا په لوری ولاړه انتظار که

احمدخان: از شعرای عصر احمد شا هیست هنگامهٔ سخنوری احمدخان در عصر اعلیحضرت احمدشاه کبیر در (۱۱٦۰ - ۱۱۸٦ه ق) پخش بود غزلیات خطی احمدخان دیده شده از اشعار اوست:

احمد خانه هرسړی به هله پوه شی
چی دعمر تاریی پری شی په مقراض

احمدخان (شیخ): شیخ احمدخان درحدود (۱۲۰۰ ه ق) درمحلهٔ ده زیارت لغمان سکونت میکرد، درزمان تیمورشاه (۱۱۸٦ - ۱۲۰۷ه ق) معاش ومنصبی داشت. احمدخان در علوم دینی وتفسیر واحادیث از معلومات کافی بهره وربود، به آهنگهای ملی پښتو ترانه های نابی دارد، وقصص دینی را نیز درین قوالب منظوم کرده است. غزلیات واشعار شیخ احمدخان شکل شفاهی دارد، وتاهنوز هم چکامه‌های وی زبان زد اهل ذوق منطقه است. شیخ گروهی از شاگردان داشت وهمه آن به پیروی وی اشعاردل پذیری به آهنگهای ملی پښتو سردوه اند. شیخ تفسیری

از قرآن عظیم را نیز تألیف کرد، که نسخ آن فعلاً نایـاب بوده از اشعار او ست :

بله مینه پکار نـه ده ماسواد حق له مینی
چی یی زړه وکاندی جوش احمدخان گرځی تازه

<u>احمد شاه بابا</u> : احمدشاه بن زمان خان بن دولت خان بن سرمست خان از عشیرهٔ بامیزایی طایفه سدوزائیان بود. احمدخان به سال ۱۱۳۵ هـ ق در هرات چشم به جهان کشود پدر و عمش شاهان هرات بودند. احمدشاه به سال ۱۱۶۰ هـ ق بعد از مرگ نادرافشار به قندهار آمد ورؤسای قوم ویرا به پادشاهی منتخب کردند. اعلیحضرت احمدشاه از امپراتوران کامیاب آسیای میانه بود. حدود سیاسی افغانستان را باحدود طبیعی آن منطبق ساخت. درهند، خراسان بخارا فتوحاتی نمود بعد از ۲۶ سال پادشاهی به سال ۱۱۸۶ هـ ق وفات و درقندهارمدفون گشت.
اعلیحضرت احمدشاه کبیر که از فرط محبت وعلاقه همه قبایل افغانستان ویرا بابا خطاب میکردند، تنها توسط سوقیات ولشکرکشی ها جهانگیری نه نمود، با شمیشر وباسربازی، شجاعت، مردانگی، علم، فضیلت تقوی ونبوغ همراه داشت. اعلیحضرت احمدشاه کبیر ادیب زبردست زبان ملی پښتو، پادشاه عادل، مصلح اجتماع، مقتدای روحانی، وشاه مدنیت پرور بود، اینهمه خصایل نیکو احمدشاه بابا را دراعماق قلوب مردم جا داد. وی توسط نبوغ وتدبرفوق العاده ایکه داشت توانست پیکر درهم پاشیدهٔ افغانستان را التیام وافغانستان بزرگ را تشکیل دهد.

اعلیحضرت احمدشاه دیوان مردفی را بزبان پښتو از خود به یاد گار گذاشت، که از مطالعهٔ آن افکار وطنی، اجتماعی ومراتب فضل ودانش آن را دمردبزرگ علم وسیاست آشکار میگردد، از اشعار اوست:

ستادعشق لەوینوډك سوە څیگرونه ستاپەلارە کی بایلی څامی سرونه
تا تە راسمە زړ‌ه گی زما فارغ سی بی لە تامی اندیښنی دزړەمارونه

احمدشاه (ملا): ملا احمد شاه ازشعرای مرثیەنگارونوحەسراست. در حدود قرن هیجدهٔ عیسوی در توابع پښتونستان سکونت داشت. دربارهٔ وقایع کربلا اشعاری دارد. منظومه های وی در ایام عاشورا بە شور وجذب خاصی در امام بارە های آن دیار خواندەمیشود، از اشعار اوست:

دیز یدلوښی سلامی ولاړی دي وخیالی اکبره
ورته ورکوز شه وخیالی اکبره

احمد شاه (میا): میا احمد شاه بن حاجی عبدالمنان به سال ۱۸۹۶ع در قاضی خیل پشاور بدنیا آمد، تعلیم ابتدایی وعالی را در مدارس پشاور به اتمام رساند به سال ۱۹۲۰ع از پوهنتون علیگر «بی، ای» حاصل کرد. میا احمد شاه در تحریك اصلاح الافاغنه حصه داشت، وقتش را صرف مبارزات ملی وسیاسی می نمود. وی بزبان پښتو شعرگفتی، ونثر نوشتی. مقالات واشعار اجتماعی وسیاسی وی در نشرات سرحدی کشورما طبع شده ازوست:

په یو موټی دی دژوند تخم کاره
په بل موټی کی دی پټ هم لور لاره

احمد گل : درناحیه تهکری پښتونستان سکونت داشت. زندگی وی درحدود قرن نزده، عیسوی تخمین میگردد، واقعهٔ جنگ سال (۱۸۵۷ع) را که بین افغانها وانگلیسان رخ داده نظم نموده است . همین حماسهٔ احمد گل را دار مستر مستشرق ضبط نموده، شعروی روان وبه وزن ملی پښتوست، از اشعار اوست :

بها ولپور کی پیرنگی یوه ور خ دتوری و کړ لاف
دا ملك د پیښور دی رب ورکړی د ی انصاف
پراته دي په ایرو کی که څوك پیښ شی پری طواف
و یل د احمد گل به خلق بیه په گو هر که

احمد گل : احمد گل بن سمن به سال ۱۲۵۸ ه ق درللمه چپرهار ننگرهار تولد و در حدود ۱۳۱۰ ه در کهی شینوار از جهان رفت، و نعشش را به للمه منتقل ودفن کردند . احمد گل زبانهای پښتو، ار دو، فارسی وعربی را می فهمید وبه سه زبان شعر میسرود. احمد گل جهت کسب علم سفر های به مناطق پښتونستان، هندوستان ومصر کرد. آثار وتألیفاتی از خود به یادگار گذاشت از آثار او : قصهٔ کوتوال، قصهٔ نیمبولا، دیوان احمدی وشاهنامه امیر عبدالرحمن معلوم بوده، از اشعار اوست :

که زده می عربی فارسی اردو په زرکړته — پښتو ده پرلذته

احمد گل سلیمانخیل : ازاعضای انجمن پښتوی عصر امانی، احمدگل سلیمانخیل درتدوین وجمع آوری مواد وکتب موسسه حصه داشت، و در وضع وتدوین لغات ومواد زبان پښتو ازعشیرهٔ سلیمانخیل نمایندگی میکرد.

احمد، نجم الدین: نجم الدین احمد فرزند قاضی گل احمد سنځر خیل کاکړ. در عصر امانی بابرادرش قاضی محمود سنجری در قندهار میزیست و در مکتب رشدیهٔ آنجا درس میخواند. وی چون دیگر اعضای فامیل سخنور پښتو بود. اشعاروی در طلوع افغان طبع شده نجم الدین احمد در نهایت جوانی از جهان رفت، در مدح غازی امان‌الله خان گوید:

نهم کال د تاج پوشی چی دې شه بره
تهول وطن کې خوشحالی شوه بختوره

احمد نور(آهنگر): احمد نور در حدود ۱۳۰۰ ه در توابع مرکز لغمان میزیست، پیشهٔ آهنگری داشت، به‌اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی‌درسینه‌های عوام محفوظ بوده، ازوست:

زه احمد نور آهنگر په ژړا ژاړمه
له‌لویه خدایه ځنی خپل‌ایمان غواړمه
له بی وفا وفانی‌دنیانه لاړمه
هغه‌ملک‌چی‌مالیدلی‌سواري‌دی پکی

احمدی، عبیدالله: عبیدالله که درغزل غریب ودرقصص احمدی تخلص کرده‌فرزندمرشدبزرگوارواديب‌دانشمندمیامحمدعمرچمکنی‌بود. به‌سال (۱۱۵۵ه ق) درین خاندان فضل ودانش‌بدنیا آمد، علوم‌متداول را کسب کرده ومراتب روحانی را حاصل نمود. در فنون ادب وبلاغت دسترسی پیدا کرد چون دیگر اعضای فامیل مردصوفی واديب دانشمندی

بار آمد. آثار منظوم ویرا تذکره نویسان چنین ثبت کرده اند: هشت بهشت ، شمایل نبوی، قصهٔ جهاندار، ودیوان غزلیات، زندگی احمدی تا سال ۱۲۳۳ هـ ق یقینی می نماید، ازوست:

ترقیامته به په خود پس له دې نه شي
چې غریب دی په دیدن دځپل نګار مست

احمدین (طالب): احمدین از شعرای اوایل همین قرن . به طالب احمدین شهرت داشت درقوم فریدخیل اتمانزی هشنغر بدنیا آمد، اکثر اوقات درسوات بسر میبرد پس از آن درمردان اقامت گزید، ودر همینجا وفات کرد. احمدین شاعر صوفی پښتوست بعضاً مضامین اجتماعی را نیز درشعرش جا میدهد. احمدین به طرز کلاسیك درغزل ورباعی وانواع شعری طبع آزمائی کرده، مجموعهٔ اشعار وی طبع شده، ازوست:

دا ګلرنګ او نورانی بشر دچا دی
داروان قدم بوسی له نمر دچا دی

اڅکزی، خان عبدالصمد خان: خان عبدالصمد خان اڅکزی ازرجال مهم سیاسی وعلمی ومبارزان ملی مادردوره معاصربود. پدرش نورمحمد نام داشت به سال ۱۳۲۸ هـ ق درمحلهٔ ګلستان بلوچستان بدنیا آمد، پس از کسب تعلیم عمرش را صرف خدمات ادبی ومبارزات ملی کرد. درمیدان سیاست بارها به محابس حکومت هند برتانوی وعمال آیندهٔ آن کشانده شد درساحهٔ علم وادب ونشر واشاعه وفرهنگ خدمات بس ارزنده ومفیدی را انجام داد. خان اخبار استقلال رادربلوچستان به نشر سپرد با مجلهٔ «ګلستان»

ونشریه های دیگر ملی همکاری قلمی داشت. مقالات عدیدهٔ ملی سیاسی، اجتماعی وفرهنگی وادبی نوشت. نبشته های وی درمطبوعات افغانستان، بلوچستان وپشاور طبع شده، آثار مستقل وی بزبان پښتو عبارت اند از: ترجمهٔ گلستان سعدی، ترجمه کیمیای سعادت غزالی وترجمه ترجمان القرآن مولانا ابو الکلام آزاد. خان عبدالصمد خان اڅکزی به سال ۱۳۹۳ هـ ق دراثر یك دسیسه حکومت آنجا شهید گشت.

اڅکزی، خان محمد ایوب خان: از دانشمندان، سیاسیون ومبارزان نامداربود. خان محمد ایوب خان فرزند محمد یعقوب به سال ۱۹۱۲ع درگلستان بلوچستان چشم به جهان کشود، پس از تعلیم ابتدایی داخل میدان سیاست گردید، درایام فعالیت های سیاسی حبس های را قبولدار شد، ازچند سال باینطرف درافغانستان به سر میبرد، ودراینجا نیزدرراه احقاق حقوق حقه برادران پښتون وبلوڅ خود مبارزه میکرد. مقالات جذاب می نوشت وبیانیه های پر شورایراد می فرمود. خان اڅکزی پس ازمبارزات ممتد سیاسی وملی به سال ۱۹۷٦ ع در کابل چشم از جهان پوشید، و در شهدای صالحین دفن گردید. مقالات سیاسی، ملی، اجتماعی و ادبی وی، در نشرات افغانستان و پښتونستان طبع گردیده، خان شیوهٔ بخصوص نگارشی داشت ومجموعه مقالات وی بنام «دخان خورجین» دردست است.

اڅکزی، فضل محمد: از نثر نگاران معاصر زبان پښتو، فضل محمد خان از قوم اڅکزی بود، در قندهار چشم به جهان کشود، بعد از دورهٔ تعلیم دردوایر مختلف دولتی ایفای وظیفه کرد، مقالات سیاسی

و اجتماعی وی در نشرات مرکز وولایات کشور نشر گردیده، اشکزی
به سال ۱۳۳۱ ه ش چشم ازجهان بست.

اختر، فضل جان: فضل جان اختر از شعراء و نویسندگان معاصر
پښتو بود، در نواحی پښتونستان سکونت میکرد، نظم و نثر مینوشت،
اشعار سیاسی، اجتماعی، ملی ووطنی وی، با مقالات عدیده اش در
نشرات ملی پشاور طبع شده، ازوست:

شهیده ستاپه وینوسره دچارسدی مځکه ده
دا د ننگونو، غیرتونو عقیدی مځکه ده

اختر (حاجی): حاجی اختراز غزلسرایان معروف قندهار است
در حوالی همین قرن میزیست، به پیروی مقامهای موسیقی هندی غزل
میگفت، غزلیات وی در بهار جانان، گلزار محبوبان و گلزار سید
احمد طبع شده است.

اختر محمد: اختر محمد بن خان زمان تره‌کی، در اواسط همین قرن
در نواحی قندهار سکونت میکرد، شاعر زبان پښتو بود، مجموعهٔ
کوچك اشعارش به سال ۱۳۵۱ هق طبع شده است.

اختر محمد (شینواری): اختر محمد بن شیرزاده از عشیره میاخیل
قوم شینواری بود، به سال ۱۹۰۸ع در «لوار گی» تولد گردیده است
اختر محمد شاعرظریف وبدیهه‌سرا بود، به اوزان ملی پښتو و طرز
کلاسیك شعر گفتی، چکامه های وی فکاهی، تصوفی، عشقی ومعماست
وی در موسیقی نیز دسترس داشت. اختر محمد به سال ۱۹۴۷ع در

لوارګی پد رود حیات گفت، ودر همانجا مدفون گشت، از اشعار اوست:

په بازار کی دوصال می دهستی پنګه تالا شوه
د او ړه کلي ما شومه په پسرلی کی په خندا شوه
دهجران داورپوښتنه دی له خپلو شوند ووکړه
په سوال چی دوصال دی سره لمبه مخ کی پیدا شوه

اختر(ملا): ملا اختر در حدود قرن دوازده در قندهار زندگی کردی، مؤلف ونگارندهٔ پښتو بود، در تاریخ پښتونها مطالعه داشت تاریخ پښتونها از تالیفات اوست. مستر بلیو انگلیس از «تاریخ ملا اختر» یاد میکند، مؤلف یوسفزی افغان نیز «تاریخ ملا اختر» را در مآثر تاریخی زبان پښتو ضبط میدارد.

اخلاص خان: از چهره های داستان آدم خان و درخانی است «نارهای» اخلاص خان را مسعود بن عبدالله درین داستان ثبت کرده.
اخلاص خان در حدود قرن دهم هجری میزیست، ازسرودهای اوست:

دغه نور ستوری مې کوزی
د قطب ستوری مې نه کوزی
له ځایه در خوهسی رنګ ښایسته ده
دجنت حوره به څرنګه ښایسته وی

آخوند: در حدود ۱۳۰۰ ه ق، در «ده نهار» کامهٔ ننګرهار سکونت میکرد، شاعر عوامی پښتو بود، اشعارش مضامین عشقی ورزمی را احتوا میدارد، و در بین شعرای عوامی پښتو مقام خوبی را احراز میکند،

از اشعار اوست:

آخونـد ده نهـا ر
کوی دار نـگه گفتار
کـابـل وننـگرهار
دا ځینو شاعرانوته به وښیم اسلام

اخوند پنجو: سید عبدالوهاب مشهور به اخون پنجو فـرزنـد سید غازی، از رجال مهم علمی وملی افغانستان در قرن یازده هجری. اخون پنجوبه سال ۹۴۴ه ق بدنیا آمد، در ایام جوانی شاگردی سلطان محمود گدون را پذیرفت، در سال ۹۹۰ه ق تحریك ملی وروحـانی را دراکبر پورهٔ پشاور بنانهاد. وی علاوه از داشتن کردار ملی وروحـانی مؤلف ومترجم زبان پښتوبود، زبانهای پښتو، پارسی، عربی وهندی را میدانست، کنزالدقایق را به پښتو (منظوم) انتقال داد، آخوند به سال ۱۰۴۴ه ق رحلت کرد، مرقدوی در پښتونستان مطاف عامه است.

ادو: خواجه ملیزی در تاریخش سرود های «ادو» را ضبط میدارد ادو در حدود قرن دهم هجری میزیست، سخنورزبان پښتوبود ازوست:

خان کجو دقرا زویه — خیمه دی کـړه ولاړه لویـه
اوس پـه هـر شـان — شیخ تپور تـه ستا تـله بـویـه
او کـه نـه وی — داخیمه به دی پیغورشی ترلرغویه

ارباب، عبدالرحیم: ارباب عبدالرحیم بن عبدالکریم میاخیل، از مریدان باباجی سوات بود، در حوالی قرن سیزدهم هجری در مضافات

پرانگ چار سده سکونت میکرد، بزبانهای پښتو، پارسی وعربی شعر میگفت، و در شعر ارباب تخلص میکرد، اشعار وی مضامین اجتماعی دارد، وی در حدود ۱۳۰۰ هق حیات داشت،ازوست:

په زړه می د غم لړی شوی انبار کوم سوران
چاوی چی صاحب لاړشه له دنیا نه هی ارمان

ارزانی (روښانی): ارزانی بن برهان خان خیشکی درقصور پنجاب زندگی میکرد .ارزانی از همراهان وپیروان مبارز ملی بایزید روښان (۹۳۱ - ۹۸۰ه ق) بود، آخوندرویزه ننگرهاری در تذکرة الابرار والاشرار مینویسد: «ارزانی شاعر فصیح، زیرك وتیز فهم بود، به چهار زبان پښتو، پارسی ، عربی وهندیشعر میسرود» وی تألیف دیگری را بنام چهاررمانیز به وی نسبت میدهد. مستر راورتی مستشرق در تألیفات وی علاوه از دیوان شعر اثری را بنام «چهار رساله» تذکرمیدهد. ارزانی بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، آثار منظوم و منثوروی در دست است وقسمتی از آثارش فعلا نایاب بوده تنها نام های آن به مارسیده است، ارزانی اولین شاعر صاحب دیوان پښتوست، که تصوف بحیث یك مکتب در شعرش جلوه گر میشود، نظم ونثر ارزانی بیانگر سلوك ومعرفت است، وفلسفهٔ غامض وحده الوجو درا در شعر ونثرش جا میدهد. زندگی وی تا سال ۱۰۱۰ هق یقینی است، تألیفات ویرا محققین ادب پښتو چنین ثبت کردهاند: دواوین‌شعر زبانهای پښتو، پارسی، عربی وهندی . چهاررما، حکایت رسول، فقرنامه، مگویات، رسالهٔ نثر

ومرآة المحققین، ازوست:

دیوه وحدت له اصله
دکثرت شول دیر فروع

ارسلا: ازشعرای عواملی داستانسراست، ارسلا درحدود ۱۲۰۰ ه ق درخوازه خیل سوات بدنیا آمد، ودر حدود ۱۲۷۷ ه ق رحلت کرد ارسلا شاعر عوامی بود، به آهنگهای ملی پښتو شعر گفتی وقصص ملی نظم کردی، دارمستر مستشرق اشعار ارسلا راضبط میدارد، ازقصص منظوم وی «فتح خان قندهاری» بارهاطبع شده وحایز شهرت ادبی است ازاشعار اوست:

په تورو خښو ورله لاړم ننواتی
یارمی ته دکن ته په خپله می که پاتی

ارسلا: ازقوم «ځین زی» بود، درزیولات میدان بدنیا آمد، درایام جوانی رهسپار مناطق شمال مملکت شد، درچهار توت خان آباد اقامت گزید، ودرهمانجا درحدود ۱۳۲۰ هش به عمر ۱۲۰ سالگی رحلت کرد ارسلا به اوزان ملی پښتو شعر مذهبی عشقی واخلاقی میگفت، اشعار ارسلا ثبت گردیده، ازوست:

اول چی په تادین دی دخالق پروردگار په دی باندی خبرشه بیا کوه نور بیانونه

ارغندیوال، محمد اثیر: محمد اثیرکه درشعر ارغندیوال تخلص میکرد، درارغنده کابل سکونت داشت، شاعر ونثر نگار زبان پښتوبود اشعار ونبشته های وی درجریدهٔ کلی طبع شده، وی به سال ۱۳۵۳ش

به سن ۳۳ سالگی رحلت کرد.

اس، ای، رحمان: سید عبدالرحمن که درنگار شات اسمش رامخفف اس، ای، رحمان، آورده فرزند میاعبدالحمید کاکا خیل ختك به سال ۱۹۱۸ع درزیارت کاکا صاحب چشم به جهان کشود، تحصیلش رادرمکاتب سرحد به پایان رساند، مدتی مدیر مجلهٔ «نن پرون» بود بعداز انقطاع نشرات ان نشریه درفوج ملازمت اختیار کرد ومدتی مدیدی مشغول این پیشه بود، وی برزبان پښتو نثرمی نگاشت، ودرنوشتن درامه استعداد خوبی داشت، نبشته هاودرامه های وی بشکل متفرق درنشرات پشاورطبع شده، ومجموعهٔ درامه هایش بنام نیمگری خوب نیز مطبوع می باشد.

اسحق: شاعر قصه پرداز، دراوایل همین قرن درنواحی پښتونستان زندگی میکرد، قصه ای رابنام «شهزاده جهانگیر وشهزادئ گلرو» منظوم کرد غزلیات متفرق وی نیز دردست بوده ازوست:

لا تـر اوسه زه اسحق روغ شوی نـه یم
خدای دی‌نه سیزی په اور دمحبت څوك

اسدالله ختك: اسدالله بن ابوفضل‌خان جمالگری ازشعرای متأخر خاندان علم وادب وسیاست وشمشیرخوشحال خان ختك بود، زندگی وی درا واخرقرن سیزده تخمین میشود، نمونهٔ شعراسدالله ختك را تذکره نویسان پښتو ثبت کرده اند ازوست:

نن دقیامت ورځ ده، له قیامته لابدتر ده
تللی هغه ښه بوستان دمینی په خزان دی

اسعد (شیخ) : شاعر دربار امیر محمد سوری، در غور زندگی میکرد پدرش محمد نام داشت، زمانیکه امیر محمد سوری پاد شاه پښتون غور باسلطان محمود غزنوی دراویخت، وسلطان غزنه امیر محمد سوری را درآهنگران محصور ساخت، شیخ نیز در این ایام در آهنگران بود وقتی امیر محمد سوری دستگیر شد، ومحبوس روانه غزنی گشت، وچون امیر محمد پښتون شاه دلیر وضابطی بود، ازغیرت حبس بمرد، شیخ اسعد درآثار وی قصیده غرای سرود که از شاهکارهای ادبیات پښتوست، ونظیرش درقصایدادبیات شرق کمتر دیده میشود، این قصیدهٔ پربهارا مؤلف پټه خزانه ضبط کرده، شیخ اسعد (رح) بهسال ۴۳۵ ه ق دربغنین رحلت کرد، از اشعاراوست:

د فلك لـه چارو څه وكـړم كـوكار
زمولوی هرگل چې خاندی په بهار
هرغټول چې په بيد يا غوړيده وكا
ريژوی يې پاڼې كاندی تارپه تار

اسلم خان: از اکابروخوانین قوم بریڅ وپاد شاه محلی بست بود در حدود (۸۵۰-۹۰۰ هق) درقلعه بست پاد شاهی داشت، درداستان ملی فتح خان ورا بیا سرودهای به اسلمخان نسبت دارد، ازنارههای اوست:

په يوه‌لاس، په يو لاس كې اتام په بل قرآن دی
اسلم خان خومی پرتیر، وای تیرویل پښیمان دی

اسلم شاه: درحدود ۱۳۰۰ ه ق درمضافات پشاورسکونت میکرد، شاعر غزلسرا بود، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر میگفت، جشن نوروزي، بهارنوروزي وبهار گلشن غزلیات ویرا ضبط میدارد، ازوست:

ایمان په امان پاك سبحان غواړی تانه
پــه مـخ دسرورهر سحر اسلم شاه

اسلم لون: محمد اسلم بن دین محمد بن عبدالـکریم از قوم لون، وازشعرای نامدارقندهاربود اسلم به سال ۱۳۵٤ ه ق درکوچه با میزایی قندهارتولدگردید، وبه‌سال۱۳۳۲ه ق به‌عمر ۷۸ سالگی پدرود حیات گفت. اسلم‌لون از پیروان مکتب ادبی حمید مـومند وسخنور یست که درسبك اشعار سوزناك عشقی ولیریك وبعضاً تصوفی سروده، وی بزبانهای پښتو وپارسی شعرگفتـی، دواوین پښتو وپـارسی وی دردست است، ازاشعاراوست:

چـی تاجداره دی په مینه سی محتـاجه
ستاله کبره به اسلم خاوری پرسر وړی

اسماعیل: ازناظمان‌پښتو، درحدود۱۳۰۰ ه ق درمضافات‌بلوچستان زندگی میکرد، منظومه های دینی وی دردست بوده، ونسخ پښتو به‌خط وی دیده شده است (پښتو نسخی، از پرو فیسور سیال کاکړ).

اسماعیل: از علمای دینی ومؤلفین قدیـم زبـان پښتو است. درعلم قرائت وتجوید معلومـات کـافی داشت، کتابـی رابنام معرفـه القرآن

منظوم و منثور تألیف کرد، ومقدمهٔ محمدبن جزری شافعی را نیز ترجمه داشت، از اشعار اوست:

دا مخارج وعربي - وو راوړی جزری
په پښتو می کړه بیان - چی طالب ته شی اسان

اسماعیل (بابا): اسماعیل بن شیخ بیتنی از علما ومشایخ، روحانیون وسخنوران قرن پنجم هجری. اسماعیل درخانهٔ عمش خرښبون بزرگ شد، مقتدای وقت، کاشف اسرار طریقت وحقیقت و شاعر پښتو بود. زندگی وی بعداز ۵۰۰ هـ ق تخمین میشود. مرقدش درکوه سلیمان است، مؤلفین تذکرة الاولیا وپټه خزانه، مراتب روحانی ادبی وخوارق ویرا می نگارند، واشعارش راضبط میکنند، ازوست:

که یون دی یون دی - مخکی بیلتون دی
له کسی غره څخه ځی خرښبون دی

اسماعیل (مفتی): مفتی اسماعیل از خواجه گان محلهٔ مریم مرکز لغمان درمحاکم قضایی مفتی بود، درمنطقه به مفتی اسماعیل شهرت داشت مفتی بزبانهای پښتو وپارسی شعر دارد، چکامه های متفرق خطی وی دیده شده، زندگی وی در حدود قرن سیزده تخمین میگردد.

اسی (عاصی): اسی شاعر عوامی بود، دراوایل همین قرن درمحله «بابړه» پښتونستان میزیست به آهنگهای ملی پښتو شعر میسرود. وازپیروان سبك حافظ عظیم گنداپوری (متوفی ۱۳۲۱ هـ ق) معرفی شده است.

اسیم‌گل: اسیم گل بن محبت از شاعران‌امی و بیسوادیست، درمحلهٔ لژه مناطق‌منگل پکتیا سکونت داشت، به آهنگهای ملی پښتو شعر سرودی اشعار اسیم گل شکل شفاهی دارد، وی به سال ۱۳۲۴ هش رحلت کرد ازوست:

شین ستوګی سری نرودی کیتو به کی
چور پوی‌غوندی‌ووښه یی‌خوره‌غره‌کی

اشرف ختګ: اشرف خان بن‌ابوفضل‌خان جمالګړی از ادبای‌متأخر خاندان پدر ادب پښتو خوشحال خان ختک است، تااوایل همین قرن در قید حیات بود، چکامه های اشرف ختک در دست بوده از اشعار اوست :

موده وشوه چی سلام‌دیار رانغی
خبره یم چی په‌څه ریبار رانغی
ګلدسته می دخاطر نن پژمرده ده
چی خبر راته دوروروپلارر انغی

اشرف‌خان‌ختک: درحدود۱۲۸۰ه ق در رامپور هند وستان زندگی میکرد، شاعر وادیب زبان پښتو بود، در شعر اشرف‌خان تخلص میکرد اشعار اشرف خان ختک دردست است.

اشرف‌خلیل: شا عر حدود قرن دوازده ازعشیرهٔخلیل درشعراشرف خلیل تخلص میکرد، وی با بیدل معاصر است ، وبیدل ازوی یاد میکند

رباعیات متفرق وی در دست است، مؤلف ورکه خزانه درجلد اول این کتاب رباعیات اشرف خلیل را ثبت میدارد، غزلیات ویرا مدون چمن بی نظیر می آورد، ومستر هیوز انگلیس در کلید افغانی انتخاب غزلیات اشرف را از چمن بی نظیر نموده، ازوست.

همیشه اشرف خلیل ورته زاری که
چی بی تامی ربها ورځ شوله تاریکه

اشنا، سیدآغا جان: از شاعران معاصر پښتو، سید آغا جان متخلص به اشنافرزند سید زیور شاه به سال ۱۲۹۲ ه ش درشینکورك کنر بدنیاآمد، وی دردرۀ نور سکونت داشت به طرز کلا سیك واوزان ملی پښتو شعر میگفت، در مشاعره های منطقه حصه میگرفت، آشنابه سال ۱۳۴۸ ش شهید گشت از اشعار اوست:

ناپوهانو مخ کی خومره چی گریزم
که وینامی وی گوهر هسی هوایم

اشنا، عبدالباری: عبدالباری متخلص به اشنا، فرزند محمد نور به سال ۱۳۰۵ ش در بالا کرز قندهار چشم به جهان کشود، درمکاتب قندهار درس خواند، بعد شامل پوهنځی ادبیات شد، پس از ختم دورۀ تحصیل عالی در دوایر مختلف دولتی ایفای خدمت کرد وی مؤلف ونویسنده وشاعر پښتو بود مقالات متعدد وی در مطبوعات کشور طبع شده، اثر مستقلش بنام (ادبیات) نیز مطبوع است، اشنابه سال ۱۳۴۷ ه ش رحلت کرد، از طبع اوست:

برایی‌می دازخمی زړه ناقرار کړم
په جهان جهان غمویی گرفتار کړم

اصغر (ملا): ملا اصغر بن گدای برادر اخوند در ویزه ننگرهاری (۹۴۰ـ ۱۰۴۸ه ق) درحدود قرن یازده درقید حیات بود. ملا اصغر سخنور زبان پښتو وبه سبك اخون درویزه پارچه های منظوم دارد، دربعضی نسخ خطی مخزن منظومات ملا اصغر دیده شده ازاوست:

واوری یارانو نبی ناست په جماعت ؤ
جبرائیل ؤ پری راغلی له ښه‌خدایه پری رحمت ؤ

اصیل: درحیدر خیل خوست پکتیا میزیست، اصیل به سال ۱۳۰۰ هش بدنیا آمد، وبه‌سال ۱۳۴۵ هش رحلت کرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر گفت اشعاروی درمنطقه شهرت دارد، دراشعارخویش خصوصیات لهجوی منطقه را حفظ میکند، ازوست:

په دین کی اوله کلیمه دوخانه
وروسی دولمینځ روژه دوخانه

اعظم: از شاعران معروف لغمانست، سال تولد ومرگش معلوم نیست، در اشعارخود از شاه محمود سدوزی (۱۲۱۵ ـ ۱۲۴۵ ه ق) یاد میکند، زندگی وی در همین مدت یقینی است. اعظم زندگی کوچی داشت، سه ماه سال را در مناطق سرد سیر کشور میگذشتاند و ۹ ماه سال در «ښور اوه» الیشگار لغمان میزیست، و از کوچیهای اکاخیل بود. اعظم به آهنگهای ملی پښتو اشعاربس عالی دارد، مقبولیت

شعروی هنوز در عوام موجود است ، موضوعات عشقی ، مذهبی وتاریخی را در شعرش جا داده است، از اشعار اوست:

درته تیر می مشکلات کړه غوز پری و نیسئ عالمه
د شاعر کور می میرات کړ مانیولی دی محکمه
غوث ورمیز می دده مات کړ خلاص به نه شی له اعظمه
ته تښتگ د بنگالی یی چیری تبنتی ای لعینه

اعظم، اعظم خان: اعظم خان متخلص به اعظم فرزند اکبر خان به سال ۱۹۳۴ع در «کړوی» توابع امان کوټ پښتونستان تولد گردید در مدارس پبو، پشاور ولاهور درس خواند، بعد از فراغ در پشاور کار های ادبی وصحافی میکرد، مدتی مدیر بخش پښتو اخبار شهباز بود، اعظم خان بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، مجموعه اشعار وی بنام «دغلبیل زړه فریاد» طبع شده، اعظم خان درسالهای بعد از ۱۹۶۵ع رحلت کرد، ازوست:

دی خیالونوته دی خیال کړه چی زخمونو کی خندا کړی
دی یادونوته دی گوره چی دردونو کی گدا کړی

اعظم الدین: در حدود ۱۳۰۰ ﻫ در توابع پښتونستان میزیست اعظم الدین به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر میسرود. غزلیات وی در بعضی از نسخ چاپی جشن نوروزی، وبهار گلشن طبع شده است.

اعظم الدین: اجداد وی در کامهٔ ننگرهار سکونت داشتند؛ اما اعظم الدین در گردی غوث از توابع ننگرهار مسکون بود، به اوزان

ملی پښتو شعر میسرود، اشعاروی شکل شفاهی داشته، نمونهٔ شعر اعظم الـدین ثبت شده است، وی بـه سال ۱۳۰۵ه ش چشم از جهان بست.

افضل: از شعرای قرن دوازدهٔ هجری ، افضل شاعر غزلسراست آثار ودیوان وی فعلا نایاب بوده، تذکره‌نویسان پښتو غزلیات افضل را ضبط کرده اند، از اشعار اوست:

نزاکت وه که صنعت که‌تلازم وه

دفقیر افضل په شعر چندان راغی

افضل (فقیر) :شیخ محمد افضل مشهور به فقیر افضل فرزند شیخ عبدالحلیم بـن شیخ رحمـکار کـاکـا صاحب (متوفی ۱۰۶۳هق) در زیارت کاکاصاحب‌میزیست؛ زندگی‌وی دراوایل قرن دوازدهم هجری تخمین شده فقیر افضل شیخ بزرگوار وشاعر پښتو بود ، غزلیات وی دیده شده. از طبع اوست:

دنـارو فـریـاد افـضله حـاجت نشتـه

وردکړه نوم دیار په شام و سحرورو، ورو

افضل خان (افضل الدوله) : افضل الدولـه افضل خان از نـوابـان پښتون هندوستان‌است. پدر افضل خان فاضل خان وجدش احمد خان نام داشت؛ از قـوم مندڼ بـود، در حدود قـرن دوازده در هندوستان میزیست، مفسر، ادیب وشاعر زبان پښتو بود، تفسیر قرآن عظیم را از پارسی به پښتو انتقال داد، از اشعار اوست:

افضل خان بنده درب رحمان رحیم دی
امتی د محمد یم دامی شان

افضل خان ختك : از مشاهیر ملی وعلمی، مؤرخین وادبای افغانستان در قرن دوازده هجری. افضل خان پسر اشرف خان هجری نوهٔ قاید ملی مرد خامه و شمشیر خوشحال خان ختك بود. تولد وی درحدود ۷۷ - ۱۰۷۶ ه ق، ووفاتش نظر به صراحت پسروی شیدا ختك به‌سال ۱۱۸۳ هق اتفاق افتاده است. افضل خان بعد از وفات جدو نفی پدر ریاست قوم را به عهده گرفت. وبا تدبیر وسیاست خاصی ۱۶ سال این وظیفه را بدوش داشت، وکار های ملی ووطنی را بوجه احسن انجام میداد. افضل خان به سال ۱۰۹۸ هق اسیر لشکریان خون‌آشام مغول گشت، و در کابل محبوس بود. به سال ۱۱۰۰ هق از طریق جلال آباد به کوهساران ختك رفت.

افضل خان چون دیگر افراد دودمان ملی وعلمی خود مرد شمشیر وادب بود، تاریخ مرصع را به نثر شیو او سلیس پښتو در مباحث عمومی تاریخ، انساب وواقعات تاریخی افغانها نگاشت. کلیله و دمنه را بنام علم خانه دانش به پښتو ترجمه کرد، تفسیر عرفانی را به‌نثر پښتو نگاشت واشعار خوبی از خود به یاد گار گذاشت، ازوست:

صورت می هرخو که ډیر زبون دی
که می د مځکی د لاندی یون دی
زه به په لوری د آشنا خو ځم
که یون می هر څو په شو اخون دی

افغان، عبدالباقی: عبدالباقی کاکړ متخلص به‌افغان فرزند مولوی عبدالرسول در شهر قندهار میزیست. شاعر فکورمبلغ ومصلح واجتماع ومردم دوست بود، کتابی را بنام «تهذیب الواجبات لتخریب العادات» به پښتو نظم کرد که به «تبیین‌الواجبات» نیز معروف است، این اثر مسایل دینی، وطنی وملی را حاویست، بخش های مختلف این کتاب در سراج الاخبار افغانیه طبع شده، افغان عمرش راصرف تبلیغ وتدریس میکرد. به سال ۱۳۴٤ هق رحلت کرد، ازاشعاراوست:

را اخیستی می شهبازدی دخپل عشق رباب وهمه
نغاره داسلام کوك شوه دواړه بوریته تاوومه

افغان، غلام محی‌الدین: غلام محی‌الدین افغان از دانشمندان فکور و شعرای مبارز است. افغان فرزند عبدالرشید از عشیره حسن خیل قوم «جریانی» بود. به سال ۱۲۷۹هق درقندهار بدنیا آمد، علوم عصری را درهندوستان کسب کرد. بزبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردوسنسکریت وشاستری آشنایی داشت، افغان در عصر حبیب‌الله خان واعلیحضرت امان‌الله خان فعالیت ممتد علمی و سیاسی کرد. در راه بیداری مردم کوشید، واشعار بس پرشور وعالی ملی ووطنی سرود، و مقاله های نوشت. چکامه های افغان درج صحایف سراج الاخبار افغانیه شده است وی به سال ۱۳۰۰ ه ش در کابل رحلت کرد، و در شهدای صالحین مدفون گشت، از اشعار اوست:

ښوك چې نه لري کمال واوره افغانه
که غني وي لاخوتانه مفلس تردی

افغانی، عبدالمجید (پروفیسور): از علمای نخبهٔ پشتونستان در قرن اخیر بود. وی در حلقه های ادبی پشاور به «سعدی افغانی» شهرت داشت، عبدالمجید به سال ۱۸۷۲ع درباجور بدنیا آمد علوم شرعیه را درا گره حاصل نمود، بزبانهای اردو ، پارسی وعربی احاطه کامل داشت، و مدتی در ایدورد کالج پشاور پروفیسور اردو وپارسی بود مولانا شاعر و نگارندهٔ قبول شده پښتو ، پارسی، عربی واردو بود باین چهار زبان صلاحیت نوشتن داشت، از آثار وی: مقدمات دواوین خوشحال خان ورحمان بابا، رهبر اخلاق بزبان پښتو، تاریخ افاغنه در سه جلد (اردو) حیات جمالی (اردو) سوانح سر صاحبزاده عبدالقیوم معلوم است، اشعار متفرق وی در مجلات آزاد پښتون طبع شده، مولانا به سال ۱۳۴۷ ع پدرود حیات گفت، از اشعار اوست:

چی لز و گورو ههغه کومه دنیا ده
خلق وایی چیرته پته سه صحراده

افغان نویس، عبدالله خان: از قاموس نویسان وادبای معاصر زبان پښتو بود. عبدالله‌خان والد ملا محمد خان افغان نویس، به سال ۱۲۷۶ ه ش بدنیا آمد، علوم متداوله را از پدر وعلمای منطقه کسب کرد، با تأسیس مرکهٔ پښتو عصر امانی (۱۳۰۰ هش) بحیث کاتب این انجمن استخدام گردید. درین جا با جمع آوری لغات علاقه گرفت وقاموس (پارسی - پښتو) را در سه جلد بنام افغان قاموس و «لغات عامیانه» وقاموس « پښتو - پارسی » را در یک جلد تهیه داشت . افغان قاموس

ولغات عامیانه وی طبع شده، افغان نویس تذکرهٔ کوچك فقهای فراموش شده پښتونها را نگاشت، این رساله در شماره های سال اول مجلهٔ کابل نشر گردید، افغان نویس به سال ۱۳۵۱ش در کابل رحلت کرد ودر همین جا مدفون گشت.

افغانی نویس، ملا محمد: عوض بیگی در بار امیر عبدالرحمن خان، پښتو نویس عصر امیر حبیب‌الله‌خان وعضو مرکهٔ پښتو عصر امانی بود. ملامحمد بن راز الدین ساپی در حدود ۱۲۳۰ هش درمحله احمدزی مرکز لغمان چشم به جهان کشود، علوم متداوله را ازعلمای منطقه‌ودر کابل از مولوی عبدالروف کاکړ آموخت. درعصرامیرعبدالرحمن بدربار راه یافت. وتا اخیر عمر در خدمت زبان وادب پښتو بود. ملا محمد بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، بعضی پارچه های اشعار وی درسراج‌الاخبار طبع شده. فرامین پادشاهی وبعضی اسناد دیگری را نیز به پښتو ترجمه داشته است. ملا محمد به سال ۱۳۰۵ هش رحلت کرد از اشعار اوست:

افغانستان خلق زمری دی په افگار به شئ
خیالات دبدو ورته مه کړئ نګو نسار به شئ

اکبر: شاعر صاحب دیوان پښتو، مخطوطهٔ دیوان شعرش در موزه لندن محفوظ بوده، نسخه در اواخر قرن هجده عیسوی خطاطی شده است، زندگی وی نیز اواخر قرن هفده عیسوی واوایل قرن هژده تخمین میگردد، از طبع اوست:

چې وپړ دیس ته دعلم دښکو په کور راغلل

په خوښه راغلل که حضور دچا په زور راغلل

اکبر: ازپیروان ملك نوروز (متوفی ۱۹۰۶) محسوب شده ، اکبر دراواخر قرن سیزده درنواحی پښتونستان میزیست . به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر میگفت ، غزلیات وی درجشن نوروزی طبع گردیده ازوست :

اکبر غلام د دستګیر دی

درته کړی سوال غواړی فراغ

اکبر ختك : فرزند افضل خان جمالګړی درحدود قرن سیزده در مضافات پښتونستان سکونت میکرد ، اکبر ختك ادیبی از خاندان علمی خوشحال ختك بود ، تذکره نگاران پښتو نمونه شعر وسوانح اکبر را ثبت میکنند ، ازوست ، :

دسحر باده ورشه یارته ز مادلوری

اکبر په غم کړیږی مدام ستا تنګ ټګوری

اکبر دین خان: در حدود ۱۳۰۰ ه ، درلکی مروت از مضافات پښتونستان زندگی داشت ، شاعر ازقبیلهٔ مروت بود ، به آهنگهای ملی پښتو شعر سرودی ، شعروی رامدون گلزار پښتو ثبت کردی ، از اشعار اوست :

را را محبوبـې تا دلبو جام

گل در قیبانو لهماویږی په آرمان

اکبرزمینداوری: اکبر از شعرای مقتدر زبان ملیست ، در زمان
چپاول وغارت گری‌های تیمورلنگ مغولی (۷۷۱-۸۰۷ هـ ق) در زمینداور
میزیست. زندگی‌وی بعد از ۷۵۰ هـ ق تخمین‌میشود. اکبر به لهجهٔ ملی
واوزان مصنوعی وعروضی وکلاسیك شعرسرود، برگی‌چندی ازدیوان
بیش بهای وی دردست محققین ودانشمندان ادب پښتو افتید. اکبر در
چکامه هایش اشاراتی به مظالم مغولان میکند، در شعرای سلف بعد از
بابا هوتك اکبر شاعر دومی زبان پښتوست، که انعکاس‌آن وضع رقت
آورغم‌آلود مردم خویش رادرهنرش انعکاس میدهد. اشعار بدست‌آمده
وی سلاست وپختگی خاصی دارد وصلاحیت علمی وادبی اکبر را در
سخنوری به ماآشکار میسازد، ازوست:

دمغولو تمرهسی په اورو سوم
چې‌به‌هیرپه‌دی ماتم‌زمیندا ورکړم

اکبرشاه: ملا اکبرشاه درحدود اواخرقرن سیزده در محله کوندی
توابع یوسفزایی سکونت داشت ، تاسال ۱۲۸۰ هـ ق درقید حیات بود
اکبر شاه حماسه های را به اوزان ملی پښتو سرود؛ دارمستترمستشرق
حماسیات ویرا ضبط میکند، قصه آدم درخانی را نیز منظوم داشت،
ازوست:

راغله‌غازیان دپیرنگی‌په‌دغه‌گرباندی
اوری قتل گربانـدی

اکرم: در حدود ۱۳۰۰ ه ق درمضافات پښتونستان میزیست، به آهنگهای ملی پښتو و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر میگفت، اکرم غزلیات شیوای درین سبك دارد، بعضی از چکامه هایش در بهار گلشن طبع شده، ازوست:

سرود وهمه شراب څښمه نورله بدو توبه
دواړه لاسونه په تندی محمد اکرم ایښی دی

اکرم (اخون): اخون اکرم، از شعرایست، که معلومات اضافی در بارهٔ وی در دست نیست، منظومه های خطی اخون اکرم در دست است، ودرانجا خودرا «اخون» معرفی میدارد، اخون اکرم ازسخنوران قدیم پښتوست، که مسایل مذهبی ودینی رانظم میکرد، ازوست:

هزار شکر د باری کړم
هم په شوق وپه زاری کړم

اکرم (اخونزاده): ملا محمد اکرم، که به اکرم اخونزاده شهرت داشت، درحدود ۱۳۰۰ ه ق درقیدحیات بود، نورنامهٔ حضرت محمد (ص) را درقوالب غزل وقصیدهٔ نظم کرده، معلوم میگردد، که ملا اکرم در سیر و دیگر علوم دینی مطالعه داشت، نورنامه وی درحلقه‌های تدریس مذهبی به «نورنامهٔ ملااکرم» شهرت دارد ازوست:

بیچاره اکرم ښښنه له تا غواړی
دغفور نامه په تاښایسی هم ستاده

اکرم جان: از قوم ترکانی در اسمار کونر سکونت میکرد، وفات وی به سال ۱۲۶۰ هق اتفاق افتاده است، اکرم جان شاعر عوامی پښتو بود، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت اشعار وی در عوام مقبولیت دارد ازوست:

شاه محبوبه شوه راښکاره له بنگلی
پلوبی مخ تـه د شـال نیـوـلی

اکرم (نیازی): ملا محمد اکرم نیازی در قصبه «وت» الینگار لغمان سکونت میکرد، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ ه ق تخمین میگردد، اکرم عالم علوم دینی وشاعر عوامی پښتو بود، احوال جغرافی منطقهٔ الینگار رابه پښتو نظم کرده، ازوست:

حساب درته کوم ښیم د څوکلو نومونه
چی دروغ پکی رانشی رښتیا وایمه حالونه

الطاف: اززنان سخنور در اوایل همین قرن دراکبر پورهٔ پښاور سکونت میکرد، بزبان پښتو شعر اجتماعی سرود، اشعار وی درمجله آزاد پښتون طبع شده، ازوست:

کوردننه دالطاف ویل څوك اوری
پـه قلم وبـاسی شـور د اتـفاق

الف (ملا): ملاالف از مشاهیر صوفیه وادبیه قوم هوتك، درحدود ۱۰۰۰ ه ق درنواحی اتغر میزیست شخص جهان دیده وسیاحی بود، سفرهای به بلاد دیگر کرد، وبه کسب علوم پرداخت: ملا الف هوتك

در علوم شرقی ومتداول عصر دست داشت. در تاریخ ادب پښتو بانی سبک مستقلیست، که در حلقه های ادبی به سبک ملاالف شهرت دارد. از تألیفات وی، بحر العلوم ونصیحت نامه بما معلومست، ملا الف تاسال ۱۰۱۹ هـ ق حیات داشت، زیرادرهمین سال بحر العلوم رانظم کرده، ازوست:

خوك چی له خپلوسره بدوی اووصلت نه کوی
یادی د کور مشرپه کورکی شفقت نه کوی
یادی ملك دی دخپل کلی عدالت نه کوی
نوبی عمل تړول حبطه ولاړسی له ځانه سره

الولالا: شاعر حماسه سرابود، در پښین بلوچستان میزیست، بـه آهنگهای ملی پښتو شعر گفتی، حماسه های وی مربوط وقایع جنگهای افغان و انگلیس دردست است، الولالا خود نیز در مبارزات ملی پښتونهای بلوچستان حصه داشت، زندگی وی تاسال ۱۸۹۳ ع یقینی بوده، از وست:

غازیان تمام سوه، کفارراغلی په ملکو باندی
پـه څه پند و باندی، وهـی و طن

الهداد: حاجی الهداد پوپلزی فرزند اختر محمد در حدود ۱۲۷۲ هـ ش در توابع پنجوایی قندهار بدنیا آمد، به سال ۱۳۰۷ ش بزیارت حرمین شریفین مشرف گردید، زندگی دهاتی وروستایی داشت، حاجی الهداد سخنور عوامی زبان پښتو بود، به آهنگهای ملی پښتو، اشعار زیادی سرود، شعروی درعوام شهرت دارد، حاجی درحدود ۱۳۴۰ ش

از جهان رفت از اشعار اوست:

مخ‌دی څراغ، سینه دی باغ پکی صفا گلونه
لبان دی دواړه شکری لړی عجب خیا لونه

الهداد (میا): از صوفیان وسخنوران قدیم پښتوست، زنـدگـی وی حدود قرن یا زدهم هجری تخمین میشود، غزلیات میا الهداد بـه شکل متفرق در دیوان اخوند میاداد گنجانیده شده، ازوست:

بیلتون غضب ؤحکم د رب و
په تایی کښیښووه میا الهداده

الله داد: از سخنوران قدیم پښتوست، قاسم علی اپریـدی (۱۱۸۳ ـ۱۲۳۱ ه ق)در زمره شعرای سلف‌ازوی چنین یا د میکند: «الله داد، او کریمداد که در ویزه وه» آثار واشعار این‌شاعر تاهنوز بدسترس‌محققین ادب پښتو نیست،وصرف از تذکر قاسم علی ویرا بحیث شاعر قدیم پښتو می شناسیم،چون قاسم علی نام الله داد رابا درویزه وپسرش کریمداد یکجا آورده احتمال دارد، شاعر ونگارنده همین مکتبهٔ فکر باشد.

الله داد: در ماله جات قندهار سکونت میکرد ، شاعر غزلسرا بود ، به پیروی مقامهای موسیقی هندی غزلیاتی دارد ، غزلیات الله داد در گلزار سید احمد طبع شده، سال وفات وی درحدود ۱۳۳۸ ش تخمین میگردد، ازوست:

نن یی دجوشه څه صفت کومه
د شاه مقصود آغا زیارت کومه

الله داد خان: در موضع «امبار» از مضافات پښتونستان میزیست، مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی ، در «یوسفزی افغان» از الله داد خان بحیث شاعر دور گذشتهٔ پښتویادی دارد.

الله ویردی: از همکاران انجمن پښتو عصر امانی بود ، در تهیهٔ کتب و آثارانجمن سهیم مینماید، دستخط وی دراخیر کتاب (یوازینی پښتو- ۱۳۰۱) موجود است ، الله ویردی بحیث نمایندهٔ قوم وردك در انجمن عضویت وهمکاری داشت.

اللهیار اپریدی: شاعرشیرین گفتار اللهیار از قوم اپریدی بود ، در «بوری» کاکرستان میزیست واز ادیبان قرن دوازده محسوب شده، اللهیار دیوان شعر پښتو داشت، متأسفانه فعلاً نایاب بوده، ازوست:

چې ستا په غم کې بندیوان یم رابهوبه نه شم
د بیلتون اوښې تو یومه بې پرهر به نه شم

الله یار الکوزی: تذکره نگار وادیب حدود قرن نهم هجری، وی مرید وشاگرد شیخ محمد صالح الکوزی بود، کتابی رابنام تحفهٔ صالح تألیف داشت، مؤلف دانشمند پټه خزانه ازین کتاب استفاده برده است.

الله یارخان، نواب: نواب الله یارخان ازعلماء، محققین وجنگاوران پښتونهای هندوستانیست. نواب الله یارخان فرزندحافظ رحمت خان بریخ شهید، بهسال ۱۱۵۷ هـ ق بدنیا آمد ودریك محیط علم وسیاست، شهامت وجنگاوری پرورش یافت، چون پدرودیگر ارکان فامیل خودشخص دانشمند، وجنگاور شجیعی بار آمد. اللهیار خان بزبانهای پښتو، پارسی وهندی

مینوشت، وبزبان پښتوشعرمیگفت، عجایب اللغات فرهنگ لغات(هندی پارسی وپښتو) از تألیفات وی معلومست، چکامه های پښتو، پارسی وهندی نواب نیز دیده شده نواب به سال ۱۲۴۸ ه ق رحلت کرد، ازوست:

ماچی خیال دتاریخ وکه له هجرته چی حساب شو

هم یی دامصرع تاریخ ده، چی اتمام می دا کتاب شو

الیاس (مولانا): مولانا محمد الیاس پشاوری، از مفسرین اوایل قرن چهاردهم است، درتفسیر دینی صلاحیت کامل داشت، تفسیری از قرآن عظیم را موسوم به مخزن التفاسیر بااستفاده از چند تفسیر معتبر تألیف داشته، ازطبع اوست:

ای زما خپله ځیگره

ای زما دزړگی سره

نصیحت درته کاوه شی

ستادپاره ده بهتره

امام: ازشاگردان شیخ احمدخان (۱۲۰۰ ه ق) بود. درده زیارت مرکز لغمان سکونت میکرد، درشعر وشاعری شیخ راپیروی کرد، به اوزان ملی پښتوشعر گفت، احمد خان ازوی چنین یاد میکند:

کمکوټی امام کله شی چپ کله غزیږی

پریکوي یی وکه صنم و دیوزی

امام الدین: شاعرقصه سراست، بعداز ۱۲۰۰ ه ق حیات داشت؛ قصهٔ جمجمه رابه مثنوی پښتو نظم کرد، راورټی مستشرق در دیباچهٔ گرامر

پښتو ازامام الدین یادی دارد ازوست:

هغه ځا ن یو استخوان ؤ
گوره پروت د کوم زمانو
ر ژ یدلی و کـهنه ؤ
د کـوم عـصر دیـریـنه ؤ

امام الدین (شیخ) : از احفادشیخ متی معروفست. امام الدین عارف بزرگوار، وشخص عالم وفاضلی بـود، بـه سال ۱۰۲۰ هـ ق در بـدنـی پشاور بدنیا آمد، از دیـگر اعضای دودمان علم و فرهنـگ خود کسب فیض کرد، و عالم معروفی بار آمد، به تألیف ونـگارندگی پـرداخت «کتب تاریخ افغانی» و «اولیای افغان» را نـگاشت، کتاب اخیر الذکـر از مأخذ وثیقه مهم ادبیات پښتو «پټه خزانه» است، شیخ به سال ۱۰۶۰ هق رحلت کرد، و در پشاور مدفون شد.

امان : در مناطق قبایل آزاد میزیست، شاعر از قوم سالارزی بـود، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، چـکامه های جذاب عشقی ومذهبی ویرا اهل ذوق حفظ کرده اند، امان در حدود ۱۳۲۴ ش پدرود حیات گفت.

امان (اخوند) : در محله «مینـی» عـلاقـه سوات سـکونت داشت، مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی در یوسفزی افغان، امان اخوند را بحیث شاعر دور گذشته همان منطقه معرفی میدارد.

امان، ترین : ملامحمد امان بن گل محمد بن ملایعقوب در اوایـل قرن سیزده، در پاشمول قندهار میزیست، وبه قوم تـرین منسوب بـود،

ملا امان عالم علوم دینی، شاعر و خطاط معروف بود، نسخهٔ شرح الیاس را به سال ۱۲۱۶ هـ ق خطاطی کرده، غزلیات متفرق وی درین اثر دیده شده است، از اشعار اوست:

چی په درد و په غموسره الود دی
ته پرو که یو نظر خوار دی امان

امان گوجراتی: از شاعران قصه سراست، در اوایل همین قرن در محله گوجرات سکونت میکرد، قصص خیالی وروایتی را نظم میکرد، از قصه های منظوم وی، گل وصنوبر، شهزاده بهرام گور وگل اندام، و افسانه غم آلود (ترجمه از اردو) به ما معلوم است، شیوه وسبك نظم امان روان وساده است، ازوست:

لوی یی ته لوی دي قدرت دی غنی خدایه
بنده څه پکی ویلی شی بی ځایه

امانت ملیار: در قصبهٔ منیا علاقهٔ یوسفزایی ها سکونت میکرد، شاعر عوامی و داستان سرا بود. دار مستتر مستشرق بعضی پارچه های امانت را ضبط کرده، از قصص وی «شهزاده دل افروز» به ما معلوم است، زند گی وی حدود اواخر قرن سیزده تخمین میگردد، ازوست:

تیره بیلتون زما دخوز زړ گی کلا څخه دی
چی راوستوله می په یار پسی ر یبارخه له ځی

امگل جان ختك: از غزلسرایان اوایل همین قرن، امگل جان شاعر از عشیرهٔ فتح خیل ختك بود به طرز کلاسیك غزل میگفت

مجموعهٔ اشعار وی طبع شده، ازوست:

کوم سړی په دی دنیا دغم ژړا کړی
ستا په‌غم‌کی خوغړقا به‌امگل‌جان دی

امو جان(قاضی): از شاعران پښتو، در موضع «بوری» میزیست زندگی وی حدود ۱۳۰۰ ﻫ تخمین میگردد، اشعار قاضی امو جان دیده شده است ـ (پښتانه لیکوال ج ۲) .

امید : غزلیات امید در بیاض میاحسیب گل کا کا خیل (متوفی ۱۳۰۵ ﻫ ق) ضبط است، و از شاعران قدیم پښتو محسوب میگردد امید در نواحی پښتونستان موجوده میزیست.

امیر: از ادبا وشعرای کلاسیك پښتوست. زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میشود، امیر عالم علوم دینی و در شعر از پیروان ملا الف هوتك محسوب شده است، امیر تجوید قرآن عظیم را به مثنوی پښتو نظم کرد، وقواعد ابتدایی این علم را در آن شرح داد، ازوست:

په نامه ستا پاکه خدایه ـ دگمرا هور هنما یه
په هغه دی ستا قسم وی ـ هغه نوم چی ستا اعظم وی
ستا په کل واره اسمونه ـ چی دی وړی شی نومونه

امیر: امیر از قوم پوپلزی، و در تلوکان قندهار سکونت داشت بزبانهای پښتو، پارسی وعربی‌شعر سرودی، شاعرظریف و حساس بودی، سنش به ۹۵ سالگی قریب‌شدی وتا سال ۱۲۹۱ ﻫ ق حیات داشتی، دواوین اشعار پښتو، پارسی وعربی از خود به یادگار گذاشتی ازوست:

منقلبي د دنیا تمامی چاری
شوی‌خرابی‌چی‌لیدی‌می‌هغه‌لاری

امیر: ملا امیر از شعرای عصر شجاع الملک است، در کلابت ضلع مردان سکونت میکرد، در اشعار خود به وقایع پادشاهی وضلع شاه شجاع اشاراتی دارد، لذا زندگی وی تاسال ۱۲۴۰ه ق یقینی است. ملا امیر شاعر قصه سرا و در قصه نگاری پیرو فیاض مندر محسوب شده، از قصص وی قصهٔ تمیم انصاری وقصهٔ زقوم معلوم بوده، ووقایع جنگ اول افغان و انگلیس را منظوم داشته است، ازوست:

آشنا ستا په سینه خوله‌ځنګه جوړیږه
چی ته اخلی له امیره رخصتونه

أمیرخان: اجداد امیر خان در لال پوره ننگرهار میزیستند و در عصر اعلیحضرت احمد شاه کبیر (۱۱۶۰ ـ ۱۱۸۶ه ق) رهسپار پشاور و در شیر پاو هشتنغر مسکون شدند، امیر به عشیرهٔ علیزی طایفهٔ حسن خیل قوم مومند نسبت داشت، در طریقت پابند طریقه قادریه وتا سال ۱۲۶۱ه ق درقید حیات بود، شاعر صاحب دیوان است، اشعارش مضامین عشقی وتصوفی را در بر دارد، ازوست:

مین یار چی پکی نه وینی په‌سترګو
په امیر باندی ودان هشنغر نه دی

امیرخان: دراوایل همین قرن در قصبهٔ «کندو» ازتوابع پښتونستان سکونت کردی، به آهنگهای ملی پښتو شعر سرودی، و از پیروان

حافظ عظیم گنداپوری (متوفی ۱۳۲۱ه ق) محسوب شدی.

امیر الدین : درمحله چمله ازمضافات پښتونستان میزیست، مرحوم الله بخش یوسفی دریوسفزی افغان، از امیر الدین بحیث شاعر دور گذشته یاد آور میشود .

امیر شاه: امیر شاه معروف به محمد علی، از علمای علوم دینی و ناظمان مذهبی . امیر شاه پیشهٔ امامت داشت. در کوتـه از مضافات پښتونستان میزیست. سفری به هندوستان کرد، ودرلکنهو مسکن گزید امیرشاه تا سال ۱۲۷۸ه ق درقید حیات بود، بزبان ملی پښتووعربی شعر گفتی ، شمایل نبوی را به پښتومنظوم کردی، ازوست:

امیـر شاه زهیـر دی ژاړی   صبح وشام وتـاتـه ژاړی
ستا دلطف خـوانچه غواړی   راکړه لاس دخدای دپاره

امیرشاه: شاعرقصه سراست دراوایل همین قرن زندگی میکرد قصص وحکایات روا یتی‌منظوم میدا شت ازقصص منظوم وی قصه شمشاد به مامعلوم است.

امیر محمد : امیرمحمد بن جوملک‌میرانېزی، شاعروخطاط حدود قرن سیزدهم در مضافات بلوچستان زیسته است، غزلیات وی‌دیده شده این بیت از طبع اوست:

گرځم په‌جهان کی پسی‌غواړم‌خپل‌دلبر
نه را معلو میږی په دا هسی شا ن بشر
(پښتو نسخی)

امیر محمد: درحوالی ۱۳۰۰ هـ ـ ق در ناحیهٔ درهٔ نور کنر شاعر بنام امیر محمد گذشته است، که به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، تذکره نویسان پښتو احوال ونمونهٔ شعر ویرا ضبط کرده اند ازوست:

زه امیر محمد غریب مرید د دستگیریم
څکه می دخولی نه هر الفاظ درومرجان راځی

امیر محمد انصاری: فرزند میرمحمد انصاری، ازمؤلفین ومترجمین قرن سیزده، امیرمحمددر کلکته میزیست، گلستان رابه سال ۱۲۲۷ هق ترجمه‌داشته است.

امیر محمد، ترخوی: درحلقه های صوفیا وابادی پشاور بـه «امیر ترخوی» شهرت داشت. پدرش الب خان، درترخهٔ پشاور سکونت میکرد، امیر محمد از علمای دینی ونویسندگان پښتو بود، درسیر وتاریخ اسلام مطالعه‌داشت، کتابی رابه‌نثرپښتوبنام «محمد» تألیف کرده، مطبوع است.

امیری: امیر محمدمشهور به امیری ازشعرای عوامی مناطق ننگرهار است، به آهنگهای ملی پښتوشعرسروده، اشعارش را اهل ذوق صفحات شرقی به یاد دارند، ازوست:

کوزشو شهزاده دبناپیرو په گلستان‌کی
ته‌دچین په لار کینه

امین کاکا: به سال ۱۲۰۵ ش در پشد کنر بدنیا آمد، درمنطقه به امین کاکا شهرت داشت، شاعر عوامی پښتو بود به آهنگهای ملی شعر میگفت، اشعار امین کاکا را اهل ذوق منطقه‌حفظ کرده اند، وفاتش

به سال ۱۲۸۵ ش اتفاق افتاده است.

امین‌الله : در راجایی لغمان میزیست، شاعر عوامی بود، مبادی علوم دینی را میدانست، امین‌الله آهنگری میکرد، معماهای مذهبی وی شهرت دارد، ترجمه بعضی حصص نمازرا نیزنموده‌است، امین‌الله به‌سال ۱۲۷۳ ش تولد وبه‌سال ۱۳۴۵ ش رحلت کرد، ازوست:

هر دم کوم بیان، وایمه سرد قرآن
واوری یارانوراته جوره ترجمه شوه
رب ته هیله شوه زما

امین، عبدالجلیل: درشعر امین تخلص میکرد، شاعر مذهبی بود در موضوعات شرعی ومذهبی معلومات داشت، اثر اخلاقی ومذهبی را به سال ۱۳۳۰ ه ق نظم کرده، ازوست:

لس ورځی اته میاشتی دوه کلونه
په‌حساب دعبدالجلیل امین شوی‌ای اخونه

انار: از شعرای قرن دوازدهم هجری. غزلیات زیبا وپرشوری سروده، مؤلف ادبی ستوری درجلد اول این اثر غزل وشرح حال ویرا ثبت کرده، ازوست:

دوصال شپه دشب‌قدر ده انــاره
پردغه شپه‌چی اوده نشی بیدار شه

انار گل: از شعرای عوامی، در توابع لغمان سکونت‌میکرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر سروده ، اشعار وی درعوام شهرت‌دارد ،

انار گل حدود ۱۳۷۸ ه ق رحلت کرد.

انځور گل: شاعر داستان سراست، انځور گل در حدود قرن سیزده در نواحی پشاور میزیست، قصهٔ «ترانـه محفل» را از اردو بـه پښتو منظوم ترجمه داشت، غزلیات متفرق نیز دارد، در غزلسرایی نیز طبع عالی داشت، ازوست:

انځور گله له چشمانونه نم وچ کړه
دبانو دخولی اشعار په ښه شان‌ستا یه

انشاء، انشاءالله‌خان: انشاء الله خـان تخلص‌بـه انشاء فـرزنـدحـکیم ماشاءالله خان از شعراء ونـگارند گان نامدار زبان‌هـای اردو وپـارسـی در هندوستان است. انشاء زبانهای اردو، عربی، ترکی، پارسی، پنجابی، پښتو، مرهتی وپور بی را میدانست، و در همهٔ این‌زبـانها قلم فرسائی میکرد. وی گرامر زبان پښتو را به اردونـگاشته است، انشاءالله خان به سال۱۳۳۲ ه ق پدرود حیات گفت.

انعام: از ناظمان وخطاطان اواخر قرن‌دوازدهٔ‌هجری. نسخ خطـی پښتو به خط انعام دیده شده، ابیات وپارچه های وی نیز در آن‌ثبت است: دیوان رحمن بابا را به‌سال۱۱۷۶ه ق‌خطاطی کـرده، از ابیات اوست.

شـکر شـکرچی تمام شو دادیوان
پـه دستخط دانعام خـوار حیران

اودل: از معاصرین وشعرای هم سلكِ خوشحال خان ختـك (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰ه ق) معرفی شده است. دیوان اشعار وی فعلا نـایـاب بـوده،

غزلیات متفرق وی در دست است، غـزلیات اودل را مستر هـیوز از چمن بی نظیر در کلید افغانی انتخاب کرده، تذکره های پښتو نیز شرح حال وغزلیات اودل را ثبت نموده اند، اودل در مشاعره تاریخی پښتو نیز حصه داشته، ازوست:

ستا جواب عبدالقادره په ښه شان دی صدر کړی
هم اودل دی جواب وکړ چی پیدا شو پښتون هسی

اوراد الدین (میـا): از دانشمندان، شعراء ونویسندگان معاصر زبان پښتو بود. زادگاهش مناطق شینوار ننـگرهار، پدرش پاینده محمد نام داشت. اوراد الدین زبانهای عربی، اردو وپارسی را می فهمید. مطالبی را از این زبانها به پښتو منتقل میکرد. بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، از آثار وی کتابی بنام ملی روزنه درکتب خانهٔ پښتو ټولنه حفظ بوده، اشعار ومقالات متفرق وی، در نشرات کشور طبع شده، ازوست:

په پرهار می اور بلیږی
داروګه پرې زده طبیبه

اورکزی: از پیروان متأخر گـروه روښانی، بزبان پښتو منظومات عرفانی دارد، زندگی وی تا سال ۱۱۷۵ ه ق یقینـی می نماید، مؤلف ورکه خزانه در جلد اول این کتاب احوال و نمونهٔ نظم ویرا ضبط میکند ازوست:

رامدد با یزید مسکین کړه په تقوی کی می مکین کړه
دعـقبی دمعـاش فـکـر هم دده پـه رهـبـری کـړم

اول خان: بعد از ۱۲۰۰ هـ ق در «رحړ» چارسده سکونت میکرد، شاعر غزل گو وقصه پرداز بود. قصهٔ نیمبولا و تیمبولا از یادگار های ادبی اوست، غزلیات متفرق دیگر نیز دارد، ازوست:

د هوښیارو کمیني د تن جامه ده
اول خان د کمینه وو خدمتگار یم

اول گل: اول گل بن ثنا گل در شیو شاهی ننگرهار سکونت میکرد. شاعر عوامی بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار اول گل شکل شفاهی دارد. وی به سن ۴۰ سالگی بازندگی وداع کرده ازوست:

اول گل نیالگی د گلو دی کړلی
له خزانه دې الله کړي په امان

اومی: از زنان سخنگوی پښتو نهای احمد زی بود. در نواحی کوچی نشین کتواز زندگی میکرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، چکامه های ویرا اهل ذوق منطقه ثبت کرده اند، ازوست:

خدل لوړلی چې وار بـه واخلـی
که وار یی واخیست اور به یی مرسی

ایاز لنډی: ایاز متخلص به لنډی از شاعران عوامی بود، به سال ۱۳۰۶ ش در علاقه پیر کی باك پکتیا بدنیا آمد وبه سال ۱۳۴۹ ش در همانجا وفات کردی، ایاز اشعار انتقادی و اجتماعی به اوزان ملی پښتو گفتی از اشعار اوست:

چیرته نشته په دنیا کی وفادار نن
وبه نه کسی په رښتیا دمینی یار نن

ایازی، محمد اعظم: از لغویون وگرامر نویسان معاصر بود. محمد اعظم متخلص به ایازی فرزند محمد اسلم خان از قوم محدزائی بود. به سال ۱۲۵۷ هـ ش در قندهار بدنیا آمد، سفر های به ایران، ترکیه، هندوستان وبلوچستان کرد، تحصیلاتش را درکویته بپایان رساند. زبانهای پښتو، پارسی، اردو، ترکی و انگلیسی را می فهمید. در انجمن های ادبی قندهار و کابل وظایف رسمی داشت. گرامر پښتو را خوبتر می فهمید و در جمع آوری لغات پښتو و تهیهٔ فرهنگ آن زحماتی را قبولدار گردید، از تألیفات او: (۱) قواعد پښتو (۲) اصول مقاله نویسی (۳) الفاروق (٤)لس زره لغتونه (٥) دپښتو گرامر (٦)ریاضی و جغرافیه‌برای‌صنوف ابتدایی مکاتب به‌مامعلوم است. ایازی به سال ۱۳۳٥ در کابل رحلت کرد.

ایوب خان: از افغانهای مبارز ونویسندگان پښتو بود. در اوایل همین قرن میزیست. کتابی را بنام شواهد در تاریخ جنگهای قبایل پښتون وانگلیسی نوشت ودسایس‌استعمار را در آن‌افشاء کرد. ایوب‌خان در پکلی بدنیا آمد، از آغاز جوانی با مسایل ملی علاقه میگرفت، در سلسله مبارزات خود از پکلی به باجوړ واز باجوړ به کابل هجرت کرد وتا اخیر عمر در کابل بود، و در همین جا چشم از جهان پوشید ودر محلهٔ پوستین دوزان مدفون گشت.

ب

بابا جان عبدالعزیز : عبدالعزیز مشهور به باباجان ولد عطا محمدخان الکوزی به سال ۱۲۵۵ ش در غزنی بدنیا آمد و به سال ۱۳۴۶ ش در قندهار وفات کرد و در همانجا مدفون گشت . بابا جان در عصر امیر حبیب الله داخل خدمت گردید، ووظایف دولتی را تا رتبهٔ ریاست ایفا نمود. بابا جان به‌سال ۱۳۰۰ ش بحیث‌مدیر اخبار طلوع افغان انتخاب ومدت مدیدی این وظیفه را بدوش داشت. مقالات زیادی در موضوعات مختلف بزبانهای پښتو وپارسی نوشت، نبشته های وی به شکل متفرق در نشرات کشور مطبوع است.

بابو جان: از علمای دینی، شعراء وادبای قرن اواخر یازده. در علوم عربی وفقی واخلاق مطالعه داشت و از علمای جید افغانستان محسوب میگردد. بابو جان معاصر فرزندان در ویزه و از پیروان مکتب ادبی ویست. بابوجان به تصریح راورتی ومیر احمدشاه رضوانی در مناطق یوسفزی مدفون است . وی قصیدهٔ سریانی را به پښتو منظوم

ترجمه کرد. وکتاب دیگری را که حاوی موضوعات اخلاقی وقصص دینی ومذهبی وغزلیات متفرق است نیز از خود باقی گذاشت. منتخب کتاب بابو جان رامستر راورتی در گلشن روه‌طبع کرد، استاد دانشمند وفاضل پوهاند عبدالشکور رشاد به اغلاط این منتخب کتاب مبسوط وجامعی نوشت، وزوایای تاریك زندگینامهٔ بابوجان را روشن ساخت. غزلیات ونظم های متفرق بابو جان در اکثر نسخ خطی مخزن الاسلام دیده شده ازوست:

سینه ستا کړه ددنیا مینی لتاړه

دزړه مینه دې تمامه پسی لاړه

بابو جان بابی: از ادبا ورجال حربی قرن دوازده . بابو جان بابی بن کرم خان در اتغر میزیست زمانیکه حاجی میرویس نیکه قندهار را از اجانب ضبط میکرد (۱۱۱۹ه ق) بابوجان با قوای تازه ونیرومندی از قلات آمد واز راه ماشور حصار قندهار را گرفت، پس از فتح قندهار از طرف حاجی میرخان نیکه حکمران قلات بود . بابو جان در لشکر کشی شاه محمود هوتك به اصفهان با همراهی سه هزار نیرومند جوان حصه گرفت . درین معرکه شجاعت ومردانگی از خود نشان داد. بابو جان شاگرد پیر محمد میاجی بود، علاوه ازمآثر حربی ذوق ادبی وی نیز قابل ستایش است، نظم قصه «شهاو گلان» بنام قصص العاشقین ازیادگار های ادبی بابو جان است، از اشعار اوست:

عشق یو هسی تــوریــالــی‌دی چی پــر هــر ځای یی‌بری دی
دعشق او رهــی ســوزان د ی چی ســو ځلــی یی جهان دی

بابړ خان کاکړ: از علما ومشاهیر ادبی افغانستان در قرن نهــــم هجری. بابړ خان از قوم کاکړ بود در «ژوب» کاکرستان زند گی میکرد کتابی را بنام تذکره غرغښت نظم کر د.

بــاجــوړی: زن هنر مند وشاعرهٔ پښتو . در حــدود ۱۳۰۰ ه در پشاور میزیست. زاد گاه وی مناطق «باجوړ» بود، نام اصلی وی به مــا معلوم نیست اما در حلقه های ادبی وهنری آن دیار به « باجوړی » شهرت داشت، غزل باجوری در بعضی نسخ چــاپی « بهار گلشن » طبع شده ازوست:

چاری دتقدیر شوې «باجوړۍ» وته راپیښی نن
چــیــرتــه باجــوړ او پــیــښــور او اپــوزی

باجوړی : در سوات پښتونستان زند گی میکرد، پیشهٔ موچیــگری داشت وشاعر زبان پښتو بود. دیوان شعر وی بنام « دیوان بی نظیر» واثر دیــگر منظوم وی بنام «بهار مدینه» طبع شده ازوست:

بــاجوړی چــی دافسوس غــزلی وایي
په فریاد یی دآسمان امنــی سری کړي

باد شاه گل (حــکیم): حــکیم بادشاه گل نیازی بن حاجی فیض گل به سال ۱۸۸٤ ع در شهر پشاور تولد گــردیــد، علوم دینی را از مــلا کوهستان کسب کرد، حــکمت وطب یونانی را نیز می فهمید. زمــانــی

هم سکرتر وبعد رئیس انجمن بزم پښتو بود، و در اخیر عمر پیشهٔ طبابت یونانی داشت. حکیم بادشاه گل به سال ۱۹۵۰ چشم از جهان پوشید. حکیم اشعار آبدار عشقی واجتماعی سرود، «لوغړن دعشق» «فراق نیازی» «سوز نیازی» از آثار ادبی وی طبع شده، ازوست:

په ډیر خیال چې درومې دا ګلعذار څوك دی
سروقد غنچه دهن پریوار څوك دی

بادشاه میر: بهسال ۱۲۹۸ ه ش در قریه میانور اسمعیلخیل خوست پکتیا بدنیا آمد، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت. اشعار بادشاه میر در عوام مقبول است، وی به سال ۱۳۳۸ ش چشم از جهان بست ازوست:

څه خوبه درته یایم بی دیدنه شپې کلونه دي
د یرو بختورو سپینی لیچی یا لښتونه دی

بادو: سخنوری از قوم اپریدی بود، در گردی کڅ ننګرهار میزیست، پیشهٔ چوپانی داشت. زندگی وی حدود ۱۲۵۰ ه ق تخمین میگردد. بادو به اوزان ملی پښتو شعر سرود، وی به سال ۱۲۵٦ ه ق توسط گروهی از دزدان قتل گردید، و در حالت نزع نیز ابیاتی سرود که در عوام نهایت مشهور است ازوست:

نصیب می نه ؤ دمحبت دغوا اورګوکی بادوئی مړ کړ
وینــه مــی ګــرځی دبدن تولو رګوکی بادویی مړ کړ

باره خان: شاعر عوامی وبیسوادی بود در حدود ۱۳۰۰ ه در «رود چپلیار» میزیست به اوزان ملی پښتو شعر میگفت. از اشعار اوست:

په سرو لبانو دی پېزوان وهی تېالونه کنه
زلفی جالونه کنه

باز: از شعرای مشهور عوامی علاقه پکلی بود اشعار عوامی باز در تمام مناطق پښتونستان شهرت داشت، اهل ذوق منطقه هنوز هم اشعار ویرا به یاد دارند باز در حدود ۱۳۱۰ ه ش رحلت کرد.

باز (ملا): ملا باز از قوم سالار زی بود، در جندول سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو اشعار دل انگیزی می سرود. مبادی علوم دینی را میدانست و در عوام به «باز ملا» شهرت داشت ملا باز در حدود ۱۳۱۵ ه ش رحلت کرده ازوست:

یا هار ستا د گردن دی	یا لمر دی یا بریښنا ده
یا توره د پولادو	یا سترگه دلیلی ده

باز (ملا): ملا باز از طایفهٔ توخی بود، در اتغر میزیست. در منطق وحکمت وفقه تبحر داشت به شاگردان تدریس میکرد. ملا باز در همه اصناف شعر استاد بود. اما غزل ورباعی شیوای میسرود. ملا باز از رفقاء وهم فکران مورخ وادیب شهیر کشور ما محمد هوتك بود، واز رجال مهم ادبی وعلمی افغانستان در قرن دوازدهم هجری محسوب میشود. ملاباز درمحافل ادبی دربار هوتکی قصر نارنج شرکت میکرد ازوست:

پر کورو یی رمی گرځی	دباز برخه یو چیچی دی
دباز ښکاروی دغرځنو	اوس می بس هاسپینکی وری دی

بازار (حاجی): حاجی بازار کاکړ از شاعران عوامی پښتو بود، در ضلع ژوب بلوچستان میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت. اشعار وی در دست است، حاجی بازار به سال ۱۹۷۰ ع رحلت کرد (د کسی لمنی پښتانه شعرا ټیکوال .ج۲)

بازمحمد: زادگاه وی قندهار و در پشاور میزیست، از شاگردان خطاط معروف، غلام جیلانی پشاوری بود. هنرخطاطی را از وی آموخت گاه گاه شعر نیز گفتی واز شعرای اواخر قرن سیزده محسوب میگردد اشعار متفرق وی در اخیر بعضی کتب دیده شده ازوست:

سره لمبه ده په بازار کی چی بلیږي   هرسړی چی ورنژدی شی دی سوزیږي

باز محمد کاکړ: در گذر پوپلزی شهر قندهارمیزیست واز عشیرهٔ مرد انزایی قوم کاکړ بود وی عالم علوم دینی ودر علم قرائت معلومات داشت، رساله ای را در علم تجوید به سال ۱۳۰۶ ه ش تألیف کرد، چکامه های متفرق وی، در نشرات قندهار طبع شده، ازوست:

هر صنعت یی نا تمام دی له بیانه
ځکه نن بازمحمد خوښ په اختصار دی

باز محمد بنګښ: باز محمد ولد سردار محمد مظفر از قوم بنګښ به سال ۱۸٤۰ ه ش در تیرا به دنیا آمد و به سال ۱۹۱۷ع در هنگو چشم از جهان پوشید، باز محمد ادیب مجاهد بود در جهاد آزادی حصه داشت، باز محمد شاعر صاحب دیوان است، مجموعه شعر وی در دست بوده از اشعار اوست:

باز خان هیح سیالی دشعر له چانه کا
دی تابع دشاعري لـه رحمن راغی

باز گل: شاگرد شیخ احمد خان (۱۲۰۰ هق) در مضافات لغمان سکونت میکرد، شاعر عوامی بود. به پیروی استادش اشعار پرسوز عشقی ومذهبی سرود اشعار وی به شکل شفاهی باقیست.

شیخ احمد خان در جمله شاگردانش از بازگل چنین یاد میکند:

بل می بازگل دی چی مدام کی چپاوونه   په زړه می اوری ستا غمونه امبارونه

باز گل (ملا): ملا باز گل اخونزاده از علمای دینی، اطبای یونانی وناظمان پښتو بود. در اوایل قرن سیزده در نواحی پښتونسان زندگی میکرد، وکتابی را در طب قدیم بنام شافع الامراض منظوم تألیف کرد از اشعار اوست:

دا نسخه شوله تمامه   درته وایم نیك فرجامه
له دسته دباز گل   په همز ولوکی دی گل

باز خان: قبل از ۱۳۳۰ هق در مناطق ننگرهار میزیست، شاعر عوامی، بود، به آهنگهای ملی شعر میسرود، تذکره نگاران پښتو نمونهٔ شعر باز خان را ثبت کرده اند، ازوست:

زخمی می دزړه سردی بانه د شاه شتیدی نا
اغوستی یی رنگین دی زلفان یی گوړگوتی دی نا
په بندگی دموزی دی چاپیر ځینی څوکی دی نا
بازخان پسی زهیر دی ځوانی یی خاوری کیزی نا

باصر حاکم شاه: حاکم شاه که در شعر باصر تخلص میکرد، فرزند گلزار به سال ۱۹۱۹ ع در لواړ گی متولد و به سال ۱۹۵۰ ع وفات کرد. باصر طبع روان شعری داشت، به طرز کلاسیك و لهجهٔ ملی غزلیاتی دارد، ازوست:

نن بیا په گلستان پسرلی شولو خندان نن بیا په گلستان

باغوانیوال، عبدالباقی: درحدود ۱۳۰۰ هـ ش درباغوانی سرخرود ننگرهار بدنیا آمد، پدرش قاضی عبدالله و از قوم معروف خیل بود. باغوانیوال مدتی بحیث مدیر روزنامه ننگرهار ایفای خدمت کرد، و مقالات عدیدهٔ در موضوعات مختلف بزبان پښتو نوشت. وی به سال ۱۳۳۸ هش پدرود حیات گفت.

باقر شاه: از معاصران مطیع الله پیره خیل (حدود ۱۲۰۰ هـ ش) و از شعرای غزل سرا محسوب میگردد، به عکس غزل باقرشاه مطیع الله غزلی در دیوان خوددارد، مطلع غزل چنین است:

مست یم دبا هو په ترانه باندې
وسوې لولپه شوی ددې مستی په جلوه باندې

بانی: درگل غوندی ځاځی پکتیا سکونت داشت ازعشیره لیونی قوم ځاځی به سال ۱۲۵۷ ش چشم به جهان کشود و به سال ۱۳۴۷ ش رحلت کرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود ازوست:

تاچی ماته کړی خه شیرین گفتاردی نا
یوځلی راشه صنم زړه می ناقراردی نا

باوری (اخوند): د رمحلهٔ پنج پیر تحصیل صوابی مکونت میکرد شاعر مجلسی وشورین بیانی بود، اهل ذوق اشعار ویرا به یاد دارند، باوری درحدود ۱۳۰۵ش رحلت کرده، ازوست:

په مخ باندی دی توری زلفی اویزاندی
گلاب دپرخی دك دی پکی ایښی اتری دی

بای خان: از معاصران خوشحال خان ختك (۱۰۲۲-۱۱۰۰هق). درشعرای قرن دوازده عبدالرحیم هوتك ازوی یاد میکند مستر راورتی مستشرق در مقدمهٔ گرامر پښتو خودمینویسد: که بای خان در بنیر میزیست لیلی مجنون مولانا جامی را به پښتو منظوم ترجمه کرد. غزلیات متفرق بای خان نیز دردست است، ازاشعار اوست:

که می نارې دتاتیری کړی ترستونی
پیرکامل به دبای خان اودختك شم

بای خان (حافظ): حافظ بای خان از سخنوران عوامی پښتو بود در اوایل همین قرن در «کنډو» ازتوابع پښتونستان میزیست به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت ودر شعر از پیروان حافظ عظیم گنډا پوری (متوفی ۱۳۲۱ هش) محسوب شده است.

بایزید روښان: مبارز ملی، مفکر، مصلح ومؤلف نامور بایزید روښان بن قاضی عبدالله از مشاهیر قرن دهم افغانستان. در حلقه های ادبی وروحانی وقت به پیرروښان، میاروښان، بایزید، بایزید انصاری ومسکین شهرت داشت. بایزیدروښان از افغانیان اورمر کانیگرام وزیرستان

بود. بـه سال ۹۳۱، ه ق درجالند هـرپنجـاب چشم بـه‌جهان کـشود زبانهای‌پښتو ،پارسی، عربی ، و هندی‌را میدانست‌وباین‌چهار زبان‌مینوشت. بایزید علوم مروجه راآموخت ودرتصوف معلومات کافی حاصل کـرد ومراتب روحانـی راطی نمود، اخون درویزه وخوشحال‌خـان از شـعر سرایـی وی نیز یاد میکند. درادب پښتو مکتب جدید نثرمسجـع رابنیـاد گذاشت ودر ترتیب وتنظیم الفبای پښتو حصه گرفت.

روښان شخص آزادی خواه وبه رفعت وسلحشوری قوم افغان‌عقیده داشت، میخواست قومش ازسلطهٔ اجانب (که دران وقت بین سه طاقت خونخوار واستعمار گرمنقسم بود) برهاند. به همین منظور به مبـارزه پرداخت وبه پیشبردوموفیقت‌مبارزه‌خودوبدست‌آوردن‌این هدف‌مقدس نظربه شرایط عینی وذهنی جامعه راه روحانیت وپیری مریدی رادرپیش گرفت، وی ورفقای ادبـی ومبارزوی‌فلسفه وحدالوجود رااساس قرار داده، درراه تلقین وتبلیغ آن کتب، رسایل ودواوین‌شعر تالیف وتدوین کردند. مبارزهٔ روښان باوجود موانع زیاد قسماً موفق بود واین مبارزه توسط احفادش تایك قرن ادامه پیدا کرد، بایزد بعـد ازفعـالیت ممتد علمی وادبـی ومبارزات ملی به سال ۹۸۰ ه ق‌از جهان رفت وکتب ورسایلی چون: (۱) خیرالبیان (۲) صراط‌التوحید (۳) مقصودالمومنین (٤) فخرالطالبین (٥) حالنامه (٦) مکتوبات (۷) رسالهٔ رسـم الخط پښتو وغیره رابه میراث گذاشت.

ببرخان: درمدین برسوات سکونت داشت، شاعرامی و بیسوادی بودی به آهنگهای ملی پښتو شعر سرودی، اشعاروی جذاب وشور انگیز است قسمتی از غزلیات عوامی وی ثبت گردیده ببرخان درحدود ۱۳۱۶ هش رحلت نمود، ازاشعار اوست:

یوشی می‌دی لیدلی په دنیاکی برادره
نه ښنی لړی نه‌سر
چالاك دی بی اندازه سپك ښكاریږی له نظر- په منډه گرندی

ببون: شاعر عوامی در لژهٔ مناطق منگل پکتیا میزیست، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ هش تخمین گردیده به اوزان ملی پښتو اشعار نابی دارد، اشعار فکاهی ببون هنوز همزبان زدمجالس بزم وادب منطقه‌است.

بجلی، عبدالحنان: عبدالحنان متخلص به «بجلی» ازسخنوران فکور ومبارز پښتو در دوره معاصر. بجلی درنواحی چارسده میزیست، به تحریك خدایی خدمتگار ارتباط داشت. هنرش رادر راه‌آزادی وطن استخدام نموده بود. اشعار جذاب وپرشور ملی میسرود، بجلی به سال ۱۹۷۷ ع رحلت کرد ازوست:

سرې غوټۍ ښکاره شوې د گلانو په سرونوکی
ښنی دپسرلی دی دوطن په سم وغرونو کی

بدل خان: ازشعراییست که‌مبارزات دلیرانهٔ افغانیان راعلیه استعمار انگلیس درشعرش منعکس کرده است. بدل خان شاعر حماسه پرداز وملی بود. درحدود نزده عیسوی در نواحی بلوچستان میزیست، اشعار

وی از احساسات ملت ترجمانی میکند.

برامت: درحدود قرن سیزدهم هجری درمضافات پشاور زیسته است، دارمستتر مستشرق اشعار ویرا ضبط کرده مؤلف جلد دوم پښتانه شعرا، نیز احوال ونمونه ویرا میآورد، ازوست:

زه برامت چې یم رنځور پروت یم کړیږم
که یو ځل راشي خپل جانان

برخوردار: درحدود ۱۳۰۰ ه ق درپاشمول قندهار زندگی داشت، برخوردار شاعر از قوم ترین بود. غزلیات پرسوز وجذاب وی هنوز هم در محافل بزم قندهار راه دارد از اشعار اوست:

ژوندیې مه بوله چې تیر شوبې له یاره وای
اـدي ژوندو یارانو بس که برخورداره وای

برکت خان: برکت خان بن دانو در قصبهٔ هاشم خیل ځاځي میدان سکونت میکرد شاعر عوامی زبان پښتو بود. به آهنگهای ملی شعر سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد، برکت خان درحدود ۱۳۳۵ رحلت نموده، ازوست:

توري دي ورځې سپینه تپنده دی میدان دی لیلا
وی ارمان ارمان دی لیلا

برهان خان: برهان خان بن نادرخان درضلع هزاره پښتونستان میزیست، ازشاعران حماسه سرا است واقعهٔ تاریخی فتح پانی پت (۱۱۷۴ ه ق توسط احمدشاه کبیر) رامنظوم کرده، این منظومهٔ حماسی ویرا مستشرق معروف

دارمستتر در مجموعهٔ «هارو بهار» منتخب نموده ، از اشعار اوست:

احمد شاه باد شاه په جار وویلــه د غـــزا پـه نیـت وځمه له کابله

پښتنې مغـولـې لاندې کړې کفارو داخبره مې په زړه وګرځیدله

یا به ننګ دپښتانه بیرته په ځای کړم یا به بایلم ګـکړې پړې باندې خپله

برهان الدین: از شعرای عوامی زبان پښتوبود، به اوزان ملی پښتو اشعارجذاب وپرشوری داردبعضی ازاشعار وی ثبت گردیده، ازوست:

برهان الدینه سرو مال دې د جانان د ی
که څه هم جانان خپل ځان له تانه ژغوري

بریـم خـان: منظومهٔ بریم خان در قصهٔ آدم خان، در خانی (تألیف مسعود بن عبدالله) ثبت است، وبریم خان را بحیث سخنور قـرن دهـم هجری به ما معرفی میدارد، از ناره های اوست:

خانه آدم خانه غلامان دې میړنی دي - یوتر بله ګړندی دي
پلولیری که له مخه ـ دغه ستادبلو سترګـی دخـونی دي

بز رگ (میا) : از علما ونویسند گان قرن دوازده. مولانا میابزرگ در «شوو» باجوړ سـکونت داشت، مدرس، نویسنده و عالم علوم دینی بود، زبانهای پښتو، عربی وپارسی را میدانست . یوسف زلیخا را بـه سال ۱۱۸۲ هق از پارسی به پښتو انتقال داد وشرح مبسوطی بآن نگاشت که حیثیت متن درسی را دارا بـوده، در مـدارس دینـی منطقهٔ تـدریس میـگردد.

بزگر، علی محمد: علی محمد که در شعر بزگر تخلص میکرد فرزند محمد عثمان به سال ۱۹۰۰ ع در لاجور گلستان چشم به جهان کشود وبه سال ۱۹۶۶ع بدرود حیات گفت. بزگر از تعلیمات عصری بهره داشت وبه هفت زبان می فهمید شاعر ملی ومنقد بود، اشعار ملی وطنی واجتماعی سرود، دیوان شعروی در دست بوده، ازاشعار اوست:

پښتانه ځوانان د ې وپالی پښتو
پښتنی دې کړی دغوږ والی پښتو

بستان (بړیخ) : از عرفا، مشاهیر صوفیه‌واستادان سخنور ادب پښتو، در قرن دهم هجری. شیخ بستان فرزند محمد اکرم بریخ در ښوراوك قندهار میزیست، پدرش ښوراوك را ترك و در توابع هلمند سکونت اختیار کرد، بستان از پدر استفاضهٔ علمی نمود، وسفری به هندوستان کرد و در آنجا به کسب علوم پرداخت. بعد از عودت به زادگاهش کتابی را بنام بستان الاولیاء به سال ۹۹۸هق‌تألیف داشت، دوباره رهسپار هندوستا ن شد، به سال ۱۰۰۲ هق در احمد آباد گجرات بدرود حیات گفت ، ازوست:

اوښکی می څاڅي پرګریوان یووار نظر که پرما
را سه گذر که پر ما

بسکی: مسعود بن عبدالله در داستان آدم خان و درخانی سرود های بسکی را ضبط داشته مینگارد که بسکی دختر عمه آدم خان بود، زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میگردد.

بصیر، مکرم: در اوایل همین قرن در مناطق قبایل آزاد زندگی داشت، شعر حماسی مکرم بصیر (مربوط مبارزات سال ۱۹۰۹ع) را تذکره نویسان پښتو ثبت کرده اند، از اشعار اوست:

صفت دمومنانو ـ ماوکړ سا معانو

مولادې مکرم بصیر تیرکی له صراطه ـ ملاوتړ ئ تیواته

بګل: از شاعران عوامی پښتو در ستوکلی منطقه مقبل پکتیا میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، چکامه های وی عشقی حماسی ومذهبیست. بګل به سن ۳۰ سالگی در حدود ۱۳۲۳ هق رحلت کرد از اشعار اوست:

نوی آواز دی چی پادشاه کابل ته ځینه　　سنك ځلمی یی یرغمل نیولی دینه

بلبل: شاعر نامدار منطقهٔ پکلی بود، به آهنگهای ملی پښتو وطرز کلاسیك شعر سرود، شعرش مقبول عام وبعضی پارچه های اشعارش در نشرات سرحدی طبع شده، بلبل در حدود ۱۳۲۰ ه ش رحلت کرداز وست:

جهالت به له سرحدنه اوس ورکیزی

په چراغ د علم تول به رو ښانیزی

بلوخان: ازچهره های داستان آدم خان درخانی. زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میشود، مسعود بن عبدالله در قصهٔ آدم خان درخانی سرود های بلو خان را ثبت میدارد، از سرود های اوست:

که ملی نن زما زړګوتی ملی　　چی آدم خان غلبه ګده کړه په کلی

په عزت سره کوز یزی دغه دولس　　اوس به جوړ کړم ددرغلیو دسر ځلی

بله نسته: بله‌نسته‌بن آغامحمداز شاعرات پښتوست، درباغران زمینداور میزیست. زندگی وی حدود ۱۳۰۰ هق تخمین شده میتواند، گویند در نهایت جوانی چشم از جهان پوشید، از اشعار اوست:

را سه بنده راسه د خپل لوی خدا ی عباد ت کوه — شپی په صداقت کوه

شیطان کافر غلیم دی ته پرده باندی لعنت کوه — دلوی‌خدای عبادت‌کوه

بندرشاه: شیخ آزاد خان ساپی (حدود ۱۳۰۰ هـ ش) از بندرشاه‌بحیث سخنور پښتویادی دارد، معلومات بیشتری جز ازین‌یاد آوری درباره وی بدست نیست.

بنگی: بنگی شاه مشهور به بنگی در قصبهٔ درهٔشاهی الینگار لغمان میزیست‌شاعرامی‌وبیسوادی بود. در شعر نامش رابنگی وبنگی شاه آورده، پیشه شمشیر گری داشت. به‌اوزان ملی شعرحماسی عشقی ومذهبی سرود وخود نیز شاگردانی داشت، که به پیروی بنگی شعر گفتندی بنگی شعری را دروصف‌غازی محمد جان وردګ (مربوط وا قعات‌جهاد ملی سال ۱۲۹۶ ق)سروده وزندگی وی تاهمین مدت‌به‌مایقینی می نما یاند، درمدح غازی محمد جان خان مبارز وطن خواه گوید:

رحمت‌دې وي‌یارانو په‌غازی‌محمدجان‌خان

یودی ؤ له مردانو

ولاړه لکه زمری ؤ پیرنگی ته په مید ا ن

قا تل دکا فرانو

بنارس: شاعر مقتدر وماهر زبان ملی بود. غزلیات آبدار ودلپذیر سرود، درحدود قرن دوازده حیات داشت غزلیات بنارس دیده شده، مؤلف ادبی ستوری درجلد اول این اثر از وی یا د میکند وغـزلش را ثبت میدارد ازوست:

وخت دصبحدم دی خلك واره دم په دم دی
دیر حکایت مه کړه ژبه بند کړه بنا رسه

بهادر: در منطقهٔ یوسفزایی های پشاور سکونت داشت واز شعرای مقتدر عوامی پښتوست،اشعار بهادر رامستر جیمز دارمستتر مستـــشرق فرانسوی درمجموعه هارو بهار (طبع ۱۸۸۸ پاریس) ضبـــط کـرده ازوست:

بیګادې یم وهلی محبوبا به په کتارودرسته شپه په شو ګیرو
درته ناست یمه پرکاله

بهادر (ملا): ازنا ظمان دینی ومذهبی ومناجات سراست ملابهادر درحد ود اوایل همین قرن در مناطق پښتو نستا ن . زیسته ، مناجات ها وخطبات وی دردست است از اشعار اوست:

دبهادر ویل به هلته درپه کارشی ـ په لحدکی چې شي سوال ربانـی

بهـادر خان: صدر اکابر دوران، بهادر خان دراوایل قـرن دوازده درقندهار میز یست سپه سالار قوای شاه حسین هوتك درقندهار بـــود توابع شال وزوب رافتح کرد،ود یره جات راضبط نمود شاه دانش پرور وادیب افغانها شاه حسین هوتك ویرا «برادر» خطاب میکـرد درعوام بـه

«امیر الامرأ» شهرت داشت بهادرخان علاوه ازمآثر حربی شاعر گرانمایه وعالم بی نظیری بود شعر ناب وپر شوری به اوزان ملی پښتو سرود، علما وادبا رابدست کرم نوازش میکرد وشمع مجالس علم وادب در قندهار بود ازوست:

بیلتون دی زوردې ترلیمومی سهارنم څاڅی لکه شبنم څاڅی
داسره یاقوت می پهلمن کی ستا په غم څاڅی په غم الم څاڅی

بهادر کوهاتی (حاجی): شیخ عبدالله معروف به حاجی بهادر کوهاتی بهسال ۹۸۹ هق در اگره بدنیا آمد وبهسال ۱۰۹۹ ه ق درکوهات چشم از جهان بست ودر هماجادفن شد. حاجی بهادر کوهاتی از خلفای آدم بنوری شخص عالم ومتصوف روحانی بود. شرح مبسوطی به الف نامه کریمداد بهزبان پارسی داود شرح وی بهمفتاح الدقایق موسوم است.

بهاول خان: در علاقهٔ بنو زندگی میکردطب یونانی بود، پدرش راشادی خان نامیدند بهاول خان جنگنامهٔ زیتون را منظوم ترجمه کرد، زندگی وی اواخر قرن سیزده تخمین میشود از اشعار اوست:

بهاوله تل گویا په دی گفتار شه
دنبی دپس روانو خدمتگار شه

بهاءالدین (ملا): ملابهاءالدین اسحق زایی در «برو بازار» شهرقندهار میزیست. از اعضای انجمن ادبی قندهاربود؛ زبانهای پښتو، پارسی و عربی را میدانست بزبان پښتو نثرمی نگاشت نبشته های وی درمجلهٔ پښتو نشریه انجمن ادبی قندهار طبع شده، ملا بهاءالدین درسالهای بعد از

۱۳۳٤ هـ ش رحلت کرده است.

بهایی جان: بهایی جان بن محمد یار آتش نفس از قوم کشانی بود به سال ۱۳۱۳ق در غوندان قلات چشم به جهان کشود وبه سال ۱۳۵۱ هـ ش در غزنی بازندگی وداع کرد ودر همانجا مدفون گشت .

بهایی جان در علوم متداوله مطالعه داشت، ودر طریقت پابند طریقهٔ نقشبندیه بود. عوام منطقه به مراتب روحانی وی قایل بودند بهایی جان بزبانهایی پښتو ،پارسي وعربي شعر میگفت وازشعرای زبده عوامی پښتو محسوب میگردد. از آثاروی: کلیات، جزئیات، چارده معصوم چلتار مدینه، به مامعلوم است. غزلیات پارسي وعربي وی نیز درین آثار قسماً دیده میشود از اشعار اوست:

ته چې ناز اوکرشمې عیانوی زړه مې ولې ورا نوی
زاهدان دزمانې مستا نوی زړه مې ولې ورانوی

بهرام: بهرام پسر خوشحال ختک به سال ۱۰۵۰ هـ ق درسرای اکوړهٔ ختک بدنیا آمد، مدتی به اشاره وایماء زمامداران مغول هند دربرابر صفوف مبارزا ن ملی که پدر بزرگوا ر شا ن رهبری میکرد قرا ر گرفت خوشحال خان ختک از سخنوری بهرام یاد میکند ومی فرماید:

عطارددی نور قلم له لاسه کښېږدی
چې په داخوبي بهرام املاانشاء کا

ازتذکار فوق معلوم میگردد که بهرام سخنور پښتو بود بهرام به سال ۱۱۲٤ هـ ق رحلت نموده است .

بهرام: ازشعرائیست که درحدود ۱۲۵۰ق میزیست مسقط الرأس بهرام راتذ کره نگا ران نواحی پشاور نشان‌داده اند اشعار ویرا دارمستتر ضبط کرده ازوست:

چې عاشق دی بهرام ستاصفت یې کلام
په سلام د ی مدا م که ته ورکړی سلام

بهرامی: در حوالی ۱۲۹۴ه ق شاعری بنام بهرام درتگاب کاپیسا پروان‌سکونت داشتی، که مردم ویرابهرامی می گفتندی، بهرامی به‌اوزان ملی پښتو وسبك کلاسیك شعرسوز ناك‌سرو دی، اشعار بهرامی شکل شفاهی دارد، اهل ذوق منطقه چکامه های ویرا به یاد دارند، ازوست:

وبه مړی بهرامه عاقبت په دې سوداکی
تاچې ځان مینی ته ورانـدی کړویك دمه

بهره مند: درحدود ۱۲۵۰ ه ق د ربریبار خوگیانی‌ننگرهار سکونت میکرد شاعرامی وبیسوادی بود، به‌اوزان ملی پښتو شعر سرود وقصص مذهبی نظم کرد. اشعار بهره‌مندهنوز هم‌درعوام شهرت دارد ازوست:

توری سترگی‌تور اوربل په‌مخ راغله گل نگاره
عالمونه به کـړي دل سمه نه درومی په لاره

بهلول لودي: سلطان بهلول لودی بن ملك کالا از عشیره شاهوخیل قوم‌لودی‌بودبه‌سال ۸۱٤ه ق‌درکمانگران‌شهرملتان‌بدنیا آمد ازشاهان مقتدر پادشاهان پښتونهای هندی به شمار می آید، ٤٤سال د رهند حکومت راند پاد شاه ادب‌دوست وادب پروری بود، دردربارش شعرای پښتـو راه

داشت، وشعرا ؤ ادبأ را گرامی میداشت خلیل خان نیازی از شعرای پښتون

دربار سلطان است، سلطان خودش نیز قریحهٔ عالی شعری داشت وفی البدیهه

شعر می سرود، مؤلف پټه خزانه رباعی سلطان راکه فی البدیهه به جواب

شاعر دربارش خلیل خان نیازی سروده می آورد. از پختگی وشیوایی

ومزیت ادبی رباعی سلطان ظاهر میشود که وی اشعار دیگری

نیز داشته است. سلطان به سال ۸۹۴ هـ ق به عمر ۸۰ سالگی چشم از جهان

بست ودردهلی مدفون گشت، رباعی سلطان:

ملك بەزرغون کړم په ورکړه راسه

گوره اوریځی ددا دلـه پـاســه

خول می دعدل پـه درور ونړ دی

جهان بـه زیب مومی زمالـه لاسه

بیاض: درزبدهٔ سوابی مردان درحدود ۱۲۰۰ هـ ق میزیست مدتی را

درد کن سپری کرد. محمدبیاض گدون درحلقهٔ مریدان میاعمرچمکنی

شامل بود وبزبان پښتو شعر رنگین بیان داشت مکتب ادبی حمیدبابارا پیروی

کرد، وازشاگردان گزیدهٔ مکتب محسوب میشود. دیوان شعر وی طبع

شده، ازوست:

توره زیړه کـړه بیـاض پـه وطن سپینـه

دخپل یارلەجوره ځی ځای یی دکن شه

بیاض گل (قاضی): خواجه سید قاضی بیاض گل معروف به قاضی

بیاض در اواخر قرن دوازدهم هجری درقید حیات بود. با علیخان شاعر

توانای پښتو (۱۱۸۰هق) رابطه علمی وادبی داشت قاضی بیاض گل در موضع منـگله سـکونت میکرد، مرقدش در تحصیل چار سده واحفادش درقاضی خیل جدید زندگی دارند. بیاض گل اشعار سوزنـاکـی بزبـان پښتو دارد.

بی بی گله : ازسخنوران پرده نشین‌افغانستان در حدود قرن دوازده بی‌بی گله در نواحی پشاور میزیست، در علوم دینی مطالعه داشت وزن عالمی بود. مناجات طویل وی در دست است، از اشعار اوست:

بی بی گله خبر دار ه
له کل نهی توبه گاره
په ایمان شکر گذاره
پاڅه وخت دی دسبا

بیبو: بیبو بنت علی محمد در حـدود ۹۰۰هق در تـلخك بـکـوا زندگی میـکرد، بیبو زن بـا شهامت و در عشق نهایت وفـادار وراستین بود. جانش را فدای عاشقش «ښادی» نمود داستان عاشقانۀ وی با ښادی خان پسر عمش شهرت زایـدالـوصفی را کسب کـرده ، بیبو در داستان سرود هایی دارد از سرود های اوست:

ښادی جان گرځوم نه پاتی کیږی ـ ښادی جان گرځوم نه پاتی کیږی
سپینه خولـگـی که ورکوم ښایسته ښادی می هـم نـه راضـی کیږی

بیټ نیـکه : از صوفیا وشعرای حدود قـرن‌چهارم. زنـدگی وی (۳۰۰ ـ ۴۰۰ هـ ق) تخمین میـگردد، نام ویرا مؤرخین بیټ، بیټنی ضبط

کرده اند . نعمت‌الله هروی نور زی در مخزن افغانی وسلیمان ماکو درتذکرة الاولیاء شرح حال و خوراق ومراتب روحانی شیخ را مفصلا ضبط میدارند. نعمت‌الله مینویسد: دعای شیخ بیټنی درباب جمیع خلایق مستجاب الدعوات بود. سلیمان ماکو در تذکره الاولیاء (۶۱۲ هق) ذکری ازشیخ بیټنی کرده، ومناجات ویرا نقل میکند، مناجات وی ساده‌روان وازنگاه فورم به‌سرودهای قدیم آریایی قرین مینمایدازوست:

لویه خدایه لویه خدایه ستا پـه مینه پـه هر ځایه
غرولاړ دی درناوی کی تـوله ژوی پـه زاری کـی
دلتـه دی دغرو لمنـی زموز کیږدۍ دی پکی پلنی
داوګری دیر کـړی خدایه لویه خدایه لویه خدایه

بیدل: در قرن دوازده در محله اتمان هشنغر پشاور میزیست. نظر به صراحت خودش در عصر تیمور شاه درانی (۱۱۸۶ - ۱۲۰۷ هق) در قید حیات بود. بیدل شاعر صاحب دیوان است وغزلیات زیبایی سروده، از شعر بیدل بوی سبك هند به مشام میرسد، پیرو وسبك ادبی حمید بابا محسوب شده، واز سخن سرایان زبدهٔ این سبك است، از اشعار اوست:

زه بیدل به ځان تری زرځله قربان کړم
که یو ځله را ته جان کړ برا بر مـخ

بیربل: از اهل هنود قندهار. در بازار کابل شهر قندهار سکونت داشت، حکیم وطبیب یونانی بود. بیربل مرد حساس وفکور بزبان

پښتو مینوشت، نبشته های منثور بیربل در مجلهٔ پښتو قندهار ودیگر نشرات همانجا طبع شده، وی در حدود ۱۳۵۰ ش بمرد.

بیکس، عبدالغفران: عبدالغفران متخلص به بیکس ازشاعران معاصر زبان پښتو بود، پدرش گل زمان نام داشت بیکس، به سال ۱۹۲۲ع در داگی تحصیل صوابی مردان بدنیا آمد، تحصیلاتش را در مدارس عصری آنجا به پایان رساند، بزبان پښتو نظم ونثر مینویشت، در سالهای بعد از ۱۹۷۰ع بدرود حیات گفت ازوست:

چې یې شرق دتورې خورږ دا دقوم هغه سالار دی

بیگ محمد: از شعرا ی قرن دوازده ومعاصر رحمن بابا شمرده شده است. بیگ محمد شاعر صوفی بود، اشعار تصوفی وعرفانی وی در دست است، از اشعار اوست:

ددیدن اجر به درکه بیگ محمده
ته چې هسې دهجران غمونه نغرې

بیگ محمد: بیگ محمد ولد دوست محمد در شمتی مرکز لغمان سکونت میکرد. شاعر عوامی پښتو بود قصص وحکایات دینی وخیالی را به‌اوزان‌ملی پښتونظم‌کرده، ووفات نامه‌حضرت‌محمد(ص) را در ین قا لب ها سرود، که هنوز هم در حلقه ها ی دینی منطقه شهرت دارد. بیگ محمد در حدود ۱۲٦٤ ه ش به کبر سن وفات کرد از اشعار اوست:

راشی مت په نیکی کانۍ دا ژوندون به وی ترکله
بیسګ محمد وبنی خدا یه ته په روی د پیغمبر
غوزې کنبیزدئ مومنانو حکایت وایم له سره

بینوم، فضل اکبر: فضل اکبر که در شعر بینوم تخلص میکرد به پاچا گل صاحب شهرت داشت، پسر مرشد بزرگوار ومجاهد اعظم مولوی فضل واحد المشهور به ترنګزو حاجی صاحب بود. بینوم علوم متداوله را در فامیل کسب کرد، بعد جهت آزادی منطقه به مبارزه پرداخت وعمرش را صرف مبارزه ملی علیه متجاوزان انگلیسی وعمال بعدی شان میکرد. بینوم طبع عالی شعری داشت، اشعار آبدار ملی و اجتماعی وعشقی سرود، دیوان شعروی در دست است، بینوم به سال ۱۸۸۷ ع در توابع ترنګزی به دنیا آمد وبه سال ۱۹۷۵ ع در کابل بدرود حیات گفت ، و در کوهستان مدفون گشت از اشعار اوست:

په خار کوف کی دجنګ زورشو
فوج را تهول له دواړه لور شو
سواره پلی یکی کار کړی
دا میدان لکه داور شو

پاچا (اخوند) : اشعار حماسی پاچا اخوند راتذکره‌نگاران ضبط کرده،گویند که پاچا اخوند نوه وپیشوای روحانی وادیب وشاعر نامدار پښتو میاعمر چمکنی (متوفی ۱۱۹۰ هق) بود. شعر حماسی وی مربوط مبارزات سال ۱۲۹۶ هـ ق افغانهاست در همین وقت درقید حیات بود، ازوست:

چې زوریې ولید پیرنگي وکړله سوله
دنیا تری وخوړه دشګې په شان توله
محمدجان‌خان‌قوت‌یې زیات‌تراستانبوله
ځکه پاچا اخوند یې وکړل صفتونه

پاچا گل: از شاعران زبده ادب عوامی پښتو . درقصبه شهانخیل پشاور سکونت میکرد، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ هـ ق تخمین میشود به‌اوزان ملی پښتو شعر نابی‌سروده ،جلد سوم پښتانه شعراء احوال پاچا-گل رامی آورد، ازوست:

دمازیگر اوبوله‌مسته‌په‌نخرو راځی
شوریې دګونګرو راځي

پادشاه (میا): میاپادشاه درکندی‌شیخان اکبر پوزه میزیست، زندگی وی حدود قرن دوازده تخمین میگردد، مناقب شیخ رحمکار تالیف خاکی رااز پارسی به پښتو انتقال داد.

پادشاه میر (ملا): در «کزه» جلال آباد زندگی داشت، در عصر امانی عضو مرکه پښتو (۱۳۰۰ هق) بود، درتهیه لغات وموادباین انجمن مساعدت میکرد ودرانجمن بحیث نماینده‌قوم خوگیانی شرکت ورزیدبود.

پامیر، محمدا کبر: از دانشمندان، حقوقدانان ونویسندگان زبدهٔ دوره معاصر وزبان پښتو محسوب میشود. محمد اکبر متخلص به پامیر بن بهاءالدین بن گل جان به سال ۱۲۸۹ هش درسنگر سرای کامه تولدگردید تحصیل ابتدایی رادر کامه وتحصیلات عالی رادر رشته حقوق درترکیه بپایان رساند. بحیث استاد پوهنځی حقوق، مشاور وزارت عدلیه ایفای وظیفه‌کرد. بزبانهای پښتو وپارسی صلاحیت‌نوشتن‌وشعرسرایی داشت. پامیر به مسأله ملی‌پښتونستان نهایت علاقمند بود، پهلوهای حقوقی‌مسأله راعمیقانه تحقیق میکرد ودربخش های مختلف این مسأله ملی افغانستان معلومات داشت داشت، درام منظور وی بنام (بندی) وکتاب دیگرش «پښتونستان‌حق‌دی» صلاحیت وحیطهٔ معلومات پامیر رادراین‌مسأله به ما نشان میدهد. پامیر به سال ۱۳۵۱ش از جهان رفت ودرکابل مدفون گشت ازاشعار اوست:

ترخوچی وی په دنیا کی دغه‌لمر اوهلال

دپښتون به وی مدام خپلواکی اواستقلال

پانی سلطان‌محمد: سلطان محمد متخلص به پانی ازشاعران ونویسندگان بادرد وبااحساس مادر دورۀ معاصر بود پانی به‌سال ۱۹۳۰ع در بندات ځنگل توابع باوچستان بدنیا آمد، پدرش سردار محمد احمد-خان از عشیرۀ پانیزی کاکړ بود. در مدارس کوټه کسب علوم عصری کرد، زبانهای پښتو، اردو وانگلیسی را می‌فهمید ودرهرسه زبان صلاحیت نوشتن داشت. ازتالیفات پانی: کوټه، پښتولغت، دکربلاحادثه، دعقیدت-گلونه، دکوټې تاریخ لاسی صنایع او هنرونه. څه‌لیدلی او څه کتلی، اولسی سندری سهیلی پښتانه معلومست. این ادیب دانشمند وعالی مقام مابه سال ۱۹۷۲ع رحلت کرد، ازوست:

داغیار دسترگو خارزموږه گل وی
ته چې تل دبیچاره ووخلکو مل وی
سردی ځارکړو دعالی هدف دپاره
په ریښتیا چې دپښتون دپگړی ول وی

پایاب: درحدود ۱۲۵۰ ه ق درنواحی پشاور سکونت داشت از شاعران عوامی پښتوست به‌اوزان زبان ملی این‌شعر سرود، اشعار پایاب رادارا مستتر مستشرق ضبط کرده، ازوست:

مومنه پاڅه وختی ته عبادت کوه
رب له پنځه‌مونځونه په جماعت کوه

پاینده خان: شاعرامی وبیسوادی بود، درمندر اوړلغمان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعار عشقی ومذهبی پاینده-

خان را عوام به سینه های شان حفظ کرده اند، پاینده خان درحدود ۱۳۳٤ هش به عمر ۵۷ سالگی رحلت کرد، از اشعار اوست:

د میا صاحب سلام ته ځمه
اوغلامی بــه یې کومــه
عبثــات عمر تیــرومــه
اخر د ی عمر پاینده خانه

پاینده گل: ازقوم خیشکی بود، در بخدرهٔ غوربند پروان سکونت میکرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی شکل شفاهی دارد عوام باشعر وی علاقه دارند، پاینده گل به سال ۱۲۹۱ ش‌تولد وبه عمر ۵۹ سالگی درهمانجا بدرود حیات گفت:

پاینده گل: ازشاعران‌عوامی پښتو، پاینده گل‌شاعرازقوم‌ساپی‌بود. درقعله صالح تکاب کاپیسا زندگی داشت ، به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت اشعاروی شکل شفاهی دارد، وفاتش حدود ۱۳۳۵ ش‌تخمین میگردد.

پایوگی: ازچهره های داستان آدم خان ودرخانی است ، قطعات پایوگی رامؤلف قصهٔ مسعود بن عبدالله ثبت‌کرده، از لحاظ وقوع داستان پایوگی درحدود قرن د هم‌هجری زندگی‌کردی، ازنا ره های اوست:

د رخــومــې هسې غــــا ره
خلایق لــکه بله نجل ولاړه
آدم خان تــرقبره راغــې
شیرآدم پرقبرونړیده ولاړه

پخوړ: شاعر امي وبیسوادی بود، درمحله لژۀ مناطق منگل پکتیا سکونت میکرد به اوزان ملي پښتو شعر می سرود، پخوړ به سال ۱۳۳۰ هش وفات کرد، اشعار پخوړ درعوام شهرت دارد.

پسته گل: پسته گل بن زملك از شعرای عوامی پښتو، در نواحی منگل پکتیا میزیست، پسته گل به اهنگهای ملی پښتوشعر گفتی، اشعاروی درعوام شهرت دارد، پسته گل به سال ۱۳٤٥ هش بدرود حیات گفت ازوست:

تور پښتون خدای پیدا دی تکوشنوگولیوته
په سرترلی نه دی په د گرورځی خوکیوته

پستین: پستین ولد برمت در مناطق منگل پکتیا زندگی داشت، شاعر ازقوم منگل بود به اوزان ملی پښتو اشعار پرشوری سرود، به سال ۱۳۲٥ هش رحلت کرد، ازاشعار اوست:

په کورکی بی د شوتالو سوبه نه وی
دی به وایی زه چای خور دهندوستان یم

پښتون، محمد عثمان: ازمؤلفین، شعراءوخدمتگاران پیش‌قدم زبان پښتو بود محمد عثمان خان متخلص به پښتون ازبارکزائیان «معروف» قندهار بود به سال ۱۲٦٥ هش درهمانجا بدنیا آمد، درسن هفت سالگی زادگاهش راترك نموده به مناطق چمن وپښتونستان رهسپار گردید، در مکاتب ابتدایی همانجا درس خواند، بعد سفری به هندوستان کرد ودرمدارس بمبئی کسب علوم نمود، زبانهای پارسی، پنجابی، اردو

گجراتی وانگلیسی رامی فهمید، درزبان ملی پښتو وزبان پارسی نویسنده وشاعر بود پښتون دراداره طلوع افغان بحیث ترجمان ومدیر رئیس انجمن ادبی قندهار وښاروال قندهار ایفای خدمت کرد، ازتألیفات وتراجم وی: دآسیا سپیدی، دحربی فن دتعبیی‌فن، ترجمهٔ ترجمان القران ابوالکلام آزاد، دمحمود ادبی جرگه، دتعلیم په باره کی لارښودنه اصول تمدن دردوجلد پښتوښوونکی، دردوجلد، وبویالی به مامعلوم است. پښتون اشعارملی، وطنی واجتماعی سرود، وبه سال ۱۳۴۰ش رحلت کرد ازاشعار اوست:

خبرنه یم چی په پرانیزی پتی سترگی افغان کله
دفلك څخه به واخلی واری خپل ددوران کله

پردل: پردل برادر رابیا معشوقه فتح خان واز ارکان جنگاورودلاو قصه فتح خان ورابیاست، پردل درجنگ فتح خان بامغولان هند رشادت زیادی بخرچ داد، وچندین بار بادشمن دراویخت تا اینکه درهمان رزمها جراحتی برداشت، وبمرد. درداستان فتح خان ورابیا سرود های وی نیز موجود بود، زندگی وی قرن دهم هجری تخمین میشود ازسرود های اوست:

دروازه ژرر ابښیا که، رابښیا که گوار یه
اور خو به بل کود کجریو په سرونه

پردل خان (سردار): سردار پردل‌خان بن سردار پاینده محمد خان محمد زائی، ازادباومشاهر علمی افغانستان درقرن سیزده، پردل خان

به سال ۱۲۰۰ هش درقندهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۲٤٥ هق وفات کرد. پردل خان سه سال درقندهار پاد شا ه بود بزبان ملی پښتو شعر جذاب سرود، اشعار پښتو پردل خان به لهجه ملیست ازوست:

نی لرم پروا«پردل»دعشق په تهمت باردی

عا لم یی تمه داردی

پردیس: از شعرای معاصر بود، درنواحی مقرغزنی بدنیا آمده درمکاتب عصری کابل تحصیلش رابه پایان رساند، زبانهای پښتو پارسی وانگلیسی، رامی فهمید بزبان پښتو شعرسرود. چکامه های پردیس درطلوع- افغان ومجله کابل طبع شده، پردیس به سال۱۳٥۲ش چشم ازجهان بست ازوست:

پسر لی سوبیرته نو ی

بیا شنه کیږی سره گلونه

د اوبو شر هار سوپورته

هرې خواته دي رودونه

پکارخان بریخي: ازشاعران خطاطان حدود ۱۳۰۰ هق. پکارخان بریخ درنواحی بلوچستان زند گی میکرد، ناظم مذهبی وخطاط بود منظومات وی دیده شده است.

پگری گل: شاعر عوامی پښتو، درنواحی باسول ننگرهار میزیست به اوزان ملی پښتوشعرمیگفت، طبع شیوای شعری داشت، اشعار پگری گل

راعوام درسینه های شا ن محفوظ داشته اند پگړی گل به سال ۱۳۱٤ش بدرود حیات گفت.

پوونده، نورمحمد: نورمحمدپووندهازدرام‌نویسان وصحافیون‌دوره معاصربود. مدتی بحیث‌ممثل‌پوهنی‌ننداری مدیرمجله کابل ومدیراخبار وړانگه ایفای خدمت کرد، پوونده درام مینوشت، ورسایلی رااز اخبار وړانگه نشر کرد، طبع شعر نیز داشت، چکامه های وی در دست است پوونده بعد از سه سال ملازمت به سال ۱۳۵۱ش بازندگی وداع کرد.

پیاری: زن‌هنرمند وشاعرۀ پښتو، درحوالی ۱۳۰۰ ه ق درتوابع پشاور میزیست. غزلیات دلنشین‌وسرشاری سرود. غزل پیاری رادر مدون بهار گلشن ثبت کرده، مؤلف ادبی ستوری درجلد دوم این اثر از پیاری یاد میکند، وغزلش راثبت میدارد ازوست:

نن می دلبر سیا بصر خماری
راغی‌په شرنګ‌ زماترخنګ‌نګاری

پیا والدین: شاعرغزلسرا درحدود ۱۳۰۰ ه ق درمضافات‌پښتونستان میزیست، پیاوالدین به پیروی مقامهای‌موسیقی هندی شعر گفتی، غزلیات پیاولدین درگلزار پښتوطبع شده ودیوان‌شعر نیزدارد که به‌سال ۱۲۸۰ ه ق تدوین شده ازوست:

زه پیا والدین یم خدمتګار مداد امین
دیرشاعرانکوی‌سلام سرګردان ګرځی

پیرا کـو: سرودها وقطعات منظومی، بنام پیرا کودر قصه آدم خان درخانی تالیف مسعود بن عبدالله ثبت است، زنـدگی پیرا کـو حـدود ۱۰۰۰ هق تخمین میگردد، از قطعات اوست:

دآدم خان پلاره حسن خانه کمال وباسه له ځانه
خو ر نګین رباب را واخله بلو خانـه

پیرزاده، سید عبدالصمد: از شاعران قدیم پښتو، مخمس سید عبدالصمد پیرزاده دریکی از نسخ خطی دیوان عبدالقادر خان ختلك (کتابت ۱۲۰۰ ه ق) موجود است.

پیر صالح: از چهره های آدم خان ودرخوست، زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میگردد، قطعات پیر صالح رامسعود بن عبدالله درین قصه ثبت کرده ازوست:

دچندړوونه ګوره
درخانی شوه آدم خان پسی ترهوره
را شه و یره له هغه ساعته وکړه
چی به خاوری ستا او ربل کاندی کچوره
دوا ړه لاس په تندی کښیږده
په میدان کی راته ودره سرتوره

پیر غلام مروت: پیر غلام شاعر از قوم مروت، درتوابع بنو وزیرستان سکونت داشت، شاعر غرلسرا وقریحهٔ عالی شعری داشت، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ ه تخمین میگردد. پیر غـلام بـه آهنگهای ملی وبـه پیروی

مقامهای موسیقی هندی شعرسرود. غزلیات آبدار پیرغلام راجامع گلزار پښتو درین مجموعه ثبت کرده، ازوست:

یم فقیر و د لګیر ستا په د رګی

پیرغلام‌درته پروت په زمین‌ای‌صنم

پیرمحمد (اخوند): ملاپیر محمد اخوند درحدود ۱۳۰۰ هق در مناطق بلوچستان زندگی میکرد، ناظم مذهبی بود، وصیت نامه منظوم وی دیده شده ازوست:

وصیت خودسنت دی‌جانه

پر همه مسلمانانه

پیرمحمد کاکړ: شاعر مبتکر وبانی سبك جدید در تاریخ ادب پښتوست. پیرمحمد کاکړ ازعلما شعرا ومؤرخین افغانستان درعصر احمدشاهی بود، زادگاه وی منطقه ژوب کاکړستان است، در عصر اعلیحضرت احمد شاه کبیر (۱۱۶۰-۱۱۸٦هق) ازژوب به قندهار آمد، رکن علمی وادبی دربار واستاد شهزاده سلیمان فرزند شهریار بزرگوار گشت.

پیر محمد کاکړ درعلوم متداوله عصر استاد، درتاریخ افغانها مطلع وبه اصول تدریس وتالیف کاملا اشنابود درتالیفات وی: دیوان شعر معرفة الافغانی دپښتوتاریخ راتذکره نویسان ضبط نموده اند. پیرمحمد درشعر سبك بدیعی را اساس گذاشت واکثر شعرای‌مابعد درمنطقه ازین سبك پیروی کرد، وبان سخن، گفت پیر محمد کاکړ تاسال ۱۲۱٦ه ق درقید حیات بود، ازاشعار اوست:

موز له هیواده تنها راغلی یو
دبڼ طوطیان یو په دام وتلی یو
غمازه ظلم را باندی مه کړه
دښو یارانو فراق نتلی یو

پیرمحمد (منشی): ازنثر نگاران اواخر قرن سیزدهم هجری ، پیر محمد منشی مدتی را در پاره‌چنار بحیث معلم‌سپری کرد، بزبان پښتو نثر مینوشت، کتابی رابنام «زخمیانوته هدایتونه» به پښتو ترجمه داشت .

پیر محمد میاجی: ملا پیر محمد میاجی بن ملاسرور هوتك از رجال علمی وادبی افغانستان‌در قرن دوازدهم هجری. ملاپیر محمد از پدرش ملاسرور استفاضه نمود، در جنگها حاجی میر خان نیکه را همراهی کرد، زمانیکه شهنشاه افغان شاه محمود هوتك در اصفهان بود پیرمحمد میاجی را بد آنجا دعوت فرمود، ودرعلماء ودانشوران اصفهان کسب شهرت نمود، وعلمای آن دیار ویرا پیر افغان خطاب کردند میاجی کتبی را بنام افضل‌الطرایق و«القرایض فی ردالروافض» نگاشت از اشعار اوست:

شیخ متی چی خلیلی ؤ — دی له آره لوی ولی ؤ
یوه ورځ روان په لارؤ — لوی ښبتن په استغفارؤ

پیر معظم شاه: فرزند پیر محمد فاضل شاه در موضع پیر سباك پشاور بدنیا آمد، در علوم متداوله مطالعه ومرور داشت. مشاور علمی

وادبی حافظ رحمت خان شهیدبود، وبه امر آن مجاهد وسـردار ادب دوست ودانشور پښتو نهای هندی، تواریخ افاغنه۱۰۳۲ هق خواجـو ملیزی را اختصار کرد ومختصرش را به تواریخ حافظ رحمت خانی مسمی نمود، پیر معظم شاه شعر نیز سرودی، اشعار وی دیده شده، وی به سال ۱۲۳۱ هق در موضع پیر سباك بازندگی وداع کـردی، ودر همانجا مدفون گشتی، از اشعار اوست:

شکر شکر چی مکتوب شـه　　　　دا کتاب پـه ښه اسلوب شـه

دا کتاب اول طـویـلؤ　　　　ډیر پـه ده کی قـال و قیل ؤ

پـیرو غلام: درحدودقرن دهم هجری ایام زندگی وی تخمین میگردد قطعات منظوم پیرو غلام را مؤلف قصه آدم خان ودرخانی (مسعود بـن عبدالله)ثبت کرده، از قطعات اوست:

خانه ښه شوه چی خدای روغ کړی
ددې خوارو دهلاکو په دعا وزاري
اوس عـنایت پـه پـیرو و کـړه
دخوار پیروتندی لغړشوله خواری

پیره گل: از شعرای عوامی پکتیاست.به اوزان ملی پښتو شـعر میگفت اشعار پیره گل در دست است، وی در علاقه سبـری خوست میزیست، و به سال ۱۳۴۳ ش رحلت کرد.

ت

تاجر، احمد جان: مولوی احمد جان متخلص به تاجر از قوم الکوزی قندهار است، در علوم ادبی وفقه حنفی وقضا دارای مطالعه وصلاحیت کافی بود، برای تنظیم اجراآت قضایی افغانستان خدمات شایانی انجام داد، تاجر به سال ۱۲۶۰ هق در قندهار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۲۰ هق در کابل رحلت کرد. تاجر اشعار آبدار پښتو وپارسی سرود واز شعرای مقتدر این دو زبان محسوب میگردد، از اشعار اوست:

لکه سحر تاجر په مینه کی ستا
نوبت دخپل گریوان خیرلو لری

تاج محمد: در مضافات ځاځی پکتیا سکونت میکرد، وبه عشیرهٔ هاشم‌خیل‌قوم‌ځاځی منسوب‌بود، تاج محمد به اوزان ملی پښتوشعر گفت، اشعاروی شکل شفاهی‌دارد، وی به سال ۱۳٤٦ ش رحلت نموده است.

تاج محمد (مولوی): مولوی تاج محمد مشهور به مهتمم صاحب از علما ونویسندگان قرن اخیر. زبانهای پښتو، اردو، انگریزی وعربی را می فهمید، عمرش را صرف تبلیغ وتدریس وتألیف کرد. در

توابع مومند مناطق قبایل آزاد میزیست و به سال ۱۳۴۴هـ ق در خوست
پکتیا پدرود حیات گفت، و در همانجا دفن گردید، مولوی بزبان پښتو
نثر مینوشت و تألیفاتی باین زبان دارد .

تاج محمد (میرزا) : میرزا تاج محمد سا پی در زیارب کلی «سور کمر»
زندگی داشت ،از متنفذین و بارسوخان قوم ومرد ادیب و شاعری
بود، اشعارش مضامین اجتماعی و وطنی دارد، میرزا در سالهای بعداز
۱۳۴۰هـ ش رحلت کرد، چکامه هایش به شکل متفرق در نشرات
ننگرهار طبع شده است .

تاج الملوك : از عشیرهٔ خانخیل درطورو توابع پشاور میزیست
تاج الملوك سخنور زبان پښتو بوداشعامتفرق وی در نشرات پشاور
طبع گردیده ،در سالهای بعداز ۱۳۹۳هـ ق رحات کرداز شعار اوست:

ما لیدلی دی دحسن سینگار پټ پټ بل می کړی دی دخلکو روزګار بټ

تانو : زن باشهامت ورکن مهم داستان موسی خان گلمکی است
تانو خواهر و نی جان دوست موسی خان بود . در داستان موسی خان
گلمکی سرودهای تانو نیز ثبت بوده ، ازسرود های اوست :

ولی جانه برایی می بر ایی می خوب لیدلی
چی په لاس می دود باهو دی دغه بوله بله و منبلی یومات سی

تاب ،عبدالغفار : منشی عبدالغفار تایب بیدادوی ازشاعران قصه پرداز
قصهٔ محبوبه شام وشهزاده روم از یادگارهای ادبی وی بوده ،منشی
در اوایل همین قرن حیات داشت ، از اشعار اوست :

ای تابیه د ا مضمون خوشه تمام
حاضرین ته په ادب و کړه سلام

تایمنی: تایمنی عشیرهٔ از قوم کاکړ است ، که‌هنوز هم در توابع غور مسکون هستند، واز اولادهٔ شیخ تیمن بن کاکړ محسوب میشوند. تذکره نگاران پښتو اشعار واحوال شاعری را بنام تا یمنی ضبط نموده اند، که درمدح سلطان پښتون غورسلطان غیاث‌الدین‌غوری(۵٦۰هـ ق) شعر دارد، معلوم نمیگردد که آیا نام شاعرتایمنی‌است ، و یا اینکه به عشیرهٔ تایمنی نسبت داشته و به شکل تخلص‌نامش را درشعرتایمنی ضبط نموده،ازوست:

غیاث‌الدین د جهان لمردی نـــا　　عالم له ده ډیر بهره وردی نـــا
هندیی روښانه په اسلام کـــړ نـــا　　له ځانی‌خوښ‌خیر الانام کـــړ نـــا
چی یی په غورکی نیلی زین کړ نا　　پرکافرانویی نـــاور ین کـــړ نـــا

تتر خان: منظومه های تترخان را مسعود بن عبدالله در قصه آدم خان درخانی ثبت کرده، متذکر میشود که تترخان از پسران عم آدم خان بود تترخان در حدود قرن دهم هجری زندگی داشت، ازوست:

بـــی بـــی دوی واړه بـــدان دی　　دوی له خیرمـــی شیطانـــان دی
کـــه ته نظر دې پرتتر خان کـــړی　　تترخان غوندې زلمی‌ستادبن‌توتیان

تراب، محمدآجان: محمدآجان کـه تراب تخلص میکـــرد ، پسر فقیر محمد درخانخیل خوگیانی میزیست، شاعر عوامی بود، به آلات موسیقی نیز آشنایی داشت، تراب به سال ۱۳٤٦ ش از جهان رفت، از اشعار اوست:

خپلی ژبی نه خوازه په دنیا څه دی
که ترخه وایی دزهر ونه ترخه دی

تسلیم: در حدود ۱۳۲۵ ش شاعر شیرین زبانی بنام تسلیم دردره ننگرهار زندگی کرده است، تسلیم به اوزان ملی پښتو شعر میگفت اشعار وی به شکل شفاهی در عوام موجود بوده، ازوست:

تسلیمه بس که وفادار راغی
چی تالیزلی ؤ دلدار راغی

تندر، محمد یوسف: از ادبا وشعرای معاصر پښتو، محمد یوسف متخلص به تندر در منطقه«اکوړه»ختټك میزیست، مدتی‌هم بحیث رئیس پښتو ادبی ټولنه علاقه ختټك ملازمت داشت، شاعر وادیب عالی مقامی بود، به سال ۱۹۶۰ ع چشم از از جهان بست، اشعار متفرق وی در نشرات پشاور طبع شده است.

توتیا: در قصهٔ آدم خان ودرخانی قطعات منظومی را مسعود بن عبدالله مؤلف قصهٔ بنام توتیا ضبط کرده، معلوم میگردد، که توتیا زن آدم خان بود، زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میشود، از سرود های اوست:

که گل که، نن زما زړگوټی گل که   میرباش زویه زړه‌می کاله‌تحمل که
آدم خان خو غلیمانو سره درومی   زویه زما خور ضانه ده

توتیا: از خواتین سخنورقرن یازده، غزلی در تحفة الامیر نور-محمد افغان ازین زن سخنور ضبط است و گفته شده که توتیا در حبالهٔ

نکاح پدر ادب پښتو خوشحال ختټك بود، غزل مذکور در کلیات
خوشحال ختټك نیز آمده است.

تور (حاجی): حاجی تور از شعرای پښتوست، که در حدود ۱۳۰۰
هق میزیست، به پیروی مقامهای موسیقی هندی وآهنگهای ملی پښتو
شعر میگفت، اشعار حاجی تور در بهار گلشن، وبهار نوروزی طبع
شده، ازوست:

تور حاجی چې شور کا تور خوازه ترقند وینم
تور اوربل چې خورکار تورخال یې دسمن وینم

تور ملا: ملاتور شاعر عوامی وطالب العلم علوم دینی بود. در
باجوړ میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار تورملا را اهل
ذوق منطقه به یاد دارند، وی در حدود ۱۳۱۸ ش رحلت کرده است.

تورملا: از شاعران وناظمان مذهبیست، به پیروی مناجات مطیع الله
پیره خیل (حدود ۱۲۰۰ ه ق) مناجاتی سروده، ملاتورخطاط، ناظم
وطالب علوم دینی بود، در حدود اوایل قرن سیزده زیسته است، از
اشعار اوست:

ملا تور یې گنهگار دی
اوپه زړه یې تورغم باردی
په خپل یار پسې بیمار دی
پرخپل کورکې په داکوکاردی
لاالله الاهو

تورپپکی: از زنان نویسنده وسخنورمعاصر بود. در کابل میزیست و در شفاخانه های منطقه به صفت نرس ملازمت داشت. بزبان پښتو نثر مینوشت، وشعر میگفت، تورپیکی به سال ۱۳۵۵ ش رحلت کرد نبشته ها واشعار وی در مجلات وجراید کشور طبع شده است.

تورپیکی: درحدود ۱۳۰۰ ه ق در قصبهٔ ببر منطقه ناوه غزنی سکونت داشت، به اوزان ملی پښتو شعر سروده، داستان عاشقانه تورپیکي در منطقه شهرت دارد، از اشعار اوست:

ته د لور په حال خبر سه — له ولوره یی لاس پرسرسه
پرورلوردی خپل پردی تول شرمولی دی — لوتونه دی شمیرلی دی

تورد‌لی: توردلی مشهور به «دلی» درحدود ۱۰۰۰ ه ق میزیست صدرخان ختك درقصه «شهوودلی» متذکرمیشود، که توردلی به طایقه دلازاك نسبت داشت، داستان عشق وی با دوشیزهٔ دهاتی بنام شهو زبان زد اهل ذوق عوام است، درین داستان سرود های دلی نیز دیده میشود از سرود های اوست:

شهو گلی په سپین مخ دې دلی مین شو
دلی ځان په خدای سپارلی، شهوستاپه زلفوبندشو

تورسم خان: شاعر ملی وحساسی بود، در محله «دوسری» مردان سکونت میکرد چکامه های ملی، اجتماعی ووطنی تور سم خان در مجله پښتون طبع گردیده، تورسم خان در تحریك خدای خدمتگار نیز سهم فعال داشت، در حدود ۱۹۴۸ ه ش رحلت کرد، از اشعار اوست:

شه پتنګ دقوم په ننګ چې دې سوختن وی
که دی خیال د آزادی د خپل وطن وی

تور، عبدالجلیل: زادگاه وی چرخ لوگر، در مطبوعات ودیگر دوایر دولتی ماموریت رسمی داشت، شاعر ونثر نگار پښتو بود، اشعار ونبشته های وی در جراید ومجلات مملکت نشر گردیده، در شعر «تور» تخلص میکرد، وی بعد از ۱۳۴۰ ش وفات کرد، چکامه های خود را بهلحن شیرین خواندی ودرهجو وانتقاد دستی قوی، داشتی از هجویات اوست:

حیا شرم دی نشته نوم دی ایښی دی ... په سترګو دی آفرین

تور گل: در قلعهٔ جوگی مرکز لغمان میزیست، از شعرای قصه پرداز عوامی بود، درقوالب اوزان ملی پښتو قصص مذهبی ودینی نظم میکرد، قصص وی را هنر مندان منطقه به یاد دارند، تولد تور گل در حدود ۱۲۹۳ ه ق ووفاتش به سال ۱۳۴۶ ه ق اتفاق افتاده، از اشعار اوست:

اخره زمانه ده رب دی خیر که برادره
عجبه معجزه ده، چی تیریزی له نظره

توره باز شینواری: توره باز به سال ۱۸۶۷ ع در لوارګی تولد گردید، شاعر از عشیره شیخ ملی خیل قوم شینواری بود، توره باز در ایام طفلی نزد ملا مسجد درس خواند، کتب منظوم ومنثور ادب پښتو وپارسی را مطالعه داشت، به آهنگهای ملی پښتو وطرز کلاسیك شعر

میگفت، در اخیر عمر در لوارگی تجارت میکرد، وبه سال ۱۹۴۷ع وفات ودر همانجا دفن گردید، از اشعار اوست:

خپگان شو زمادوراوس خدمتگار دی یم جلی
ای دریغه که منظورمی کړی د سرو گلو کلی
غلام دی توره باز دی که قلنګ یی کړی جاری
له ورایه رانسکاره کړه توری ستر گی خماری

توکل: درحدود ۱۲۵۰ هـ ـ ق درپښیوه کنړ زندگی داشت، توکل شاعر از قوم ساپی بود، به آهنگ های ملی وطرز کلاسیک غزلیاتی دارد، طبع شعری توکل شیوا وغزلیاتش نفیس وزیباست، غزلیاتی توکل دربعضی از مجموعه ها طبع گردیده، مجموعه اشعارش نیز در دست است، از اشعار اوست:

زه خوړلی په زړه باندی ستا د زلفو منګرویم
طبیبان خوشی خواری کړی سامی خیږی په نارویم

تیمن (شیخ): شیخ تیمن بن باباکاکړ درکوهستانهای غور زندگی کردی، احفاد وی تاکنون دروادی کوهستانی غور سکونت دارند، تیمن شخص عابد، صالح، پرهیزگار، زاهد وولی وشاعر توانای پښتو بود، وی درعهد علاءالدین سام (۵۵۸ هـ ـ ق) رحلت نمودی، مؤلف دا نشمند پټه خزانه احوال ونمونه اشعار آن عارف نامدار وشاعر گزیدهٔ پښتورا ثبت فرمودی، ازوست:

گهیځ رناد لمر خپره سوه ـ زماپرکور دوېړ ناره سوه
دبیلتون ورځ توره تیاره سوه ـ زغ سوناڅاپه چی بیلتون راغی

تیمورشاه (اعلیحضرت): اعلیحضرت تیمورشاه درانی فرزند امپراطور بزرگ افغان شهنشاه احمدشاه کبیرست، تیمورشاه بعد ازمرگ پدر به سال ۱۱۸۶ هـ ـ ق درقندهار برسریر سلطنت نشست، پایتخت‌را ازقندهار به‌کابل منتقل ساخت. و . . . ملی‌را در ازبین بردن مرکزیت پښتو مرتکب شد. تیمورشاه چون پدر پادشاه ادیب بود، بزبان پارسی دیوان مردف شعر دارد، بزبان ملی پښتو نیز اشعار خوبی سروده، تیمورشاه به سال ۱۲۰۷ هـ ـ ق رحلت کرد، ودرکابل مدفون گشت ازاشعار اوست:

نن می بیا له تورو سترگو سره جنگ دی
په لبانو یې د زړه دوینو رنگ دی
که پریکړی سر په لاس ورلره راسم
لا په دایې باور نه سی زړه یې سنگ دی

ت

تاپ: ازشعرای امی وبیسواد، قبل از ۱۳۰۰ هـ ق زیسته، درناوه مقرغزنی سکونت‌داشت، داستان سوزناك عشقی وی بادوشیزه روستایی «نازکه» هنوزهم سرزبانهاست، تاپ به‌اهنگهای ملی پښتوشعرمیسرود ازاشعار اوست:

بخت‌خونه‌کړی‌یاری‌یاری‌دې‌وکړی
دازمالیدل دې له نازکی سره وکړی

ثانی، رحمان: رحمان ثانی شاعر کلاسیك پښتوست، غزلیات دلنشین دارد، ودرشعر خود راثانی تخلص کرده است، دیوان ثانی دراکادیمی پښتو پشاور موجود است، منتخب غزلیات وی‌در شماره های متفرق مجله پښتو نشریه اکادمی پښتو پشاور طبع شده، ازوست:

چی بی د یار له مینی لاپا یی
خود ثانی رحمان شه یاروته مخ‌تور

ثا نی ،مانکی صاحب: مولانا عبدالحق‌مشهور به‌مانکی‌ثانی‌فرزند مولانا عبدالوهاب مرشد وپیشوای روحانی ومجاهد افغانهابود، مولانا ثانی شخص روحانی وعالم علوم دینی بود، بعد از مرگ پدر ۲٤ سال سجاده نشین مقام ومنزلت روحانی وی بود، مولانا عبدالحق کتابی رابنام عقاید المومنین به نثرپښتو تألیف کرده ، این اثر سهوآبه پدر روی نیز منسوب شده است، مولانا ثانی به سال ۱۹۲۸ ع به عمر۸۰ سالگی ازجهان رفت.

ثانی، میرزا: جدید توخی (۱۲٤۷ هـ ـ ق) دردیوانش تفریظ منظومی به دیوان میرزا دارد، جدید گوید:

میرزا وروره ستا دیوان	دی‌هر گوره تورطوفان
راستولی دې و ماته	زه غریب ورته حیران
میرزا ستا دیوان‌کم نه‌دی	له دیوانه د رحمان
فخرمه‌کړه اوس په داکی	فهم وکړه یی انسان
اما ته میرزا ثانی هم	ډیر په شعر پهلوان
میرزا ستا له برکته	زه هم شوم فصیح‌زبان

معلوم میگردد که میرزا شاعر صاحب دیوان بود، ودرتوابع هرات میزیست، که‌دیوانش‌را به‌جدیدتوخی باشندهٔ توابع هرات‌جهت‌نظر فرستاد بود.

ثواب‌گل: شاعر عوامی در «بدر ښو» نوښار سکونت داشت، اشعار جذاب وسوزناکی به آهنگهای ملی پښتو سرود، درشعر شاگردان زیاد داشت، که همه به پیروی وی سخنوری کرده اند، چکامه‌های ثواب گل هنوز هم درعوام شهرت قابل وصفی دارد.

ج

جانان هوتک : جانان بن یارمحمد هوتک از شعرای مقتدر زبان ملی است. جانان در دامنه‌های سورغر منطقه ایکه غوره مرغه نام دارد، به‌سال ۱۲۲۵ ه - ق بدنیا آمد، علوم متداوله‌را در فامیل او از علمای منطقه آموخت واز ملا دوست محمد دامانی استفاضه‌نمود، در سیر وسلوك نیز معلومات کافی بدست آورد. جانان در شعر پښتو فدوی، ودرشعر پارسی خامسی تخلص کرده است، جانان ادیب با ذوقی بود، وکتب خانهٔ مغتنمی داشت نوا درکتب پښتو، پارسی وعربی‌را خود با ذوق خاصی خطاطی میکرد، وگنجینه ذیقیمت آثار قدیم‌را ازخود به یادگار گذاشت، هفت‌مجموعهٔ اشعار پښتو وپارسی وی دردست است، زندگی جانان تا سال ۱۳۰۷ ه - ق یقینی بوده، از اشعار اوست:

د مردانو په نفس سره چلیږی
په‌میدان کی که شمشیر دی که‌تفنګ

جان خان : از شاعران‌عوامی پکتیاست، جانخان درمناطق منګل پکتیا میزیست، به آهنگهای ملی پښتو وشعرگفت وی درحدود ۱۳۲۵ ه - ش

رحلت کرد، از اشعار اوست:

پتکی دی پر غړلی وورکیه ډیریسی په نشه کی
جانخان پوښتنه نه کی

جان خان: نام این شاعر را مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی در یوسفزی افغان ثبت نموده، و به صفت شاعر دور گذشته از وی یاد میکند، جانخان در موضع «تورکی» توابع پښتونستان میزیست.

جان محمد: از شعرای قدیم پښتو، در حدود ۱۱۵۰ هـ ـ ق حیات داشت، جان محمد در نواحی ننګرهار میزیست، شخص طالب العلمی بود، در سیر و اخلاق مطالعه و مرور داشت، طبع وی در شعر مقتدر، اثر منظوم وی، «نور نامه» حضرت محمد (ص) بما رسیده، غزلیات متفرق دیګری نیز دارد، از اشعار اوست:

بد لښکر د بیلتانه را ته ولاړ شو
پر دغه زما د زړه شعر ویجاړ شو
د وصال له ډیره قدره دی خبر کړم
چی می زړه ستا په بیلتون باندی لتاړ شو

جان محمد کاکړ: شاعر متصوف حدود اواخر قرن دوازده، و اوایل قرن سیزدهم هجری جان محمد دیوان شعرش را به سال ۱۲۰۵ هـ ـ ق تدوین کرده، زندګی وی درین اوان یقینی است، وی در نواحی کاکړ نشین بلوچستان میزیست، شعر عرفانی میسرود، بعضاً چکامه‌های عشقی و اخلاقی نیز سروده، ازوست:

هرچی ما دغه سلوك پسی ویلی
مه‌کړی ماجان محمد ځینی جدا

جانه‌میر: جانه میر بن عقل محمد در مناطق منگل پکتیا سکونت داشت، شاعر عوامی بوده درحدود ۱۳۲۸ هـ ش درنهایت جوانی وفات کرد، اشعار جانه میردر سینه‌های عوام محفوظ بوده، از اشعار اوست:

دوی بجفی مخی ته‌را ولویدی زی څیری کړم
مخی نه به یی لیری کم

جدید: خدایداد متخلص به جدید، ازعشیره اکازی قوم توخی فرزند ابراهیم، شاعر قندهاری‌الاصل، درهرات‌وصفحات شمال زیسته است. جدید دیوانش را درهرات تدوین کرد، زندگی وی تاسال ۱۲۲۷ هـ ق یقینی بوده، جدید به طرز کلاسیك وآهنگهای ملی پښتو شعر سرود، ودیوانی از خود به یادگار گذاشت. ازاوست:

په دعا دی عشق له خدایه غوښت جدیده
خوشحالی کړه اوس قبوله دی دعا شوه

جرس: شاعر از قوم مروت، در حدود قرن دوازده هجری در توابع بنو وزیرستان زندگی میکرد، به آهنگهای بخصوص ملی پښتو شعر گفت، وقصص جنگی قومش را بادیگر قبایل نظم نمود، ازوست:

بس دی یی جرسه د دنیا د ورتیریزی
داسی‌خوچوك نه‌کوی‌چی‌کلیوچه‌مړه‌کیږی
کلیو شرم ورك شو سره ما ته سوه ویاړه

جسك: از عشیر اداخیل قوم ځاځی، در خوزی خیل مناطق ځاځی پکتیا سکونت داشت، جسك به اوزان ملی پښتو شعر میگفت به سال ۱۳۲۷ ﻫ ش درنهایت جوانی با زندگی وداع کرد، ازوست:

حکم وشو د الله نه جبرئیل راوړو فرمان
چی دعا سلام یی ویلی په نبی اخر زمان

جعفرزی، ربنوازخان: ازنویسندگان معاصر پښتو ربنواز خان که جعفرزی تخلص میکرد، از قوم گنډاپور بود، ودرتوابع پښتونستان میزیست، جعفرزی دیوان حافظ عظیم گنډاپوری (متوفی ۱۳۲۱ ﻫ ق) را تدوین کرد، ومقدمه جامعی به آن نوشت، وی درنهایت جوانی در سالهای اخیر چشم از جهان بست.

جلات: شاعر صوفی مشرب، درچهاردهی سیدآباد وردگ سکونت میکرد، پدرش محمد حیدر نام داشت، جلات به اوزان ملی پښتو اشعار مذهبی وعشقی سرود، به عمر ۸۰ سالگی به سال ۱۳۳۵ ش رحلت کرد، ودر همانجا مدفون گشت، ازوست:

غواړم دی جمال آه زلفی دی یورنگ محبوبی
اونن یی واخیست دمین دزړه زنگ محبوبی

جلات: جلات بن ځونډی از قوم منگل بود، درمناطق منگل نشین پکتیا سکونت داشت، شاعر امی وبیسوادی بود، به اوزان ملی پښتو شعر گفت، اشعار وی شکل شفاهی دارد، ازوست:

ملی تړوئ غوزیونو بربوده بود شویی دو
اسلام وو ړه خپه دی په کوپر خوشولی دو

جلات خان: از شعرای قصه سرا درحدود قرن سیزدههم میزیست قصص وحکایات مذهبی وروایتی نظم میکرد، تاریخ نویسان ادب پښتو در آثار وتالیفات وی جنگنامه حسنین وقصه جلات ومحبوبا را ثبت کرده اند.

جمال‌الدین: شاعر کلاسیك وصاحب دیوان پښتوست، جمال‌الدین در عصر پادشاهان متأخر مغولان هند زیسته، در شعرش ازشاه جهان (۱۰۲۷ - ۱۰۷٦ ه ق) واورنگ زیب عالمگیر (۱۰٦۸- ۱۱۱۸ ه ق) یاد میکند، نسخ دیوان وی‌نایاب، وغزلیات متفرق جمال‌الدین دردست است، از اشعار اوست:

سپینه تنده یی کړه تخت تیك یی بادشاه که
نوم یی که دا ورنگ‌زیب دشاه جهان غرق

جمال‌الدین: ازحماسه سرایان‌حدودقرن هیجده عیسوی، جمال‌الدین در علاقه بنو از مضافات وزیرستان سکونت میکرد، حماسه جنگ های مجاهد ملی دلاسه خان غازی (تولد ۱۷۹۷ ع) را نظم کرد، ازوست:

دلاسه غازی می جنگ ته تیاریریزی
مسلمان قوم د بل قوم نه و یر یزی

جمال‌الدین: جمال‌الدین بن ملا رحمت در اواخر قرن سیزده، در نواحی پښتونستان میزیست، شاعر وخطاط بود، نسخ خطی پښتووی دیده شده ، نسخه جنت الفردوس اخوند کبیر را به سال ۱۲۶۷ ﻫ ق خطاطی نموده، که مناجات جمال‌الدین نیز بآن ضم است، از اشعار اوست:

په کو ښښ می وښکو خدایه ته هادی یی رهنمایه

طمع دار دی له احده جمال‌الدین ضعیف بی‌حده

جمال‌الدین (خلیفه) : جمال‌الدین که درمنطقه‌اش به خلیفه شهرت داشت، در سترانی توابع پښتونستان سکونت میکرد ، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت ، ودر شاعری از پیروان حافظ عظیم گنداپوری (متوفی ۱۳۲۱ ﻫ ق) حساب شده است.

جمعه (حاجی) : از عشیرهٔ گرجیزی بارکزائیان قندهار، درما شور میزیست، چندین بار به زیارت بیت‌الله مشرف گردید، بار اخر به سال ۱۲۵۹ ﻫ ق در مکه شریف وفات ودر همانجا دفن شد، جمعه ازپیروان مکتب ادبی رحمان باباست، دیوان مردفی دردو د فتراز وی با قیست، درشعرای عرفانی مقامی خوبی را حایز می باشد، ازوست:

جمعه خاوری نن دتللیو عاشقانو

لاندی پاسی اوسنی ترقدم ورو ورو

جمعه خان : از شعرای پښتو حدود ۱۳۰۰ﻫ ق ، جمعه‌خان درکامه ننگرهار سکونت داشت، شاعرامی وبیسوادی بود، به لهجه ملی شعر

سرود، وباآلات موسیقی نیز آشنایی داشت، وآواز خوانی میکرد. هنرمندان منطقه ویرا استاد جمعه‌خان خطاب میکردند، از اشعار اوست:

جمعه‌خانه را شه‌بس کړه وخت‌دی‌تیرشو
نور ستا ددی دنیا سره څه کار دی

جمعه خان: جمعه خان بن خر در مناطق منگل پکتیا میزیست، شاعر عوامی بود به آهنگهای ملی پښتو اشعار جذاب ودلپذیر عشقی‌سرود در حدود ۱۳۱۰ ﻫ به کبرسن وفات کرد، از اشعار اوست:

جوړه دی ویږی کړه بروبره ورمیږه کی
څښی زنگوی خبری نه کی

جمیل بیگ: فرزند دوم شهبازخان ختک (۱۰۰۰ - ۱۰۵۰ ﻫ ق) به فقیر بابا شهرت داشت، جمیل بیگ مرد صوفی مشرب وفقیرقایم‌اللیل وصایم‌الدهر بود، در حلقه مریدان شیخ رحمکار کاکا صاحب (متوفی ۱۰۶۳) شمولیت داشت. جمیل بیگ مناقب مرشدش را بزبان پارسی نوشت، و بزبان پښتو شعر سرود، ازاشعار اوست:

تیلک دی وی چارگل دی وی
پیزوان که نه وی نه دی وی
جلال‌دی‌خان وی تل دی اوسی
او علی‌خان که‌نه وی نه دی وی

جمین: جمین ولد میر حسین از قوم مقبل، در غوځگړی منطقهٔ منگل پکتیا سکونت داشت، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، در حدود

۱۳٤٥ ش به عمر پنجاه سالگی بدرود حیات گفت، اشعار جسین شکل شفاهی دارد، ازوست:

دا څړ ورځې به کیږی چې زه ډیرزړه کې نیولی یم
داسی نه پوهیږم چې مې تبه ده که ستړی یم

جناب (میا): میا جناب ولد میا حجاب، از عشیره کاکا خیل قوم ختتک، در زیارت کاکا صاحب میزیست، میا جناب به سال ۱۸٤٤ ع بدنیا آمد. علوم مروجه را کسب کرد، در علوم ادبی ومسایل شرعی واخلاقی صاحب مطالعه ونظر بود، میا جناب بزبانهای پښتو وپارسی شعر میسرود، ونثرمینوشت، از تألیفات وتراجم میا جناب: دیوان شعر معراج النبوة، علاج الاطفال، دعای سریانی معلوم است، وی به سال ۱۹۲۹ ع رحلت کرد، از اشعار اوست:

وښیه جبین دغره له سره ما جبینه
لیری کړه تیاره زماله زړه او له زمینه

جنت گل: مولوی جنت گل ولد فقیر، عالم علوم دینی وشاعر صوفی پښتو بود، جنت گل درهفت اسیا سیدآباد وردگ میزیست، اشعار تصوفی وعرفانی ومذهبی میگفت، اشعار جنت گل در دست بوده وی به سال ۱۳٤٥ ش به عمر ٦۰ سالگی رحلت کرد.

جنگ ماما: ازعشیرهٔ پانیزی قوم کاکړ، در مناطق قبایلی افغانستان میزیست، اشعار عشقی وتصوفی وفکاهی میگفت، جنگ ماما به اوزان

ملی پښتو شعر گفته، در حدود ۱۳۱۰ هـ ق بدرود حیات گفت، ازوست:

خنجر او ماماجان — بوده‌گان‌دی سبحان

خدایه نه لری ځلان

جوښا: در حدود قرن دهم هجری در مضافات یوسفزایی های پښتونستان میزیست، خواجو ماًیزی در تاریخش سرودهای جوښا را ثبت میدارد، ازوست:

بـاراخـــان‌دموسـی زویـه — کل ښخي دی سره گردکړه لوردلوره

که مودا وارغوری پریښود — دی به شي هرگوره ځره نه‌خپله زوره

چ

چاندی ، عبدالرحمن: نامش عبدالرحمن درشعر چاندی تخلص میکرد به سال ۱۸٦۰ ع درنوشهر پشاور بدنیا آمد، وبه سال ۱۹۰۰ ع درسیوی بلوچستان (پښتونستان محکوم جنوبی) رحلت کرد. چاندی اشعار خوبی بزبان ملی پښتو سرود، اشعار ویرا تذکره نگاران ثبت کرده اند، ازوست:

د زړه حـال ویلی نه شم هیچـاته
په سینه کې می پټ پټ کوی دردونه
بیلتانه را باندی وکـړه ډیـره زیـاتـه
معلومیږی لاس می خیږی له ژوندونه

چت: درقصبهٔ خره اسمعیل خیل خوست پکتیا سکونت داشت، شاعر عوامی پښتو بود، به اوزان ملی پښتو اشعاری دارد، تولد چت در حدود ۱۲۹۲ ش ووفاتش به سال ۱۳۵۲ ش اتفاق افتاده، چکامه های متفرقش در دست است .

چراغدین: شاعر قصه سرا، درحدود ۱۳۲۰ هـ ـ ق دردوابه پشاور زندگی کردی. قصص مذهبی وروایتی را ازپارسی به پښتومنظوم انتقال دادی، ازقصص وی قصهٔ شمشاد ، قصهٔ دختر قاضی، کرامت حسنین، فقیر بغداد، گلدستهٔ حیدری واله دین چراغ به ما معلوم است، شعر چراغدین شیرین وروان وبه فهم عامه نزدیکتر بوده، ازاشعار اوست:

چراغدینه د ګناه عفـو تـری غواړه
د رسول روضی ته ځه پړی په غاړه

ح

حاجی گل: دربانده گوشته ننگرهار میزیست ، حاجی گل بن ملا امیر اخوند به سال ۱۲٦۹ ﻫ ق بدنیا آمد وبه سال ۱۳٤۸ ﻫ ق با زندگی وداع کرد، حاجی گل شعر روان وسلیس سرود، قصص دینی وخیالی نظم کرد، قصهٔ سیف الملوك وبدیع الجمال از قصص مشهور وی بوده، از وست :

ته به خه ښادی کوی په دی دنیا کی
حاجی وایه د مرگی د لوی زلزله

حافظ: رساله کوچکی در علم تجوید از تألیف اوست ، این رساله در قوالب اوزان ملی شعر پښتو نظم گردیده از وست :

زده کړی یی بهبود دی د حافظ ویل فایده لری
درومی لـه دی ځایـه خپل وطن تـه اراده لـری
سخت چپاو د مرگ دی خوك بـه غمزده لری
خدای زده چی بیا وگوری که نه دخپل دلبر سره
ولی یی مسمی کړه دا حروف شمس و قمرسره
څـه مناسبت ؤ جواب را کـړه پـه هنر سـره

حافظ : درقصبهٔ حافظان چپلیار میزیست ، شاعر دینی و مذهبی بود، به اوزان ملی پښتو شعر مذهبی میسرود، از وست :

خبر کړه مختصره باقي پر بز د ه دا گفتار
حافظه سوال کوه چې مولی در کاندی دیدار

حافظ، الپوری : نامش معظم در قصبهٔ الپوری کاناغو ر بند زندگی میکرد، درحلقه های روحانی وادبی به حافظ الپوری شهرت داشت، تولدوی بعد ۱۱۵۰ هـ ق اتفاق افتاده ، درشعرش از تیمورشاه درانی (۱۱۸٦-۱۲۰۷ هـ ق) یادمیکند، درهمین مدت زندگی یقینی مینماید، حافظ ازعلوم رواجی وادبی حصه داشته ، دیوان مردفی ازخود به یادگار گذاشت، دیوان وی مزایا ومحاسن زیاد ادبی لغوی دارد ، ازوست :

هغه آشناچې له ماتللی دی بیار ا به نه شي
که درست جهان پر نذواتی کړم پخلا به نه شي

حافظ ، پښتو : ازعلماومشایخ وصوفیای وردگ ، درمنطقه به حافظ پښتو شهرت داشت، وی در ناحیهٔ شیخ اعظم زندگی کردی، ودر حدود ۱۲۵۰ هـ ق بدرود حیات گفتی ،حافظ طبع موزون شعر داشتی ، وشعر صوفیانه سرودی .

حافظ، رحمت خان : از امراء و علماء ومشاهیر علمی و جنگی وسیاسی عصر احمد شاهی، حافظ رحمت خان بن شاه عالم خان بن محمود خان از قوم «بړیڅ» اجدادوی از سبوراوك قندهار، به اتک ولنگرکوت اقامت

گزید، حافظ به‌سال ۱۱۲۰ هـ ق بدنیا آمد، وی در شهامت‌پور زندگی میکرد، در لشکرکشی های احمدشاه کبیر به هندوستان با وی معلونت کرد، حافظ رحمت‌خان از شخصیت های برجستهٔ شمشیر و قلم بود بزبانهای پښتو و پارسی شعر میگفت، خلاصة الانساب از تألیفات مهم اوست، وی شخص علم‌دوست و ادب پروری بود، علما و ادبا را نوازش میکرد، به‌سال ۱۱۸۸ هـ ق درجنگ میران پور شهید، ودرشهر بریلی مدفون گشت.

حافظ محمد: حافظ محمد بن مولانا دورخان محمدزی در قصبه هشنغر میزیست، حافظ محمد پایند طریقهٔ قادریه و پیشوای روحانی بود؛ وفات حافظ بین سالهای (۱۲۰۰ - ۱۲۰۷ هـ ق) اتفاق افتاده، از آثاراو شرح ابیات مستخلص‌به مامعلوم بوده، ازاشعار اوست:

شپه‌او ورځ مې برابر دی‌ستا په‌غم کې
چې ناری فریاد کوه په هردم کې
ماوی ورځ که‌پسی راشي‌غم به‌کم شي
ولی هیڅ فرق یې نشته زیات وکم کې

حافظ محمدادریس: حافظ قرآن عظیم، عالم علوم دینی، به‌سال ۱۹۱۵ ع درمردان‌چشم به‌جهان کشود، تعلیم ابتدایی رادر مردان به‌اتمام رساند، سفر های هندستان کرد، ودر آنجا به‌کسب علوم پرداخت زبانهای پښتو، پارسی، انگلیسی، اردو وعربی رامیدانست بزبانهای پښتو واردو تألیفاتی دارد، حافظ در مدارس پښتونستان بحیث

معلم و در محکمهٔ اشاعت ایفای خدمت کرد، به سال ۱۹۶۵ ع بدرود حیات گفت، از نثر نگاران خوب پښتو محسوب میشود، از آثار او: کشاف‌القرآن، جمال‌الدین افغانی، دراسة‌القرآن، خطبات نبوی، معجزات رسول صلعم، زړی قصی، وړی قصی، اسلامی قصی، نادیده به ما معلوم است.

حافظ مرغزی: حافظ از مشاهیر علمی و رجال حربی عصر احمد شاهیست، درقصبهٔ مرغز صوابی ازمضافات پښتونستان زندگی میکرد، شاهنامهٔ احمد شاهی از آثار برجستهٔ ادبی اوست، وی از نظم شاهنامه به سال ۱۱۷۶ هـ ق فارغ گردید، درین وقت ۵۰ سال داشت، باین ترتیب تولد حافظ به‌سال ۱۱۲۶ هـ ق اتفاق افتاده، وی در طریقت مرید میاعمر چمکنی بود، از اشعار اوست:

شاهنامه شوه اوس تمام	ډیر درودو ډیر سلام
ای حافظ طوطی زبانه	ژبه بند کره له بیانه

حامد حمیدالله: از علما ونگارندگان پښتو در قرن نزدهم عیسوی مولوی حمیدالله متخلص به حامد، راحت‌القلوب را به سال ۱۸۹۵ ع نظم کرد، ورسایلی دیگری نیز دارد.

حامد، عبدالرزاق: عبدالرزاق متخلص به حامد فرزند محمد نادر بن عبدالقادر محمدزی، به سال ۱۲۶۷ ش درسرمای‌خوگیانی ننگرهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۴۲ ش در کابل وفات وبه سرمای دفن شده، حامد در دوایر مختلف دولتی تارتبهٔ نایب‌الحکومه ایفای وظیفه نمود، وی

طبع شعر داشت، بزبانهای پښتو و پارسی نظم ونثر مینوشت، درین دو زبان تألیفات منظوم ومنثور دارد. از تألیفات حامد : بهار سعادت (مطبوع) گلزار معرفت، داسلام تاریخ به مامعلوم بوده، از اشعار اوست:

په چمــــن کی دګـلونـو ننداره کـړه

ددنیا غمــــونـــه واړه اواره کــــړه

حبو اخونزاده: عالم بی مثال، ادیب باکمال وعلامهٔ زمان حبیب‌الله کاکړ مشهور به حبو اخونزاده فرزند ملافیض‌الله کاکړ به سال ۱۲۱۳ ه ق در یك فامیل علم وادب قندهار چشم به جهان کشود، پس ازکسب علوم درفقه، تفسیر، اصول، ریاضی، حدیث، منطق، حکمت هندسه، بلاغت، تصوف، اخلاق والهیات استاد ونابغه گشت ودرحلقه علمی وادبی به‌محقق قندهاری کسب شهرت کرد. علامه عمرش راصرف تألیف وتدریس میکرد، درتمام نقاط پښتو نخوا شاگردانی داشت، وازین همه نواحی طالبان علوم به قندهار می آمدند، وازین دانشمند نامورکسب فیض میکردند.

حبو اخونزاده بزبانهای پښتو، پارسی وعربی تألیفاتی دارد، آثارش درین زبانها به ۳۰ جلد میرسد، وی منهاج‌العابدین غزالی را به مثنوی شیرین پښتو برگرداند، این عالم شهیر ورجل ادبی ما بسه سال ۱۲۶۵ ه ق رحلت نمود، از اشعار اوست:

چی لاس پوری سی پــه مخ دګلبدن

له غیرته یی خال پریوزی په لمــن

حبیب: از شعرای عوامی لغمان ، بـه سال ۱۲۹۶ هـ ق دریك فامیل شاعر شمتی مرکز لغمان بدنیا آمد، پدرش یعقوب نیز شاعر شیرین بیان عوامی بود، وی شاگرد گل‌محمد، به پیروی استاد اشعار جذاب‌مذهبی وعشقی به اوزان ملی پښتو سرود، وقصص دینی نظـم کرد، به سال ۱۳۶۱ هـ ق رحلت کرد، از اشعار اوست:

دعـا دپیر او دفقیر شـوه پـه حبیب بانـــدی
داگل محمد یـی دی استاد نور شاگردان نشته دی

حبیب: از شاعران عوامی پښتو، زندگی وی حدود اواخـر قـرن سیزدهم هجری تخمین میشود ، حبیب درنواحی پشاور سکونت‌داشت به اوزان ملی پښتو و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شـــعر گفت، اشعار وی را بهار گلشن وبهار نوروزی ضبط میکند، ازوست:

ارمـان کړم هرزمان بـی تـا جهان واړه ګړنګ دی
سلطان می شاه میران دی‌آخر زمان نبی ګلرنګ دی

حبیب، غلام حبیب: غلام حبیب که در شعر حبیب تخلص میکرد، به سال ۱۹۲۶ ع در سره چینهٔ تحصیل صوابی از مضافات پښتونستان بدنیا آمد، تا صنف دهم در مکاتب محله درس خواند، بـعد از فراغ سمت معلمی داشت. حبیب به‌اوزان ملی پښتو شعر میگفت ، چکامه‌های عشقی، مذهبی، واجتماعی وی در نشرات پشاور طبع شده ، وی در سال های بعد از ۱۹۶۸ ع با زندگی وداع کرد، از اشعار اوست:

ناری غلام حبیب کړی پیشوا اخیرالامم ته   گناه می لکه غردی
بلبل په صبحدم کی شه ورگله باغ حرم ته   ناری وهی سحر دی

حبیب‌الله: حبیب الله بن عبدالرحیم بن ولیداد به سال ۱۲۸٦ ش در بولان قندهار تولد وبه سال ۱۳٤۷ ش بدرود حیات گفت. شاعر عوامی بود، اشعار اجتماعی، انتقادی، دینی و عشقی سرود، وقصص مذهبی را به اوزان ملی پښتو نظم کرد، ازوست:

حبیب الله دی غـــــلام   غواړی دسرو لبو جام
بندی دزلفـــو پـــه دام   پـــروت دی نسکـو ر

حبیب‌الله: شاعر قندهاری الاصل است، مدتی را درکابل و پشاور سپری کرده، در عصراعلیحضرت احمدشاه کبیر (۱۱٦۰ - ۱۱۸٦ ه ق) علم سخنوری افراخت، واشعار آبدار وشیرین سرود، حبیـــب‌الله در طریقت مرید میا عمر چمکنی بود، دیوان شـــعر وی موجود بوده، از اشعار او ست:

دحبیب الله ویل خوازه‌دی
له مهمنده تر ختټکـــــــــه

حبیب‌الله: ملاحبیب‌الله ولد خیرالله محمند، در حوالی قرن سیزدهم هجری، در مضافات قندهار سکونت میکرد، یاقوت‌السیر ملا عبدالحق خروتی را به سال ۱۲۸٤ ه ق خطاطی کرد، خطاط وناظم پښتو بود، منظومات وی دیده شده است.

حبیب‌الله پشاوری: از علمای دینی، مؤلفین ومترجمین زبان پښتو قاضی خیرالله در مقدمهٔ خیر اللغات مینویسد، که قاری‌حبیب‌الله پشاوری احادیث نبوی وقرآن عظیم را به پښتو ترجمه داشته است.

حبیب‌الله(کاکا): حبیب الله مشهور به حبیب‌الله کاکا فرزند جنګ بازخان محمدزی به سال ۱۸۵۹ ع در ترنکزی از مضافات پشاور چشم به جهان کشود، از ابتدای جوانی بامسایل ملی وحالات منطقه علاقه میگرفت، واز اعضای برجسته ومتعهد حزب خدایی خدمتګاران بود. حبیب‌الله کاکا ازفرط غیرت وروحیه وطن خواهی وآزاد منشی تا اخیر عمر مالیه مملو کاتش را به حکومت‌انګلیس همان وقت تحویل نداد، حبیب‌الله در پهلوی مبارزهٔ سیاسی قریحه شعری نیز داشت، واشعار وطنپرستانهٔ وی به‌مجله پښتون نشر ګردیده است، کاکا به سال ۱۹۴۲ع در سپینه وړی چارسده وفات کرد، مؤلف جلد چهارم پښتانه شعرا نیز نمونه کلام ویرا ضبط میدارد.

حبیب‌الرحمن: دراواخر قرن سیزده در نواحی پښتونستان‌میزیست از آثار ادبی حبیب‌الرحمن وفاتنامهٔ اخون صاحب سوات (۱۲۹۵ ق) به ما رسیده، از اشعار اوست. :

دصاحب ملکونه واړه وران ویجاړ شول
ستا پری خونه ورانه شوه حبیب الرحمانه

حبیبی، محمدرفیق: محمد رفیق حبیبی بن زین‌العابدین بن‌عبدالرحیم بن محقق قندهاری (علامه حبیب‌الله اخونزاده) به سال ۱۳۲۰ هـ ق در

قندهار تولد، وبه سال ۱۳۵۰ ش رحلت کرد. حبیبی تحصیل ابتدایی را درفامیل از مولوی عبدالواسع شهید آموخت، بعد به دار المعلمین کابل شامل گردید، پس از فراغت بحیث معلم ومامور در مدارس ودوایر قندهار ایفای خدمت نمود، زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو وانگلیسی را می فهمید، بزبانهای پښتو وپارسی نظم ونثر مینوشت.

از تألیفات وتراجم وی: هدایةالحکمه (ترجمه) تتمةالبیان فی تاریخ‌الافغان (ترجمه)، تاریخ‌الامم ترجمه ازعربی درهفت‌جلد، به‌ما معلوم‌است، مقالات واشعارمتفرق وی‌درنشرات‌کشورطبع شده‌ازوست:

نه پوهیږی چی وحدت دملت څه دی؟

واقعی شان وشوکت د ملت څه دی؟

چی ملت پری را تهولیږی هغه څه دی؟

چی یو قام پری پیژاند کیږی هغه څه دی؟

حبیبی، محمد شریف: مولانا محمدشریف‌حبیبی فرزندزین‌العابدین نهال از چمنستان علم و فرهنگ خانواده دانشور علامه حبو اخوانزاده به سال ۱۲۶۵ ش در قندهار متولد، تعلیم ابتدایی را در خانواده‌اش به سر رساند، کورسهای طب وجراحی را دردارلمعلمین گرفت، زمانی بحیث معلم ومدتی هم در مطبوعات قندهار کار کرد، مولانا نویسندۀ خوب زبان پښتوبود، علاوه از مقالات متفرق، رسایل وکتب را چون: خواص او عوام، اوسنی سرمایه داران، اجتماعی زغ، آس نامه تألیف داشت، وی به سال ۱۳۴۹ ش رحلت کرد.

حسرت، عبدالصمد: عبدالصمد متخلص به حسرت، فرزند یارخان کاکړ به سال ۱۹۴۶ ع درقصبهٔ مچان پښین پښتونستان جنوبی بدنیاآمد تعلیم ابتدایی و متوسط را در مدارس پښین به سر رساند، طبع شیوای شعری داشت، درحالیکه ۱۸ بهار زندگی راگذشتانده بود به سال ۱۹۶٤ ع با زندگی وداع کرد، از اشعار اوست:

چې تا نــه وینم همیش یم ناقرار

چې هردم دی دوصال یم طلبگار

حسن: حسن بن چنگا از عشیرهٔ چگازی قوم گـگیانـــــی بود، در عصرمرزا الغ بیگ (۸۵۰ ـ ۸۵۳ هـ ق) میزیست وی شخص روشناس وسردار قوم بود، سرودهای ویرا خواجو ضبط کرده ، از سرودهای اوست:

لکـه وایو هسی دینه   لاس تړلی خدای راکړی

اوس به مووژنو لـکه پسونه

حسن: از علمای دین وناظمان پښتو، در اواخر قرن سیزده واوایل قرن چهاردهم هجری زیسته است، وی در سفید ډیری از مضـــافات پښتونستان پیشهٔ امامت داشت، کتابی را بنام گلزار حیدری به سال ۱۳۱۳ هـ ق نظم کرد، ازوست:

قدرت گوره لــــه ښتنـــــه

واوره دا لـــه خوار حسنـــه

حسن جان: حسن جان بن علی گل درانی، از شاعران عوامی ننگرهار بود، دربانده شیرشاهی زندگی میکرد، حسن جان به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، وی در اوایل همین سده به سن ۶۰ سالگی با زندگی وداع کرد، این بیت از وست:

زه حسن جان ستا په امتیانو کی ځان ستایمه
جوړمی داتقریرکه ماحسن دا می رښتیا ووی

حسن جان: شاعر شیرین‌سخن ادب عوامی پښتو، در ناوگی‌مناطق پښتونستان میزیست‌اشعارجذاب عشقی به اوزان ملی پښتو دارد. حسن‌جان در حدود ۱۳۲٤ ش وفات کرد، از اشعار اوست:

دلر بانن سبادی تباه کړ عالم   حسن‌جان ته عیان کړه چشمان نورانی

حسن خان: حسن خان پدر آدم خان معروف است، سرود های وی در داستان آدم ودرخانی ضبط است، واز مشاهیر قرون دهم محسوب میگردد، از سرود های اوست:

نن می بیا زړگی ارکنډ شو   دا چی دی‌له شاه سره زند شو
بچیه پاخه روانیزه   چاویل‌چی دپایوم‌محرم خرگند شو

حسیب‌گل (میا): در محله «پیرسچو» زیارت کاکاصاحب زندگی میکرد، شخص عالم ودانشوری بود، بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت

در تألیفات وتراجم وی: دافع‌الغم، قصهٔ عجیب وغریب، قصه شمس وقمر، گلدستهٔ حکایات، زادالفرح، وبیاض ثبت گردیده، بیاضش ارزش مهمی را در تاریخ ادب پښتو دارا می باشد، زیرا نمونه شعر عدهٔ

از شاعران گمنام ادب کلاسیك پښتو را محفوظ داشته، میا به سال ۱۳۰۵ هـ ق قرین رحمت ایزدی گشت .

حسین : از سخنوران عصر اورنگ زیب مغولی (۱۰۶۸ - ۱۱۱۸ هـ ق) در محلهٔ ملك پور علاقهٔ پکلی ضلع هزاره زندگی میکرد، واز شعرای طراز اول پښتو محسوب میشود، دیوان شعر حسین که مشتمل بر غزلیات ورباعیات است، قریحهٔ عالی شعری این سخنور نامدار را به ما آشکار میسازد، حسین شاعر سیاح بود ، مدتی را درسوات و شهرهای مختلف هند سپری کرده، از اشعار اوست:

ازغی گل، خزانه‌مارسر یادیږی
حسین ځکه په جفا داغیار خوښ یم

حسین : منتخب غزلیات این شاعر در چمن بی نظیر، وکلید افغانی مستر هیوزموجود است ، تذکره نویسان پښتو غزلیات ویرا ضبط کرده اند، گویند که حسین درمحلهٔ شاه منصورتحصیل صوابی توابع پشاورمیزیست، زندگی وی حدود قرن دوازده تخمین میگرددد، از وست:

ښه چی زړه می مسافر شو ستا په لوری
عقیق لا شی قیمتی چی وطن پریږدی

حسین: ازناموران ادبی حدود اواخر قرن یازده واوایل قرن دوازده هجری. حسین کتابی رابنام خلاصة‌الاسلام به نثر مسجع پښتو ترجمه داشته، واز نثر نگاران پیرو مکتب ادبی اخوند درویزه ننگرهاری (۹۴۰- ۱۰۴۸ هـ ـ ق) محسوب گردیده است .

حسین شاه : ازشعرائیست که به پیروی مقامهای هندی شعر گفتی ، حسین شاه درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درنواحی پښتونستان زندگی کردی ، غزلیات وی دربهار نوروزی طبع شده ، ازوست :

حسین‌شاه ستا بیلتون‌کړ دیوانه بیهوش ومجنون
دعشق له جوشه کاواویلا زړه می یوور بیلتون

حضرت : ازناظمان مذهبی پښتو . درحدود ۱۳۰۰هـ ق‌میـــزیست ، مناجات خطی وی دردست بوده ، ازوست :

زه حضرت یم دل افګاره ـ د الله رسول دپاره
یونظروکړه دلداره ، راکړه لاس دخدای دپاره

حضرت (میا) : میاحضرت‌ازعشیرهٔ کاکاخیل قوم ختک بود ، درتیرا میزیست ، ودر همانجا پدرود حیات گفت ، وی بطرز کلاسیک واوزان ملی پښتو شعر سرود ، اشعار میا حضرت دردست بوده ، ازوست :

د زړګی په سرمی جمع دیار غم دی که نه
په فریاد می خبر شوی تول عالـم دی که نه

حضرت دین : ازشاعران عوامی پښتو ، درنواحی قندهار سکونت میکرد حضرت دین ورباخیل به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت ، اشعـارش شکـل شفاهی دارد ، وی بسال ۱۳۴۲ هـ ـ ش رحلت کرد .

حضرت شاه : درقصبهٔ چرچوړ بایوزی ضلع مردان میزیست ، تا سال ۱۸۳۹ ع درقید حیات بود ، حضرت شاه حافظ قرآن عظیم ، درسلسلهٔ قادریه مرید اخوند محمد صدیق بنیر بود ، دیوان ضخیم شعری داشت ،

اشعار ویرا تذکره نویسان ضبط کرده اند ، ازوست:

حضرت‌شاه یې نیک اقبال له خدایه غواړی
هم به وایې چې روزی دی شه ایمان

حضرت علی‌خان: درحدود ۱۲۵۰ هـ ـ ق دراسمار کنر زندگی میکرد حضرت علی‌خان شاعر ازقوم ترکانی بود، درعلوم مروجه مطالعه داشت ، وشعر نیز میگفت، اشعار وی‌به اوزان ملی پښتوست، وشکل شفاهی‌دارد، از اشعار اوست:

خیر ددیدن راکړه مسافر د بل وطن یمه
ورکې دی ولاړم‌که دی سپی زمانه کوری کړی

حضرت ولی: حضرت ولی بن عبدالرحیم شنواری شاعر از نواحی ننگرهار است. به سال ۱۲۹۱ هـ ـ ش دربتی‌کوټ تولد وبه سال ۱۳۵۲ش درغازی آباد چشم ازجهان بست، حضرت ولی به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، چکامه‌های وی قسماً جمع آوری گردیده، مجموعه کوچک اشعارش موجود بوده ، ازطبع اوست:

ستا مینی په ما حضرت ولی وکه اثر جلی
روغ دی لیونی‌کړم په‌سپین‌مخ‌دی ځانگی زرجلی

حفیظ (ملا): ملا حفیظ ازشعرای گمنام کندهار است، در حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درتوابع آن دیار می‌زیست، غزلیات جذاب عشقی وعرفانی می‌سرود .

حکمت، عبدالرازق: از نگارندگان وشعرای دانشمند ادب معاصر پښتو. عبدالرازق که درشعر حکمت تخلص میکرد، به سال ۱۹۱۷ ع در تحصیل هنگوکوهاټ بدنیا آمد، به سال ۱۹۶۱ ع بدرود حیات گفت، وی درمبارزات ملی منطقه سهیم بود، بزبانهای پښتو و اردو نثر مینوشت، و بزبان ملی پښتو شعر میگفت، مجموعهٔ اشعار وی بنام «گل» طبع شده، ازوست:

محبت کی که رسوا شوم لویه دا گټه می وکړه

مرګ‌ئنه پس به هم حکمته «گل» زما په نوم یادیږی

حکیم (ملا): ملا حکیم درقصبهٔ ډاګ کامهٔ ننگرهار سکونت داشت. شاعر شیرین بیان عوامی پښتو بود به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی‌درعوام‌شهرت دارد، موضوع شعرش عشقی ودینی است، از اشعار اوست:

سور تیکګ دی‌په جبین باندی شغلی کاقلندری

په شان لکه دلمر

حکیم جان: ازشاگردان شاعر مشهورادب عوامی پښتو «شریف» لالپوریست. حکیم جان به سال ۱۲۹۷ هـ - ش درلال پور چشم به‌جهان کشود، وبه سال ۱۳۴۴ هـ - ش رحلت کرد، وی درمنطقه به حکیم استاد شهرت داشت، به آهنگهای ملی پښتو شعر جذاب وعالی سرود، چکامه هایش موضوع عشقی، مذهبی واخلاقی‌را دربر دارد، ازوست:

مخی له‌راغله توری زلفی تار په‌تار- گلونه پری‌قطار

راځی مسته خارو

حکیم خان : شاعر عوامی پښتو، درمنطقهٔ لژهٔ پکتیا سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعارش شکل شفاهی دارد، حکیم خان درحدود ۱۳۲۵ ش چشم ازجهان بست، ازوست:

متی‌ته ولوړیم نه شرمیږم نه‌دوریږم
میدون‌ته درتیریږم

حکیم، عبدالرحمن: عبدالرحمن المشهور به حکیم عبدالرحمن از نګارندګان وشعرای دوره معاصر پښتو درمنطقه مېنه ازتوابع پښتونستان سکونت داشت، سخنور پښتو بود، اشعار سیاسی واجتماعی میگفت، نبشته ها واشعار وی درنشرات پشاور طبع شده، حکیم درسالهای بعد از ۱۳۸۵ هـ ـ ق رحلت کرده، ازوست:

زه حکیم عبدالرحمن مقام می مېنه
دی ګلشن کی دی همیش زما مسکن وی

حکیم، محمدعیسی: ملا محمد عیسی که به حکیم محمد عیسی شهرت داشت، فرزند نظرمحمد بن شیخ عبدالله ترین به سال ۱۳۲۰ هـ ـ ق در قندهار تولد و به سال ۱۳۹۰ ه ق در همانجا بدرود حیات گفت. علوم رواجی را ازپدر وعلمای منطقه فرا گرفت، سفری به هندوستان نمود، زبان هندی را درآن دیار آموخت. حکیم درطبابت یونانی وموسیقی نیز دسترسی داشت، بزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت، ازتألیفات وی. (۱) انجمن عشاق، (۲) بوستان‌عشاق، (۳) اسرار عشاق (٤) قصهٔ یوسف زلیخا، (٥) رهنمای شعر، (٦) الف نامه، (۷) نشرح به ما معلوم است، وی به طرز کلاسیک، واوزان ملی وبه پیروی مقامهای

موسیقی هندی شعر سروده ، از اشعار اوست :

یا سپین رخسار دیار دی، یا گل دنسترم دی
یا ستوری دسهار دی، یاشهزاده صنم دی

حلیم بابا: درحدود ۱۳۰۰ هـ در درفشان تیری ارزگان زندگی میکرد، درعوام ازمحبوبیت زیاد به بابا شهرت داشت، درحلقه‌های بزم وادب قندهار نیز باین لقب یاد میشد. حلیم بابا به پیروی‌مقامهای هندی و اوزان ملی پښتو غزلیاتی دارد، قسمتی ازاشعارش دربهار جانان وگلزار محبوبان ضبط است، ازاشعار اوست :

شپه دجمعې وه چې په‌خوب‌کې مې دلبر ولیده
سپور په براق ودلولاك تاج مې پرسر ولیده

حلیم شاه: شاعر مناجات سرا، مناجاتهای وی دربعضی مجموعه ها ثبت گردیده، ازمطالعه کلام وی برمی آید . که‌حلیم‌شاه درعلوم دینی مطالعه داشت ودراصناف شعر ماهر بود، ازوست :

غافل مه اوسه حلیم شاه   دایم درته ولاړ یم

حلیمه(حافظه): درشهوا ر عصمت، بی‌بی حلیمه بنت خان علیین مکان حضرت‌خوشحال خان ختـک، حافظ قرآن‌عظیم وشاعره پښتو بود. حلیمه خواهر اعیانی شاعر شیرین سخن پښتو عبدالقادرختـک، درخانهٔ برادرش دیگر خوانین‌را تدریس میکرد، درطریقت مرید شیخ سعدی لاهوری واززنان نامدار افغانستان درقرن دوازده محسوب میشود، مؤلف دانشمند پته‌خزانه‌مینویسد، که‌حلیمه‌اشعار خوبی بزبان پښتومیسرود، ازاشعار اوست :

د آشنای په فکر خوښه هسی شان شوم
نېوهیـزم چی ممتاز کـه نور جهـان شوم

حمزالله: در اوایل همین قرن، درخوازخیل سوات میز یست، حمزالله فرزند شاعر مشهور عوامی پښتو ارسلا اخون، به آهنگهای ملی پښتو شعر گفت، اشعار وی‌را اهل ذوق منطقه حفظ کـرده اند.

حمدالله : شاعر از نواحی ژوب بلوچستان، درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق زیسته، دیوان شعر وی در دست است، حمدالله شعر عشقی و مذهبی میسرود، از اشعار اوست :

هیڅ پروامی په ژړا پهٔ غـوغـا نـه کـــه
حمدالله پـه زړه افگـاردی راسه راسـه

حمدالله: شاعریست که‌در نواحی شرقی افغانستان زندگی داشت، منقبت منظوم خطی وی در دست بوده، شعرش شیوا وسلیس‌است، از اشعار اوست:

الهی دا سوال قبول د حمدالله کـړی
پـه حرمت د لا اله الاالله کـــــړی

حمدالله: ازشاعران صاحب دیوان، مجموعه شعرش به نالهٔ جهان‌سوز مسماست، نسخهٔ ناقص این دیوان شعر درکتب خانهٔ فاضل دانشمند استاد پوهاند رشاد محفوظ است، حمدالله ازشعرای قدیم پښتو محسوب میشود، «نالهٔ جهان سوز» باین بیت آغاز میگردد:

منور په نور د ځان دی یار زمـا
لمـر ختلی په جهـان دی یار زما

حمدالله (ملا) : ملا حمدالله بن سلطان جان درقصبهٔ «ایریاب» تنگی وردگ زندگی میکرد، عالم جید عصرش بود، درمنطق، حکمت، تفسیر فقه وفنون بلاغت معلومات داشت، بزبان پښتو شعر صوفیانه میسرود، ملا حمدالله به سال ۱۳۴۵ ش به سن ٦٠ سالگی رحلت کرد، اشعارش ثبت شده است.

حمدالله (مولوی): مولوی حمدالله بن سید عبدالله بن سیدعلی الکامی ازعلماء وشعرای اوایل همین قرن است، درکامه ننگرهار میزیست، کتاب «نمونهٔ عبودیت» منثور ومنظوم (پښتو، پارسی وعربی) ازتألیفات اوست (۱۳۳۰ ق) اشعار دیگر صوفیانه‌وی نیز دیده شده است، ازوست:

چی کنتم خیرامت مونږ په دی یو
چی امر او نهی تهول درب پسی یو

حمید: عبدالحلیم اثر افغانی سالار زی مینویسد: که در عصر شاعر نازکخیال وموجد سبک هند درادب پښتو عبدالحمید مومند المشهور به حمید بابا (۱۰۸۳ - ۱۱۴۸ ق) شاعر دیگری بنام عبدالحمید میزیست که درشعر حمید تخلص میکرد. به قول راوی عبدالحمید ثانی درجواب غزلیات حمید معروف غزلیاتی دارد (اباسین جون ۱۹٦۷ ع).

حمید بابا: عبدالحمید مومند که درحلقه‌های ادبی به حمید بابا شهرت دارد ازشعرای نازکخیال، وبانی سبک هند درادب پښتوست، وی درین سبک اشعار نغز ودلپذیری سرود حمید بابا را ادبا وشعرای قدیم پښتو موشگاف لقب داده اند، ودیوانش را به درومرجان مسمی کرده اند، حمید

بابا علاوه ازایجادات وابتکارات جدید ادبی، شاعر ومؤلف عالی مقام زبان ملیست، بـه جز از دیوان شعر تألیفات وتراجم دیگری، چــون شرعةالاسلام (۱۵ هزار بیت) نیرنگ عشق، وقصه شاه وگدا نیز دارد، آثار وتألیفات حمید بابا از شهکارهای ادب پښتو شمرده میشود. حمید در قریهٔ گـگر ازتوابع پشاور زندگی میکرد. سال تولد ویرا مؤرخین ادب پښتو حدود ۱۰۸۳ ق تخمین کرده اند، زندگی وی تا حدود ۱۱۴۸ هـ - ق یقینی می‌نماید، ازوست :

چی هیڅ چیری په‌پارسی‌کی موندہ نـه شی
هسی ساز دی حمید ایښی په پښتـو کـی

حمید ، حمیدالله : حمیدالله متخلص به حمید که به سوات ملاشهرت داشت، درسیدوشریف زندگی میکرد، درحلقهٔ مریدان جی صاحب کوټه شامل بود، مناقب مرشدش را بزبان پارسی تألیف داشت، وبزبان ملی اشعار پرسوز وجذابی سرود، درشعرش رنگینی وابتکار خاصی بمشاهده میرسد حمیدالله درحدود ۱۳۲۱ ق با زندگی وداع کرد، ازوست :

چی دی واغوست سرو پا د عشق حمیده
دا خلعت دی مبارك شه میمون هسـی

حمیدالله: حمیدالله ولد امیرالله مندړ به سال ۱۲۲۵ هـ - ق درقصبـه کالوخان سوابی مردان بدنیا آمد علوم متداولهٔ عصررا فراگرفت، عمرش را صرف تدریس وتألیف میکرد، کتابی رابه‌مثنوی پښتوبنام احوال النساء تألیف

کرد، حمیدالله بسال ۱۳۱۷ هـ ـ ق قرین رحمت ایزدی گشت، از اشعار اوست:

په چینه یا په گودر کی　　　چی شی جمع لکه زرکی
وایی گوره کنه خواری　　　دفلانکی دخاوند چاری

حمیدگل: از حاشیه نگاران وطالب العلمان حدود قرن سیزدهم هجری حمیدگل درفقه، منطق ونحو مطالعه داشت، بربعضی از کتب منطق و نحو حواشی پښتو دارد.

حمیدگل: حمیدگل به قول مستشرق معروف فرانسوی جیمزدار مستتر همشیره زادهٔ صوفی معروف وشاعر نامدار رحمان بابا بوده، حمیدگل درقصبهٔ پلوسه جوار شهر پشاور میزیست، زندگی وی حدود قرن دوازده هجری تخمین میشود، حمیدگل به لهجهٔ ملی شعر میگفت، چکامه های وی ثبت گردیده، ازوست:

یا تیکګ ستا پرجبین دی　　　یا سترګه د سبا ده
یا جام دچین ماچین دی　　　یا سپینه خوله زیبا ده

حمیدگل: درعلاقه ترنګړی ټکلی پښتونستان زندگی کرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر حماسی وعشقی میسرود، چکامه های ویرا دارمستتر ضبط نموده، ازشعرای قرن سیزده محسوب میشود، ازوست:

صد رحمت په مامندی شه حمید گله
له جلات سره یی ښه وکړ ومدار

حمید گل: ازشعرای امی وبیسواد. درستو کلی مقبل پکتیا میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، درحدود ۱۳۲۲ ش به سن چهل

سالگی وفات کرد، اشعار حمید گل شکل شفاهی دارد ازوست:

د ولس میا شتی کـا ل هره ورځ پنځـه لمونځونه د ی
رایې کړه معنی شاعره څوسجدې څویـې رکعتونـه دی

حمیده: حمیده بنت سید حضرت شاه ازخواتین سخنگوبـود ، به سال ۱۲۹۷هش د شینکوړك کنر چشم به جهان کشود ، به سال ۱۳۳۹ ش درکابل رحلت کرد، ودرشینکوړك مدفون گشـت، اشعـار وی در مجلات وجراید کشور طبع شده، ازوست:

ماویل ز ړه به‌می خالی شی لږ له غمه
دواړه سترگی به می وچـې‌شـې له نمه

حمیم گل: میاحمیم گل کاکاخیل ختهك ازدانشوران وعـلمـای معاصر بود، درزیارت کاکا صاحب زندگی کردی ، بربعضی دواوین وکتب پښتومقدمه وشرح نوشتی، میاحمیم‌گا درین اواخر رحات نمودی.

حنان(میرزا): ازپیروان‌سبك‌هند، وازشاگردان مکتب‌ادبـی‌حمیدبابا. میرزا حنا ن با رکزا یـی فرزند محمد حسن د رحــد ود ۱۲۰۰ه‌ق د ر مرت قلعه قندهار میزیست زندگی وی تاسال ۱۲۷۱ه ق یقیـنی است، هنگامی سخنوری میرزا حنان درحدود ۱۲۳۰ ه ق پخش شد واز ارکان مجالس ادبـی ای بود که سردار مهردل خان مشرقی درقندهار برپـا میساخت. حنان در چمنستان سبك هند سخن گفت، ودیوان نفیس شعری راازخود به یاد گار گذ اشت ، قصۀ شهزاده سلیم جواهـری و قصص دیگر فولکوری رانظم کرد، ازاشعار اوست:

گردا گرديسى په خوله خطونه دى حنا نه
مورچگان سره تهول سوى دى شكر خورى

حنيفيا خان هوتك: محمد حنيف مشهور به حنيفيا خان فرزند سيف‌الله خان هوتك به‌سال ۱۲۶۳ هق دربدين‌سيورى قلات بدنيا آمد، وى شخص بارسوخ منطقه بود، زندگى روستايى داشت و شعر نيز گفتى بعضى پارچه هاى وى درنشرات قندهار ثبت شدى، حنيفيا خان به سال ۱۳۳۸ هق ازجهان رفتى، ازوست:

بخت د هو تكو نن روښان راڅى
چى حاكم ورته مومندمحمدنادرخان راڅى

حنفى، سيد غلام‌حيدرشاه: سيد غلام حيدر شاه حنفى بن سيد زمان شاه ازشاعران دورهٔ معاصر پښتو. وى به سال ۱۸۶۹ ع درمستونگ قلات چشم به جهان كشود، به سال ۱۹۱۵ع رحلت كرد، بزبانهاى پښتو وپارسى شعر ميگفت.

حيات، غلام حيدر: غلام حيدر متخلص به حيات در دوسرى مردان زندگى داشت، درحدود ۱۳۴۵ ش چشم از جهان پوشيد. حيات از اعضاى حزب خدايى خدمتگار وجنرال سكر ترى مجلس‌منطقه اش بود، وى در راه آزادى وطن بارى به زندان انگليس كشانده شد، به پښتو نظم ونثرمينوشت، مقالات وچكامه هاى وى درنشرات پښتونستان طبع شده، ازوست:

داچى نن پورته په ستيج تقريركوى
په بهانه د مشرى تذوير كوى

حیدر جان : از علمای دینی وناظمان پښتو. در حدود اواخر قرن سیزدهم هجری زندگی کرده، کتابی رابنام درة البیضا در مسایل دینی وقصص مذهبی به نظم درآورده از طبع اوست :

په تصنیف د حیدرجان

چې پری شولو مهربان

حیدر خان: شاعری ازعشیرۀ خانخیل، درنواحی پښتونستان میزیست، زندگی وی حدود قرن سیزده تخمین میگردد ، قصۀ حاتم طایی را به پښتو تالیف داشت ، مطبوع است.

حیرت ، عبدالمنان: عبدالمنان حیرت بن میرزا عبدالرحمن ازشعرای قابل قدر معاصر پښتو. حیرت به قوم کاکړ منسوب بود، به سال ۱۲۸۰ش در قند هار تولد و بـه سال ۱۳٤٤ ش در همانجا بدرود حیات گفت، حیرت در علوم مروجه مطالعه داشت، دردوایر دولتی برتبه های خورد ماموریت کرد ، شعر عشقی اجتماعی ومذهبی سرود، دیوان شعـر وی به سر امنی اوښکی مسمی بوده در دست است، ازاشعار اوست :

قلف پـه تجریو کی پیسی دنیا دارانوکـړی

خاوری یی په سرپه قندهارکی دخوارانوکړی

خ

خادم حسین: درمضافات کوهات سکونت داشت، شاعرمرثیه نگار بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، درمدیح حضرت علی وامامین وواقعات کربلا اشعار زیادی سروده، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ هـ ق تخمین میگردد، اشعارخادم حسین درامام باړه‌های منطقه به وجد وجذب باز خوانی میشود از اشعار اوست:

اکبر په غاړی شال دی زینب ورته سوالی
په زړه ملال ملال دی رخصت غواړی خیا لی

خادم کاکاخیل: خادم شاه بن محمد منیت بن میرا لدین از عشیرهٔ کاکاخیل قوم ختک، سلسله نسب وی به شیخ رحمکار کاکا صاحب (متوفی ۱۰۶۳ق) میرسد، خادم درعصر زمان شاه درانی (۱۲۰۷ ۱۲۱۵هـق) درنصرت زایی تنگی هشنغر میزیست، شاعر صاحب دیوان پښتوست، دیوان وی دردست بوده، ازوست:

دادی زړه‌دی لکه سنګ اثرپری نه شی
که اثر دخادم نشته په غزل کی

خادم، محمد اکبر: از شعرای پیش آهنگ ملی پښتو، محمداکبر متخلص به خادم پسر احمد جی به سال ۱۳۰۵ ق درهشنغر تولد و به کبرسن رحلت کرد. خادم شخصی مبارزی بود، هنرش را درراه آزادی پښتونستان وهند استخدام کرد وتکالیف فراوانی رادرین هدف مقدس قبولدار گردید، خادم بزبان پښتو اشعار انقلابی سرود ونثر اجتماعی و ملی نوشت، رسایل و تالیفاتی دارد، که تعدادش به ۱۴ جلد بالغ میگردد ازاشعار اوست:

څوك چې په ژړاددې خادم له خوبه ویښ نه شي
زیاته به له دې ژړا توی منت زاری څه وی

خاطر، مسری خان: مسری خان که در شعر خاطر تخلص میکرد به سال ۱۹۲۶ع درتوابع پشاور بدنیا آمد، وشاعر ازقوم اپریدی بود، به طرز کلاسیك غزل میسرود، درسالهای بعد از ۱۹۷۰ع رحلت کرد، ازوست:

اشنامی نن لید و تیر ی وعدی را یادیدی
داوصل که هجران وچی گیلی رایادیدی

خاکی، عبدالروف (مولوی): از دانشوران زبده قرن بیستم وصحافیون اولی افغانستان شمرده میشود، مولوی عبدالرؤف خاکی به سال ۱۲۶۷ق دریك خانواده علم وادب قندهار بدنیا آمد، علوم متداوله رااز پدرش مولوی عبدالرحیم شهید کسب کرد، درتفسیر، حدیث فقه و بلاغت وریاضی وتاریخ ومنطق یگانهٔ عصرش بود. مولوی عبدالروف

درسه زبان پښتو، پارسی وعربی نگارند گی میکرد، ادیب ونوسیندهٔ این سه زبان بود. مولوی درعصر امیر عبدالرحمن ملای حضور ومدرس مدرسهٔ شاهی بود ودر عصر حبیب الله خان اولین شمارهٔ سراج الاخبار افغانستان (۱۳۲۳ق) به مدیریت این مرد دانشمند ازطبع برآمد، تألیفات وی بزبانهای پښتو پارسی وعربی به ۱۱ جلد میرسد، که از جمله کشکول در دوجلد (پښتو، پارسی، عربی) وتفسیر سورهٔ فاتحه وجزوهٔ اخیر کلام الله بزبان پښتوست، این مرد نامدار علمی، ادبی وصحافی مابه سال ۱۳۳۳ق ازجهان رفت.

خالیز، عبدالاحد: شاعر زبانهای پښتو و پارسی، به سال ۱۳۰۰ ش درسرخرود ننگرهار چشم به جهان کشود وبه سال ۱۳۵۰ ش بدرود حیات گفت، پدرش محمدایوب وجدش عبدالقیوم نام داشت، فالیز شعرعشقی واجتماعی سرود، قسمتی ازاشعارش درجراید ومجلات کشورطبع شده ازوست:

درحم اوعاطفی په قیل وقال می سوزوه
دسوی زړه په حال وپه احوال می سوزوه

خالوگل: به سال ۱۲۴۰ ش درکته خیل خوگیانی ننگرهار تولد وبه سال ۱۳۱۰ ش درهمانجا رحلت کرد، شاعرامی وبیسوادی بود، به اوزان ملی پښتو شعرگفت، چکامه های ویرا اهل ذوق منطقه حفظ کرده اند، ازوست:

د شاه لیلی د حسن غنز دی هر طرف کتمل کوینه
دغه تپکری یی ځونډی داری دی جنگ راسره تل کوینه

خالد: ازشاعران قصه‌سرا، درحدود قرن سیزده درتوا بع پښتونستان زیسته بزبانهای پښتو، اردو وانگلیسی آشنایي داشت قصهٔ سلطان محمود راازانگلیسي به پښتو انتقال داد.

خان: شاعر عوامي پښتو، به آهنگهای ملی شعر میگفت، خان شاعر ازقوم علي خیل جاجي پکتیا بود، ودر هما ن دیارمیزیست، اشعا روی شکل شفاهی دارد ، درحدود ۱۳۴۵ش به عمر ۶۰ سالگی رحلت کرد، ازاشعار اوست:

په ماښام راشه لالیه ماکټ تا ته په بام ایښی دی

خانزاده: شاعر مذهبی پښتو، درحدود قرن سیزدهم هجري زیسته است، مناجات خطی وی دیده شده ازوست:

خانزاده که گناهکاردی یوورب د ده غفار دی
بل په‌مخ کي یي سردار دی چي درب په در سردار دی

خانزمان: خانزمان بن‌حبیب خان بن میرباز خان به قبیلهٔ سرکانی تعلق داشت، ودر شعر فقیر تخلص میکرد، خان زمان درقصبهٔ بهبوتی چچ هزاره میزیست، وی خلاصهٔ کیدانی رابه سال ۱۲۷۶ ق منظوم ترجمه داشت، ازوست:

اوس صابر په خیل نصیب شه ای فقیره
ببهوده خبري پریکړه په مقراض

خان شاه: به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعارخان شاه شوروجذب خاصي دارد، وی‌شاعرمحبوب عوامی بودقسمتی ازچکامه‌هایش راثبت‌کرده اند، ازوست:

وگوره خان شاه چی دی زماخواته پرسرراځی
دودمی دکوگله له زړ گی نه سراسر راځی

خانگل: درنواحی الیشنگ لغمان سکونت میکرد، مفتی عبدالحنان دردیوانش ازوی یادی دارد، خانگل به اوزان ملی پښتو شعر میگفت شعرش را اهل ذوق عوام حفظ کرده‌اند زندگی وی حدود ۱۳۰۰ ه تخمین میشود، ازاشعاراوست:

ولمه مسری ښه وارونه برا بر کوم
عالم په‌دی خبردی چی خانگل شعرهم بهیزی

خانگل خلیل: از سخنوران حدود قرن دوازدهم هجری، درنواحی پشاور میزیست، واز پیروان سبك هند شمرده شده است، خانگل خلیل ازشاگردان مکتب ادبیست، که حمید بابای معروف به ادب پښتوارمغان کرده، ازوست:

بلبل هر چاته دا خبرونه کا
وخت د بهار شو غوټی گلونه کا
پسرلی دهغو چی بارترخنگ لری
هیواد بیل شوی لا ارمانونه کا

خان محمد: ازشاعران عوامی پښتو، درملا خیل واغز غزنی میزیست به اوزان ملی پښتو شعر سرود، شعرش زبان زد اهل ذوق منطقه است، خان محمد درحدود ۱۳۴۳ ش بدرود حیات گفت.

خان محمد : خطاط وناظم مذهبی ، دراوایل قرن سیزده درتوابع قندهار زندگی داشت شعر مذهبی پښتو سرودی ونسخ پښتو را خطاطی کرده ، جنگنامهٔ امامین رابه سال ۱۲٤۰ ق خطاطی کرده، ابیات خطاط (خان محمد) نیزبه‌آن ضم بوده، ازابیات اوست :

ملامت را بساندی مه وایه طالبه
که څه زیات وکم پیداشی له کاتبه

خان محمد: ازعشیرهٔ حیدر خیل قوم اسمعیل خیل بود، درسونی سرخ خوست پکتیاسکونت میکرد، قریحهٔ خوب‌شعری‌داشت، درموضوعات اجتماعی عشقی ودینی شعر سرود، دیوان شعروی دیده شده غزلیات پارسی خان محمد نیزبه‌آن ضم بوده،وی به سال ۱۳۵۰ش رحلت‌کرد.

خان محمد (حافظ): ازمولفین‌وشعراء معاصر.حافظ خان‌محمد فرزند عبدالرحیم پانیزی کاکړ به سال ۱۹۱٤ع درخانوزی پښین بلوچستان بدنیا آمد،علوم مروجهٔ عصرش‌را تحصیل‌کرد زبانهای‌پښتو،اردو، پارسی‌وعربی رامی‌فهمید، شاعرومولف توانای زبان پښتوبودآثارمفیدی بزبانهای پښتو وپارسی نوشت . ازتالیفات‌وی: مقدمه مختصرحص‌الایمان، حواشی پنج کتاب،حواشی‌تحفهٔ نصایح ترجمه نورظلم، دکسی‌گلان ومجموعه های اشعار دیده شده حافظ به سال ۱۹۵۸ع بدرود حیات گفت ازوست:

د ریا عبادت زه گڼم عذاب
لوی ثواب‌گڼم‌خدمت دغریبانو
دنامه دپاره حج لویه گناه ده
عبادت ډیرلږ مدت د غریبانو

خان‌محمد شنیزی: در دره شنیز وردگ بدنیا آمد، علوم مروجه را کسب کرد، در منطق. تفسیر، حدیث و کیمیا وحکمت مهارت داشت، سفرهای به هندوستان کرد ودرانجا به‌کسب علوم پراخت. زبا نها ی پښتو، پارسی وهندی رامیدانست کتب ورسایل وجنگهای اشعاربه خط وی دردست است، خان‌محمد قریحه شعری نیز داشت، اشعار ومنظومه های متفرق ملاخان محمد شینزی دیده شده مولانا به سال ۱۲۸۹ق رحلت نمود.

خان میر: شاعر ازقوم مومند، درمحله«غزو» چپلیار ننگرهارسکونت داشت، خان میر درتصوف، عرفان وعلوم متد اوله‌اشنایی‌کامل داشت، به اوزا ن ملی پښتو شعر میگفت، اشعارش شکل شفا هی دارد، تذکره نویسان پښتو اشعار خانمیر راضبط کرده اند ازوست:

چې‌یې زړه په معرفت روښانه نه وی
هغه زړه په حقیقت کې توره شمع ده

خان میر: شاعر قصه سراومترجم، اززبانهای دیگر تراجم منظوم میکرد، خان میر درنواحی پښتو نستا ن میزیست، زبانها ی پښتو، اردو وپنجابی رامی‌فهمید، قصه «خرم» رازپنجابی به پښتوترجمه کرد، ازوست:

دجانان کزو مژگا نوته دی گوری
که نشتر وهلی شی دزړه په سرځوك
چې نثاریږی د سیم تنوپه تن نه کا
نوربه څه کا په دنیا کې‌سیم‌وزرځوك

خدابخش (منشی): منشی خدابخش درحد ود ۱۳۰۰ه ق در بنواز مضافا ت پښتونستان زندگی میکرد، به پیروی مقامها ی هندی شعر میگفت غزلیات وی درجشن نوروزی، بهار نورزی وبهار گلشن طبع شده، منشی خدابخش از نگارند گا ن و غـزلسرا یا ن خوب پـښتو محسوب میشود از وست:

ز ه خدابخش مرمه‌له غم چې می بیارا نغی صنم
څم په‌افسوس له دغه دار کـوم لیلی کـوم لیلـی

خدا بخش (ملك): ملك خدا بخش درډیرۀ اسمعیل خان بدنیا آمد بعد از تعلیمات ابتـدائـی درپشاور تحصیل عالی رادرعلیگړ هنـدوستان بپایان رساند درفعالیت‌های سیاسی منطقه حصه داشت، دراواخرعمرش را صرف تألیف ونوشته کرد زبانهای پښتو، پارسی، هندی، انگلیسی وعربـی را میدانست وبز بانـهای پښتو وارد ومینوشت، ملك خدا بخش به سال ۱۹۵۱ع چشم ازجهان پوشید.

خدایداد محمد زی: خدایداد بن‌سردار عبدالجلیل‌خان بن‌عبدالقادرخان بن عبدالامین خان بن سردار رحیمداد خان بن حاجی جمال خان معروف ازشعرای‌اوایل همین‌قرن‌است، خدایداد درمحله‌انګوریان قندهارمیزیست بزبانهای پښتو وپارسی اشعار مذهبی میسرود، ازوست:

ز ه خدایداد په سرسرتور کوم خواستو نه
چې دربان مادر وضی دپاك سرورکړی

خدایدوست: ازشاعران عوامی ادب پښتو، درحدود ۱۳۰۰ هـ ق درگداره چپلیار ننگرهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو، شعر میسرود اشعاروی جذاب وحرارت خاصی دارد. تذکره نویسان احوال ونمونه شعر خدای دوست راضبط کرده اند ازوست:

چې دې په خیال باندې چاپیر شومه
اخر د زلفو په دام ګیر شومه
څنګه به خلاص له دغه بنده شمه
ستا د زلفانو له کمنده شمه

خدایرحم: خدایرحم درقصبه ملیزی «سیوری» قلات میزیست، دراوایل سلطنت امیر عبدالرحمن خان «۱۲۹۶-۱۳۱۹ هـ ق» بازندگی وداع کرد شاعر بیسواد بود، به اهنگهای ملی پښتو شعر نابی سرود خدایرحم درحلقه های ادبی قندهار به خدایرحم اکا خیل مشهور است، وچکامه های وی هنوزهم درمحافل بزم راه دارد ازوست:

خونخواری ستر ګې ئې بیا کوی د زړو ښکارونه
زلفو دې واچول پر غاړه دسپوږمی دامونه

خدایرحم نورزی: ازشعرا، خطاطان وعلمای دوره معاصر، خدایرحم نورزی درقندهار میزیست نبشته ها واشعاروی درطلوع افغان طبع شده، کتب ورسایل پښتو را خطاطی کرده، تاسال ۱۳۱۰ ش درقید حیات بود، درشعرش اکثر موضوعات ملی واجتماعی می آورد، ازوست

نن د کابل په لور روان سو قندهار   تو له و جنګ ته سو تیار

خدای نظر: ازشعرای مرثیه نگار، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، درشعر حضرت علی واولادش رامدح کرد، ومراثی ایشان رادرین قوالب نظم نمود، خدای نظر درپاره چنارکرم زندگی میکرد اشعارش درمنطقه شهرت خوبی کسب کرده، ازوست :

ورکی دی ډیرډیر خطرونه   داکر بلاده
محکه لری غبار گردونه   دلکه بلاده

خدای نور : ازشاعران پښتو، درحدود ۱۲۰۰ ق درلغمان زندگی میکرد واز شاگردان شیخ احمد خان معروف بود، خدای نور به اهنگها ی ملی پښتو شعر سرود اشعاروی درعوام شهرت دارد درشاعری استاد ش راپیروی کرد شیخ درجمله شاگردانش ازوی چنین یاد میکند :

شات ونبات اوری نیازالله‌خدای نور
میر کښی مې ښه گفتار کا

خدیجه: دراواخر قرن سیزده درمردان سکونت میکرد، درعلوم دینی طب وحکمت مطالعه داشت، وبربعضی کتب دینی ومذهبی وطبی حواشی پښتو دارد، کتب ورسایل دیگر رابه پښتو منظوم انتقال داد.

خرښبون(شیخ): غوث زمان ومقبول سبحان شیخ خرښبون سړبنی (رح) «درکسی غر» مسکون بود، کرامات وکمالات اشکارداشت، خرښبون ازکسی غربه غوره مرغه آمد وگاهی هم به غوندان میرفت، به ستایش ونیایش خداوند مشغول میگشت، خرښبون بزبان پښتو شعر سروده تذکره نویسان پښتوشعرویرا ضبط کردی، خرښبون بابابه‌سال ۴۱۱ ه ق

درغوره‌مرغه وفات‌نمودی، احفادش‌درهمانجامسکون‌شده‌ازاشعاراوست :

بیلتانـه نـاره می وسوه پـه کوربانـدی
نیوهیزم چی به څه وی پیښ په وراندی
لـه خپلوانو بـه بیلیزم پـه سرو سترگـو
دواړه سترگی می په وینو دی ژړاندی

خروتـی، رابیا: ازشاعرات ممتازادب عوامی پښتوست رابیا شاعره از قـوم خروتـی بـود، در نواحـی کتواز غزنـی‌میزیست. چکـامه‌های پـرشور وجـذاب را بیا در دست است . کـه ازقـریحه عالـی شعروی نمایندگی.میکند زندگی وی اواخرقرن سیزده تخمین شده،وی درنهایت جوانـی چشم از جهان پوشید ازوست :

پیغله‌چکی راغله پەرمه کی گرڅیدله   میزی یـی پوولی‌لتی له کښینستله
گوره قسمنو نه‌مینی‌چیری‌خیژوله   غیزی‌دشپانه ته پەمستی‌کی‌ولویدله
مینه لیونـی ده سمـه لار نـه پیـژنـی

خروتی، عبدالغفور: عبدالغفوربن حاجـی عبدالستارادیب‌ودانشوری ازقوم خروتـی به سال ۱۲۸٤ درقندهارتولد وبه‌سال ۱۳۵۲ش درهمانجا وفات کرد. عبدالغفورازنویسندگان معاصر پښتو بـود ، درانجمن ادبـی قندهـار عضویت داشت ، نـگارشات وی درنشرات قندهار به تـفاریق طبع شده است .

خسرو، اپریدی: خسروبن اول باززخه خیل اپریدی به سال ۱۹۰٦ع درنواحـی خیبر بدنیا امد ، وبه سال ۱۹٤۹ع رحلت کرد، خسرو طبـع

عالی شعری داشت ، به اوزان ملی پښتو وطرز کلاسیك غـزل سرود، اشعـار وی در حصص شرقـی افغانستان شهرت دارد تـذکـر نـگـاران پښتو ازوی یادی دارند، ازوست :

چې نـا تر سه دی ما باندی جانان تـل
ځکه اوښکی می پـه مخ راځـی باران تلی

خلیل خان، نیازی: از شاعران دربار سلطان بهبول لودی (۸۱٤ - ۸۹٤ ه ق) ، خلیل خان از عشیره نیازی قوم لودی بود، درهندوستان زندگی میکرد، مؤلف پټه خزانه رباعی ایرا که خلیل خان به موسم برسات در مدح سلطان سروده بود ضبط کرده، از مطالعه رباعی وی مقام‌شامخ ادبی وقریحه شعر وی معلوم میشود، وخلیل را از شعرای طـرز اول پښتو معرفی میدارد، رباعی خلیل خان درمدح سلطان:

خړی اوریځی ژاړی له پاســه	کویله زغ کا بیلتون لـه لاسه
په هغه لونـی گوهر په خول ستا	دامرحباکاستا زمـوز مـواسه

خلیل الرحمن (صاحبزاده): صاحبزاده خلیل الرحمن درتنگی‌نصرت زایی از مضافات پښتونستان سکونت میکرد ، به خاندان روحانـــی پیر مانکی نسبت داشت، وی شخص دارای احساس قومی وصوفی سخنوری بود. اشعار ملی ووطنی وی در مجله پښتون ثبت شدهٔ صاحبزاده دریـن اواخر بدرود حیات گفت، ازوست :

کـه پـه سـرکـی دې دعقل څـه مسکـن وی
او پـــه سترگو کـی دې طاقت د دیـدن وی

خواجو ملیزی: مورخ ناموریست که در حدود ۱۰۰۰ هـ ق میزیست تاریخ افاغنه رابزبانهای پښتو- پارسي د رحدود (۱۰۳۱ - ۱۰۳۳ هـ ق) تألیف داشت، درین تاریخ راجع به مهاجرت بعضي قبایل پښتون به وادي پشاورومحاربات منازعات همان قبایل بحث رفته است، تاریخ افاغنه راپیر- معشم شاه به امرحافظ رحمت خان بریخ اختصار کرد، وبه تواریخ حافظ رحمت خانی مسمی نمود.

خواجه احرارغزنوی : عبیدالله غلام خواجه احرار غزنوی، فرزند قلندرشاه، ونوه میا فتح محمد اندړ بود. به سال ۱۲۹۲ هـ ق در ناحیه برجگی غزنه بدنیا آمد، فقه، تفسیر، احادیث، منطق، ریاضی، عقاید رمل، جفر فنون ادب وبلاغت را از اساتذه منطقه ودر خاکریز قندهار فراگرفت، ازسیر وسلوك ومعرفت نیز بهرهٔ داشت، وی نگارنده وشاعر درزبانهای پښتو، پارسي وعربی بود، مؤلف جلد سوم پښتانه شعراء آثار ویرا چنین ضبط کرده : رقعة‌الحواشی شرح تتمة‌الحواشي، حاشیه برخیالی، حاشیه بربیضاوی، ازاله‌الاوهام تحفة‌الخیار، شریعت‌الاظهر شرح فقه‌الاکبر، مثنوی رنگین، فیض قلندری، انوار فتح محمدی گلشن اسرار، بیان الاسرار، مرادالاسرار، ومجموعه‌المناجات، خواجه احرار به سال ۱۳۵۷ هـ ق رحلت نمود، ازوست:

چی دزلفو سره ورکړه پیچ وتاب
زما زړه دی کړ، مدام په اضطراب

خواجه الف : خواجه الف فرزند قاضی محمدرسول درشیرشاهی ننگرهار میزیست، شاعر امی وبیسوادی بود، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، به سال ۱۳۲۲ ﻫ بدرود حیات گفت ، از اشعار اوست:

خواجه الف دعشق منصور

دمحبت په دین مغرور

ډیر ارمانونه می کول

زما نصیب کړل تل تر تل

خواجه‌گل: درحدود ۱۳۰۰ﻫ ق درقرای چاردهی مرکز لغمان زندگی کردی، درشاعری از شیخ احمدخان پیروی نمودی، قصص خیالی ودینی نظم کردی، اشعاروی شکل شفاهی دارد ازوست :

زه خواجه گل یم لکه‌بلبل یم جدا له‌گل یم

شاعر به‌گیر کمه-بنده‌په څنځیر کمه ډیر بی زهیر کمه

تروبی پری نزدم چی څودی راته‌سلام ونه‌کی هرصبح‌وشام‌ونه کی

خواجه محمد : خواجه محمد بن ابابکرقندهاری از شعرای حدود قرن یازده هجری، خواجه محمدبه‌گروه روښانیان پیوست‌بود، واز اندیشه های فکری وملی اوشان بهره داشت ، شعر عرفانی‌سرود اشعار خواجه‌محمد در دست بوده، ازوست :

هیڅوك در خبر نه دی دمسکین عارف له رای

خواجه‌محمد دی‌قناعت کړی لوی غنی به سی‌گدای

خواجه محمد: پیرو مکتب ادبی اخوند درویزه (۹۴۰ - ۱۰۴۸ق)
واز معاصران اولاد اخوند درویزه محسوب میشود، خواجه محمد اشعار مذهبی سروده، منظومات وی در بعضی نسخ خطی مخزن دیده میشود ازوست:

محمنده ستا ولورته به سفرکړم   پر لیمه به در روان شم پښې برکړم
که‌فرمان‌دعنایت‌راباندی وکړی   زه‌به‌خپل‌اسم پادشاه‌دبحروبرکړم
زه‌خواجه‌محمدهرگوره‌گناهکاریم   امیدبه په شفاعت د پیغمبر کړم

خواجه محمد: از شعرایست که به اوزان ملی پښتو شـــعر دارد، زندگی وی حدود قرن دوازده تخمین شده، نمونه شعر خواجه محمد در نسخه خطی تذکرةالابرار مهین ضبط بوده است.

خواجه محمد: شاعر عوامی پښتو بود، در مضافات قندهار سکونت کرده، شاعر از طوایف غلجی است، اشعار خطی وی دردست بوده، ازوست:

نـــن مـی پـه خولـه کـی ژبه نـه کړی گردان
معلـــوم چـــی نـن راځـی‌د مـر گ ما سلان

خواجه‌محمد، بنگښ: از مشاهیر شعرای پښتوست، خواجه محمد شاعری ازقوم بنگښ وپیروطریقه چشتیه‌بود درعصراورنگ زیب مغولی (جلوس ۱۰۶۸ ق) حیات داشت. در شعرش یادی ازبایزید روښان دیده میشود، گمان میرود که پیرو مکتب تصوفی روښان نیز بوده باشـــد. خواجه محمد دیوان شعردارد، منتخب ویرا راورتی مستشرق‌درگلشن‌روه

طبع کرده، دیوان وی اخیراً در پشاور چاپ شده، ازوست:

داورنگ په بادشاهـی کـی مـی نیاونه شی
زه خواجـه محمـد بـه ووځم وبل لورته

خواجه محمد (ملا): شاعریست که به اوزان ملی پښتو شعر سروده خواجه محمد در حدود ۱۳۰۰ ه ق درقند ها رمیزیست، بعضی از غزلیات وی در بهار جانان طبع شده، تذکره های پښتو نیز احوال ویرا ضبط کرده اند، ازوست:

تل پـه سرو سترگـو ژاړم چی جانان دی نـا
درب یی وصلت غواړم ویـرپـه ځان دی نا

خوار، صالح محمد: درشعر خوار ومشتاق تخلص میکرد، از شاعران معاصر پښتو بود، درقندهار میزیست طبع روان شعری داشت چکامه های اجتماعی وعشقی خوار درمطبوعات کشور طبع شده، وی به سال ۱۳۲۸ ش رحلت کرد.

خواص خان: ناظم قصه فتح خان ورابیا (حدود ۹۰۰ ه ق) منظومات خواص خان را ضبط میدارد، از سرودهای اوست:

که په دار دی دا زما جیوڼ پـه دار دی
لاس یی وتړئ مغلو
فتـح خان دبادشاهـانـو گناهکـار دی

خواص خان: درمحله «پلو» نواحی پښتونستان سکونت میکرد، دریوسفزی افغان از خواص خان بحیث شاعر دورگذشته یادی رفته است.

خوزدل: از غزالسرایان کلاسیك پښتو. خوزد ل در توابع بنیر زندگی داشت، بعد از ۱۱۵۰ق حیات به سر میبرد، وی پا بند طریقه نقشبندیه واز مریدا ن میا عمر چمکنی بود، دیوان شعر وی دیده شده ازوست:

وریـې کړ دسوز قلم خوزدل لره په لاس کـې
سر خوشحال ، حمید، رحمان پـه گورولگاوه

خوشحال خان ختك: از رجال علمی، ملی، تاریخی وادبی افغانستان در قرن یازده هجری. خوشحال خان ختك بن شهبا زخان بن یحیخان ، بن ملك اکوړی به سال ۱۰۲۲ق در یك فا میل سرداران ختك اکوړه چشم به جهان کشود، علوم متداوله را کسب کرده بود، در فنون ادب و بلاغت یدطولی داشت، وفنون حربی را نیز نیاك میدا نست. خوشحالخان از بیست سالگی به شعر سرایی پرداخت، واز آغاز جوانی در میدان سیاست وادب دخیل بود، در مبارزات ملی افغانها علیه مغولان هند سهم بارزی داشت، وبحیث یك سردا ر شجیع ودلاور قوم، افغانها را به اتحاد ومبارزه علیه مغولان هندی رهبری میکرد.

حضرت خوشحال خان بعد از ۵۸ سال مجاهدات ملی وخدمات علمی وادبی به سال ۱۱۰۰ق به عمر ۷۸ سالگی چشم از جهان پوشید وشاهکارهای علمی وادبی‌ای را بدنیای علم وادب بحیث ا رمغان بس مهمی به یادگار گذاشت ، تذکره نگاران ومورخین ادب پښتو تالیفات ویرا چنین ثبت نموده اند:

کلیات شعر (اضافه از چهل هزار بیت، که سند مهم ملی وتاریخی پښتونهاست) بازنامه، طب نامه، هدایه (ترجمه) ائینه (ترجمه) فضل‌نامه سوات نامه، فرخنامه، فراقنامه، دستارنامه(اثر منثور ابحاث‌جالب سیاست واخلاق دارد) بیاض، زنځیری، (طریقة مختر نویسی) . اما مستر راورتی مستشرق تألیفات خو شحال خان را دوصدو پنجاه مینویسد ،خوشحال مکتب جدید ادبی را ابداع کرد، که درتاریخ ادب پښتو به‌نام وی شهرت دارد، شعرای فامیلش ودیگر شاعران این زبان از ین سبک پیروی کردند خوشحال خان در شیوه نثر نگاری نیز ابتکاری دارد، ونثر پښتو را از مسجع نویسی به ساده‌گی وروانی رهنمایی نمود، ازاشعاراوست:

په جهان د ننګیالي د ي دا دوه کاره

یا به وخوري ککرۍ یا به کامران شي

آزادي تر پادشاهۍ یې لا تیري کا

چې دبل تر حکم لاندي شي زندان شي

خوشحال خان شهید: خوشحال خان شهید بن سعادت خان بن افضل خان بن اشرف خان بن خوشحال خان معروف. ادیب وشاعری ازین خاندان فضل ودانش وشمشیراست. زمانیکه پدرش‌سعادت خان ریاست قوم را به عهده داشت، درین ایام حاکم‌تیرې بود، در سفر اول خود شهنشاه کبیر اعلیحضرت احمد شاه به پشاور ویرا حاکم آن سرزمین مقرر فرمود، وبا شهنشاه افغان در جنګ حسن ابدال‌حصه گرفت، وی در حدود ۱۱۶۶ ق د ریکی از جنگها شهید گشت، خوشحال خان

شهید در شعر پیرو مکتب ادبی جد بزرگش می باشد، غزلیات خوشحال شهید را تذکره نویسان ثبت کرده اند، ازوست:

زه چی مست په لب دیاریم هیڅ حاجت دشراب نشته
اور دعشق می زړه کباب کړو هیڅ حاجت دکباب نشته

خوشدل (میرزا): از شعرای معاصر زبان پښتو، درارغنده کابل سکونت میکرد، وبه قوم لیاسی خیل نسبت داشت، خوشدل اصول میرزایی را درکابل آموخت، دردوایر دولتی بحیث میرزا ایفای خدمت کرد، ودرمنطقه به میرزا خوشدل معروف بود، و در حدود ۱۳۳۰ ه‍ ـ ش رحلت کرد، چکامه‌های پښتو وی دردست است.

خـولقندی ولی صاحب: درحدود ۱۲۰۰ ه‍ ـ ش درښیوه ننگـرها ر میزیست، شخص صاحب کرامت وخوارق بود، مردم بولایت وی معتقد بودند، خولقندی ولی صاحب گاه گاه بزبان پښتو شعر گفتی، اشعارویرا صوفیه انجا به یاد دارند.

خیال، محمدشاه: محمد شاه خیال کاکا خیل ختک فرزندحـاجی امیرشاه ازدانشوران وسیاسیون معاصر بود خیال به سال ۱۲۹۲ ه‍ ـ در هشنغر پشاور تولد، وبه سال ۱۳۴۹ ش رحلت کرد، خیال زبانهای پښتو اردو، پارسی، عربی وانگلیسی را می‌فهمید ازابتـدای جـوانـی درمیدان سیاست داخل شد، وازهمکاران ومتعلقین نزدیک حزب خدایـی خدمتگار وفخر افغان بود، خیال دراخیر عمر بکابل به سر میبرد، شاعر ومؤلف بود، تألیفات ویرا مورخین ادب پښتو وتذکره نویسان چنین ضبط نموده

اند: (۱) تاریخ الامت ۸ جلد (۲) تا ریخ جاپان (۳) جغرافیه سیاسی و اقتصادی جهان. اشعار خیال ملی، اجتماعی ووطنیست، غزلیات عشقی ولیریک نیز دارد، ازوست:

پا که می تومنه آریا په تو ک افغا ن یادیږم

زوی زه هیڅکله دچانه پلار دجهان یادیږم

خیال، نذیر: از نویسندگان پښتونستان جنوبی، نذیر متخلص به‌خیال فرزند عبدل خروتی درشهر کوته زندگي میکرد، شاعر، خطاط، هنرمند ونگارنده زبان پښتو بود، خیال رهنمای پښتو را بنام پښتو تیچر تألیف کرد، اشعار ومقالات متفرق وی درنشرات پښتونستان طبع شده است.

خیالی: ازشاعران عوامی پښتو، درموسی خیل منگل پکتیا سکونت داشت، با شاعران عوامی منطقه مقابله‌های شعری میکرد، مقابله وی با سلیم‌خان شاعر منطقه شهرت قابل وصفی کسب کرده، خیالی درحدود ۱۳۳۸ ش رحلت نمود، ازوست:

ډیر ستړی مه‌شی سلیم‌خانه زه دی پلاریم ته می زی یی

خیرالدین: ازمریدان‌اخون صاحب‌سوات (تولد ۱۲۱۳ هـ - ق)مینماید منظومه‌های منقبت اخون موصوف دارد، که با نسخه خطی رشیدالبیان (اندیا افس لایبریری) ضم است، خیرالدین از ناظمان مذهبی حدود اواخر قرن سیزده محسوب شده میتواند، ازوست:

هیشه د اخلاص په لار روانــه

د بیگی اخـون صاحبه مهربـانـه

دیر عالـم دی ددعا په‌غم ایسار کـړ

غرض دا چی شوی هرچاته فیض‌رسانه

خیرالدین: ملا خیرالدین‌بن‌ملامحمد انور خدرخیل درحدود اواخر قرن سیزده درمنطقه بادام میزیست، خطاط وناظم مذهبی بود، خیرالدین منظومه‌های مذهبی دارد، ونسخ خطی پښتو به خط وی دیده شده است.

خیرالدین: خیرالدین بن محمدیار آتش نفس، شاعر وادیبی ازقوم کشانی، درغوندان قلات بدنیا آمد، درقندهار سکونت میکرد، در حدود ۱۳۲۵ ش چشم ازجهان پوشید، خیرالدین پابند طریقه نقشبندیه بود، تذکره متخصر مشاهیر این طریقه‌را بنام رساله نقشبندیه نظم کرد، وبه‌طرز کلاسیک واوزان ملی شعر پښتو سرود، ازست:

تل ترتل چی خیرالدین درپسی ژاړی

لـه ژړا مـی مـردگـان دی په ضرور

خیرالدین: نام این شاعررا ازیادآوری احمدی صاحبزاده (۱۱۳۸ - ۱۲۳۳ هـ - ق) میشناسیم، احمدی ذکر دیوان خیرالدین‌را چنین می‌نماید: «همدا رنگ دقلندر دخیرالدین وو» معلومست که خیرالدین شاعری بود که دیوان شعر داشت، ودیوانش‌را احمدی صاحبزاده ملاحظه فرموده بـود، زندگی وی درحدود قرن دوازده تخمین شده، وازشاعران نواحی پښتونستان امروزی محسوب میگردد.

خیری، خیرالله : خیر الله نعمت خیل که در شعر خیری تخلص میکرد، در حدود ۱۸۵۸ ع درسوات بدنیا آمد و به سال ۱۹۰۸ ع ، ازجهان رفت خیری شعر تصوفی دینی و عشقی سرود، تذکره تیرهیر شاعران ازوی یاد آوری دارد ازوست:

برېر راشه زما یاره د بانـدې
بیلتانه‌مې دزړه ورانه کړه کوډې

خیرالله هوتک : ملا خیرالله هوتک بن ولی محمد بن الهدادهوتک به سال ۱۲۱۲ هـ ق در سنه بولان علاقه سیوری قلات تولد گردید، زندگی وی تا سال ۱۲۸۶ هـ - ق یقینی مینماید. ملاخیرالله جهت کسب علوم سفرهای کرد ودرعلوم مروجه ومذهبی معلومات حاصل داشت. زبانهای پښتو، پارسی، عربی وازبکی را میدانست ودرهمه آن قلم فرسایی میکرد دیوان شعر وی دردو جلد تهیه شده ازاشعار اوست:

خوښ اوسه رحیمه زه نسیم یم ستا د بـاغ
پرښه بولان‌مې ځای‌دی لکه شمع په‌زړه داغ

خیرالله (قاضی): ازلغت نویسان ودانشمندان معاصر. درنواحی پشاور میزیست، زندگی‌وی اوایل همین قرن تخمین میشود قاضی خیرالله فرهنگ لغات (پښتو، اردو) را برشته تحریر درآورد، ومقدمه‌جامعی بران نوشت درین مقدمه یادی ازچند تن نگارندگان وشعرای گمنام پښتو می‌نماید آثار منظوم ومنثور دیگری نیز دارد.

خیرگل: ازعشیره همزا خیل قوم شینواری درمورگی‌ده بالای شینوار
سکونت میکرد شاعر بدیعه گو بود درموضوعات عشقی اجتماعی شعر سرود
وی درحدود ۱۳۲۳ هـ - ش بدرود حیات گفت ازاشعار اوست:

سیلاب په تنگی راغی مړی وکړه د شینوارو
دچا کله دا اتبارو

دادك: اشعار حماسی دادك هنوز هم درپکتیا زبان زد مردم است. دادك شاعر از قوم علی خیل بود در نواحی ځاځی پکتیا میزیست به اوزان ملی پښتو شعر میگفت و اشعار وی موضوعات عشقی وحماسی را در بر میگیرد .

دادگل: در نواحی کتواز غزنی سکونت میکرد به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت اشعار دادگل در سینه‌های عوام محفوظ است.

دادگل: در کوتاخیل نیازی الینگار لغمان سکونت داشت. در شعر پیرو شیخ احمدخان (حدود ۱۲۰۰ق) بود، به پیروی شیخ قصص وحکایات دینی نظم کرد به اوزان ملی پښتو شعر گفت، داد گل در حدود ۱۲۹۲ هـ - ق از جهان رفت از اشعار اوست:

عمر یې بیرته و کړه دغه بیاشوه تو ره خاوره
خلقې ورته حیرانې په میدان کې شوه هواره
زه دادگل له سوخته تل صفت دپاك سبحان کم
اوس به یې څرگند درته ظاهره په میدان کم

دادی: دادی ملیزی درحدود قرن‌دهم هجری زندگی کردئ رجز ویرا خواجوملیزی درتاریخش ثبت میدارد، ازرجزیات اوست :

که دی نـورې نیزې لنډې   د دادي‌نیـزه ده لویه

که سواره هرخومره ډیر دی   ددادی ورتله خوبویه

دادین: ازمریدان میا عمرچمکنی (۱۰۸٤ - ۱۱۹۰ هـ ـ ق)شخص عالم وشاعر خوب پښتو بود، کلیات‌شرو «مناقب میا عمر » ازیادگارهای ادبی اوست دادین تا اوایل قرن سیزده حیات داشت، ازوست :

تادی جوړکړی شمایل د حضرت هسی رنگه

چې په‌لوستل‌یـی هرمره خوالاچی لونګ پریوځی

دادمحمد: از شاعران اوایل همین قرن. به پیروی مقامهای هندی شعرسرود، درنواحی پښتونستان‌میزیست‌غزلیات‌دادمحمددربهارنوروزی طبع شده ازاوست :

اشعارددادمحمد غریب هستند لعل بـی بها

درگوش‌خوبان جهان‌چون‌صبح‌اویزان لری

داراشاه: از شاعران عوامی پښتو،درحدود ۱۳۰۰ه ق درمضافات پښتونستان زیسته‌است‌به اوزان‌ملی پښتو وبه پیروی‌مقامهای موسیقی‌هندی غـزل سرود ،غـزلیات‌ویرا جشن نـوروزی وبهـار گلشن ضبـط کـرده ازوست

زه داراشاه کوم ژړاچې‌مې‌ارام شي‌قلوب

شـاه سکـندر رخ قـمر لـیـکه دبـدر مـثال

دازن: شاعر آمی وبیسواد پښتو. دازن اخکزی درنواحی پښتونستان جنوبی زندگی داشت، تاسال ۱۹۳۵ع درقیدحیات بود، واقعه زلزله شهر کویټه رانظم کرده ازوست:

د خالق داسی اراده سوه　　پر کوټه سمه زلزله سوه
ترلاندې څه دخدای جهان سو　　راځئ دکوټې ښارویرانسو

داؤدشاه: ازشاعران عوامی ننگرهار، درحدود ۱۲۹۰هش درمنطقه کان توابع رودات ننگرهارسکونت میکرد، به‌اوزان ملی پښتو اشعارعشقی واجتماعی وحماسی سرود اهل ذوق اشعار ویرا حفظ کرده اند ازوست:

بوجی می دخدا متاوه　　زما په کی مدعاوه
څه اوره پکی سره کړی　　داکوم غازی پټ کړی

داؤد هوتك: داؤد خان بن قادرخان هوتك به سال ۱۰۲۹ه ق در کوکران قندهار چشم به جهان کشود، وبه‌سال ۱۱۳۷هق درهما نجا بـا زندگی وداع کرد. وی ارباب‌قلم وشمشیر بود، تاوقتیکه‌زعیم‌ملی وفخرملت حاجی میرویس خان مغفور جهت کسب استقلال بـاجانب می‌جنگید باوی همراهی داشت ذوق ادبی اونیز قابل ستایش است شخص ادیب دوستی بود گاه گاه بزبان پښتو شعر گفت ازاشعاراوست:

چی دچاپه زړه کی اوردمینی بل سی
په اوربل یی لمبی حال بی بل سی
اوردمینی کله مری دزړه له مینی
داوربل مینه که تل دزړه په تـل سی

دراز: درحوالی قرن سیزده هم درتوابع پښتونستان زندگی کرده شاعر عوامی پښتوبود به لهجه ملی به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود اشعار ویرا بهار گلشن ضبط نموده ازوست:

د یر گنا هکار لرم تقصیر درازمرید حسین یی پیر
لمن به‌یی نیسم ورځ دمحشرزړه‌چی عاشق‌شی‌نه وی‌قرار

درازخان‌موسی‌زی: درازخان از شعرای کلاسیك زبان ملی پښتو-ست نمونه شعر دراز خان رابا شرح حال کوتاه وی مؤلف جلد اول پښتانه شعراء(استاد الاساتید پوهاند حبیبی) ضبط نموده ازاوست:

ته‌پرځه زماپه‌زیاراوزحمت خوښ یی
ښا یسته تر لمر سپوږ می ز ما حبیبه

درخانی: درخانی بنت پیرجو گی‌حاجی‌خیل درحدود (۹۵۰ه ق) درنواحی سوات زندگی داشت، داستان‌عاشقانه وی با آدم خان درهمه نقاط پښتونخوا شهرت کسب کرده این داستان علاوه ازشکل شفاهی آن توسط شاعران وادبای پښتوبه‌نظم ونثرنگارش‌یافته‌است، درین داستان قطعات منظوم درخانی‌دیده میشود، که‌بر جذابیت‌وشورا انگیزی‌داستان می افزاید ازمنظومات اوست:

ادم خا نه میته خیله — دیوسف دمنځن خانه
زړه‌دی‌دك‌په‌درگوهردی — په خبرو د رافشا نه
زه په‌مثل یو صورت یم — ته زما دصورت ځانه

درمحمد: درمحمد بن ملا معین اخوند به‌قوم ځاځی نسبت داشت. درحدود ۱۲۷۰ ق در قصبه احمد خیل ځاځی تولد و به سال ۱۳۱۰ هـ ق درکزهٔ ننگرهار وفات کرد. درمحمد درفقه، اصول ومعانی دسترس داشت وشعر نیز سرود اشعار وی ثبت گردیده ازوست:

کله به راوړی دواړه لب شیرین گفتاریووار
زلفی دی تار په تار سوزم بی اوره

درویزهٔ ننگرهاری: ازعلمای معروف افغانستان درقرن دهم هجری. اخون درویزه بن گدای بن سعدی بسال ۹۴۰ هـ ـ ق زادوی ازمریدان سیدعلی ترمزی بود، به تحریک مرشدش (سیدعلی) وحکام گورگانی علیه رجال ملی (چون با یزید روښان) وسرکوبی نهضت‌های ملی برخاست وبرضد آنها تبلیغ زهرآگینی میکرد. درویزه که درحلقه‌های ادبی وتحقیقی افغانستان به آخون درویزه ننگرهاری وپاپینی شهرت دارد، صاحب تألیفات بزبانهای پښتو وپا رسیست. وی مخزن الاسلام را به نثر مسجع پښتو وتذکرة الابرار را به‌پارسی تحریر کرد. رسایل وکتب دیگری چون: ایمان ـ نامه، شمایل نامه، نورنامه، ارشادالطالبین وارشاد المرین را باین دوزبان تائیف داشت. مخزن اخون درمناطق پښتونخوا شهرت زیادی کسب کرد، وبحیث کتاب درسی زن ومرد آنرا میخواندند ودرمدارس دینی افغانها نیز تدریس میشد اخون درویزه احفاد واولاد وپیروانش باوجود اینکه درازپا انداختن جنبش‌های آزادی ملی سهم داشتند، بانهم خدمات شان درغنای ادب پښتو ارزش داشته وآثارشان ازبیش‌بهاترین آثار ادب قدیم پښتو محسوب میشود، درویزه

به‌سال ۱۰۴۸ هـ ق رحلت نمودی، و در هزارخانی پشاور مدفون شدی از وست:

لا رخنه ددین وه پاتی چی پادشاه زموږ اکبروه
دی د نفس په لاره تلی اوله دینه بی خبروه

درویش؛ امام‌الدین: میرامام الدین متخلص به درویش بن شیخ سعدالدین احمد انصاری بن عبدالغفار در اواخر دورهٔ سدوزائیان میزیست شاعر زبانهای پښتو وپارسی بود، از آثار وی احوال وآثار حاجی صاحب پای منار وديوان غزلیات (پښتو وپارسی) دیده شده است:

که یاری را سره نه کا یار زما
ترقیامته ورځی پوری زار زما

دری خان (ملا): ملا دری خان از عشیره ودیرقوم ساپی بود، در قصبه سپیدار دیوه گل کنرزندگی میکرد ازشاعران عوامی پښتو محسوب میشود، به او زان ملی شعر میگفت. دری خان درحدود ۱۳۴۰ ش به سن ۸۰ سالگی رحلت کرد ازوست:

پتنه شوه جوړه د ساپی وروره   اوس دې هر څوک تری ځای ساتی وروره
ما دساپی په‌منځ کی اور ولیده   اوس می ایله د پتنی زور ولیده

د لاسا: از ناظمان مذهبی پښتو. درحدود قرن سیزدهم هجری زیسته است، منظومات متفرق مذهبی وی در دست بوده زندگی وی تا سال ۱۲۸۸ هـ ق یقینی مینماید ازوست:

دادعادې مستجاب شی
په‌درگاه دلوی وهاب شی

دلاور : ازمناجات سرایان حدود قرن سیزدهم هجری. درمناضافات پښتونستان زندگی داشت، خطبات منظوم ومناجات وی دیده شده ازوست :

هرساعت ته دلاوره کوه خیال
روغ وجودمی په غمونوشه غربال

دلاورخان : شاعرحدود قرن دوازده. درتوابع پشاور زندگی میکرد غزلیات وپارچه‌های متفرق وی دردست بوده ازاشعار اوست :

دلاوره ویر د ځان کړه
شپه وورځ غم د ایمان کړه
ثنا ډیره د سبحان کړه
راشه زړه سوړ له جهان کړه

دلبرخان: ازشاعران داستان پرداز. دلبرجان شاعر ازقوم مومند در سوریزی بالا توابع مومند میزیست، قصه‌خیالی سبز پری وزرد پری را بنام «گلدسته دلبری» به‌سال ۱۳۴۹ هـ ق تصنیف کرده، غزلیات متفرق دیگر نیز دارد، ازوست :

د دلبر اشعار به ولی شیرین نه وی
چی خادم دی دماښکی دغوث میمون

دلی جان (حافظ): دلی جان مشهور به حافظ شاعر عوامی وهنرمندی ازمحله احمد زایی تگاب کاپیسابود، مدتی رادرلغمان سپری درکردحدود ۱۳۴۳ ش درهمانجا رحلت نمود، دلی جان به اوزان ملی پښتو شعر گفتی اشعارش شکل شفاهی دارد ازوست :

ما نن ولیده زیاتی که بس　　　شعر گوی د لی جان کړی هوس
زړگی بهدی کړي پسی وسوس　　　ستا نوم شو لو خو ر په عا لمو

د لیل: به سال ١٦٤٥ ع بدنیا آمد وبه سال ١٩٤٠ ع رحلت کرد دلیل شاعر ازقوم محمدزی درکندی میتاخیل نوشهر پشاور زندگی میکرد به اوزان ملی پښتو شعر حماسی، ملی وعشقی ومذهبی میسرود ازوست:

دلیل کړی کلام ـ خیر غواړی د اسلام
پهامان تري مسلمان شه دسر کار لهسخت اندیره

دوران: شاعر ازقوم مروت درعلاقه بنو زندگی میکرد، به آوزان ملی پښتو شعر سرود زندگی دوران حدود قرن دوازدهم تخمین میشود، اشعار دوران را ثبت نموده، اند ازوست:

دورانه برخه غواړه له مهروانه
د میړو ستاینه څرنگه ده گرانه

دوستم: دوستم درنواحی مابین یوسفزایی های پشاور زندگی میکرد اشعارش رادار مستتر مستشرق ضبط نموده ازشعرا ی قرن سیز دهشمر دهمیشود دوستم درطریقت ازمریدان حضرت جی کوتهه بود ازوست:

نن جواب را پسی بیاددلبر راغی
که می بولی په رښتیا چی اخترا راغی

دوست علی (ملا): ملا دوست علی درستره گړهی سلطان زی از مضافات تیرا سکونت داشت، بعد از ١٨٠٠ ع رحلت نمود. درشعر حضرت علی ر امدح کرد ومراثی امامین راسرودو واقعات کربلارانظم کرداز اشعار اوست:

یا عزرائیله په شتاب راشه
د عرش بیبیانو په حال آگاه شه
ارواح دتولو شامیانو واخله
چې بندکی ناري دقاسم‌جان دروی

دوست‌محمد: شاعرحدود قرن سیزده هجری. دوست‌محمد به‌پیروی محمدگل فقیر (حدود ۱۲۰۰ هـ - ق) منقبتی دارد ازسخنوران دینی پښتو به حساب می‌آید.

دوست محمدیوگناه کاردی په غمونو کې حصار دی
تل گویا په داکو کار دی زما لاس تا دې لمن وی

دوست‌محمد: ازغزلسرایان قدیم پښتو جامع چمن بی نظیرغزل ویرا ضبط کرده، چون اکثر شعرای این مجموعه درحدود قرن یازده ودوازده هجری زیسته اند زندگی دوست محمد نیز دراین وخت تخمین میشود.

دوست‌محمد: ازمسجع نگاران پښتو. زندگی حدود قرن یازده تخمین میشود پارچه‌های‌مسجع دینی‌ویرا جنگ‌خطی‌عبدالغنی کاسی‌به‌ما رسانده وازمشاهیر صوفیهٔ قدیم افغانستان شمرده میشود.

دوست‌محمد: درشمتی مرکز لغمان سکونت میکرد؛ وهفده شاعر زبان پښتو ازنسلش به‌جهان آمد؛ شاعر توانای‌بود تولد وی‌درحدود ۱۱۷۳هـ - ق ووفاتش‌به سال ۱۲۳۷ هـ - ش اتفاق افتاده؛ قصص دینی‌را به آهنگهای‌ملی پښتو نظم کرد از اشعار اوست :

دوست محمد وښې خدایه چې یې ډیردی ګناهونه
غوږ پې ونیسه اې‌یاره درته کړم حکایتــونــه

دوست‌محمد: شاعری بود که به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت در سترانی ازمضافات پښتونستان زندگی میکرد، درشعر ازپیروان حافظ عظیم گنډا پوری (متوفی ۱۳۲۱ هـ ـ ق) حساب شده است .

دوست‌محمد: ازشعرای نواحی قندهار اشعار وی درحـواشی بـعضی نسخ خطی پښتو دیده شده؛از مطالعه نسخ مزبور معلوم میگردد کـــه دوست‌محمد درحوالی قرن سیزده میزیست؛ ازوست:

له خواری دې خبر نه ومه هجرانــه
ما به زړه وخپل ساتلی له نادانـــه

دوست محمد: ازشاعران قدیم پښتو مؤلف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب ویرامعاصر مهین(۱۰۸۲-۱۱۲۷ هـ ق) معرفی میکندو اشعارش راثبت میدارد ازوست:

پیروی هم دخپل دوست کړه دوست محمده
چې پیروپه جهان کې د هـر کس شــوم

دوست‌محمد بریخ : دوست‌محمد بریخ بن‌قیام الدین بن‌محمد یوسف اخونزاده به سال ۱۲۸۲هـ ـ ش درشهرقندهار بدنیا آمد وبه‌سال ۱۳۲۸ش درهمانجا رحلت کرد، د وست محمد بزبان پښتو نثرمینوشت کتب خا نهٔ مغتنمی ازنوا درکتب خطی پښتو وپارسی وعربی داشت.

دوست محمد جان: شاعر حماسه‌سرای عوامی . دوست محمدجان در نواحی بلوچستان زندگی میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر حماسی سرود اشعا ر دوست محمدعکاسی مبارزا ت پښتونها را علیه انگلیسان خوبتر کرده میتوا ند. دوست محمدجان تا سال ۱۸۴۳ ع درقید حیات بود :

د و ست محمد (حاجی): حاجی دوست محمدیوسفزی قندهاری از صوفیا ومشایخ صاحب حال درحدود قرن سیزدهم هجری ز ندگی کر دی تابستان رادرمناطق غو ندان وغو ر ه مرغهٔ قلات و ز مستان رادر دیره جات سپری نمودی در این دیارمریدانی داشت « مکتوب از شادی پښتو » وی که به یکی ازخوا تین مریدش تحریر کرده ، در دست است معلوم میگردد که حاجی دوست محمد نگارشاتی بزبان پښتو دا شت .

دوست محمدختک: دوست محمد بن ا کرم خان بن زمانخان درحدود ۱۲۳۰ ق درمضافات قندهار بدنیا آمد ازعلوم متداوله عصر بهرهٔ داشت بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت تذکره نویسان آثار ویرا چنین قید کرده اند: تفسیر بدرمنیر، شرح دلایل خیرات . بحرالعلوم وطریقه محمدیه از اشعار اوست :

دا کتاب بحرالعلوم دی	پکی هرشی ښه معلوم دی
پکی ډیر نصیحتونه	له هر قسمه حکمتونه

دوست محمدکاکړ: ازسخنوران مورخین وادبای افغانستان درقرن دهم هجری، دوست محمدبن بابرخان کاکړ درژوب میزیست به سال ۹۱۲ هـ ـ ق سفری به هرات کرد وبه‌سال ۹۲۹ هـ ـ ق پس ازعودت به ژوب کی بتا را بنام « غرغښت نامه » منظوم نگا شت ازوست :

له نیکـا نو روا یت دی ‌‌‌ هسی توگه حکا یـت د ی
نور محمد کا کړ راوی دی ‌‌ چې یې فیض تل جاری دی

دوست محمد (میرزا): میرزا دوست‌محمد بن میرزا دین محمد بن پیر محمدعلی خیل درنوشهرپشاور زندگی میکرد، وپیشه عریضه نویسی داشت میرزا دوست‌محمد بسال ۱۳۲۵ ق بعد از ادای فریضه حج کتابی را بنام سراج‌الحج به نثر پښتو تألیف کرد ازنثر نگاران مذهبی پښتومحسوب میشود.

دوست‌محمد (مولوی): مولوی د وست محمد ازمـلا زمین ریاسـت تونک بود آمدنامه پښتو از تألیفات اوست، و از پښتو نهای عالم و مولفیست که در هندوستان زندگی میکرد.

دولت جان: دولت جان احمدزی درقصبه نرگسی حصارك غلجایی ننگرهار سکونت میکرد، شخص طالب‌العلم وشاعر پښتو بود غزلیات مذ هبی اخلاقی وعشقی دولت‌جان دردست بوده، وی دراوایل عصر عبد الرحمن (۱۲۹۶ - ۱۳۱۹ هـ - ق) بمرد ازوست:

جبین دی تخت دی زلفی دی پوجونـه
خال دی پاچا دئ ډیر کـوی حکمـونه

دولت لوانی: دولت بن داداوحسن خیل ازشاعران عارف وپیرومکتب ادبی وتصوفی بایزید روښان‌است، مادر دولت‌ازقوم وردگ بود زندگی وی تا سال ۱۰۶۸ هـ - ق یقینی مینماید. دولت درمدح بایزید و اولادش چکامه های دارد، دیوان شعر وی درپنج هزار بیت مشتمل برغـزلیات، ربا عیات

قصاید واشعار مثنویست، که‌اخیراً با مقدمه جامع استاد دانشمند پوهاند رشاد طبع شده ،ازوست:

د عاشق اوښو قیمت کا د گوهر مات
په زیړ مخ یی کا ډیر قدر د زیړزر مات

دینک: دین محمد مشهور به دینک ازشاعران کسرسرا بود،درحدود قرن دوازدهم هجری میزیست دینک مروت قصص جنگی قبیله اش را با دیگر قبایل نظم کرد واشعار حماسی سرود ازوست:

مروت خیل زنی می واړه جنګ یاران دی
په لاسویی تور توپک زیری لندې دی.
یارانو چی نیازی په ماتی کوز سه
جندنی ویل به په کوم چی تیره سوه
های دا جګړیی دینک په زمانی دی

دین محمد: ازشاعران عوامی ننگرهار. درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درقید حیات بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت چکامه‌های‌وی هنوز درسینه‌های اهل دوق منطقه محفوظ است ازاشعار اوست:

لاړله گلشن له صنم زلفی کړې شانه
گلانو مخ په پانه پټ کړو راغله مستانه

دهقان، رشید علی: رشیدعلی‌متخلص‌به‌دهقان‌فرزند سید عبدالعزیز از افسانه‌نگاران‌ودرام‌نویسان‌معاصر .رشید علی به‌سال۱۹۱۶ع درتوابع وزیرستان

شمالی چشم به جهان کشود، تعلیمات عالی خود را در اسلامیه کالج پشاور به‌پایان رساند، مدتی بحیث مدیر خیبر مگزین و باقی عمرش‌را در ملازمت رادیو پشاور صرف کرد. دهقان بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت‌نا ول وی بنام «دسر وتعویذ» طبع شده مقالات افسانه‌ها واشعار دهقان‌به شکل متفرق در ج صحایف نشرات پښتونستان شده است، دهقان به سال ۱۹۷۲ رحلت‌کرد از اوست:

نه دی هغه زړه چی پکی مینه دجانان نه وی
نه ده هغه مینه چی پکی آه وفغان نــــه وی

داگي : شاعر از عشیره‌مسعود قوم ساپی بود در قصبه‌مسعود از مضافات کنر میزیست، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، وی در سالهای بعد از ۱۳۵۰ ش رحلت کرد ازوست :

جبین فانوس بدن زیبا دوست د الله

یا رسول‌الله (ص)

ډيراني : از شاعران‌عوامی پښتو. ډیرانی درخوشگنبد جلال آباد میزیست به سال ۱۲۹۶ هـ ـ ق با زندگی وداع کرد، ډیرانی به اوزان پښتوشعر سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد ازوست:

دډيراني زړه دې‌زخمي کړو بيادې ومروړلو

چې عاشقان رټې خوشحاله غمازان دليلي

ذ

ذکریـا : ذکریا بن‌میردستی خان به سال ۱۲۶۰ هـ ـ ش دربحرآباد کنر ننگرهار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۲۰ هـ ـ ش درپشاور چشم ازجهـان پوشید، ودرمقبره‌لسان‌الغیب رحمن بابامدفون گشت. ذکریاشاعرعوامی بود به‌اوزان‌ملی‌پښتوشعرسرود. عوام ویرا ذکریااستادخطاب میکردندازوست:

زه په خپله گناهکـار ذکریـا جان یـم
د نیکی مـی لامکـان لیـدلـی دی

ذکریا ختـکـ: ازمعاصران مطیع‌الله پیره خیل (حدود ۱۲۰۰ هـ ـ ق)
ذکریا ازسخنوران قوم ختـک بود مطیع‌الله درديوانش ازذکریا یادی دارد درباره وی گوید:

اې چې نوم دی ذکریا په قام ختـک یـې
په‌رحمن باندی چی بدوایـې لتـک یـې

ذهین: دردوابه پشاور بدنیا آمد. زندگی وی‌حدود۱۳۰۰هـ ـ ق تخمین میشود،شاعر عوامی وهنرمند ورزیدۀ بوداشعارش‌درتوابع پشاور وننگرهار مقبول‌عامه بوده و اهل ذوق‌شعرش را بیاد دارند ازوست:

مخ لوخ کړه له‌نقابه امیدوار دې دشین خال‌یم ـ پتنګ‌ستا دجمال‌یم
نورمه‌ګرځه مغروره

ر

رابعه: ازخواتین فاضل وعالم وشاعر افغانستان درقرن نهم هجری .
این زن بزرگوار وشاعره درعهد بابـــر شاه (۹۱۰ ـ ۹۳۷ ق) درکند هار میزیست. مؤلف پټـه خزانه رباعی ویرا ضبط کرده ازوست:

آدم یې مځکې وتـه را ستون کـا
په اور دغم یې سوی لړمون کـا
دوزخ یې روغ کا پرمخ دځمکې
نوم یې دهغه دلته بیـلتـون کـا

رابیـا: رابیا (رابعه) معشوقهٔ فتح خان، دخت شخص متنفذی بود. درحدود ۹۰۰ هـ ـ ق درنواحی بست میزیست. رابیا زن شجیع ومردانه ای بود، در رزمهای فتح خان با مغولان هندی شمشیر میزد. درداستان عاشقانه این دو دلداده سرود های رابیا نیز ثبت بوده ازسرود های اوست:

که یو رنګ دی فتح خان سپاهیان یو رنګ دی
دا پردل لالامی ولی خدایه ولی په یو ځنګ دی

راحت زاخیلی : سید راحت‌الله مشهور به راحت زاخیلی از استادان داستان نویس پښتو، بابای آدم خطاطان، وادبای وشعراء بود. راحت در شعر کلاسیک پښتو روح جدیدی افگند وبه موضوع آن رونق تازه تری بخشید. سیدراحت‌الله بن فریح‌الله به سال ۱۳۰٤ ق درمحله زاخیل نوشهر پشاور تولد وبه سال ۱۳٤۲ هـ ـ ش رحلت کرد. تعلیم ابتدایی را نزد پدر بپایان رساند، علوم طبی، عربی وفن خطاطی رادرمنطقه آموخت زبانهای پښتو پارسی عربی واردورامی فهمیدو باین چهار زبان نظم ونثر مینوشت ناول نگاری را درپښتو رواج داد، مجله‌ای را بنام «ستړی مشی» به نشر سپرد دراخبارهای شهباز وفرانتیر ایدوکیت بحیث مدیر ونگران بخش پښتو ایفای خدمت کرد. شغل دیگر وی خطاطی بود درمطابع پشاور کتب پښتورا خطاطی میکرد ازتألیفات وتراجم وی «نتیجه عشق، سیف‌الملوک‌ستار، زمین، سوانح انوربیک، تاریخ افغانستان، خزان دافغان، گلستان، سعدی، پښتو، افسانی، لغات افغانی، صرف میر، رساله نبض، قواعدخوشخطی، فالنامه، قواعدپښتو، تحریر کافیه تاریخ بغداد، اقوال حضرت علی، وداغونه به ما رسیده ازوست:

تاسی ته قران لولی راحت ښخه شراب ښښی
اې ساده مخلوقه راشئ وگورئ ملا تـــــه

راغب، محمد رسول: محمدرسول متخلص بـه راغب ازنگـارنـدگـان وشعرای معاصر درحدود ۱۳۲۲ ش درقندهار بدرود حیات گفت، مقالات واشعار راغب درطلوع افغان طبع شده ازوست:

نن می رونی اوروښانی سترگی خپلی
ور جمع کـړه رانجـه د بـانـو خلی

رام تاز: ازچهره های داستان آدم و درخانی. مسعود بن عبدالله نگارنده داستان مینویسد. که رام تاز ازاهل هنود بود قطعات منظوم وی درد استان ضبط بوده ازقطعات اوست:

درخاني زمونږ ميرمني — کبرمه کړه کبر جني
ته راووځه وميدان ته — دې هندوانو زرراوړې په لمني

رجب (ميا): ازشاعران نواحی پښتونستان درحدود ۱۲۵۰ ق میزیست. به پیروی مقامهای هندی وآهنگهای ملی پښتو شعرسرودی، اشعارمیا رجب را دارمستتر مستشرق ضبط کردی، درمجموعه های بهار گلشن جشن نوروزی وبهار نوروزی نیز چکامه های وی ضبط است، ازاشعار اوست:

حسن خال و خط لري — څه عجب زينت لري
خال دې په رخسارسار — خال دې مقدم

رحمان بابا: صوفی بزرگوار وشاعر نامور پښتو رحمان بابا به سال ۱۰۴۲ هـ ـ ق ازصلب عبدالستار دربهادرکلی پشاور بدنیا آمد وازعشیرت درویزی قوم‌مومند بود. ازملا محمد یوسف یوسفزی درطفولیت استفاضه علمی کردی، ودرفقه ودرتصوف برگزیده روزگار بارآمدی، رحمان باباتااوایل قرن دوازده درقید حیات بودی، به قول مستر هیوز درعنفوان شباب با پدر ادب پښتو خوشحال خان ختک دراکوړه ختک ملاقاتها نمودی.

رحمان بابا شاعر متین وسنجیده گو بود، وی درتاریخ ادب پښتو آفریدگار سبک جدیدی است، وسبکش درمناطق پښتونخوا مقبولیت تمامی یافت، بعد از وی جم غفیری از شعرای پښتو در سلک سخن

آفرینی کردنداین استادبرجسته‌ونامورادب پښتو درهزارخانی پشاور نزدیک مزار اخون‌درویزه ننگرهاری دفن است، ازاشعار اوست:

هغه زړه به‌له طوفانه په امان وی چی کښتی غوندی دخلقوباربردار شی

رحمانی: عبدالرحمن مشهور به‌رحمانی ازشاعران عوامی پښتوبود رحمانی درچاردهی مرکز حکومت داشت،به اوزان ملی پښتو شعر می‌سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد ،رحمانی از شاگردان‌شیخ احمدخان(حدود ۱۲۰۰ق)شمرده میشود ازاشعار اوست :

دا میترلام دی اوی پیغمبر ډیر عاشقان یی پراته په در

دارسالی دی که دی لشکر دا رحمانی به‌کړی ځان تری قربان

رحمت (ملا) : ازناظمان مذهبی پښتودراوایل همین قرن درمناطق پښتونستان میزیست جنگنامه‌زیتون‌رابه‌مثنوی پښتونظم کرد ازاشعاراوست :

ای رحمته وکړه شکر کتاب تم شه

په یو وار دی زړګی سپک له ډیره غم شه

رحمت جان: به سال ۱۳۱۳ ش در ده بالا شینوار ننگرهار بدنیا آمد طالب‌العلم علوم دینی بود طبع شعر نیز داشت شعر عشقی ودینی میسرود رحمت جان به سال ۱۳۴۱ ش درنهایت‌جوانی رحلت کرد ازاوست :

تنګ شوپه ګودرکې جلی مات که صفتی منګی

ورشه رحمت‌جانه ورته راوړه جوماتی منګی

رحمت جان: ازشاعران حدود۱۳۰۰ هـ ـ ق درتوابع پښتونستان میزیست به پیروی مقامهای وسیعی هندی غزلیاتی دارد غزلیات رحمت‌جان‌را بهار

گلشن ثبت نموده ازوست:

واجب دی صفت دده په عین رحمت جان

مسلمان یم په دین دپاك سروریم زه فقیر

رحمت داوی: ازشاعران طراز اول پښتو، درعهد اعلیحضرت احمدشاه کبیر درقندهار میزیست بعد به کشمیر رفت وبدربار سردار عبدالله خان درکشمیر اقامت گزید. رحمت لیلی ومجنون نظامی گنجوی را به سال ۱۲۱۰ هـ - ق به مثنوی شیرین پښتو انتقال داد ودیوان مغتنمی ازخود باقی گذاشت. استعداد شعری وی عالی ودرطرز ادای مفاهیم مقتدر مینماید ازوست:

غمونو ملك را باندی تنګ کړ   زړه می ځکه دا آهنګ کړ

چی پښتو لیلی مجنون کړم   بنایی غم له زړه بیرون کړم

رحمت سدوزی: معاصر زمانشاه سدوزائی (۱۲۰۷ - ۱۲۱۷ هـ - ق) شاعر صاحب دیوان پښتو است تذکره نویسان پښتو به شك وتردید مینویسند که شاعر مورد بحث ما شاید رحمت الله خان کامران خیل سدوزی وزیر زمانشاه باشد، دیوان رحمت سدوزایی دیده شده ازاشعار اوست:

په طلب کی ستا د لبو د یاقوت

شپه وورځ دی د زړه وینی زما قوت

رحمت الله : رحمت الله بن شاه خان ازشاعران مشهور عوامی پښتو به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، به سال ۱۳۰۶ ش درقصبه نولی سورکمر بدنیا آمد وبه سال ۱۳۵۳ ش وفات کرد اشعار ویرا اهل ذوق منطقه حفظ کرده اند ازوست:

سیم وزردی یا مرغلری

یا دآشنادی خوزی خبری

رحمت‌الله (حافظ) : قاضی خیر الله پشاوری درمقدمه‌خیر الغات ازحافظ رحمت‌الله یاد میکند ومیافزاید که وی اخوان‌الصفاء را به پښتو ترجمه داشت زندگی وی اوایل همین قرن تخمین میشود .

رحمت الله (سید): درقصبه قمبر سوات میزیست،شخص عالم بود طبع شعری داشت،رحمت‌الله اشعار تصوفی وعارفانه سرود اشعارش ثبت شده مدتی هم سمت قضا داشت ازاشعار اوست:

قبول می کړه سوال

په‌حرمت دپاك رسول عربی

رحمت‌الله (ملا): ازشاعران با استعداد ومقتدر ادب پښتو دردوره معاصر. ملا رحمت‌الله بن عبدالله‌مخزون پوپلزی به سال ۱۲۵۳ ش در «بلده» قندهار بدنیا آمدعلوم رواجی تصوف، فقه. منطق وفنون ادب‌وبلاغت را ازپدر ودیگر علمای جید منطقه فرا گرفت،وی شاعر توانای بود. درهمه اصناف شعر قریحه آزمایی کرده،درحلقه‌های بزم وادب قندهار تاکنون به (ملا رحمت‌الله بابا) شهرت دارد،دیوان شعر وی تدوین وجمع آوری گردیده ، رحمت‌الله به‌سال ۱۳۱۰هـ ـ ش درریگستان کویت ازجهان رفت ازاوست:

کاش هردم رحمت پخپله تاته

سترگی ډکی کی لمن د مرغلرو

رحمت‌الله (ملا): رحمت‌الله مشهور به ملا رحمت بن ملا شفیع از نثر نگاران مذهبی پښتو. درعصر اعلیحضرت احمد شاه کبیر (۱۱۶۵ - ۱۱۸۶) میزیست رساله‌های نثر مذهبی وی که از آثار اخون درویزه ترجمه‌شده ضم یکی از نسخ خطی جنت‌الفردوس حافظ کبیر دیده شده است.

رحمدل: ازسخنوران قدیم پښتو به‌طرز کلاسیک شعرسروده مخمس وی با دیوان گنهیرضم بوده، اشعار دیگر وی تا هنوز دیده نشده است از طبع اوست:

چی تار په تارولاړې اوربله تاو له زما د صورت ونتله
په دنیا کی وفا نشته یو له بله ته په څو سوری بی یاره رحمدله
چی پیره به چیری راوړی کله کله

رحمدین: رحمدین(اصلا ازتگاب کاپیسابود) درایام طفلی به لغمان آمد و درراجایی الینگار لغمان اقامت گزید. تولدوی درحدود ۱۲۳۴ه ش ووفاتش به سال ۱۲۹۹ هـ ش اتفاق افتاد. رحمدین شاعر عوامی بود به اوزان ملی پښتو اشعار عشقی اجتماعی وحماسی میسرود، وباین قوالب قصص دینی نظم میکرد، ازاشعار اوست:

لکه ملتان په پیښور - هسی ورګله شوپه لښکر
میرانه‌یی وکړه په‌خپل سر لکه خونی زمری شو نیزی

رحیمداد: رحیمدادبن مصطفی محمدبن نورمحمدبن کریمدادبن درویزه بن گدای بن سعدی ازعلمای دینی وشاعران مذهبی حدود قرن دوازده. رحیمداد شعرمذهبی میگفت اشعارمتفرق وی درنسخ خطی مخزن‌الاسلام دیده شده و رساله ترجمه نمازوی در حاشیه رشیدالبیان طبع شده است رحیمداد

به‌سال ۱۱۴۶ هـ ف رحلت کرد، ودرسلام پور سوات مدفون گشت از اشعار اوست :

ترشیرین اسم دی جار شم محمده
که دی خاوری ددربا شم محمده

رحیم‌الله (قاضی): ازدانشوران وفضلا واهل قلم دوره‌معاصر. قاضی رحیم‌الله به سال ۱۸۸۷ ع درمحله آبدره ازمضافات پشاور بدنیا آمد با علوم متداوله آشنایی داشت عالم وادیب خوبی بود. درزمان استعمار انگلیس بحیث انسپکتر پښتو ایفای وظیفه کرد ازتالیفات وی: گنجینه افغانی (درگرامر پښتو) ونوی‌روښنی ترجمه ایست ازاردو ورساله «انشاء» به ما معلوم است، رحیم‌الله خان‌به سال ۱۹۴۲ درزادگاهش رحلت نمود.

رحیمی، عبدالرحیم: میرزا عبدالرحیم رحیمی به‌سال ۱۲۵۴ ش درقریه میرزایان سرخرود ننگرهار تولد وبه سال ۱۲۹۹ ش دراسمار کنر چشم از جهان پوشید ودرهمانجا مدفون گشت.

میرزا عبدالرحیم فرزند میرزا عبدالغفور، علوم ادبی عربی وپارسی را ازملا احمدجان درچهارباغ صفا کسب کرد، بعد تا اخیر عمر در دوایر مختلف دولتی ماموریت‌داشت. بزبانهای پښتو، دری‌شعر میگفت. مخمس پښتو وی درج صحایف سراج‌الاخبار افغانیه‌است، مولف جلد ۴ پښتانه شعراء نیز احوال ویرا ضبط نموده است ازوست:

ډیر ثنا دخپل مولا کړم چي اوطان می خپل دی
که خیبر دی که کونړ دی که لغمان می خپل دی
قندهار هرات مزار هم بدخشان می خپل دی
شکر شکر باغ می خپل باغبان می خپل دی
گل می خپل بهار می خپل بوستان می خپل دی

رتن چند: ازاهل هنود قندهار دراواخر قرن نزده‌استیننټ کمشنر بلوچستان بود،بزبان‌پښتو صلاحیت نوشتن‌داشت از تألیفات وی: رهنمای پښتو ، لکچر پښتو وجنگ عظیم‌به‌مامعلوم است.

رزق الله (خواجه): خواجه رزق‌الله بن نور خان ازعشیره خواجه‌خیل درقعله شیخ چپرهار زندگی میکرد، تولد وی به سال ۱۱۵۹ق‌رخ داده است. دردوره‌جوانی‌سفرهای‌به‌هرات،قندهار، هند، کشمیر،بخارا وبلخ کرد.درزمان پیری به زاد گاه خود عودت‌نمود،ودرهمانجا چشم ازجهان پوشید.خواجه رزق‌الله شاعر مبتکر ونازك‌خیال‌زبان‌ملی پښتوست. درشاعری وی‌حسیات‌ملتی‌غلبه‌دارد،وی به اوزان‌ملی پښتووطرز کلاسیك شعر سرود،اشعار وی دردست‌بوده ازاشعار اوست:

د بلا غیشی‌می خیژی له پوښتو زه‌خواجه‌رزق‌الله‌نه پو پریږدم پښتو
چی خبرشوم دحملی‌دکم غلیمه دغیرت خولی می ښاخی له ویښتو

رسال : ناظم دینی بزبهای پښتو وعربی‌مینوشت ، کتاب‌منظوم و منشور دینی ومذهبی وی دردست است،رسال‌دراواسط قرن سیزده میزیست ازاشعار اوست:

حمد کل ثنا په خدای ښایسته‌په بار بار
چی دی رب دعالمیانو تل به‌وینه برقرار

رستم: رستم ولد خدایداد درحدود ۱۲۷۰ش در قلعتک کنرمیزیست وی شاعر عوامی پښتو وازشاگردان‌توکل شاعر معروف بود.به پیروی استاد شعر جذاب عشقی ومذهبی سرود ازاشعار اوست:

سود او د دنیا زیان یی په هغه ساعت هیروی
کله چی رستم د یار آئینه کی لیلا گوری

رسول (اخوند): درموضع مینی مناطق پښتونستان زندگی کردی مؤلف یوسفزی افغان ازرسول اخوند بحیث شاعر دورگذشته یاد میکند.

رسول‌خان (اخوند): رسول اخوند درموضع «ترلاندی» ازمضافات پښتونستان سکونت داشت، مرحوم الله بخش یوسفی ازرسول خان اخوند به حیث شاعر دوره گذشته یاد آوری دارد.

رسول داد: ازعلماء وناظمان مذهبی حدود قرن دوازده هم هجری. رسول داد خروټی درگومل پکتیا سکونت میکرد، عالم علوم دینی و ناظم پښتو بود، کتابی را بنام «درالبیان» درموضوعات اخلاقی ومذهبی منظوم تألیف نمود ازاوست:

چی تربیت د یتیم کړینه
ډیر ثواب گوره لرینه

رسول، عبدالرسول: عبدالرسول که درشعر رسول تخلص میکرد، فرزند سردار عبدالله خان بن سردار سلطان احمدخان محمد زایی به سال ۱۳۰۸ ق بدنیا آمد مدتی را درایران وهند سپری کرد، درعصر سراجی، امانی ونادری دردوایر مختلف دولتی ایفای خدمت کرد. بزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت اشعار پښتو وی درسراج الاخبار افغانی ضبط است، رسول به سال ۱۳۵۳ ق درلاهور بدرود حیات گفت، ازاشعار اوست:

مینه راشه په سر واړوه گلگون ساغر
چی ژمی تیر شو اوراغلی دجمشید اختر

رشید: اشعار رشیدرا میاحسیب گل (متوفي ۱۳۵۰ ق) دربیاضش ضبط میدارد، رشیدازغزل گویانقدیم پښتوست، که درحدود قرن دوازده درنواحی پښتونستان زیسته است.

رشید: ازشاعران اوایل قرن سیزده. زبانهای پښتو پارسي وعربي رامیدانست رشید قصه جمجمه را به سال ۱۲۴۷ هـ ـ ق به مثنوی پښتو ترجمه داشت ازاشعار اوست:

ای رشیده امان غواره
له عذابه د خدای ژاره
امیدوار شه له رحمته
د حضرت له شفاعته

رشید، محمد شیرگل: ازدانشمندانوگرامرنویسان وشعرای معاصر. محمدشیرگل متخلص به رشید فرزند عبدالقیوم یوسفزی به سال ۱۳۰۴ ق بدنیا آمد وبه سال ۱۳۴۹ ش بدرود حیات گفت.

شیرگل علوم دینی وادبیرا به شکل خصوصی کسب کرد درگرامر نویسی پښتو (به شکل عنعنوی) دسترسی داشت وی درین خصوص تألیفاتی دارد رشید مدتی بحیث معلم وبعد بحیث عضو پښتو ټولنه ایفای خدمت کرد اشعار وی بهشکل متفرق درنشرات مملکت طبع شدهازوست:

دسحر باده ته شه ریبار   ورشه دلبرته زر په تلوار

رضا خان: شاعر بیسواد عوامی بود، درنواحی تگاب کاپیسا سکونت داشت. رضا خان ساپی به اوزان ملی پښتو شعر سرودی، اشعار رضاخان

شکل شفاهی دارد،وی به سال ۱۳٤٥ ش به سن ٥٠ سالگی رحلت کرد.

رضوان: رضوان بن بادشاه گل ماما خیل درهتی مردان سکونت میکرد شاعر ونگارنده وطبیب یونانی بود زبانهای پښتو پارسي و عربي واردو را میدانست،رضوان کتابی‌را درطب یونانی بنام مجربات اکسیر (۱۳۰۳ هـ ـ ق) تألیف داشت، بزبان پښتو نظم و نثر مینگاشت ازوست:

زه رضوان په گوټ کی ناست له ډیره غمـه
چې هیچاوتـه ښکـــــاره نـه شم ویلی

رضواني، میراحمد شاه: قاضی میراحمد شاه رضوانی که درحلقه های علمی وادبی افغانستان وپښتونستان به شمس‌العلما شهرت دارد. به سال ۱۲۷۹ ق دراکبر پوره پشاور چشم به جهان کشود،پدرش قاضی میر نام داشت اسلاف وی درعهد درانیان سمت قضا داشتند،رضوانی صلاحیت کافی درنوشتن نظم‌ونثر داشت،شیوه‌نگارش وی ابتکاری است،نثرش ساده ونظمش مضامین اجتماعی وملی را احتوا میدارد،قاضی درگرامر ومتون کهن پښتو مطالعهٔ خوبی داشت. گرامر پښتورا بنام «وافیه» بزبـــان اردو نگاشت ومنتخب متون منظوم ومنثور پښتو را بنام شکرستان افغـــانی و بهارستان افغانی تدوین کرد،درعلوم دینی وعصری و حکمت صلاحیت ومعلومات‌وی کافی بود،زبانهای پښتوپارسی‌عربی‌واردو رامی‌فهمیدوباین‌همه زبانها مینوشت. تألیفات‌وی به‌سی جلد میرسد، قاضی پښتورا درنصـــاب تعلیمی صوبه سرحد شامل کرد وخدمات بی‌شایهٔ درساحه تألیف وتدریس ادب پښتو نمود،رضوانی بسال۱۳۵۳ ش بدرود حیات گفت‌ازاشعاراوست:

هسی ښه مهمـــان نـواز خلک نشتـه
لـکـه خدای چی پیدا کـری دی افغـان

رضوگل مروت: رضاخان مشهور به رضوگل از علمای دینی اوایل همین قرن. رضوگل در «گورکی» بنو زندگی میکرد، پابند طریقه نقشبندیه بود در حلقه‌های ادبی پښتونخوا به «سعدی مروت» شهرت دارد، رضوگل در زبانهای پښتو و پارسی صاحب تألیفات است، از آثار و تراجم منظوم و منثور وی کریمای جدید، اخلاق نبی، دریتیم، تیغ خیالی، شواهد التفاقیه، بوستان رضاخانی (به جواب بوستان سعدی) نام حق پښتو، گنجینه عملیات، ذخیرهٔ طلسمات، جهدنامه، وآداب المریدین، به مامعلوم است. رضوگل از ادبای کثیرالکلام اوایل همین قرن بوده از اشعار اوست:

مـا رضوگـل گـورکی عاجـز مسکیـن
دا کتـاب مـی پیـر دپـاره دی سـوغـات

رضی لودی (شیخ): امیر الفحصاء شیخ رضی لودی برادرزاده شیخ حمید لودی شاه ملتان است، زندگی شیخ رضی لودی حدود ۳۵۰ ق تخمین میگردد، وی از شعرای دوره اول پښتو است، نمونه شعر رضی لودی را مؤلف دانشمند پټه خزانه با شرح حالش ضبط کرده ازوست:

دالحاد په اور دې تر پلـــل
گـروه دی زمـوز وکـوراوه

رفیق (مفتی): مفتی محمدرفیق بن مفتی محمد اسماعیل در اوایل همین قرن در قید حیات بود، رفیق در علوم رواجی مطالعه داشت شخص ذوقمندی

بود کتب خانه منظمی ازنوا درآثار پښتو پارسی وعربی داشت بربعضی کتب میراث شروحی نوشته،رسانه ای درعلم تجوید بزبان پښتو از وی در دست است. رفیق طبع شعرنیز داشتی، شعرپښتو گفتی، دروصف سخنوری پدرش (مفتی اسماعیل) گوید :

وگوری،! مفتی صاحب ته څه رنګه گفتار که

ورك دزړګی خارکه

رکن الدین: رکن‌الدین بن‌حافظ منیردرهزارخانی پشاور سکونت داشت از مشاهیر صوفیه ورجال ادبی عصر احمد شاه کبیر (۱۱۶۰ - ۱۱۸۶ق) است.در شعر امپراتور بزرگ افغان (احمد شاه) را مدح کرد، وکتاب ضخیمی را بنام مناقب‌غوثیه منظوم تألیف داشت،در آغاز این کتاب فصلی را به‌مناقب ووصف‌پادشاه‌اختصاص فرموداز اشعار اوست :

چی احمد بادشاه ددین وي

خود تازه به رکن الدین وي

رمضان : از شاعران عوامی وقصه پرداز درحدود ۱۳۰۰ه‍ ق در توابع پشاور سکونت میکرد شاعر عوامی پښتو بود به اوزان ملی پښتو اشعار زیادی سروده ازتألیفات مستقل وی «قصه شهزاده دلخورم» به ما معلوم است.

رؤف جان (ماما) : رؤف جان که در منطقه به (ماما) مشهوربود و در شعر نیز ماما تخلص کرده است در اواخر قرن سیزدهم هجری در نوشهرپشاور زندگی داشت شاعرمذهبی بود به اوزان ملی پښتو

شعر دینی واخلاقی میسرودمولودخیرالبشروگلزارمدینه اشعار «ماما»را ضبط میکند ازوست:

دیرکړه مرگي گوره بندي په‌گورستان دغسی
ورك شه عالمه د هغو نام ونښا ن د غسی

روکی ـ احمد جان : مولوی احمد جان مشهوربه روکی صاحب پسر محمد جا ن (مشهو ر به کاکا صاحب) ونوۀ فیض محمد آخونزاده مؤلف روضة المجا هدین است. روکی علاوه از شخصیت روحانی ادیب زبان پښتو بود اشعار مذهبی وی در دست است روکی بـه سال ۱۳۳۸ ش رحلت کرد.

رویدا ر (ملا) : ملارویدار ناصر درحدود قرن سیزدهم هـجری میزیست ناظم مذهـبی وخطاط پښتوبود،منظومات وی دیده شده است.

ریاضی، امیر علی‌خا ن ختک : امیرعلی متخلص بـه ریاضی‌ازاد با وشعرای معاصر . به سال ۱۸۳٤ در حسن خیل جهانـگیره پشاور بدنـیا آمد امیر علی خان شاعر و دانشمند ی از قوم ختك بود بــه چهار زبان مینوشت از تألیفات پښتو وی: زره‌خوږی‌مسلمان، کچکول،اخـوان‌ـ الصفا،سحر نی‌ستوری،مقامات‌امیر، ښی‌خبری، سرحدی گل، خــوزه ورو‌ولی،ریاضی‌به سال ۱۹۱۸ ع چشم از جهان بست.

ریحان: از شعرای مر ثیه نـگار در حدود ۱۳۰۰ هق در مضافات کوهاټ سکونت میکرد،به اوزان ملی پښتو شعر سرود مراثی امامیـن وواقعات کربلا را نظم نمود،اشعار ریحان شکل شفاهی دارد ازوست:

ریحان دخیالی اکبر دغم نه زخمی یم
څکه دغم بیتونه یایم ناست پری گیریم

ریدی خان مومند: افصح دوران ریدی خان بن غیاث خان بن مسعود خان مومند از رجال علمی ادبی وملی افغانستان در قرن دوازدهم هجری. پدرش ازهمراهان ناجی بزرگ افغان وقاید ملی حضرت میرویس خان هوتکی بود، وخودش به دربارشاه حسین هوتك مقام وعزت ومنزلتی داشت. ریدی خان درفقه، تفسیر، صرف ونحو صاحب معلومات کافی بود، به طالبان علوم تدریس می‌نمود. ریدی خان به سال ۱۱۳٦ هق سفری به اصفهان نمود و در آنجا باشاه محمود صحبت کرد وکتابی را در شرح جنگهای حاجی میرخان وشاه محمود نظم فرمود. ونامش را محمود نامه نهاد. ودیوان شعر مشتمل برغزلیات ورباعیات وانواع دیگر شعری نیز تدوین داشت ازوست:

اوس به نو تاته حکایت کړم د ښو
خوږ حکایت دگرگین خان دوژلو

ز

زاهد خان : درنواحی پشاور پښتونستان میزیست ازشاعران عوامی بود، به اوزان ملی این زبان شعرسرود اشعارزاهد خان شکل شفاهی دارد.

زبردست کاکړ: حاجی زبردست کاکړبن کرم خان بن جلال خان ازعلما وشعرا ی اواخر قرن دوازده. حاجی زبردست درعلوم مروجه مطالعه داشت ودرعلم قرائت صاحب مطالعه بود ، کتابی را بنام روضة النعیم به سبك شیرمحمدهوتك نظم کرد ودخیرة القرا را به سال ۱۲۱۵ق منظوم تالیف داشت ازاشعار اوست :

مطلب مومی طلبګاره که په څنډوي که له واره
په اخلاص چی څوك طلب کا رب حا صل ورته مطلب کا

زبیرګل: ناظم مذهبی وخطاط اواخر قرن سیزدهٔ هجری. درمجالس حافظ کبیر را به سال ۱۲۸٤ ق خطاطی کرد در اخیر نسخه مثنوی خطاط (زبیرګل) نیز ضبط بوده است ، ازوست:

زبیرګل په نوم مرقوم شو
دیاسین پـه نام او نوم شو

زربخته : از خواتین سخنور قرن دهم هجری. سرودهای زربخته را مسعود بن عبدالله در داستان آدم خان و درخانی ثبت میدارد، از سرودهای اوست:

خانه آدم خانه دغه زما بـادار ان دادی نـه پـوهیزی
ستادزره لینده درخوده درخانی می چی کزه شی نه سمیزی

زرجان: از شعرای معروف عوامی ننگرهار. زرجان بن خیرجان به سال ۱۲۷۷ درگولایی ننگرهار بدنیا آمد، در اخیر عمر در پلخمری به سر میبرد. شاعر عوامی پښتو بود، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، زرجان در حدود ۱۳۳۲ ش رحلت کرد از اشعار اوست:

په تور او ربل دې کتار کړی زيړ گلونه دی
سترگی دی لالونـه دی ستی شوم پـه نیـرا ن

زرغون خان نورزی: از شعر ای قدیم پښتو. زرغـون خـان شاعـر از قوم نور زی در نوزاد سکونت میکرد. به‌سال ۸۹۱ق به هرات رفت واز آنجا سفری به عراق وخراسان نمود زرغون خان شاعر شیرین بیان پښتو بود، ساقی نامه را بار اول وی نظم کرد، مؤلف پټه خـزانـه مینویسد کـه زرغون خان دیوان ضخیم شعر داشت .وی به سال ۹۲۱ق در د هراوت وفات کرد ازوست:

ساقـی پـاځه پیالـه راکـــه   مـــرور يـــار مـی پخلا کـه
اوبـــه تـــويـي پـه لمبـوکه   اور مـی مـر په دې ابووکـه

زرغونه: شاعره برگزیده، زرغونه بن ملا دین محمد کاکړ در اواخر قرن نهم هجری در پنجوایی قندهار زند گی داشت، وی درحبالهٔ نـکـاح

سعدالله خان نورزی بود وفرزندان غیرتمندی داشت که همهٔ آن ارباب دانش وهنر وشمشیر بودند. زرغونه بوستان سعدی را بـه سال ۹۴۳هق به پښتو ترجمه کرد وغزلیاتی نیز سرود، وی علاوه از سخنوری خطاط خوبی نیزبود، کاتبان اقسام خط را از وی می آموختند ازوست:

اوریـدلـی مـی قصـــه ده   چی له شاتو هم خـــوږه ده

زرین: زرین فرزند نظیر به سال ۱۱۸۶ ق درمنطقه کڅ عزیز خان لغمان تولد وبه سال ۱۲۵۶ق رحلت کرد،و در همانـجا مـدفـون گشت زرین شاعر عوامی پښتو بود، به اوزان ملـی شعر جذاب ودل انـگیز میسرود استعداد عالی شاعری داشت، اشعار وی شـکـل شفاهـی دارد ازوست:

په سپین جبین دې اوربل جوړ که‌ولونه‌ولونه
دواړه زلـفانـی دې پـر مخ وهـی تـالـونـه

زعفران (تره کی): مدار المهام وصدر الافاضل ملا زعفران تره کی از رجال مهم علمی وادبی دورهٔ هوتـکیان. زعفران به دربار شاه حسین هوتك پادشاه دانشمند وادب پرورافغان مقام ومنزلت رفیعی داشتی واستاد «محمد» پسر پادشاه بود.

ملا زعفران در حکمت، طب وریاضی از اساتید زمان شمرده میشد کتابی را در طب قدیم بنام گلدسته زعفرانی تالیف داشت، وی علاوه از کردار علمی وادبی مرد شمشیر نیز بود، مژده فتح شال وژوب رافی-البدیهه منظوم داشت، در سفر های جنگی به ایران سهیم بود. زعفران طبع

شعری نیز داشت مؤلف پټه خزانه نمونه ویرا ضبط کرده ،ازوست :

دحسین پادشاه دبخت نداره گوریٔ
چې یې فتح په لښکر وزوب وشال کا
چې دازیږی یې راوړی دی حضورته
نوزعفران انعام په سرزعفرانی شال کا

زیبو: در حدود۱۳۰۰ه ق در توابع پشاور زندگی داشت. زیبو زن شاعر وهنرمندی بود،به پیروی مقامهای موسیقی هندی غزل میسرود. غزل ویرا مدون بهار گلشن ضبط کرده،مؤلف ادبی ستوری در جلد دوم این کتاب از شاعری وی سخن می راندونمونه غزل ویرامیآورد ازوست :

بس کړه ای زیبو له یارانې نه لاس په سر کړه
نشته ده وفا په چا کی ډیر خلق که وینی ته

زیر گل: زیر گل بن سید گل بن بینگ محمد در بولان قرغه یی لغمان سکونت میکرد، شاعرعوامی پښتو بودی به اوزان ملی پښتو شعر گفتی، اشعارش شکل شفاهی داشتی ،وی قصص دینی وخیالی را نیز درین قوالب نظم کردی، زیر گل به سال ۱۳۸۷ هق رحلت نمودی.

زین خان: از شاعران عوامی مناطق ننگرهار. در سالهای بعد از ه ش زیسته است، به اوزان ملی پښتو شعر گفتی ،اشعار وی در سینه های عوام محفوظ بودی،ازوست :

خورمه قسم وروستی دیدن دی ای زما نگاره
له مانه پاتی داوطن دی ای زما نگاره

زین الدین: در حدود ۱۳۰۰ هق در نواحی پښتونستان زندگی کردی به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرودی غزلیات زین الدین را بهار نوروزی ضبط داشتی از اشعار اوست:

زه زین الدین یم په تابین ښه رنګین ښه غلاف
زه امید وار یم بسیار ددیار دسبحان

زین الله: زین الله پسر علی ملا از شاعران بیسواد یست که در حدود ۱۳۰۰ هق در شیر شاهی رودات ننګرهار زیسته است، زین الله به اوزان ملی پښتو شعر میګفت اشعار ویرا اهل ذوق عوام حفظ کرده اند زین الله در اخیر عمر در کوټ مسکون بود، و در همانجا از جهان رفت از اشعار اوست:

زین الله اشعار دي ټول په کنده درست دي
نا چا ري دې په دیدن کی میلمنه ده

زهیر، پاینده محمد: از نګارندګان و ادبای معاصر. عمرش را صرف تدریس تألیف و تحصیل وکسب دانش کرد پاینده محمد زهیر فرزند مولوی احمد جان کاکړ به سال ۱۲۸۲ ش در کابل بدنیا آمد وبه سال ۱۳۳۶ ش بدرود حیات ګفت. زهیر تحصیلش را در مکاتب حبیبه حکام و دار المعلمین کابل بپایان رساند، ابتدادر لیسه استقلال بحیث معلم داخل خدمت ګردید بعد تا رتبه ریاست در دوایر مختلف دولتی ایفای وظیفه نمود. زمانی هم در پوهنتون لیننګراد بحیث استاد زبان پښتو ملازمت داشت والفبای صنف اول پښتو را نګاشت زهیر بزبانهای پښتو و پارسی نظم ونثر مینوشت مقالات واشعار وی در نشرات کشور طبع ګردیده

تعداد آثار تألیفات وتراجم وی به ۳۱ جلد بالـغ میگرددازاشعار اوست:

مبارك دی شـــه پښتـــو نـــه　　　جوړ دی نوبهار دآزادي

دپسرلـی راز راز گلـونـــه　　　ښه گلـزار دی آزادي

زینب : بی‌بی زینب دخت زعیم ملی فخر قـوم و ملت حضرت میرویس خان نیکه (رح). در ایـام طفولیت قرآن کـریم و کـتب احکام اسلامی وفقه را آمـوخت وکـتب مشهور ادب پـارسی را ضبط فـرمـود استادش ملانور محمد غلجی بود.

زینب زن مدبر و هوشیار با مهمات مملکتی آشنایی داشت وبـا برادرش شاه حسین در امور مهمه پادشاهی‌مشورت وتدبیر میداد. زینب زن دانش دوست وادب پرور ی‌بودشاعرانو مؤذنـان را قـدر میکـرد خودش نیز طبع شعر داشت مرثیه بـرادرش شهنشا محمود هـو تـك را با چنان قوت ومتانتی سروده که خواندنش هم اکنون همان خاطرات غم انـگیز را بیاد می آورد ودلها را حزین وسوگوار میسازد، ناره های‌تاریخی نیز از وی به یادگار مانده ازوست:

زغ سوچی ورور تیر له دنیا سونا　　　قندهار واړه په ژړا سـونـــا

زړه می پـه ویرکی مبتلا سو نــا　　　چـی شاه محمـود له ما جلاسونا

زینت جهان بیـگم: از خواتین اهـل قلم اوایـل همین قـرن زینت جهان بیـگم در حباله نـکاح میانعم الدین احمد کاکاخیل‌بود. در سره دیری از مضافات پشاور سـکونت میـکرد، رفیق عروس رابنام زینت۔ النساء جهت استفاده خـوا تین افغان تـرجمه کرد، زینت النساء بـه سال ۱۳۲۳ه ق چاپ گردیده است.

س

سایی ، عبد الرزاق: از شعرای معاصر به سال ۱۲٦۷ ش در شکر-آباد مرکز لغمان تولد و به سال ۱۳۴۷ ش رحلت کرد . مدت پنجاه سال در دوایر مختلف دولتی مامور بود، طبع شعری نیز داشت واشعار اجتماعی وعشقی میسرود، چکامه های وی در مطبوعات کشور طبع شده ازوست:

چې عمل نه وي اوږده زندگاني نه غوارم
چې په وطن نه وي مین هغه ځواني نه غوارم

سالو: ناظم وخطاطیست از نواحی پښتونستان جنوبی. زندگی وی تا سال ۱۳۳۸ هـ ق یقینی منماید، مناجات خطی وی دیده شده، ازوست:

یو دیدار می کړې نصیب بل محبت ستا د حبیب
همیشه تاته په زاری یم ستا و عشق وته خواهی یم

سپین گل: سپین گل بن میرو گی مقبل در غوځگری مقبل پکتیا میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر گفت، در حدود ۱۳۲۵ ش به سن ۴۰ سالگی از جهان رفت اشعار ویرا اهل ذوق منطقه به یاد دارندازوست:

راغلي صاحبه په موږ ډیر کیږي ظلمونه
رعیت دتایو اوس مووغواړه غورونه

سپینه: از سخنگویان پرده نشین‌قرن سیزده.سپینه بنت نور محمد ـ خان الکوزی در حدود ۱۲۰۰ه ق در هرات چشم به جهان کشود تا سال ۱۲۵۵ق حیات داشت، سپینه زن عالم وفاضلی بوددر علوم مروجه مطالعه داشت، قصه محاصره هرات (۱۲۵۵ق) را به مثنوی پښتو نظم نموده ، قسمت های ازین مثنوی در دست بوده ، از اشعار اوست:

له سپیني خواري ښخه به نه وي آثار
دا به وي خاورې پاتې سی به یادگار

ستي، عبدالحکیم: عبدالحکیم متخلص به ستي از شعرای معاصر پښتو در نواحي پشاور سکونت میکرد، با نهضت های سیاسی ملی منطقه علاقه میگرفت، اشعار اجتماعی ملی ووطنی میسرود اشعار متفرق‌ستی در نشرات پښتونستان طبع شده، وی در سالهای بعد از ۱۳۵۵ق رحلت کرد ازوست:

چې مجنون نه یې صفت ماته دلیلی مه کوه
چې عالم نه یې دعالمانو مسلې مه کوه

سخندان، سیدال: از شاعران‌جوان پښتو. در حدود ۱۳۲۲ ش در مناطق لوگر بدنیا آمد، وبه سال۱۳۵۱ ش کشته شد سیدال طبع شعر داشت در شعرش مضامین ملی واجتماعی را جا میداد ، اشعار پښتو سیدال در مطبوعات آزاد افغانستان درج گردیده است .

سدو آخوند: از شاعران قدیم پښتو. مؤلف یوسفزی افغان در جمله شاعران دور گذشته ازسدو آخوند یاد میکند، ومیا فزاید که وی در موضع تهند کوهی از مضافات پښتونستان میزیست.

سدو خان هوتك: سدو خان بن میرعالم خان هوتك در ناحیه سیوری قلات میزیست طبع شعر داشت اشعارسدو خان در دست است. واز شعرای عصر سراجی (۱۳۱۹ - ۱۳۳۷ هق) شمرده میشود ازوست:

خلق در ومی وګنډك ته شفا مومی
زما زړه نن په ګنډك باندی ګنډك سو

سدوز: از شاعران عوامی پښتو، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت سدوز در قره باغ غزنه میزیست وبه سال ۱۳٤۸ ش به عمر ۳۵ سالگی رحلت کرد وی شاعر بیسواد بود اشعارش شکل تحریری نداشته اهل ذوق منطقه بعضی غزلیات ویرا به یاد دارند.

سراج: یا «سوراج» شاعر حماسه سرا، در مضافات بنو میزیست. حماسه ملي ویرا (مربوط رزمهای افغانیان وسکها ۱۸۲۰ع) دار مستتر مستشرق ضبط نموده، درین حماسه وطنخواهی ومجاهدات دلاسه خان مبارز ملی توصیف شده از اشعار اوست:

غزایی له کافر وسره وکړله غازی ؤ
لښکر دبنو خیوورسره ښکلی چاندی ؤ
سراج وایی بیتونه پههندوا نو عادتی ؤ
سکهان یی کړه پهمخهځی پهچیرتهبی مذهبه

سراج الدین: شاعرو ناظم مذهبی، غزلیات وقطعات متفرق دینی وی دیده شده، زند گی سراج الد ین حدود قرن سیزده تخمین میگردد ازوست :

راشه زما طالبه سبا کوچ وته نظر و که

هجرا ن وگوره جاهلا نوتـه خبر و که

سربلند: شاعر عوامی پښتو در تنـگی شلـگر اند ړ غـزنـه میزیست شخص سیاح بود سفر های به هندوستان کرد اشعار ویرا اهل ذوق عوام حفظ نموده اند، سربلند به سال ۱۳۲۵ ش بمرد .

سر پریکړی، محمد امین: از بهادران واهل قـلم کـوچیهای افغان. محمد امین که سر پریـکړی تخلص میـکرد به سال ۱۰۹۹ق بد نیا آمد وی زند گی کوچی داشت، تابستان را در غوندان وغوره مرغه قلات وزمستان را در وانه ودیره جات سپری میـکرد. محمد امین به سا ل ۱۱۳۵ق درلشکر کشی های شهنشاه محمود هوتك به اصفها ن رفت بعد از عزیمت کتابی را بنام «جـگړه دمحمود افغان اونیول د اصفهان »تألیف کرد سرپریـکړی به سال ۱۱۷٤ق از جهان رفت وی شعر نیز سروده غزلیا ت متفرق وی در دست است.

سردار خان : ازشاعران ادب عوامی پښتو ، سردار خان بن اکرم خان در حدود ۱۳۵۰ در گذشته است، سردار خان شخص با نفوذ وبا رسوخی بود طبع شعر داشت به اوزا ن ملی پښتو شعر میـگفت مؤلف جلـد سوم پښتانه شعراء احوال ویرا ضبط کرده ازوست:

مخ دی ستا صنم شمس و قمر
زړه می چون دغم کوم فریا د

سردار (مولوی): مولوی سردار بن عبدالرحمن در تنگی وردگ سکونت داشت. عالم علوم دینی مدرس وشاعر عوامی بود، اشعار پرشور وی در الحان ملی میسرود، مولوی سردار به سن چهل سالگی درین اواخر رحلت کرد. ازوست:

غاړه غجی راشه چی ارمان دې وباسم نجلی
نه دی پیژنم نجلی

سردار علی: شاعر مرثیه نگار به اوزان ملی پښتو مراثی امامین را سرود وواقعات کربلا را نظم کرد. سردار علی در حدود ۱۳۰۰ق در توابع کوهاټ زندگی داشت، اشعار سردار علی در امام باره های منطقه راه دارد ازوست:

شوم مستانه په یو نظر زما گوهر پریوتو
خیموکی شور شو چی خیالی علی اکبر پریوتو

سرفراز (ملا): ملا سرفراز از علمای دینی ناظم و خطاط حدود قرن سیزده، کتب خطی به خط وی دیده شده، منظومه های سرفراز نیز به آن ضم میباشد، یکی از نسخ عربی را به سال ۱۲۸۱ ق خطاطی کرده دراخیر آن منظومه وی نیز ضبط است این بیت از طبع اوست:

هر خوك چی سرفراز په دعا یاد کا
په دیدار دی خدای خپل ښاد کا

سرور: سرور بن محمداعظم در چهاردهی مرکز لغمان زندگی میکرد، و پیشهٔ نجاری داشت. سرور شعر نیز گفتی اشعارش شکل تحریری نداشتی بعضی از غزلیات ویرا اهل ذوق منطقه حفظ کرده اند. تولد سرور در حدود ۱۲۳۷ ش ووفاتش به سال ۱۳۰۴ ش اتفاق افتاده از اشعار اوست:

چی مدام دې شام کشمیر گانبه سروره　　　　درنه پاتې به اخر شیخ محمدی شی

سرور، محمد سرور: محمدسرور خان که در شعر سرور تخلص میکرد، فرزند محمدصدیق مومند به سال ۱۸۹۸ ع در برو ننگرهار بدنیا آمد ودر سالهای بعد از ۱۹۶۵ ع از جهان رخت بست.

فامیل محمدسرور خان از ننگرهار به پشاور رفت ودرآنجا اقامت گزید، سرور دراسلامیه کالج پشاور درس خواند بعد از فراغت در دوایر آنجا ملازمت اختیار کرد، شعر نیز سرود، غزلیات وی در نشرات پښتونستان طبع شده از اوست:

دپښتو علم وادب روح روان دی
په گلزار کی درومی ابرنیسان دی

سرور کوهاتی: ملا سرور کوهاتی از شعرای بلند مقام ادب معاصر پښتو. وی در قصبهٔ ځنگل خیل کوهاټ چشم به جهان کشود با مسایل ملی ومجاهدات سیاسی علاقمند بود، در نهضت های آزادی بخش ملی منطقه سهم میگرفت. شعر ملی ووطنی میسرود بعضی پارچه های وی در نشرات پشاور طبع شده، ملا سرور در سالهای بعد از ۱۹۵۰

با زندگی وداع کرد از اوست:

نه می طبع ددولت ده نه په کار زما خانی ده
زما عشق زما دولت دی زما فقر بادشاهی ده

سرور (ملا): ملا سرور ولد توره‌باز از قوم ملاخیل بود و درقصبه نورلام مرکز لغمان میزیست، در حدود ۱۲۴۸ ش بدنیا آمد وبه سال ۱۳۰۰ هـ ق ازجهان رفت. علوم دینی را از علمای منطقه کسب کرد پیشه امامت داشته در منطقه به ملا سرور مشهور بود. وی به اوزان‌ملی پښتو شعر مذهبی وعشقی سرود، اشعار ویرا ثبت کرده اند ازوست:

خوب خندا د یار وصال سره مزه کـا
چی بی وصله خوب‌خندا کـه گاو خرد ی
بختور سری دیار په وصال موړ شـی
بس که بس که چی جـدا ملا سرو ر دی

سرور (ملا): از سخنوران ونویسندگان مذهبی پښتو. ملا سرورکاکړ درهمین قرن در قلعه سیف‌الله از مضافات کوټه (بلوچستان) سکونت میکرد، بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، شخص عالم نگارنده و روحانی بانفوذی بود، از تألیفات‌منظوم ومنثور وی: دینی خزانه، دیوان سرور ضابط میراث، تفسیر منتخب اشعاررحمان بابا معلوم بوده، وی سالهای اخیر رحلت نمود از وست:

پـه ظا هر خو پښتون یـی په تقـریر کـی
بیا نو ولی ځان ا نگریز کی په‌تحریر کی

سعادت: در موضع مینی توابع پښتونستان میزیست شاعر عوامی پښتو بود بهآهنگهای ملی پښتو شعر حماسی سرود تاسالهای (۱۸۹۵ - ۱۸۹۷ ع) حیات داشت از اشعار اوست[۶]:

ارمان ارمان ددنیا واره | اسلام شو کم کفار بسیاره
دبې ملاکنډ تهانگریزان ځی | دیریې په مخکی مخبران ځی

سعادت: از شاعران عوامی منطقه لغمان است درحدود ۱۳۰۰ هـ ق حیات داشت سعادت به اوزان ملی پښتو شعر سرود از شعرای خلف منطقه مفتی عبدالحنان (متوفی ۱۳۲۲ش) ومحمد نور (متوفی ۱۳۳۹) از وی یاد میکنند وبه شاعری وی مقر اند.

سعادت: از شعرای اواخر قرن سیزده، سعادت درمحله با لوتهمار میزیست شاعر صاحب دیوانست دیوان کوچك شعر وی به سال ۱۳۱۶ طبع شده ازوست:

صفتونه دی ستا دیر | دحساب دشمیره تیر
سعادت فقیر یکی خر گند دی | بالو تهمار یی وطن دی

سعادت: در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در توابع قندهار[۲] میزیست سعادت به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، غزلیات وی را مدون بهار جانان ضبط کرده ازوست:

دابیان ددې دنیا و دادی تیر سو
دا غزل دسعادت په شاعری خه ویل

سعادت‌خان: سعادت خان بن عبدالرحمن از حکمأ ناظمان پښتو وعلمای دین در قرن دوازدهم هجری . سعادت خان در رهتاس صوبه بهار هند میزیست، در کابل وننگرهار نیز مدتی را سپری کرد. وی کمیای سعادت را به سال ۱۱۵۰ ه ق درکابل نظم کرد از مطالعه کتاب وی بر می آید که زبانهای پښتو، عربی وپارسی وهندی را می فهمید، کیمیای سعادت باین ابیات اغاز میگردد:

ربه ستا ثنا به وايم خوژوندی په دی دنيا يم
کل ثنا ده ستا لايقه اې دکل جهان خالقه

سعادت ختک: سعادت خان بن افضل خان‌جمالګړی از شاعران خوب پښتودرقرن سیزدهم هجری به شمار می آید. چکامه های سعادت شعریت عالی دارد، تذکره نگاران احوال واشعار ویرا ضبط کرده اند ازوست:

شعر نه دی داکبر اشرف ماتم دی
دسعادت له خولې نه جوړی دا مسرې شوې

سعدالدین: از شاعران عوامی کامه ننګرهار. به سال ۱۲۳۰ ه ق تولد به سال ۱۳۳۰ ه ق رحلت کرد. شاعر صاحب دیوان بود نسخهٔ دیوانش فعلاً ناپیدا ست به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت اشعار وی در عوام شهرت دارد ازوست:

دخوابنی دزوم حال زه وايمه فی الحال
نوره کوه جنجال

سعدالدین (میا): ازشعرای غزل گو. درحدود قرن سیزده درمضافات پښتونستان میزیست، میا سعدالدین به اوزان ملی پښتو و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر گفت. غزلیات ویړا گلزار پښتو، جشن نوروزی وبهار نوروزی ثبت می دارد ازوست

سعدالدین یی په زړه هسی رنګ رنځورکړم
په فریاد لیل و نهار یم ستا له درده

سعدالله: درتهندکوهی توابع پښتونستان زندگی میکرد، تا سال ۱۲۸۰ق در قید حیات بود، به اوزان ملی پښتو شعر حماسی وعشقی سرود، اشعار حماسی سعدالله را محققین ادب پښتو ضبط کرده اند ازوست:

پخپله توبه ګار اوسه له بدو سعدالله
کړه سوالونه دمولا تری مه ګرځه په ښنګ
کلمه وایه په مینه د نبی رسول الله

سعید: از غزلسرایان قدیم پښتو. سعید در نواحی وردګ میزیست به تضمین خافظ غزلیاتی دارد، نمونه های غزلیات خطی وی در دست است.

سعید (بابا): از شعرای قدیم ادب پښتو زندگی بابا سعید تا سال ۱۱۲٤ ه ق یقینی است بابا بزبانهای پښتو ودری شعر میگفت ونثر مینوشت، دیوان نفیس شعر را از خود به یادگار گذاشت ازوست:

ما پخپله غم په ځان باندې انبوه کړ
شکایت چې له جهانه غم پرواز کړم

سعید خلیل: سعید از عشیره خلیل قوم مومند در حدود قرن دوازده هجری زیسته است، سعید در علوم متداوله مطالعه داست وسخنورگزیده پښتو بود ، اشعار سیعد خلیل را تذکره نویسان ضبط نموده اند ازوست:

بی دیار له فکره گوره فکر مه کړه ای سعیده
چی پوری نور فکرونه کیزی په کار نه دی ضمیر هسی

سعید، سراج الدین: سراج الدین سعید بن ملا منهاج الدین شینواری به سال ۱۳۱۱ ق در ده افغانان کابل تولد وبه سال ۱۳۴۲ ش در همانجا رحلت کرد ودر کابل مدفون گشت. سعید تحصیلش را به شکل خصوصی به سر رساند ، زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو وانگلیسی را می فهمید وبزبانهای پښتو وپارسی نثر مینوشت، نبشته های وی در نشرات مملکت طبع شده است.

سفیدشاه: از طالب العلمان دینی وشعرای پښتو. سفیدشاه به سال ۱۲۷۷ ه ق در اکوړه ختټك به دنیا آمد وبه سال ۱۳۲۷ ه ق رحلت کرد سفیدشاه عالم علوم دینی وشاعر ظریفی بود، غزلیات متفرق وی دربهار نوروزی طبع شده وکتابی را بنام هدایت الاعمی به سال ۱۳۱۶ ه ق نظم کرد ازوست:

قدرت وگوره دحق لایموت
چی دپانی سره سم ایی شهتوت

سکندر ختتك: سکندر خان بن خوشحال خان ختتك به سال ۱۰۶۸ق درسرای آکوړه ختتك بدنیا آمد وتاسال ۱۱۱۶ ق حیات داشت. سکندرخان از شاعران بلند مقام پښتوست، دیوان زیبای شعر ومثنویات لیلی ومجنون ومهر ومشتری را از خود به یادگار گذاشت ازوست:

مغنـی گوتـې په زیر زدی پـه بم هـم
هم ساقـی شته هم بهار وهـم صنم هـم
دخوښې پیالـه په لاس کـی نـن ځمـاده
درد زحمت را ځخه وتښتیـده غـم هـم

سکندر(ملا): ملا سکندر ار علمای دین وشعرای عوامی پښتو بود. در اوایل همین قرن در سترانـی از مضافات پښتونستان میزیست. درشعر پیرو حافظ عظیم (متوفی ۱۳۲۱ ق) معرفی شده است.

سکند رشاه: به آهنگهای پښتو اشعاری دارد واز شاعران امی وبیسواد ادب عوامی پښتو محسوب میگردد. اشعار سکندرشاه به شکل شفاهی در تودهٔ عوام موجود است.

سلطان: شاعر عوامی پښتو در حدود قرن دوازدهم در توابع بنـو میزیست. سلطان شاعر از قوم مروت بود، به اوزان ملی پښتو شعر سرود قسمتی از اشعار ویرا ثبت کرده اند ازوست:

زه سلطان که زارم دخان پـګـړی غـوارم
لاندی سه تر خاورو زغ کاتـــه پـه لاهورده

سلطان: سلطان ولد گل محمد ولد بیگ محمد ولد دوست محمد از شاعران عوامی درسال ۱۲٤۰ هـ ق در شمتی مرکز لغمان بدنیا آمد علوم دینی را می فهمید به اوزان ملی پښتو شعر مذهبی ، عشقی وتاریخی می سرود وقصص دینی نظم میکرد سلطان به سال ۱۳۲۰ ق از جهان رفت از اشعار اوست :

وریشه ملاتـه موريې ووایـه حالـونه
نیسی می پیریان راسره کانده جنجالونه

سلطان (استاد): شاعر مبارز وملی بود در تحریك ازادی نیمه قارهٔ هند حصه داشت، وی در حلقه های ادبی وقت پشاور به سلطان استاد مشهور بود، سلطان اوایل همین قرن درسا ربانان پشاور زندگی میکرداز وست :

ننګیا لـه پاخـه مقام د ننګــك دی
یـورپ لـه لاسه ډیر عالـم تنګ دی

سلطان پشاوری: از شعرایست که به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، سلطان در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در پشاور می زیسته در حلقه‌های ادب وبزم منطقه به سلطان پشاوری شهرت دارد، اشعار ویرا مدون بهار-گلشن ضبط کرده است از وست:

نه به سلطان کړی انتخاب تازه مضمون لـه جوشه
نه به پیدا شي معشوقه درویش جان هسې نـــن

سلیم: از شعرایست کـه بـه اوزان ملی پښتو شعر سوزناکی سرود ودر شعرای ملی در ردیف اول جا دارد. سلیم شاعر از قوم علیـزی در

زمینداور سکونت میکرد، تاسال ۱۲۰۰ هـ ق درقید حیات بود ازوست:

پسر تا مین زه خوا ر وزار یمـــــه

داد هجران پـــه غمـــو بار یمــــه

پــه سر سر تور د ر پسی خـــوار یمــه

جا نا نـــه زه پـــر تا میـــن یمـــــه

سلیم: از شعرای کلاسیك پښتو، در حد ود قرن دوازده در نواحی پښتونستان موجوده زندگی داشت از شاعران معاصرش «نجیب» از وی یادی دارد، دیوان بیاض (شاعر حدود ۱۲۰۰هـ ق)قطعات و غزلیا ت سلیم را به ما میرساند از اشعار اوست:

مخامـــخ بـــه کـلـه ناست وم د دلـداره

کـه خبـروی چـی بـه ما پـــه بصر نیسی

سلیم خان: سلیم‌خان بن‌جانخان از شعر ای‌عوامی‌ادب پښتـو به‌اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعارش در عوام شهرت دارد. سلیم خان درقصبه «شپړی» توابع منگل پکتیا سکونت داشت، در حد ود ۱۳۲۴ ش بـمرد ازوست:

نوروته‌غوړی‌کی سلیم‌خان‌ته‌تروی‌پی

تـــــه رنـگـه شی غـــونځـــی

سلیم خان: در موضع مینی ازمضافات پښتونستان زندگی داشت مرحوم الله‌بخش یوسفی در یوسفزی افغان از سلیم خان به صفت شاعر دور گذشته یاد میکند.

سلیم خان: در توابع منگل نشین سکونت میکرد شاعرعوامی بود به اوزان ملی پښتو شعر سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد وی در حدود ۱۳۳۵ ش بدرود حیات گفت از وست:

تو ده مړی پخه کړم که سره مړی دې ډیره ده
بس کړه دنیا تیره ده

سلیم، عبد السلام : قاضی عبدالسلام سلیم هزاروی به سال ۱۸۹۸ع در قصبه در بند ضلع هزاره ریاست امب بدنیا آمد، پدرش قاضی محمدعلی وجدش قاضی سیدعلی از ناموران منطقه بودند. سلیم متداوله علوم را از پدر آموخت بعد به رامپور رفت ودر مدارس عالیه آنجا از علمای جید کسب فیض کرد واز دهلی در علوم شرقیه استناد علمی بدست اورد پس از عودت به وطن در گورمنت های سکول پشاور تدریس د ینیات میکرد. سلیم سخنور زبانهای پښتو، اردووپارسی وعربی بود، مجموعه قصاید پښتو ، پارسی و اردو وی بنام « ناله درد » طبع شده است سلیم به سال ۱۹٤٦ ع رحلت کرد.

سلیمان: از شعراء ونا ظمان مذهبی حدود قرن یازدهم هجری اثر منظوم ویرا بنام حکایت رسول مخطوطه عبدالغنی کاسی محفوظ داشته از اشعار اوست:

ای فقیر سلیمانه — ته به ومرې لـه ارما نه
هغه دوزخ بـه تا څه کاندي — کـه اور نـه وي ستا لـه ځانه

سلیما نشاه : سلیمانشاه درنواحی یوسفزایی های توابع پشاور زندگی میکرد قصهٔ مرغی ومروس ازآثار ادبی وی به‌مارسیده‌است از اشعار اوست :

سلیما نشاه دمرغی وار په د نیا تیر شو
تا به وې نخښې ښکاره شوې دقیامت

سلیمان شاه (ملك) : ملك سلیمان شاه بن ملك تاج‌الدین بن ملك رکن از سرداران قوم خښی. ملك سلیمانشاه در حدود (۱۰۰۰ ق) میزیست سلیمانشاه به امر مرزا الغ بیگ درموضع کابل به قتل رسید، خواجو ملیزی در تواریخ افاغنه قطعات منظوم سلیما نشاه را نقل میکند از قطعات اوست :

که جنگ وی په یرغونه | ته به را نغلی په مز ونه
که یی لاس تړلی درکړو | اوس مو وژنه لکه مزونه

سلیمان ماکو : سلیمان بن بارك خان صابزی ماکو در حدود قرن ششم هجری در ارغسان قندهار میزیست. ماکو از مشایخ ، علما ومورخین مشهور افغانستان شمرده میشود. کتاب پر ارزش ومغتنم تذکرةالاولیا را به سال ۶۱۲ ه ق تألیف کرد، شیوه نگارشی نثرش شیوا، روان وبه محاوره عوام نزدیك است.

سمیع الدین (میا) : درسرخ ډهیری نواحی پښتونستان زندگی داشت مرحوم‌الله بخش یوسفی در یوسفزی افغان درجمله شعرای دور گذشته از میا سمیع الدین یادی دارد.

سمیع‌الله (منشی) : منشی سمیع‌الله از شاعران داستان سراست. در تنگی نواحی پشاور سکونت داشت. قصه « ماه منیر وملکه بی نظیر » از

تألیفات وی به ما معلوم بوده، منشی در حدود اوایل همین قرن زندگی میکرد، از اشعار اوست :

سمیع الله ته هم سوال کړه له رب غفاره
چې دخدای کاندي یوځای لـه خپله یاره

سنجري، محمود: قاضی غلام محی الدین المشهور به محمود سنجري، فرزند قاضی گل احمد سنځیرخیل کاکړ به سال ۱۸۹۲ع در پشاور به دنیا آمد . علوم رواجی و هنرخطاطی را از پدر آموخت. در اوایل همین قرن بامهاجرین هندی به افغانستان آمد ودر عصری امانی دردوایر مختلف مملکتی درافغانستان ایفای خدمت کرد . زمانیکه جواهر لعل نهرو رئیس گورنمنت نیمه قاره هند برتانوی گردید، دوباره به پشاور عودت نمود، وبعد از چهارسال ازجهان رفت، سنجري بزبان پښتو شعرسرودی. اشعارش به شکل متفرق درنشرات افغانستان وپښتونستان طبع شدی، واثر مستقلش بنام جنگنامه «امام قاسم» نیزطبع شده است، سنجري درین اثر حزین تخلص کرده، ازوست:

دژوندون په خم وچم کې دژوندون رازونه پټ دي
دهستي په دام اوتم کې زرتاریخه ځنګ اوښت دي

سوبه: از سخنوران اهل هنود. در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در نواحی پښتونستان میزیست. سوبه طبع شعر داشت، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر پښتو سرود. غزلیات سوبه را در بهار گلشن ضبط کرده انـد از وست:

چې دزړه آينه ئې پاکه هغه تيرکاندي ايمان
سوبه مې به عبادت کړه معاشونه شته بسيار

سورسانده: از شاعران پښتو، سورسانده زن کوچی بود، در مقر وکتواز به سر میبرد، وی به اوزان ملی پښتو شعر سرود. اشعار ویرا اهل ذوق ومحققین ادب ثبت کرده اند.

سورگل: از طالب‌العمان دینی و شعرای پښتو، سورگل به سال ۱۳۱۷ هـ ق در قصبه شهبازخان خیل دره عربان وردگ بدنیا آمد. علوم دینی را از علمای منطقه کسب کرد. درسن بیست سالگی به سخنوری آغاز کرد. شاعر نقاد واجتماعی بود، غزلیات وی از دردها ورنج‌های اجتماع رنگ‌میگرد. ملاسور گل به‌سال۱۳۶۹ هـ ق رحلت کردازوست:

ظالمان مي دزړه غوښو نه کباب جوړه وي
رڼي اوښکي مي په مخ باندي درياب جوړوي

سوکارام: از اهل هنود منطقه جندول توابع پښتونستان. زندگی وی تا سال ۱۲۸۵ ش یقینی است، سوکارام باگوجر شاعر پښتو مقابله های کرد، اشعار سوکارام در عوام شهرت دارد، ازوست:

په آسمان کي چې غرمبار دبارانه شي
دسيلاب د مخي تښتي چغچغو

سوگیه: ازاهل‌هنود منطقه سوات، در حدود قرن سیزدهم میزیست به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، دارمستتر مستشرق چکامه ها ی سوگیه را ضبط کرده، ازوست:

دا مینه دنبی شوله په قال
په سکیا هند وراځي دغم کالونه

سهار گل: ازشاعران امی وبیسواد، به آهنگهای ملی پښتو شعر گفت. وقصص مذهبی را درین اوزان نظم داشت، سهارگل به سال ۱۳۱۱ ق در قصبه تریلی چپلیار ننگرها ر بدنیا آمد وبه سال ۱۳۶۰ ق رحلت کرد، ازوست:

سهار گله له خوبانو امید مه کړه
غولول کا پوه د ښکلیو په هنویم

سهار گل: شاعر عوامی پښتو در اوایل همین قرن در توابع کنړ ننگرهار میزیست. به اوزان ملی پښتو شعر سرود، شعرای سلف منطقه به قریحه عالی شاعری سهارگل مقرند. اشعار سهار گل جذاب وپرشور است. بعضی ها نمونه شعر ویرا ضبط کرده اند.

سید : از ناظمان ومترجمین مذهبی ، ارشادالعبا دالی سبیل الرشاد محمد بن اسماعیل را به مثنوی پښتو ترجمه کرد، ازوست:

هم رحمت وکړه بی حده پرسید زموږ محمده
هم پرال پر اصحا بو پر پیرو پر احبا بو

سید : سخنور صوفی حدود (۱۱۰۰) ه ق. غز لیات متفرق صوفیانه سید دیده شده، معلومات بیشتری درباره وی بدست نیست. در تذکره نگاران معاصر مؤلف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب از سید یاد میکند وعزلش را ثبت میدارد ، ازوست:

هسی ملك وته چې لاړی زما دلـــه
راتـه ووایـه چې را بـــه شي بیا کـلـــه

سید احمد: از شعرای حدود قرن سیزده . درنواحی پښتونستان میزیست. غزلیات وی دربهار نوروزی ومجموعه دار مستر ضبط بوده سید احمد به اوزان ملی پښتو و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، ازوست:

یـار مـی لـز خـه مهـربـان کـړی ربـنـا
ورك لـه مایـي دا هـجـران کـړی ربـنـا

سید احمد: در ده زیارت مرکز لغمان سکونت میکرد . سیداحمد از شعرای عصر احمد شاهیست (۱۱۶۰ - ۱۱۸۶) ق اشعار قلمی وی در دست بوده ، شیخ احمد خان شاعرحدود ۱۲۰۰ ق از شاگردان وی بود ازوست:

سید احمـــد بـنـده دخـــــدای دی
کــــه نـظـــر پـــه ده غفـــار که

سید احمد: از شعرای عوامی پښتو. تاعصر امیرعبدالرحمن (۱۲۹۶-۱۳۱۹ ه ق) حیات داشت. سید احمد به اوزان ملی پښتو شعر میسرود. اشعار ویرا اهل ذول عوام به حافظه دارند، ازوست:

سیداحمده زیاتـي بس کړه حقیقت په یاری کی را ته شوی ملامت
په هر ځای کی دی ښوده را تـه قوت زه گنـي یـم تا زبینبلی بند په بند

سید احمد (کاکا): سید احمد لودین که در حلقه های ملی و ادبی کشور به کاکا سید احمد شهرت داشت. اجداد وی درقندهار میزیستند. کاکا خودش درکابل به سر میبرد. وی از کاران گروه مشروطه خواهان بود، و سالها به جرم مشروطه خواهی در محابس به سر برد. کاکا شخصی وطن خواه وترقی پسند بود. کتابی را بنام «اصول کاکا» برای نفع سواد اموزان تألیف کرد. این اثر وی بخش پښتو نیز دارد، کاکا به سال (۱۳۰۶) ش در کابل ازجهان رفت.

سیداحمد (مولوی): در حدود قرن نزده عیسوی در کوته علاقه یوسفزایی پشاور میزیست. مجموع ضروب الأمثال پښتو راتهیه داشته است.

سیدافضل (اخون): از شعرای عوامی پښتو، در سوابی پشاور سکونت میکرد، شاعر از قوم یوسفزی بود، درحدود ۱۳۵۲ ش از جهان رفت. اشعارش را اهل ذوق منطقه ثبت کرده اند.

سیدال خان : سیدال خان فرزند ملا عبدالوهاب خین زی درتوکرک نرخ میدان سکونت داشت، شاعر پښتو بود، مجموعه اشعار وی در دست است. سیدال خان در اواخر امارت امیرعبدالرحمن(۱۲۹۶ - ۱۳۱۹ ه ق) رحلت کرد، ازوست:

په غنچه ناسته رنګارنګ کړی آوازونه　　بلبله د سها رخه کوی
په مایی را وړل ستا له لوری کاغذونه　　په خنګ کی شیرین یار خه کوی

سیدال خان ناصر: رستم دوران، سپه سالار عالی تبار، زبدة الزمان سیدال خان ناصر از ژنرالان نامور افغانستان در قرن دوازده هجری.

سیدال خان فرزند ابدال خان از بارسوخان عشیره باریزی ناصر سرخ بود.

سیدال خان در تمام جنگها ئیکه از عصر ریاست ملی قاید بزرگ وفخر قوم حضرت میرویس نیکه تاسال ۱۱۵۰ ق در داخل وخارج از مملکت رخ داد. بحیث سالار شجیع ودلاور وموفق شرکت داشت تا وقتیکه چمش را از دست نداده بود، برای افتخار ملت و قومش می رزمید. زمانیکه سیدال خان در راه وطن خواهی توسط نادر افشار «کور» گردید به شکر دره کابل آمد. ودر همین جا از جهان رفت ودر سیاه سنگ شکردره مدفون گشت.

وی علاوه از شجاعت وقابلیت و استعداد عالی حربی در علوم مروجه چون: فقه، تفسیر، فصاحت، صرف ونحو، کتب ادب پارسی معلومات ومطا لعه داشت. سیدا ل بزبان پښتو شعر نیز گفتی، مولف دانشمند پته خزانه شعر ویرا ثبت فومودی، ازوست:

یا ر مالـه هسی گـران سـو   را تیـر تـر تـول جهـا ن سو
نـور نـه وینم په ستر گـو   جهان تـول را تـه جانان سو

سیدال (فقیر): از نگارندگان و ناظمان مذهبی، سیدال که در شعر بانامش یکجا فقیر ذکر کرده فرزند پاینده خان بن سربلندخان درحدود ۱۲۶۷ هـ ق وفات نمود. ودر تیری از مضافات پښتونستان دفن گردید. سیدال سیرت حضرت محمد (ص) را بزبان پښتو تألیف نمود. خطاط نیز بود نسخ پښتو به خط وی در دست است، ازاشعار اوست:

زه سیدال فقیر چې ډیر ډیر ژاړم
له خدایه دیدار او شفاعت درسول غواړم

سیدامیر: عالم علوم دینی وسخنور متصوف پښتو. در کشك نخود قندهار زندگی داشتی بزبانهای پښتو وعربی مینوشت کتابی را بنام «ارشادالسالکین فی مدارج العارفین» بزبان عربی تالیف کردی، شعر پښتو وی نیز به آن ضم بودی ، ازوست:

اوس دلی گرځم ملنګ غواړم غمخور
راکه لاس دسنجری نورانی ځوانه

سیدامین : از نظمان دینی قرن سیزده. منقبت غوث الاعظم را به پیروی محمد خان نظم کرده، منظومه های خطی سید امین در دست بوده، ازوست:

سید امین دي خدمتگاردی
په دشت ولاړ حیراندی
لاس په نال دی أو یه ځوانه
دبغداد شاه میرانه

سیدانشا اپریدی: ازعشیرهٔ قمبرخیل قوم اپریدی به سال ۱۸۹۹ در تیرا چشم به جهان کشود، مدتی را در فوج بحیث خاصه دار سپری کرد طبع شعری داشت، غزلیات سیدانشا به شکل متفرق طبع شده، وی به سال ۱۹۵۸ ع ازجهان رفت، ازوست:

سل درځنی وهره خوچی یو دی مرګی زیر نه کړی
هره یوه نیزه به په روغ صورت ځوك سپر نه کړی

سید انوارالحق کاکاخیل: مولانا سیدانوارالحق کاکاخیل درزیارت کاکا صاحب بدنیا آمد. تعلیم ابتدائی را در منطقه فرا گرفت ، بعد به دارالعلوم دیوبند شامل گردید، ودر آنجا به کسب علوم پرداخت. در اسلامیه کالج پشاور سمت معلمی داشت. زبانهای پښتو، اردو، وعربی را میدانست وباین همه زبانها مینوشت، از آثار پښتو وی انوارالقرآن به ما معلوم است ، نبشته های دیگر وی نیز دیده شده، سیدانورالحق به ۱۹۶۸ ع بدرود حیات گفت .

سیدانورشاه: سید انورشاه به سال ۱۱۴۷ ه ق در قصبه «لك بګ» از مضافات پښتونستان به جهان آمد. شخص عالم وپرهیزگاری بود. از شعرای قدیم پښتو قمبرعلی خان از ارادتمندان وی بود. سید انورشاه ۱۲۰۷ ه ق حیات داشت وی بزبان پښتو شعر سرودی دیوان شعر وی موجود بودی، ازوست:

انور ستا دغم په تیغ شهید دی که باور کړی
خونبن خرم دی که ښخ شوی بی کفنه

سید بابو جان: سیدبابوجان بن سید اشرف بن سعدالدین درقلعچه مرکز لغمان میزیست زبانهای پښتو، پارسی وعربی را می فهمید. بزبان پښتو شعر عشقی ومذهبی وفکاهی سرود. سید بابو جان مبادی علوم دینی را میدانست، در دوایر مختلف دولتی ماموریت کرد. و به سال

۱۳۲۲ ش در کندز از جهان رفت. ودر همانجا مدفون گشت، ازوست:

یا الهی ورنه کړی دبل په لاس کابل وطن
نشته دی په ګرده دنیا داسی رنګه ګل وطن

سید بخش: از شاعران منقبت سرا. رساله منظومی را درمنقبت حضرت محمد (ص) به مربع پښتو نظم کرد، زندگی وی حدود قرن سیزده تخمین میشود از اوست:

سید بخش غریب حیران دی
تل د خپل ځان په ګریان دی
ستا کرم ته په ارمان دی
راکړه لاس د خدای د پاره

سید پاچا (میا): از مریدان ګنهیر وصاحب (متوفی ۱۳۲۸ ق) در قصبه ابوهی موسی خیل سوات میزیست. میاسید پاچا شاعر صوفی مشربی بود، به طرز کلاسیك و واوزان ملی پښتوشعر صوفیانه ای سرودازوست:

چې هغه ساعت را یاد کړم زړه می ژاړی
دد ې پیر زور می لیدلی په هر شان دی

سید جان: سید جان بن عبدالرشید در د همزنګ قرغه یی لغمان سکونت میکرد. تولد وی به سال ۱۲۵٦ ق ووفاتش به سال ۱۳۳٤ ق اتفاق افتاد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود اشعار متفرق وی در دست است، ازوست:

ددنیا عمر دباد په شان تیریزی　　خوك پسری نه پوهیزی

نه به سید جان نه بهیی واړه شاگردان وی اخر

نه به دا دوران وی اخر

سید حسن: سیدحسن بن سید حسین بن سید غلام احمد به سال ۱۲۵۷ در چار باغ قرغه یی لغمان بدنیا آمد وبه سال ۱۳۱۹ ش در کابل وفات کرد. ودر مقبره جابر انصار مدفون گشت. سیدحسن درعلوم متداوله معلومات داشت. تعلیمات عسکری را درکابل فرا گرفت. ودر ارتش تارتبه ژنرالی رسید. سیدحسن خان بزبان پښتو شعر سرود، اشعار وی مضامین اجتماعی، ملی واخلاقی را دربر دارد، وی در شعر حسن تخلص کرده اشعار متفرق وی در نشرات کشور نشر شده است. وی در زمان اغتشاش سقوی در خوگیانی ننگرهار اخباری را بنام دکورغم به نشر سپرد، ازوست:

راحت پریږده زحمت واخله سید حسنه

دوطن په درداو غم ژړیدل زده کره

سید حسن: از شاعران مرثیه نگارونوحه سرا. مراثی امامین را به اوزان ملی پښتو نظم کرد. ودر باره واقعات کربلا شعر سرود درشعر حضرت علی وخاندانش را مدح نمود. سیدحسن در حدود قرن هژده عیسوی در مناطق کوهات میزیست، ازوست:

شام تـه روان دقاسم سردی　　دلسم شپی صبح وسحر دی

سید حسن : ازعلمای دینی وناظمان اوایل قرن دوازده هجری. سیرة النبی (ص) را از پارسی به پښتو منظوم ترجمه کرد، از اشعار اوست:

په پارسی و انشا شوی سید حسن تری پښتو ووی
سنه هجر په شما ره شوه په څلور حرفه پوره شوه

سید حسین: از شعرای مذهبی و دینی. جنگنامه امامین را از آثار آخون درویزه ننگرهاری ترجمه داشت، در قصه بعضاً تخلصش را «سید» میاورد، ازوست:

حمدثنادخدای کرم چی خالق ده رکرم ؤ و لقد کرمنا بنی آدم ؤ
تر هر چایی په خپل دوست باندی کرم ؤ چی تر کل جهان په وار و مقدم ؤ

سید حسین (سید): ازخطاطان وشعرای معروف قندهار. سید حسین بن سید مبین به سال ۱۳۱۵ هق در قندهار بدنیا آمد. مدتی در اداره طلوع افغان سمت خطاطی داشت. شاعر شیوا بیان پښتو بود. اشعار ش مضامین اجتماعی وانتقادی را در بر دارد ازوست:

پخوا تردی لا ښه وم گرځیدم به په خپل سر
کوزده نه وه بلا وه تر پخوا شومه بتر
یاره نه لرم ولور

سید خیر محمد: از سخنوران صوفی ادب پښتو. در اوایل همین قرن در نواحی قندهار زیسته است به اوزان ملی پښتوشعر مذهبی وعرفانی سرود. مؤلف ادبی ستوری در جلد اول این کتاب احوال و اشعار ویرا ضبط میکند، ازوست:

نور دمحمد لـه پاکـه نوره دسبحان دی
چاچی شك په راووړ هغه کله مسلمان دی

سید دوران: از منورین، ادبا وفضلای همین قرن. در ننگرهار ضلع کوهاټ زندگی میکرد، در نهضت های سیاسی منطقه حصه میگرفت در راه آزادی وطن میکوشید. مدتی هم سکرتر افغان جرگه «ننګرهار ضلع کوهاټ» بود. نبشته های سیاسی واجتماعی وی در نشرات سرحد طبع شده، وی در حدود ۱۳۶۷ هق رحلت کرد.

سیدالرحمن: از شاعران قصه سرا. سیدالرحمن بن عبدالهادی ساپی به سال ۱۳۰۰ هـ ش در قوال خیل مرکز لغمان بدنیا آمد، به سال ۱۳۵۳ ش رحلت کرد، وی مبادی علوم دینی را میدانست، قصص مذهبی را در اوزان ملی پښتو نظم میکرد، ازوست:

پـه خلـوپښتـو ډك شـوه د وز خـــونـــه
نوربس کره سیدالرحمانه شاعران پرې خپه کیږي

سید شاه: درقصبه ځدران پکتیا زندگی میکرد. شاعر عوامی پښتوبود به اوزان ملی پښتو شعر سرود. بـه سال ۱۳۲۵ ش بـه سن ۸۰ سالـگی چشم از جهان پوشید، از اشعار اوست:

شنبې دنیا شروع شوه په هفتې یې کړه تمامه
خالي حکم ته گوره څه قدرت ؤ دسبحان

سید شاه گلون: از نوحه سرایان حدود قرن هیجده عیسوی. سید-شاه گلون در نواحی کوهاټ سکونت داشت. بـه آهنگهای ملـی پښتو

شعر میگفت. وی در شعر حضرت علی وامامین را مدح کرد، وواقعات کربلا را نظم نمود. اشعار ویرا صاحبدلان منطقه به حافظه دارند ازوست:

جان مادر حسینه، حسینه جر حسینه
چاکړی بی سر حسینه

سید شاه نسیم: شاعر مرثیه نگار در حدود قرن هیجده . در نواحی پښتونستان سکونت داشت. در باره واقعات کربلا به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعار ویرا صوفیای منطقه به یاد دارند ازوست:

آب فرات نه میرنی عباس راغلی دی
متی یی پری دی مشك یی غاښو کی نیولی دی

سید شرف اخونزاده: شاعر از عشیره گوربز قوم ساپی بود، در قصبه گوربز خوکی کنر زندگی میکرد. به اوزان ملی شعر میگفت اشعارش را اهل ذوق حفظ کرده اند، ازوست:

زړه می اور اخلی څی تی دو دونه
چی جانان می مخ ته نیسی لاسونه

سید شریف: از شاعران عوامی ادب پښتو. به آهنگهای ملی این زبان شعر دارد. اشعار وی به شکل متفرق ثبت شده است.

سید شمس الدین: از شاعران مذهبی پښتو سید. شمس‌الدین بن سید احمد مشکین بن سید محمد نسیم در کامه ننگرهار میزیست.

زند گی وی اواخر قرن سیزده‌هم هجری تخمین میگردد ، منظومات مذهبی سید شمس الدین در دست بوده، ازوست:

شمس الدین ستاپه درگاه‌کی　　یم ولاړ گاه وبیگاه‌کی
ای نبی په حشرگاه کی　　په منگل کی می ونیسه

سید شهاب الدین: سید شهاب الدین بن‌سید سعدالدین از پیشوایان روحانی ومشاهیر صوفیه عصرامیر دوست محمدخان بود. سید شهاب ـ الدین در قلعچه مرکزلغمان سکونت‌داشت.بزبان پښتو شعرتصوفی‌سرود وی در دوره دوم اعلیحضرت امیر شیر علی خان (۱۲۸۵ـ۱۲۹۶ ه ش) از جها ن رفت، مرقد ش د ر قلعچه زیارتگا ه خا ص وعام است از اشعار اوست:

سید شهاب الدین یمه　　پا ك ا و یك د ین یمه
په زړه غمگین یمه　　بیره‌می‌کیږی له‌شیطان‌لعینه
غمخوار می شی امینه

سید شیرمحمد: سید شیر محمد بن سید شکرالد ین بن سید لعل ـ شاه در بازار احمد خان بنو زند گی میکرد. عالم علوم دینی وشاعر متصرف بود، وی معاصر حا فظ مرغزی (۱۱۷۶ق) شمرده شده ، از اشعار اوست:

دتوبې زیړمه دی وکړه شیر محمده
یوه ورځ به دی روان کا په سفر

سید عالم جان : سیدعالم جان ولد میر عبدالا سلام در حدود ۱۳۰۰ ه ق در شهر جلال آباد میزیست. سید عالم جان زبانهای پښتو، پارسی عربی وارد ورامی فهمید. وشعر پښتو وپارسی میسرود. اشعار وی درج صحایف اخبار اتحاد مشرقی شده، از اشعار اوست:

چی ښه جلوه که په نظر کی شین چمن دبهار
په غرورغوده خپـره شوی شنه امـن د بهار

سید عباس : از شاعران عوامی ادب پښتو. به آهنـگهای ملی پښتو شعر گفت اشعار وی مضامین مذهبی اخلاق و عشقی را در بر میگیرد

سید عبدالجبار شاه: درستهانه توابع پښتونستان سکونت میکرد. سید در جهاد آزادی نیمه قاره هند حصه داشت، بـه سال (۱۹۱۱ع) پادشاه سوات مقرر گردید. سید بزبان پښتو مینوشت. استاد اجل پوهاند عبدالحی حبیبی گوید: که سید تاریخ خاندانی خود را بـه پښتوتحریر کرده بود. مسوداتش را استادملاحظه فرموده اند. عبدالجبارشاه به سال ۱۹۵۶ع از جهان رفت.

سید عبدالحمید: از شعرای عـوامـی قندهـار. سید عبدالحمید در دامان قندهار سکونت میکرد، به آهنـگهای ملی پښتووبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، وی در حدود ۱۳۵۲ ش از جهان رفت، از اشعار اوست:

حسن داره حکم داره نازنین یی دعالم
تر مشرقه ترمغربه لاندی دی ستا ترقدم

سید عبدالغفار : سید عبدالغفار فرزند سیدعظیم به سال ۱۲۶۰ ه ش در شال کنړ تولد و به سال ۱۳۲۵ ش در همانجا رحلت کرد. سیدعبدالغفار به طرز کلاسیك واوزان ملی پښتو شعر سرود، تذکره نگاران پښتو اشعار ویرا ثبت میدارند، ازوست:

نوردی صبروی زما دده په سختو   زه خاکی عبدالغفار بی تابعداریم

سید عبدالغنی : سید عبدالغنی بن سید شمس الدین بن سیدمحمد اسلم بن سید محمد نعیم در کامه ننګرهار زاد. بعد رهسپار پشاور گردید ودر آن دیار مقیم گشت. ازاخلاق وعلوم دینی بهره داشت. کتابی را بنام «تذکره» در مسایل اخلاقی، دینی وشرعی به سال ۱۳۲۸ ه ق تألیف کرد، ازوست:

یم په اصل دکامی دننګرهار   تقدیر راوړم پیښور ته په یووار
زه‌سیدعبدالغنی ډیر ګناهکاریم   ربه‌ستاله فیضه‌ډیر ډیرامیدواریم

سیدعمر : سیدعمر بن محمد عمر به سال ۱۲۴۴ ه ق درسیوری ده بالا شینوار بدنیا آمد. وبه سال ۱۳۰۴ ه ش از جهان رفت. وی شاعر هجوگو بود. هجویات وی درسینه‌های عوام محفوظ است، ازاشعاروست

ستاله ډکه کوره وزی تزی مسافر ځی
وچ سوکړك‌دی‌ورنه‌کرښیږی‌که په نهر ځی

سید غلام احمد : سید غلام احمد بن سید فقیر، بن سید نظیف، از شعرای حدود قرن دوازده. تولد وی در حدود ۱۱۱۶ ه ش اتفاق افتاد سید غلام به طرز کلاسیك و آهنگهای ملی پښتو شعر سرود. دیوان

مردفی از خود به یادگار گذاشت ، شعر سید غلام زیبا واز زیبائی لفظی ومعنوی بهره دارد، سید غلام در نواحی ننگرهار میزیست ازوست :

خزان مه شه دوصال گلشن دچا
مه غر ندشه د امید سمن د چا

سید کرم شاه : در نواحی سپین بولدك قندهار سکونت داشتی شاعرعوامي پښتو بودی ، به آهنگهای ملي پښتووبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرودی ، اشعار ویرا مدون گلزار محبوبان ضبط کردی ازوست :

داغ می پر دل دی جدا له جانانه وسوم هجرانه

سید کریم : شاعر از قوم سالارزی. در باجور میزیست. شعر عشقی وعارفانه میسرود. اشعاروی به شکل متفرق طبع شده. از اشعار اوست :

راغی بیلتون په دا مضمون زما له یاره سره
چی دگذران بندونه وران علی الکمال وینمه

سید کمال: از شعرای مشهور ننگرهار. سید کمال در حدود ۱۲۵۰ق در ناحیه شگه ننگرهار میزیست ودر ادب عوامی پښتو از شعرای محبوب به شمار می آید . وی به آهنگهای ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر دل انگیز سرود، وقصه جذاب عاشقانه وی با دختر روستایی «ببوجانه» هنوز هم زبان زد عوام است. سید کمال دیوان شعر از خود به یادگار گذاشت . و منتخب غزلیاتش را بهار

نوروزی وبهار گلشن ضبط کړده، ازوست:

لکه طوطی به ګرځیدم په هر چمن باندی
ځان می مور نه که د ګلونو په دیدن باندی

سید گل: از شاعران قصه سرا. سید گل بن بیګ محمد بن دوست محمد به سال ۱۲۶۰ق در شمتی مرکز لغمان بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۲۶ق از جهان رفت. سید گل به اوزان ملی پښتو شعر سرود وقصص دینی وخیالی نظم نمود، قصص ویرا اهل ذوق ضبط کرده اند، ازوست:

دسرو تیك دی په اوربل	بل به پوزه دی چار گل
په رښتیا وایی سید گل	ترې قربان به کړم خپل ځان

سید گل (بابا): بابا سید گل در حدود ۱۲۰۰ ه ق در قصبه پکلی از مضافات پښتونستان میزیست. شاعر عوامی بود به اوزان ملی پښتو شعر سرود مولف جلد دوم پښتانه شعراء احوال واشعار ویرا ضبط کرده، ازوست:

په ګیدړ پور کی جمعدار چی تازه تل اوسی
لکه امیر دوست محمد خان چی په کابل اوسی

سید لالاجی: سید لالاجی که در شعر سید تخلص میکرد. فرزند سید پاچا به سال ۱۲۵۳ ش بدنیا آمد. وبه سال ۱۳۲۰ ه ش رحلت کرد سید زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو وازبکی رامی فهمید. علوم متداوله را از علمای منطقه فرا گرفت. سفر های به مناطق بخارا و هندوستان کرد. ودر آنجا به کسب علوم پرداخت. سید لالاجی دیوان

مردف شعر از خود باقی گذاشت. تذکره نویسان احوال ویرا ضبط کرده اند. سید در خواجه مشهد کندز مسکن گزین بود. ازوست:

ستا په عشق کی سید بندی نه خلاصیزی
یا نصیب چی ژوندی لار شی چار دروته

سید مجدد ننگرهاری: از علمای دینی وناظمان مذهبی. به سال ۱۲۸۷ق در رودات ننگرهار بدنیا آمد. در منطق، فقه، صرف نحو ریاضی واخلاق مطالعه‌داشت. سید مجدد اشعار مذهبی سرود ومسایل دینی را به پښتو منظوم ترجمه، داشت شرح ابیات ملاجامی و «رساله کحل» از تألیفات اوست. چکامه های متفرق دیگر وی نیز در دست است سید به سال ۱۳۴۷ق از جهان رفت. ازوست:

اشعار می کره‌تیار په ډیر تلوار شی به اظهار
گفتار می په مقتدار تله قرار شی په خروار

سید محسن: از ادبای مشهور قندهار در دوره معاصر. سید محسن بن سید عبدالرحیم بن سید عبدالحمید بن سیدال در قندهار سکونت میکرد. در عصر امیرحبیب‌الله ودوره اعلیحضرت غازی امان الله در مدارس دینی مملکت ملازمت رسمی داشت. بزبان پښتو شعر گفت اشعارش در سراج الاخبار و طلوع افغان به شکل متفرق طبع شده. از آثار منظوم وی مزار رات قندهار وقواعد نظام به ما معلوم است. سید محسن کتابی را بنام «گلدسته معانی» در تاریخ وگرامر پښتو تالیف داشته است. سید محسن به سال ۱۳۴۱ ﻫ ق در قندهار چشم از جهان پوشید

و در همانجا مدفون گشت. ازوست:

چی د کل سید صوفی دی
هغه شخص سید طوطی دی

سید محمد آخوند: از شاعران عوامی پښتو در اکواړه ختک زندگی میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر گفت. اشعار وی شکل شفاهی دارد. سید محمد ختک به سال ۱۹۱۰ ع از جهان رفت.

سیدمحمد (منشی): الحاج سید محمد منشی از لغت نویسان پښتو در اوایل همین قرن در توابع پښتونستان میزیست با زبانهای پښتو، پارسی عربی، اردو وانگلیسی آشنائی کامل داشت. فرهنگ لغات انگلیسی پښتو را نوشت این قاموس وی به سال ۱۹۰۵ ع نشر شد.

سید محمد (مولوی): مولوی سید محمد به سال ۱۲۵٦ ه ش در شش قلعه وردگ بدنیا آمد درعلوم دینی وفقهی تبحر داشت به بعضی کتب مذهبی وفقه حنفی حواشی پښتو دارد. وی به سال ۱۳۲٤ ه ش از جهان رفت وی نگارندهٔ از عشیرِ میرخیل وردگ بود.

سید محمود: از شاعران عوامی اوایل همین قرن. به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر گفت. غزلیات ویرا گلزار محبوبان ضبط نموده. سیدمحمود شاعر از نواحی قندهار می نمایدازوست:

ای ماه تابانه مړمه بی تا
مړمه بی تا مړمه بی تا
ای ماه تابانه مړمه بی تا

سید محمدعمر: شاعر ونثر نگار اوایل همین قرن. سید محمد ـ عمر درنواحی کوټ پشاور سکونت داشت. مجموعه ای را بنام «اشعار گلشن افغانی» تهیه داشت. درین مجموعه اشعار واحوال مختصر شعرای متفرق جمع آوری گردیده است.

سید ملال: شاعر از قوم سالارزی. درنواحی پښتونستان سکونت داشتی علوم متداوله را آموخته بودی به آهنگهای ملی پښتو شعر جذاب عشقی وتصوفی سرودی. درین اواخر از جهان رفتی اشعار سیدملال را عوام درسینه های شان محفوظ داشتی.

سید مهربان: ازشاعران معروف کنر. درحدود ۱۳۲۰هق تولد وبه سال ۱۳٦٤ هق ازجهان رفت. سید مقهربان ازعلوم متدوله وقت بهره داشت. به اوزان ملی پښتو شعر جذاب سرود. چکامه های ناب ویراتذکر نگاران ضبط کرده، اشعار دل انگیز سیدمهربان درمنطقه شهرت دارد. ازوست:

سپینه ده جلی سپین یی په غاړه هیکلونه دی
سپین یی اننگی سپینه یی خوله سپین یی غابنونه دی

سیدمیر: درشمنگل مرکز لغمان مسکون بود واز شعرای عوامی همان منطقه محسوب میشود سیدمیر به اوزان ملی پښتو شعر سرود وقصص مذهبی نظم کرد ازشعرای خلف مفتی عبدالحنان ازشاعری وی یاد میکند.

سیدمیر: ازشعرای حدود ۱۳۰۰ق سید میر درنواحی پښتونستان میزیست به پیروی مقامهای موسیقی هندی غزلیاتی دارد. غزلیات ویرا دربهار گلشن وبهار نوروزی منتخب کرده اند.

سید میرامین: درناحیه باز خیله مناطق پښتونستان سکونت میکرد. شاعر وناظم دینی بود، ابیات عربی ملاجامی رابه‌نظم پښتو ترجمه وشرح داشت. زندگی وی اوایل همین قرن تخمین میگردد. ازوست:

زخمونه د نیزو لره صحت شته زماجانه

مولی‌چی‌وکه فضل پرهرروغ که‌بی‌نقصانه

سید میران: از شاعران مرثیه نگار در حوا عیسوی در توابع پښتونستان میزیست. سید میران مراثی امامین‌رابه اوزان ملی پښتو نظم کرد. ودر شعر حضرت علی رامدح نمود اشعاروی شکل شفاهی دارد. ازوست:

نوی واده دی مبارك شه بی‌بابانه

یتیمه قاسم جانه

سید نظیف: از مؤلفین وعلمای قرن دوازده. سید نظیف درتوابع پښتونستان میزیست، مخزن الاسلام‌اخون درویزه ننگرهاری راشرح کرد وشعر مذهبی ودینی سرود ازاشعار اوست:

سید نظیفه‌پوچ ویل آوازد ډول وی

له معنیی نه ډك ویل دشیر بو یه

سید ولی الله: از شعرای معاصر پښتو . سید ولـی الله در نـواحـی پښتونستان سکونت داشت،شاعر پښتو بود. اشعار متفرق وی نشرات پشاور طبع شده وی درسا لهای بعد از ۱۹۶۰ع چشم ازجهان پوشید ازوست:

تمامی عالم ولاړ دی ستا په درکی
منتظر دی ددیدن دي خاص عام ستا

سیده ا دینه : اززنان دانشمند وسخنور اوایل همین قـرن.سیده ادینه درنـواحـی پشاور سکونت داشت اشعار ونبشته‌های وی درنشرات پشاور طبع شده است .

سیده سما : ازسخنوران ونثر نگاران پښتو دراوایل همین قرن. در مناطق پشاور میزیست، بزبان پښتو نـظم ونثر مینوشت. اشعار اجتماعی ونبشته های ملی وی درمجلات آزاد پښتون وپښتون طبع شده. سیدسمار درحدود سالهای (۱۳۵۰ـ ۱۳۵۵ق) ازجهان رفت.

سیدی: سید محمدمشهور به سیدی ازقوم علی خیل درنواحی ځاځی پکتیا سکونت میکرد،سید ی شاعر عوامی بود، به اهنگها ی ملی پښتو شعر میسرود، وی به سال ۱۳۳۸ ش رحلت کرد. ازوست:

زړ ی مستی خمار ی نن بیا
گوتې می تنها کی شوې خپرې لگوم

سیف الرحمن صاحبزاده: صاحبـزاده سیف الـرحمن مومند ، از شعرا ؤدانشمندان همین قرن دربازید خیل مومندسکونت میکرد. درحدود ۱۹۶۹ع به کبرسن رحلت کرد ، بزبان پښتو شعر میگفت ونثر مینوشت .

نبشته ها وچکامه های متفرق دردست است.

سیف الـدین (اخوند) : شاعرعوامی پښتو. اخوند سیف الـدیـن ختك درقصبه«ایسرو» ازمضافات اکوړه ختك سکونت میکـرد. به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی شکل شفاهی دارد. اخوند سیف الدین درسالهای بعداز ۱۹۶۰ع رحلت نمود.

سیف الله : ازغزلسرایان حدودقرن سیزده، سیف الله شاعر ازمناطق قندهار است غزلیات خطی سیف الله دیده شده ازاشعار اوست:

ابلهـان به ولی خود خما ره گرځـی
سیف الله چـی لاس په سر ځینی بیزارسو

ش

شاپانو: اززنان سخنور افغا نستان است، که در نواحی بکوا فراه سکونت داشت، داستان شا پا نوبا پسر عمش علی بیگ به شکل شفاهی درمناطق پښتونخوا مشهورست. شاپانو دریـن داستان سرود های دارد ازسرود های اوست :

ښه دی چی راغلی مسافره له دکنه
ماپر څپلی پټوی وهلی درپسی تلمه

شاتړینه: دخت یکی ازمتنفذین وبارسوخان قوم ترین، درحدود ۹۵۰ق زیسته وداستان وی با خشکیار شهرت دارد. درین داستان سرود های شاتړینه موجود بوده ازسرود های اوست :

خشکیاره ته چی زما یز کی ریزدی — که لښکر دکرم راغی
خشکیاره ته به تړپلی ما به پریزدی — ارمان دی ارمان دی

شاکر،عبدالغنی: عبدالغنی متخلص به شاکر،نثر نگار وشاعر ازقوم درانی بود.درشهر کویته زندگی داشت اشعار و داستان های کوتاه وی درنشرات ان دیار طبع شده وی درین اواخر رحلت کرد.

شاکر الله: ازشعرا ونگارندگان معاصر پښتو. مولوی شاکرالله درنوشهر پشاور میزیست، عالم علوم دینی شاعر ونثرنگارا زبان پښتو بود. مولوی باحزب خدائی خدمتگار همراهی داشت، مقالات سیاسی واشعار ملی ووطنی وی درمجلات پښتون وآزاد پښتون طبع شده، وی به سال ۱۳۵۱ش چشم ازجهان پوشید.

شاملك: ازشعرای عوامی پښتو. مستشرق معروف دارمستتر فرانسوی ازوی یادی دارد، شاملك درحدود ۱۲۵۰ ه.ق درنواحی پشاور زیسته است.

شاه افضل: درچوکی دربوپشاورزندگی میکرد، خطاط وشاعر پښتوبود، زندگی وی تاحدود ۱۳۵۰ق یقینی است، کتب زیاد منظوم ومنثور پښتو اکتابت نموده، خودش نیزغزل میسرود، غزلیات متفرق عشقی، مذهبی واخلاقی وی درکتب ومجموعه های اشعار طبع شده ازوست:

زه افضل چی ښکلومه دیار شونډی
رومبی خوله کی راپر یوزی پیزوان څه کړم

شاه بزرگ: شاعرعوامی پښتو. درشعرمجاهد ملی غازی محمد جان خان وردگ رامدح کرده است، شاه بزرگ به اوزان ملی پښتوحماسیاتی دارد، وی دراواخر قرن سیزده درتوابع وردگ میزیست ازوست:

شاعر شاه بزرگ دربنتیا شعرونه وایی
دیرپری خوشحالیزی بوالعجب بیتونه وایی

شاه پسند: شاه پسند محمد زی به سال ۱۸۲۸ع درکندی میتا خیل توابع پښتونستان بدنیا امد. وبه سال ۱۹۰۸ع درهمانجا ازجهان رفت.

شاه پسند ازغزلسرایان متوسط پښتو محسوب میشود، مؤلف «تیرهیر شاعران» احوال واشعار ویرا ضبط میکند ازوست:

داشنا زړگی بـه نـرم لـکه موم کړي
شاه پسنده ته چـی داسوی مسری کړي

شاه پسند (ملا): ملا شاه پسند اخوند ازعلمای صوفیا وشاعران مذهبی پښتو به سال ۱۲۷۰هق درقصبه کاریز «خوردیزی» نیش بـدنیا آمـد، وبـه سال ۱۳۲۹هـق ازجهان رفت، ملا شاه پسند کتابی رابنام «زاد الراحلین» درپند وعظ ونصایح نظم کرد. ازوست:

پنـد ونـه ورتـه وایی شاه پسنـد
ولی بند دی داشنا ورځخه پاته

شاه جهان (ملا): شاعرمرثیه نگارونوحه‌سرا. درحدود قرن هیجدهٔ عیسوی درمضافات پښتـونستان میـزیست. وقایـع کـربـلا را بـه اوزان ملی پښتو نظم کرد. اشعارش راصوفیا ی منطقه حفظ کـرده انـد.

شاه حسین هوتك: از تاجداران ادب پرور وشاهان‌سخنورافغانستان. شاه حسین بن فخر ملت حضرت میرویس ازعشیرهٔ ښالم خیل قوم هوتك به سال ۱۱۱٤ق در سیوری قلات بدنیا امد، علوم متداولـه وفنون ادب و بلاغت راازملا یار محمد هوتك اموخت، تربیه ملی وحربی وسیاسی رااز پـد رناموش حـاجـی میرویس خـان مغفـور وبـرادر تـاجدارش شهنشاه محمود هوتك فرا گرفت ، شاه حسین بعد از عـزم شاه محمود جانب کرمان (۱۱۳۵ق) در قندهار جـانشین وی شد. شاه حسین مـدت

پانزده سال از شین د ند تا غزنی ودره گومل و شال ودیره جات حکم راند وحکومت مستقلی داشت. این حکومت وی باحمله نادر افشار خاتمه پذیرفت. بعد ازسقوط قندهار، نادر، پادشاه (شاه‌حسین هوتک) وخاندان نجیب و یرا به مازندران نفی کرد و به سال ۱۱۵۲ هق شاه حسین توسط ماموربن نادر مسموم گردیده وی علاوه ازینکه درسیاست، اداره تدبیر شجاعت فتوحات ودلاوری ازشاهان محبوب وموفق افغانستان شمرده میشود، دانش پروری شاه حسین نیز درتاریخ وطن مابه خطوط طلایی ثبت است، شاه حسین در قصر نارنج مجلس ادبی ای داشت که هفتهٔ یکبار دایر میگردید، شاه‌خودش درآن اشتراك میورزید دراثر تشویق وی کتب زیاد تاریخی، ادبی وعلمی دریندوره بزبان‌پښتو تالیف گردید، سند بس ارزشمند ومهم تاریخی ما پټه خزانه را مورخ وطنپرست ودانشمند محمد هوتك به تشویق این شاه فاضل ودانشمند نگاشت. شاه حسین خود نیز شاعر زبان ملی بود اشعار ویرا مؤلف پټه خزانه واستاددانشمندپوهاندحبیبی درجلداول‌پښتانه‌شعراء ثبت‌فرموده‌اندازوست:

بیلتا نه دې د غمو په چپا وچو کړم
په تیاروکی دهجران یی له تادروکړم

شاه عالم: شاه عالم گنډاپور درحدود ۱۳۰۰ق درنواحی پشاور میزیست به اوزان ملی پښتو وبه پیروی‌مقامهای موسیقی هندی شعر سرود اشعار ویرا جامع گلشن نوروزی ضبط کرده ازوست:

په‌خوله مهردسکونت کره شاه عالمه
پاته نه شه څوك د شعر قدردان

شاه غریب: ازغزلسرایان قدیم پښتو. غزلیات ویرا میاحسیب گل کاکاخیل (متوفی ۱۳۰۵ق) دربیاضش انتخاب کرده، مؤلف ورکه خزانه نیز درجلد دوم این کتاب ازوی یادی دارد ازوست

وی به موجودات کی حشر نشر شاه غریبه
وابه خلی طلب که دی ځومره پرحاله وی

شاه فاضل: ازشاعران قصه سرا «قصه‌شهزاده شام‌وگنبت» ازآثاراوست شاه فاضل در حوالی قرن سیزده وزندگی کرده ازاشعار اوست:

شاه فاضله د هغو چی زره صفاوی
په تحقیق چی دی جداله ناروا وی

شاه گل: شاعر حدود قرن سیزدهم هجری. در نواحی پشاور میزیست، شعر عارفانه وعشقی میسرود، چکامه های ویرادر «دپښتو نخوا د شعرهاروبهار» گلشن نوروزی وجشن نوروزی ضبط کرده‌اندازوست:

نفس کره غرقاب په سربالا — نفس وشیطان زموزهمراه

شاه محمد: شاعراز عشیره ناتوزی قوم کاکړ، در حوالی ۱۳۰۰ه ق در بوری کاکړستان میزیست، سخنور مذهبی پښتو بود. خوابنامه وفالنامه پښتو ازآثاراوست. منظومات مذهبی خطی دیگر وی نیزدیده شده ازوست

بزرگی اولویی تاله — خدای بی درکی زمالاله

شاه محمد: از نگارندگان پښتوست، مرحوم الله بخش یوسفی در یوسفزی افغان مینویسدکه‌شاه‌محمدکمالزی کلیله‌ودمنه را به‌پښتو ترجمه‌داشت.

شاه نظرخان: درموضع «یارحسین» توابع پښتونستان‌میزیست، مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی دریوسفزی افغان ازشاه نظر خان به صفت شاعر دور گذشته زبان پښتو یاد میکند.

شاه ولی: ازشاعران عوامی پښتو، درناحیه بابړ از مضافات پښتونستان سکونت داشت، شاه‌ولی ازپیروان حافظ عظیم گناهپوری(متوفی ۱۳۲۱ ه ق) معرفی شده است.

شاه ولی خان: درمحلهٔ دولت زی چپلیار ننگرهارسکونت داشت. شاه ولی شاعر عوامی پښتو بود. به اوزان ملی پښتو شعر میگفت. اشعار ویرااهل ذوق عوام حفظ کرده اند. شاه ولی درحدود ۱۳۵۰ ه ش بدرود حیات گفت ازوست:

لز نظر دې په شاه ولی خان کوه
رهنما سپین بشر که دلداره زما

شاه ولی علی خیل: شاه ولی بن بوستان بن گلستان ازعلمای دینی وسخنوران پښتو درحدود قرن سیزده، درتوابع غزنی سکونت داشت مجموعه اشعاروی دردست است.

شجاع الملك: هفتمین فرزند اعلیحضرت تیموشاه بن‌اعلیحضرت احمد شاه دردران بود. شاه شجاع به سال ۱۱۹۸ق بدنیا آمد و به سال ۱۲۵۸ ه ق توسط مجاهدین‌ملی به قتل رسید. درجوار مرقد تیمورشاه ـ درانی درکابل مدفون گشت.

شاه شجاع درعصر زمان شاه درانی حکمران پشاور بود، دوبار به سلطنت افغانستان رسید، صرف نظر از چهره سیاسی وی ذوق ادبی داشت شاعر زبانهای پښتو و پارسی بود. دیوان اشعار پارسی وی طبع گردیده غزلیات متفرق پښتو وی نیز در دست است، نمونه غزلیات وی را عبدالقیوم- عسکر از ادبای چاردره کندز ضبط کرده، علاوتاً شجاع اثری را بنام روز- نامچه تألیف داشته است .

شرر، علی خان : علی خان متخلص به شرر فرزند جعفر علی از رجال ادبی عصر امیر دوست محمد خان (وفات ۱۲۷۸ هـ ق) شرر بزبانهای پښتو و پارسی شعر سرودی، دیوان شعراز وی باقیست. که چکامه های پښتو نیز دارد. شرر درقندهار ازجهان رفت. ازوست .

ولی غمگین یې زما یاره غمگساره
غم مه خوره سره گوره زما یاره

شرر، محمد اسلم : از طنز نگاران معروف وسیاسیون همین قرن. ارباب محمد اسلم که در شعر شرر تخلص میکرد، فرزندارباب محمد- یوسف خان به سال ۱۹۰۵ع درا نبار ډیری پشاور بدنیا آمد. وبه سال ۱۹۵۶ع از جهان رفت، شرر زبانهای پښتو، پارسی واردو را می فهمید وباین سه زبان مینوشت. وی از ارکان سرگرم حزب خدایی خدمتگار واز رفقای فخر افغان خان عبدالغفار بود، نبشته ها واشعار شرر به شکل متفرق در نشرات پښتونستان طبع شده، ازوست :

ما نـه رونه وومنلی — گوندی یارمی تانه دارشی
څه خبروم له نصیبه — چې به ما وته بسامار شي

شرف (میا): عروض دان وشاعر عصر احمدشاهی (۱۱۶۰-۱۱۸۶ ه ق).
مولد میاشرف گردی کخ ننگرهارست، مدتی را در بلا د هندوستان سپری کرده، شرف شاعر شیرین سخن پښتوست. وباین زبان صلاحیت نوشتن نظم ونثر داشت. شرف رسا له عروض نوشت و قصیده برده را منظوم ترجمه کرد ودیوان شعر ازخود باقی گذاشت. از اشعار اوست:

بیلتون نصیب زمادی قدرت د کرد گاردی
بندي په‌بند د هند یم مؤلد می ننگرهاردی

شرف هشنغری: از ادبای معاصر. شرف در هشنغر ازمضا فا ت پشاور سکونت داشت. شاعر پښتو بود، غزلیات اجتماعی ملی، ووطنی سرود. اشعار متفرق وی در نشرات پشاور طبع شده، وی در سالهای بعداز ۱۳۱۰ ه ق ازجهان رفت ازوست:

عجب حال می ددې سرپه سترگو ولید
چی هندوته مسلمان کړی لاس په سراوس

شرف الدین: از شاعران امی وبیسوادی بو ددرا کاخیل غرځګړی مقبل پکتیامیزیست، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، شرف الدین به‌سال ۱۳۲۵ س به عمر ۶۰ سالگی ازجهان رفت ازوست:

ځان به‌برده‌بار کړې پولیتیکل صاحبه
موز سره چلیزی دپښتون په ژبه

شریف: ازشا عران توانای ادب پښتو، د رلال پوره‌ازمناطق ننگرهار سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو شعرعشقی، حماسی ومذهبی سرود.

اشعاروی هنوزهم درتمام نواحی شرق افغانستان‌شهرت دارد. شریف به سال ۱۳۰۷ش بدرود حیات گفت، ازوست:

پەلال پوره کی‌شریف‌ته مقرره

نوکري د استاد مینی مقرر ده

ششتي گل : شاعر عوامی پښتو. درقصبه چمکنی از توابع پښتونستان سکونت داشت، ششتی گل به او زان ملی پښتو شعر سرود. اشعارویرا ضبط نموده اند، در مدح آخون پنجو (متوفی ۱۰٤۰ق) گوید:

آخون پنجو سخی سرکاروینم

په ده گلزار وینم تول پیښور

شفیع : از فقها و دانشمندان حدود قرن سیزدهم هجری. بزبان پښتو شعر میگفت. وبزبان پارسی نثر می نگاشت. زبانهای پښتو پارسی وعربی را آشنایی داشت. ابیات‌مستخلص الحقایق را به قطعات ورباعیات پښتو شرح داشته است، از رباعیات اوست.

عبادت که په اخلاص کری دباری

پــه عقبــي کــی تاتــه شوی تیــاری

چی‌حاجیان په عرفان راشی زاری‌کا

قبلـوی الله ددوی خـواری زاری

شکر: در موضع «ترکی» از مضافات پښتونستان سکونت میکرد شاعر زبان پښتو بود، مرحوم الله بخش یوسفی در یوسفزی افغان بحیث شاعر دور گذشته پښتو از وی یاد میکند .

شمس‌الدین: از غزلسرایان قدیم پښتو. غزلیات اخلاقی و مذهبی وی در دست بوده مؤلف ورکه خزانه در جلد دوم این کتاب احوال وغزلیات شمس الدین را ضبط میکند، ازوست:

ځان تسلیم کړه شمس الدینه غنی رب ته
د تدفین جامه دی جوړه کړه خیاط

شمس‌الدین: از علمای دینی و نثر نگاران مذهبی پښتو. در حدود قرن سیزده‌هم رسالات وکتبی را در مسائل شرعی، تصوف و طریقت و حکمت به نثر پښتو تألیف داشت. شمس الدین در مضافات قندهار سکونت میکرد. از آثاروی، خلاصة المریدین، تحفة العابدین سراج الموتی ومرحوم الموتی معلوم بوده است.

شمس‌الدین دلازاك: از علماء و فقها و ناظمان مذهبی. در حدود قرن یازدهم هجری زیسته است. شمس الدین دلازاك در علوم فقهی- و میراث حیطه و صلاحیت داشت. بزبانهای پښتو وعربی مینوشت. کتابی را بنام شمس الباصرین به مثنوی پښتو به سال ۱۰۹٦ ه ق نظم کرد، ازوست:

اوس یاری غواړم له خدایه	چی دی خیر الناصرین دی
که می دا کتاب تمام که	نوم یی شمس الباصرین دی

شمس الدین (طالب): ازمعاصران ملامیریحیی(حدود ۱۳۰۰ ه) در کوچهٔ حوا قندهار مسکن داشت. شمس الدین طالب العلم علوم دینی وشاعر بدیهه گو بود. مقابله های شعری وی با ملا میریحیی هنوز زبان

زد مردم قندهار است. ازوست:

ښه ابتدا وه په بسم الله وه ـ وایمه حمد وثنا
که سی ربښتیا جواب زماچی غوښتی ؤمیر یحیی

شمس‌الدین قلعتکی: شمس الدین بن محمد اکرم بن محمد شفیع به سال ۱۲۶۶ ش در قلعتک کنر تولد شد. علوم رواجی را در منطقه آموخت واز علوم عصری نیز بهره داشت. شمس الدین زبانهای پښتو پارسی، اردو وعربی را میدانست. وی درعصر امیر حبیب‌الله درداخل ملازمت گردید تا سال ۱۳۲۸ ش به وقفه ها در دوایر مختلف مملکتی کار کرد. شمس الدین مدتی مدیر اخبار اتحاد مشرقی بود. نگارشات پښتو وی درین اخبار شایع شدهٔ قلعتکی به سال ۱۳۳۰ ش چشم از جهان پوشید.

شمس الدین کاکر: از پیروان مکتب ادبی پیر محمد کاکر. شمس‌الدین درقلیچ آباد قندهارمسکون بود. سفرهای به دیارپښتونستان موجوده، وهندوستان کرد. شمس الدین در ریاضی حکمت، منطق فلسفه وفنون بلاغت دست داشت. بازبانهای پښتو، پارسی، عربی آشنا بود. ودرین سه زبان سخنوری میکرد. تولد شمس الدین را مؤرخین ادب پښتو قبل از ۱۱۸۰ هق تخمین کرده اند. وی تا سال ۱۲۳۸ق در قید حیات بود، شمس الدین دیوان مردف شعر از خود یادگار گذاشت در شعر اکثر شعرای سلف پښتو را پیروی کرده، ازوست:

وخت دسحردی مرغان چغیـــزی   جرس آواز کازره می ویلیزی

شمس الدین (ملا): ملا شمس الدین بن ملا لعل محمد آخونزاده وریاخیل، در بیگ توت پغمان میزیست. شاعر، وخطاط وطالب العلم علوم دینی بود. زند گی‌وی حدود قرن سیزده تخمین میشود، اشعار پښتو وی دیده شده، ازوست:

کوم وای وای دبیلتانه له لاسه
په زړه زخمی یم له شیطان خناسه

شمس علی: از شاعران عوامی پښتو. در نواحی کنړ ننگرهار سکونت داشت. به آهنگهای ملی پښتو شعر ناب سرود. اشعار ویرا اهل ذوق منطقه حفظ کرده اند، شمس علی در حدود ۱۳۳۰ ش از جهان رفت، ازوست:

چرگک بانگک دی پاخیږه لالیه خوب به بیا و کی مینه
چرگک بانگک دی

شمسو: شمسو بنت گرندی تره کی. در کمکی ناوه مقر سکونت داشت. از شاعرات پښتو بود، فی البدیهه‌شعر میگفت.در شعرش فکاهیات و هجویات دیده میشود. باا کثرشعرای همعصرش مقابله کرده، درنهایت جوانی به عمر ۳۰ سالگی بازند گی وداع کرد.

شمشال خان: از ارکان قصهٔ آدم خان ودرخانی . زند گی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میگردد. مسعود بن عبدالله قطعات منظوم شمشال خان را درین قصه ضبط کرده ازوست:

چې گلشن يې دا بــــرودی تاصاحب وهلی په څه تيرو دی
چې د گلو په باغ گډشي نورمي څه زده چې کوم گل دننداروی

شمشیر: از شاعران قدیم پښتو. زندگی وی حدود ۱۱۸۰ ه ق تخمین شده. شاعر غزلسرا بود، غزلیات واحوال ویرا مؤلف ورکه خزانه در جلد دوم این کتاب ضبط کرده ازوست:

دشمشیر درنځ درمان مه کړه طبیبه
په ژړا ژړايي زړه له ستړ گوتوی شه

شمشی خان: از چهره های داستان آدم خان ودرخانی. صدرخان ختك درین داستان حدود (۱۱۱۸ ه ق) قطعات منظوم شمشی خان را ضبط میدارد، چون زندگی آدم عصر اکبری (۱۵۵۶ - ۱۶۰۵ ع) تخمین شده، زندگی وی نیز درین وقت تخمین میشود، ازوست:

درخانی دتولی میړې چیری نه وي وارخطا کړې
پلوتینگ نیسه په مخ کی او که نه ځان به رسوا کړې

شمو جان: از زنان هنرمند وشاعرۀ حدود ۱۳۰۰ق. شمو جان در نواحی پشاور سکونت میکرد، زن شاعره وهنرمندی بود. غزلیات ویرا بهار گلشن ضبط کرده، مؤلف ادبی ستوری در جلد دوم این کتاب ازوی یاد میکند، ازوست:

نن مي په تور اوربل گلونه دريحان ايښی دي
د ير مي جلبل په اور دحسن پتنگان ايښی دي

شوده میر: در مناطق منگل پکتیا سکونت داشت، شاعر امی وبیسوادی بود. به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود . اشعاروی شکل شفاهی دارد، شوده میر درسالهای بعداز ۱۳۲۰ ه ش رحلت کرداز وست :

منگلو بندي کړې تمبی زړه مو په بدېږي   دادانگریز کاپرو وه سپی به په مړېږي

شوماما (پوپلزی): از فکاهی سرایان ادب عوامی پښتو . دردامان قندهار زندگی میکرد، شاعر از قوم پوپلزی بود . به اوزان ملی پښتو شعر فکاهی وانتقادی سرود. وی به سال ۱۳۰۸ ه ش بدرود حیات گفت از وست :

چور دې کی د امان میرزا آدمه
شریك دې وه شیطان میرزا آدمه

شهزاده: شاعر عوامی پښتو. در اکن آباد الینگار لغمان میزیست تولد وی در حدود ۱۲۷۸ ه ق ووفاتش به سال ۱۳٤٦ ه ق اتفاق افتاده است. شهزاده به اوزان ملی پښتو شعر سرود ، وقصص دینی نظم کرد از وست:

که می لوټی تیزې شی په تندي ماتی
ته په کل واړو اعلی یسی پري ذاتی

شهسوار: در نواحی کوهات پښتونستان سکونت میکرد. شاعر مرثیه نگار بود. به اوزان ملی پښتو مراثی امامین را سرود . وواقعات کربلا را درین قوالب نظم کرد. زندگی وی حدود ۱۳۰۰ ق تخمین میشود، ازوست:

راغی د جفا په وینو ولـلی ذوالجناح
ټول زخمی زخمی په گرد لنبلی ذوالجناح

شهسوار (میرزا): میرزا شهسوار ولد شاه پورخان ساپی به سال ۱۳۵۳ ش درادو خیل عمرزی مرکز لغمان بدنیا آمد . سواد وکتابت رااز میرزا ایان محلی فرا گرفت، دردوایر مملکتی شامل ماموریت گردید . دردوایر مختلف مملکتی به رتب پائین انجام وظیفه کرد. شهسوار طبع شعر داشت. به طرز کلاسیك واوزان ملی پښتو شعر عشقی ، اخلاقی واجتماعی سرود، منتخب اشعارش در دست است، وی به سال ۱۳۳۸ ش بازندگی وداع نموده ازوست:

جاردې شم رسوله نوم دی جوړ په کلمه باندې
تل مهربانی کړې په غلام وکمینه باندې

شهنواز: درحدود ۱۳۰۰ هق در نواحی پښتونستان سکونت داشت شاعر صاحب دیوان است درشعر ازرحمان بابا (رح) پیروی کرد. دیوان شعر وی دیده شده منتخب غزلیات وی دربهار گلشن، جشن نورزی وبهار نورزی طبع شده ازوست:

خوب خندادې بی دردان کا شهنوازه
هرچی تاغوندې افگاردی څه به خوب کا

شهو: شهو بن حیات خان ملیزی درحدود ۱۰۰۰ ه ق زیسته است صدر خان ختك نام ویرا گلرو مینوسید که پدر«شهو»بوی خطاب میکرد پدر شهو سردار قوم ملیزی بنیر بود، شهوداستان شورانگیزی باجوانی بنام توردلی دارد. که درمناطق پښتونها کسب شهرت کرده درین قصه سرود های ازشهو دیده میشود ازسرود های اوست:

زړه می دوبیږی اوررالګیږي
ښادی جان ورکښونه راستو نیږي

شیدا،شیراحمد: شیر احمد متخلص به شیدا از شعرای مذهبی ومنقبت سرا، درحوالی ۱۳۰۰ هق در قید حیات بود. شیدا کتابی رادرمناقب «هډې صاحب سوات صاحب ومانکی صاحب» منظوم تألیف داشت ازوست

نجم الدین اخون صاحب نوم یی مشهوردی
درست کابل زمین له فیضه یی معمور دی

شیدا، کاظم خان: کاظم خان شیدا ولد افضل خان ختټك ولد اشرف خان هجری ولد خوشحال خان در بین سالهای ۱۱۳۵ - ۱۱۴۰ هـ ق در بزرگترین خاندان علم و ادب وسیاست پښتونستانهای ختټك بدنیا آمد شیدا مانند دیگر دانشمندان خاندان خود از وطن دور زیسته ومدتی را در اثر این سر نوشت شوم در سرهند ور امپور سپری کرد. شیدا در گلستان سبك هند سخن گفت. و در گلزاریکه حمید مومند به ادب پښتو به ارمغان آورد، نغمه سرود. و از پیروان مؤفق این سبك شمرده میشود و دیوان پر بهای به ادب پښتو به یادگار گذاشت. شیدا به سال ۱۱۹۴ هـ ق در رامپور هند چشم از جهان پوشید. ازوست:

په هندي ادایی وکړی په ماچارې
زه شیداپه زړه ساده دروه افغان یم

شیراحمد: شیراحمد که درمنطقه اش به جرنیل مشهوربود. شاعر بدیهه گو درعصر امیر عبدالرحمن (۱۲۹۶-۱۳۱۹ق) درقریه چهارریکی

میدان سکونت داشت. شیراحمد فرزند سیدمحمد به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود اشعار ویرا ضبط کرده اند از اوست:

د . . . مینه چې کړی قبول پیغور کړه
ځان کړه ملنګ سر د ې سرتور کړه

شیراحمد: شیراحمد بن شریف زاخیل، به سال ۱۲۸۵ش درقصبه شیخان شگه ننگرهار چشم به جهان کشود، به سال ۱۳۳۵ش بدرود حیات گفت. به اوزان ملی پښتو شعر سرود اشعاروی بعضاً ثبت گردیده ازاوست

څه خوشبویي د لبره ستا تو روز لفانونه ځي
داسي خوشبوي چې په چمن کي د گلانو نه ځني

شیرافضل: از شاعران حماسه سرا. درمنطقه کلمانی څوکی کنړ میزیست، شیر افضل ساپی در اوایل همین قرن درقید حیات بود. مؤلف جلد چهارم پښتانه شعراء اشعار واحوال ویرا ضبط میدارد، ازوست:

غزا جوړيزي وارپه وار | پیرنګي بیا وکړ اختیار
دسلام پورپا چاپه قاردی | خدای ته په طمع د دیداردی

شیرا فضل: عوامی وبدیهه‌سرا. درحدود ۱۳۰۰ه ق درنواحی پشاور سکونت داشت. شیرافضل باشعرای عوامی ننگرهار مقابله های کرد. اشعاروی راعوام ننگرهارر وپشاور حفظ کرده اند، ازوست:

دشیر افضل دخولي بیان دی
په پیښورکې یی گذ ران دی

شیر بهادر : درهمین قرن دراکوړۀ ختټك پشاورمیزیست. درشعر ساقی تخلص میکرد، غزل نیزمیسرود، وقصۀ سیمرغ وشهزاده فخرالزمان رابه سال ۱۳۵۸ﻫ ق نظم کرد ازوست:

شیربهادره چی په چادرب نظر شی
په رښتیا د رب نظر لو یه کیمیا ده

شیرجان : از شعرای عوامی باجوړ، درحدود ۱۳۲۵ش رحلت کرد به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود، شعرش جذاب ومقبول عام است، اشعار ویرااهل ذوق ثبت کرده اند ازوست:

زه شیرجان چی نیغ گرځم په نیغوباندی گیریمه
نیغولیونـی کړم ځکه داسی رنگئ په‌ویریمه
نیغی‌مسری وا یم د شاعر په‌سینه‌تیر یمه
واړه شا عرانو کی زمااشعار گلونه د ي

شیرجان: درکلاشیخ چپلیار ننگرهار مسکون‌بود، ازشاعران عوامی پښتو محسوب میشود، به اوزان ملی پښتو شعرسرودودرشاعری ازخواجه ـ رزق الله (تولد ۱۱۵۹ﻫ ق) پیروی کرد. واز شاگردان خواجـه بـه شمار می‌آید اشعار شیرجان راعوام حفظ کرده اند.

شیرداد (ملا): ازعلمای دینی وناظمان پښتودرحدود قرن سیزدهم هجری.ملاشیرداد کاکړ درتوابع قندهار سکونت میکرد،عالم علوم دینی وناظم‌پښتوبود،کتاب‌عین‌العلم‌رابنام زین‌الحلم‌منظوم‌ترجمه‌داشت‌ازوست.

په پښتومی دین منظوم کړ
چی اسان پرهرافغا ن دی

شیرزمان: شیرزمان شاعریست که به اوزان ملی پښتو شعر گفته ، شیخ آزاد خان (حدود ۱۳۰۰ هـ ش) ازوی یادی دارد ، از یادآوری شیخ از شیرزمان بحیث سخنور عوامی پښتو یادی کردیم .

شیرعلی: اعلیحضرت شیرعلی خان بن دوست محمد خان از پادشاهان منور افغانستان است. دوبار به سلطنت افغانستان رسید. اولین نشریه افغانستان بنام شمس النهار درعصروی شروع به نشرات کرد. واولین کتاب پښتو درعصر همین پادشاه ترقی خواه در افغانستان طبع شد، قومانده های عسکری درین وقت پښتو گردید، کمیته پښتو نمودن قومانده- هاتحت نظارت وی کار میکند. شیرعلی خان به سال ۱۲۹۶ هـ ق به عمر ۵۸ سالگی درمزار شریف از جهان رفت و در همانجا مدفون شد. لنډۍ های پښتو به وی منسوب است، ازلنډۍ های نسبتی اوست:

دغم لښکری راپسی دی　　د پادشاهی تاج می پرسر له ملکه ځمه

شیرعلی: ملك شیرعلی بن سعدالله خان محمد زی به سال ۱۸۹۴ع درتحصیل خیشکی پایان نوښار پشاور بدونیا آمد. درسالهای بعداز ۱۹۶۰ چشم از جهان پوشید . شاعر پښتو بود. به اوزان ملی وطرزکلاسیك شعر میگفت، در مجالس ادبی ومشاعره های منطقه حصه میگرفت ازوست:

شیرعلی یی په صفت کله مریزی
دپښتون دوطن دول سینګار دادی

شیرعلی: کرنیل شیرعلی از افسران فوجی وسخنوران پښتو عصر امیر حبیب‌الله خان (۱۳۱۹- ۱۳۳۷ هـ ق). شیرعلی خان از قوم بارکزائی

درتیموریان قندهار میزیست از اشعار اوست :

ښادی د عاشقا نو شیر علی عشق تـه هوس کـړه
په دې اورمی کباب کـه غیرله تاځخه می بس کړه

شیرگل: ملا شیرگل بن بابه جـی در کتل مرکز لغمان سکونت میکرد شیرگل علوم عربـی وکتب نظم پښتو وپارسی را ازعلمای منطقه خواند درمحله اش امامت میکرد، طبع شعری نیز داشت به اوزان ملی پښتو شعر عشقی ومذهبی سرود. شیرگل به سال ۱۳٤۱ ش به عمر ٦٣ سالگی رحلت کرد ازوست :

نن دی قطارکړی دی روپـی په ارخچینه
وکړه لږ نظر محبوبی زړه می شوغمگینه

شیرگل: از شـاعـران داستان پـرداز. در عصر تیمور شاه درانـی (۱۱۸٦ - ۱۲۰۷ هق) میزیست قصهٔ سیف الملوك وبـدیـع الجمال رابـه مثنوی پښتو منظوم ترجمه کرد ازوست :

ای شیرگلـه فـهم دارشـه	دی کتاب وتـه بیدارشـه
چـی په نظم یـی مجمل کړه	دغه قال پکی معطل کړه

شیر محمد : شاعر قدیم پښتو در حدود ۱۱٤۰ هق درنواحـی پشاور سکونت داشته رباعیا ت شیرمحمد رامؤلف ورکه خـزانـه درجـلد دوم این کتاب ضبط کرده ازوست:

چـی دلـبر داز مـیلـو پـــه نمـط شـی
په رخسار باندی یی زیب دخال وخط شی
شیر محمد رښتیا ویلی دی چی شین دی
خدای دې نه که چی به دی چیری غلط شی

شیر محمد : ازشعرای قدیم پښتو. شیر محمد در پشت رود قندهار میزیست، وی به طرز کلاسیك شعر سرود. دیوان مردفی ازوی باقیست اشعارش موضوعات عشقی و اخلاقی را در بر دارد، ازوست:

چې ته نه وې هغه زمان دلبره
راته اورسی پشت رود اوکندهارگل

شیر محمد : دریك فامیل شاعرآفرین شمتی مرکز لغمان به سال ۱۲۱۲ش بدنیاآمد، پدرش دوست محمدو برادرانش همه شاعر بودند، شیرمحمد قصص دینی و مذهبی نظم کرد. ، وبه‌سال ۱۲۶۹ش ازجهان رفت، ازوست:

غافل مه شه شیر محمده ددنیا بازار دی وران
پنځه وخته دعا کړه چې حاصل دې شي ایمان

شیرمحمدبلوچ: به حافظ شیر محمد و شیر محمد بلوچ مشهور بود، در اوایل همین قرن در توابع گنداپور پښتونستان میزیست. شیرمحمد به‌اوزان ملی پښتوشعرسرود درشاعری از پیروان حافظ عظیم گنداپوری دوفات ۱۳۲۱ ه ق، محسوب گردیده است.

شیرمحمد(ملا): ملاشیرمحمد درحدود ۱۳۰۰ه ق درمناطق اڅکزایی های قندهارسکونت داشت، به‌اوزان ملی پښتو اشعارعاشقانه سرود، ازوست:

تل دغم ترغبار لاندې شیرمحمد یم
د رحمت ابر پرسر زما سایه را

شیر محمد ننگرهاری: درحدود ۱۱۰۰ه ق درنواحی ننگرهار سکونت داشت. شیرمحمد شخص طالب العلمی بود. طبع شعر نیز داشت

اشعار اخلاقی ومذهبی میسرود اشعار شیرمحمد درملحقات مخزن دیده شده تذکره نویسان پښتونیزاحوال واشعار ویرا ضبط نموده اند. ازوست :

یا گو ښه وای له سره یو   په آسمان باندې سحاب وای
یا عاشق وای پر مهر ویو   یا معشوق لکه آفتاب وای
چې دانه شوی هغه نه‌شوی   شیرمحمد کشکی تراب وای

شیر محمد هوتك : از علمای جیدو شعرای نامدار افغانستان درقرن دوازدهم هجری. شیرمحمدهوتك به‌سال ۱۰۹۲ ه ق در توابع سیوری قلات بدنیا آمد. سفری به‌ایران کرد ودر آنجابه کسب علوم پرداخت درعلوم دینی وشرقی معلومات کافی داشت. کتب ورسایلی بزبان پښتو منظوم تألیف وترجمه کرده ازآثاروی اسرارالعارفین، تجوید افغانی، رساله‌میت، شرح ابیات مستخلص ترجمه‌قصیده برده ، ومعجزات به ما معلومست. شیرمحمدبه‌سال ۱۱۷۵ق به‌عمر ۸۳ سالگی بدرود حیات گفت، درشهرقندهارمدفون گشت، از وست :

راشه خوز ترانگبین شه   کبرمه کوه کمین شه
چې به دا هنروا لاوي   د هغو ر تبه با لاو ي

شیرینو : دخت شخص بانفوذی ازاهالی گوگامنده (ازمضافات کابل) بود. درحدودقرن دهم هجری میزیست شیرینو نامزدپسر عمش مومن خان بود. این قرابت شان اخیراً به‌ناکامی می انجامدداستان ناکامی عشق این دود لداده درهمه نواحی پښتونها شهرت دارد. درین داستان سرودهای شیرینو ضبط بوده ازوست :

چې خان مومن له ماجلا شو   بدن می ریزدي زړه‌می صبرنه کوینه

ښ

ښاد محمد خان: شاعر قادر الکلام پښتو. درحدودقرن سیزده درمردان میزیست ازبارز سوخان ومتنفذ ین وقت محسوب میگردید. طبع شعرداشت اشعاروی دردست است .

ښادی: درحدود. ۱۳۰هق درتوابع پښتونستان مسکون بود. به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر میگفت اشعار ښادی دربعضی نسخ چاپی بهار گلشن ضبط شده، ازوست:

خاونده لوی پادشاه یی‌راته پیښ شولو کشال
نشته‌دی رښتیا ښادی امان غواړی له سرزوره

ښادی: ښادی بن ولی‌محمد درحدود ۹۰۰هق درتلخك بکوامیزیست داستان شورا انگیز عشقی وی بادخترعمش بیبو هنوزهم زبان زد مردم پښتو نخواست. ښادی درین داستان سرود های‌دارد ازسرودهای اوست:

بیبوستاد بی‌نیازی یی - ستادبی‌نیازیی
د اژړی ښا دی بندی دا صفهان دی

ښایسته خان: ازارکان قصهٔ ملی پښتونها (فتح خان ورابیاست) ناظم این قصه سرود های ښایسته رادرقصه اش ضبط کرده از سرود های اوست:

هستی که‌توری دفتح خان جنډی دی توری
د وی خوواره د ی د هند په لو رنسکوری

ښکارندوی: از قصیده سازان اولی وعالی‌مقام ادب پښتو. ښکارندوی فرزند احمد ازاها لی غور وازشعرا ی دربا ر سلطان شهاب الدین غوری (٥٦٩ـ ٦٠٢) بود، وی بد بارشاه مقام ومنزلت خوبی داشت ودرلشکر کشی های سلطان به هندوستان با وی همراه بود. ښکارندوی درمدح شاه قصاید ی سرود وشاه نیزویرا گرامی پنداشت، دیوان ضخیم قصاید پښتو وی را مؤرخین سلف تاریخ ادب پښتو ملاحظه فرموده بودند، مؤلف پټه خزانه قصیده ښکارندوی راضبط نموده، که ازشاهکارهای ادبیات ماوشر ، زمین محسوب میگردد ازوست:

دپسرلی ښکلونکی بیاکړل سینګارونه
بیایی ولو نل په غرونو کی لا لونه

ص

صابر، میر اکبر: میر اکبر متخلص به صابر فرزند برهان‌الدین سلیمانخیل به سال ۱۳۰۶ هـ ق در ارغنده کابل بدنیا آمد. و به سال ۱۳۸۳ هـ ق درآقچه چشم از جهان پوشید و در همانجا مدفون گردید. صابر علوم رواجی رادر کابل آموخت. دردوران اغتشاش سقوی به آقچه رفت. صابر طبع شیوای شعری داشت آثار زیاد منظوم ومنثوری ازوی دردست است، دیوان شعر پښتو وی اضافه ازده هزار بیت دارد ازوست:

زه په صلح یم روان اوته په جنګ نن
زه شیشه یم ته می ولی په دی سنګ نن

صاحب الدین: صاحب الدین ولد اعظم الدین به سال ۱۲۳۸ هش در پیارو خیل میدان بدنیا آمد و به سال ۱۳۱۸ هـ ش بدرود حیات گفت. صاحب الدین شاعر ازقوم محمد خیل بود، به اوزان ملی پښتوشعر سرود از شاعران محبوب منطقه میدان محسوب میشود، وی شاگردانی نیز داشت ازوست:

محجوبي ستر گی دې مشعل دي، نه دی خوندکا له پیزوانه سره
داتور اوربل دی الوال دی جنگو نه کړی لـه عاشقانـه سـره

صاحب شاه: شاعر قصه سرا، در حدود قرن سیزدهم هجری درباره
ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد، قصه شهزاده رت وپدم ازآثار منظم
اوست ازاشعار اوست:

که می گوري په بار وکی می دیره ده
پـه هرلور بانـدې زما نـامه خوره ده

صاحبو عاجزه: ازشاعرات پښتو. صاحبو بن گل محمد خان بارکزایی
درقصبهٔ گورگان قندهـار میزیست، صاحبو در علـوم دینی دست داشت
زن سخنور ودانشمندی بود. زندگی وی تاسال ۱۲۹۷ هـ ق یقینی می نماید
ازاشعار اوست:

پرخپل خدای به فریاد کړم عوض غوارم له باری
ننگوم به گرندی

صاحبه: بـی بـی صاحبه ازخواتین مؤلف وعالم زبان پښتو، درحوالی
قرن سیزده درمردان زندگی داشت. صاحبه به پرده نشینان منطقه تدریس
میکرد وکتب عدیدهٔ دینی رابزبان پښتو ترجمه داشت.

صالح محمد: شاعرازنواحی ننگرهاراست. در حـدود ۱۳۰۰ هـ ق
درکامه زنـدگی داشت. صالح محمد شاعر عـوامی بود، به اوزان ملی
پښتو شعر سرود، تذکره نویسان پښتو اشعار ویرا ضبط کرده ازوست:

لیلی بانه دې دنبنترو پـه شان   دول دې زیات دی له‌رنگینه‌سره

سپینه سینه لری د زرو په شان   مزه کوی دلونگینه سره

صالح محمد: شاعر حدود ۱۳۰۰ هق در نواحی بلوچستان میزیست نامهٔ منظوم وی دیده شده ازوست:

اول حمد درب کبیر   بیا صلوة دی پرنظیر

بیا صالح محمد بیتونه   خان ته‌وایی په‌مضمونه

صالح محمد: از شاعران مذهبی صالح‌محمدبن محمد موسی در حدود قرن سیزدهم هجری درهشنغر میزیست از آثار منظوم وی حکایت رسول طبع شده ازوست:

یوه شپه حضرت ویده وپه سحر

پرې عتاب ملکو وکړ داکبر

صالح محمد: از شاعران عوامی قندهار. زندگی وی حدود ۱۳۰۰ هق تخمین میشود، به پیروی مقامهای موسیقی هندی واوزان ملی پښتو شعر سرود، چکامه های درسلسله «ترانه های قدیم» درج صفحات طلوع افغان شده ازوست:

نن بیا دیار دغمه سترگی سرې خیرې گریوان

هیهات ر به نجات من کلمات الهجران

صالح‌محمد: از علما ی دینی‌شعراء ونثر نگاران دوره معاصر پښتو. ملاصالح محمد کشانی در غوند ان قلات میزیست، در فقهه معلومات

کافی داشت بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت ، کتا بی را بنا م مرا ة النحو تألیف داشت ازوست :

وایم ثنا د پاك احد چې دی کارساز دهرچا

هم دی خالق هم دی رازق هم د دنیا مافیها

صالح ، صالح محمد : صالح محمدمتخلص بهصالح فرزندحاجی خیرمحمد ساپی درشهر قندهار سکونت‌میکرد،نظم ونثرمینوشت‌درنهایت جوانی از جهان رفت،نگارشات واشعاروی در طلوع افغان ومجله کابل طبع شده است .

صالح‌محمدبارکزی: صالح محمد بارکزی در اوایل همین قرن در کوټه بلوچستان‌سکونت‌میکرد،ناظم وخطاط بود قصیده‌سریانی‌بابوجان را به سال ۱۳۱۷ه ق خطا طی کرده در اخیر قصیده مناجات صالح محمد نیز آمده است.

صالح محمد تاجك: صالح محمد تاجك‌بن‌حاجی‌عبدالکریم‌دراواخر قرن دوازده در نواحی بلوچستان سکونت میکرد،تاسال ۱۲۰۸ه ق درقید حیات بود. کتابی رابنام خیرالدوام به‌مثنوی پښتوتألیف داشت وجزوهٔ اول وآخرقرآن عظیم رامنظوم تفسیر کرد .

صالح محمد داوی: از شعرای عصراحمد شاهی،ملا صالح داوی در اواخرقرن دوازده دراخوند کلی قندهار سکونت داشت، شاعر صاحب دیوانست در شعر از ملا حسن تلوکانی پیروی نمود ازاشعار او ست :

کشکی زه نن د دلبر تروضه جارسوای
دغه پسه یی بیا خاوری د دربار سوا ی

صالح محمد (ملا): ملا صالح محمد بریـځ در نواحـی بلـوچستان سـکونت داشت، به سال ۱۳٤٤ هـ ق چشم از جهان پوشید، شاعر زبان پښتو بود، به طرز کلاسیك شعر سرود . منزلت اد بی علا مه عبدالعلی را چنان ستوده :

آخره زمانه سوه هر سړی کـړي شاعر ی
کامل پکـی یونه ونیم مـگر یو عبدالعلی

صا لح محمد (مولوی) : از علماء ودانشمندان معاصر. صالح‌محمد بن فیض محمد هوتك بسال ۱۳۰۷ هـ ق در قندهار بـدنیا آمد. وبه سا ل ۱۳۳۹ هـ ش در کابل از جهان رفت. مولوی در علوم رواجی عصر حیطه کامل داشت و از معلمان اولی زبان ملی در کابل شمرد ه میشود. تا رتبه ریاست در دوایر دولتی ایفای خدمت کرد . مولـوی صالح محـمد خان شاعر حساس ونثر نـگار برگزیدهٔ پښتو بود، مقالات واشعار متفرق ملی اجتماعی ووطنی وی از سراج الاخبا ر گرفته تا وقت رحلتش در نشرات مختلف کشور به نشـر رسیده است. واز تـألیفات مشهور وی «مثنـوی پښتو » ترجمه تفسیر عزیزی . لومړی . د وهم او د ر یم کتا ب د پښتو (سه‌جلد) پښتو ژ به (دو جلد) مجموعه اشعـا ر واطاعت اولی الامر به ما معلوم است، از اشعار وطنی وملی مولوی :

یو سحر زما تر غوږ سوه له بلبله
په قفس کی یی ژړل دا یی ویله
چی بندی سوم دصیادله سخته دله
ولی نه پوښتی څوك حال زما یوله بله
ولی نسته بی فغانه کا رو با ر زما
ولی حبس ابدی راغی په وار زما

صحبت : از شاعران عوامی پښتودر حدود ۱۳۰۰ ه در آخوند کلی کامه میزیست، به او زان ملی شعر میگفت، قصص دینی منظم میکرد از وست :

زنگبار کی مقاتل نومی کافرؤ
په کافروکی بی شانه ښه زړورؤ

صحبت خان: از شاگرد ان شاعر صوفی پښتو احمد ین طالب صحبت خان در مرغز از مصافات پښتونستان میزیست، بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، دیوان شعر استادش را با مقدمه خود یکجا طبع کرده است. اشعار متفرق صحبت نیز دیده شده، وی درین اواخر بازندگی وداع کرد، استادش در باره وی فرماید:

زه طالب احمدین ستا غم کی شریك یم
د ریغه ته زما په غم کی صحبتی شوې

صدر خان ختلك : از ناموران ادب پښتو در حدود اوایل قرن دوازدهٔ هجری. صدرخان فرزندخوشحال ختلك درحدود (۱۰٦٤-۱۰٦٥-ه ق)

بدنیا آمد . زند گی وی تا اوایل قرن دواز ده یقینی مینماید. صدرخان فنون حرب و بلا غت و ادب را ا ز پدر شهیرش آ موخت ، در بعضی رزمها باوی همراه بود . به سال ۱۱۲۰ هـ ق فوجدار علاقه تیری شد. صدرخان شاعر قصه سراست.از قصص ملی پښتونها آدم خان درخانی ودلی شهو را به مثنوی پښتو نظم کرد. ومعجزات حضرت محمد (ص) وجنگنامه حضرت علی (رض) را به پښتو منظوم تالیف داشت. غزلیات آبدار ونابی سرود . دیوان مغتنمی از خود به یاد گار گذاشت. که منتخب ویرا مدون چمن بی نظیر در مجموعه اش و پادری هیوز انگلیس در کلید افغانی نموده ، نسخ دیوان وی فعلاً نایاب است، از اشعار اوست :

ستاځواب عبدالقادره په دار ننگ صدر خوشحال کړ
ځوبی خانه زه ویل کړم بل به نه کا پښتون هسی

صدرالدین: از شاعران قدیم پښتوست. احمدی صاحبزاده (۱۱۳۸ ـ ۱۲۳۲ هـ ق) از دیوان وی چنین یاد میکند:

همدار ننګ دقلند ر د خیرالد ین و
دحاجی محسن اوبل دصدر الدین و

صدیق: از شاعران صاحب دیوان . صدیق در اواخر عهد مغولان هند در هشنغر میزیست. وی شاعر از قوم ما متزی بود به طرز کلاسیك اشعار جذاب وشیرین ملی وعشقی سرود ، ازوست:

دریغه که وطن په تورو غرونو دصدیق وای
مه وا ی په نوشهر ملك یی مه وای هشنغر

صدیق : صدیق بن عبدالله از حکمای یونانی وناظمان پښتو. صدیق در طب قدیم مهارت کامل داشت، وکتابی را بنام «طب صدیق» به پښتو منظوم تألیف داشت. این اثر وی فرهنگ لغات ضمیمه باخود دارد، ازوست:

خلور رګ دی په لبان کی
په تحقیق په فر اسان کی

صدیق: از پیروان مکتب ادبی رحمان بابا. دیوان وی فعلاً نایاب بوده، غزلیات صدیق را مستر هیوز از چمن بی نظیر در کلید افغانی انتخاب کرده. زندگی صدیق اواخر قرن دوازده تخمین شده است. مؤلف دانشمند جلد اول پښتانه شعراء ازوی یاد میکند ازوست :

نن می ولیده په سترګو هغه یار مست
سم په لارې نه کا تله هغه میخوار مست

صدیق آخونزاده: از نهالان چمنستان بزم و ادب سردار مهردل خان مشرقی. صدیق آخونزاده هوتك در حدود ۱۲۵۰ ه ق در بازار شکارپور قندهار مسکون بود. وفاتش بعد از ۱۳۰۰ ه ق رخ داده است وی به طرز کلاسیك واوزان ملی پښتو شعر فکاهی سرود. ودیوان اشعار فکاهی وی به «مهملات صدیقی» موسوم بوده ، ازوست:

ستا په دوو سترګو مین صدیق دی نه مړ ي
چی په زړه یی دآشنای دلاس دا غونه دي

صفت خان: صفت خان دولت زی در حدود ۱۲۵۰ هـ ق در قصبه دولت زایی های چپلیار زندگی داشت. وی شخص متشرع و اخلاقی بود. به اوزان ملی پښتو، شعر اخلاقی، عشقی و مذهبی سرود. ازوست:

لکه زانه چې دسیل نه کناره شی — په نارو گرځی او تره په هرلوری

په نارو به کله بیل شی له خپلوا نو — خپل پردو ته لگوه د ستر گو توری

صفی الله ختتک: از علمای متصوف . شعرای موزون ومورخین افغانستان در اواخر قرن سیزدهٔ هجری. صفی الله پابند طریقه‌نقشبندیه بود بزبانهای پښتو، پارسی وعربی مینوشت از تألیفات وی: نظم الدر صوفی سلك سیر (پارسی) بدرمنیر (مثنوی پښتو) مناقب حضرت جی (منظوم پښتو) مخزن الاسرار (نثر مسجع پښتو) معلوم است. وی در اواخر قرن قرن سیزده در مسری بانده نواحی پشاور میزیست، ازوست:

چې یی نوم صفی الله دی
امید واردی له درگاه دی

صفی الله (قاضی) : قاضی صفی الله بن قاضی مطهر بن قاضی سعید ازعلماء ومشایخ قرن آخیر. دربدنی پشاورسکونت داشت. علوم متداوله را از علمای جید منطقه فرا گرفت. وقتش را صرف تألیف وتدریس کرد. ضابطه علم منطق را بنام «سیف المبتدی» به نثر پښتو تالیف کرد وبر بعضی از کتب دینی حواشی نگاشت . تولد قاضی به سال ۱۲۷۰هـ ق و وفاتش به سال ۱۳٤۰ هـ ق اتفاق افتاده است.

صمد: از پیروان مکتب ادبی حمید ماشو گگری. در اواخر قرن دوازده زندگی کردی، غزل ویرا مستر هیوز انگلیس از چمن بی نظیر در کلید افغانی انتخاب نمودی، تذکره های پښتونیز احوال و یرا بانمونهٔ شعر ثبت داشتنی، ازوست:

د صمد ویل به ولې شیرین نه وي
چې دشاه فرید دعشق رنځ یې طاعون شو

صنوبر حسین (کاکاجی): صنوبر حسین مشهور به کاکاجی از دانشمندان فکور ومبارز دورهٔ معاصر ما بود، کاکاجی به سال ۱۸۹۷ ع در کزه‌وله از توابع پشاور بدنیا آمد. پدرش گل پر از نام داشت. وی بعد از فراغ از اسلامیه های سکول پشاور بحیث معلم مقرر گردید. در آغاز زندگی سیاسی خود (۱۹۲۰) از ماموریت رسمی استعفی داد انجمن زمیندار، جمعیت نوجوانان سرحد را تأسیس کرد. اخبار سیلاب ومجلات شعله و اسلم را به نشر سپرد. در اخیر عمر فعالیت ادبی داشت انجمنی «رابنام اولسی ادبی جرگه» بنیاد گذاشت. در اوان مبارزات سیاسی بارها به محابس کشانده شد و مدتی را در زندانهای سیاه استعمار به سربرد. کاکاجی شاعر ونویسندهٔ ملی بود، نگارشات وی درنشرات پښتونستان به شکل متفرق شایع شده این دانشمند بزرگوار و چهرهٔ ملی وسیاسی به سال ۱۹۶۰ع بازندگی وداع فرمود ازوست:

داخو آخر وخت د م لزکرم وکره
دوه سلګی می تاو ته ایسارې دي
تا خو صنوبره هیڅ غزل نه وې
داخود کامل اوحمزه چارې دي

صوفی صاحب، محمد رسول : برهان المحققین وقطب المرشدین محمد رسول المشهور به صوفی صاحب از صوفیا و مشایخ صاحب حال بود محمد رسول ساکزی به سال ۱۲۳۰ه ق درقندهار بدنیا آمد. وبه سال ۱۲۷۸ه ق ازجهان رفت‌وی. پیروطریقه نقشبندیه‌وشخص کشف‌الاسرار بود. گاه گاه بزبان پښتو شعر پرسوز عارفانه سرود،نمونه اشعار صوفیانهٔ وی دراغازنسخهٔ خطی‌معانی الصلوة ملا قطب آخوند قند هاری ضبط بوده ازوست:

د یار مراد په مراد ونیسه رسوله
داغمگین‌خاطر به خلاص‌سی‌له ملاله

صوفی، عبدالحمید: عبدالحمید مشهور به صوفی‌فرزند عبدالعزیز بارکزائی از مینا توران نقاشان وخطاطان نامدار کشورمابود. صوفی به سال ۱۳۰۵ه ق در قندهار بدنیا امد وبه سال ۱۳۴۱ه ش درکابل رحلت کرد، صوفی گاه گاه بزبان پښتو شعرسرودی مؤلف‌اوسنی لیکوال درجلد سوم این‌کتاب نمونه شعر ویرا ضبط فرموده ازوست:

کله به راسی زماپه پوښتنه مریض تل پروت په انتظار ستا
راسه قدم کښیږده زماپر سترگوچی‌ځان قربان کړم حیات نثارستا

صوفی،عبدالغنی: صوفی عبدالغنی بن‌عبدالوهاب به سال ۱۲۵۲هش در شهرکابل بدنیا آمد علوم رواجی را به شکل خصوصی ومدارس آن وقت کابل فرا گرفت، درعصر سراجی درمطابع کابل شامل کار گردید چهل سال درمطبعه دولتی‌ایفای خدمت نمود وبه سال۱۳۴۲ه ش ازجهان

رفت. صوفی بزبان پښتو شعر سرود، چکامه های وی در مجله کابل نشر شده است. از اشعار اوست:

شکر شکر په پښتو هم گړیدای شم
که هرخوپه شاعرانو کی شمار نه یم

صیام الدین: صیام الدین مشهور په کجوری ملا. فرزند محمد لطیف به سال ۱۲۵۶هق در کجورهٔ لغمان بدنیا آمد. وی شخص روحانی بود مردم انجا صیام الدین رابه حیث مرشد وپیشوای روحانی قبول کرده بودند. وی شعرعرفانی نیزسرود، مؤلف جلد سوم پښتانه شعراء احوال ویرا ضبط کرده ازوست:

ژړیبی لیری لکه درونډ داوزده بارکړي
په خوله لمونځ په زړه شل فکرونه نورځی

طالب: درحدود ۱۳۰۰ ه ق درنواحی قندهار سکونت داشت شخص طالب العلم وشاعر عوامی پښتو بود. به‌اوزان ملی پښتو شعر گفت از اوست:

پورته کړه له‌خوابه چشمان　　　ژاړي عاشقان په ارمان

طالب جان: از شاعران عوامی پښتو درحدود ۱۳۰۰ ه ق درسنگینه چپلیار سکونت میکرد، قریحه عالی شعری داشت به لهجه ملی اشعار بس سوزناکی سرود ازوست:

جگړه شوه په مخ باندی د تیلك اود پیزوان
تیلك وویل پیزوان ته‌ستا ښایست له‌مانه کم دی

طالب جان: ازهزل‌سرایان ادب عوامی پښتو. درمیدانك کهی شینوار سکونت میکرد، به‌اوزان ملی پښتو شعر فکاهی میگفت هزلیات وفکاهیات وی دردست بوده طالب جان درحدود ۱۳٤۰ ه ش بدورود حیات گفت ازوست:

په بار بار به ثنا وایم د رحمان خپل
چی په توتویی ماره کړل طالبان خپل
که رالویږی موز خبره کړه طالب جانه
چی چخویې نه کړې برګی برګی توتان خپل

طالب رشید: طالب رشید بن ملا لعل بیگ در عصر تیمورشاه درانی (۱۱۸۶ - ۱۲۰۷ هـ ق) در اریوب پکتیاسکونت داشت. شاعر وعالم علوم دینی بود. قصه «گل وصنوبر» رابه سال ۱۱۹٤ هق از پارسی به پښتومنظوم انتقال داد. ازوست:

ما رشید هم نشانه کره — په کتاب می یاده نامه کره
دملا لعل بیگ فرزند یم — دآخوند صاحب دل بندیم

طالب، محمدرسول: محمد رسول مشهور به طالب محمد رسول فرزند محمد قیس ساپی در بودیالی کنر زندگی داشت. شاعرعوامی پښتو بود به اوزان ملی شعر میگفت. تولد وی به سال ۱۳۰۱ هـ ش ووفاتش به سال ۱۳٤۲ هـ ش اتفاق افتاده، از اشعار اوست:

صلوة وایم تل - پری کوم تسلی
له مخ نه دی خیژی نبی تجلی

طالب گل: در حوالی قرن هیجده‌عیسوی در توابع پښتونستان مسکون بود. شعر حماسی سرود، دار مستترمستشرق‌اشعار حماسی ویرا ضبط نموده است. در شعر شیخ رحمکار کاکا صاحب را مدح نمود وحماسیات در باره رزمهای افغان وانگلیس نیز نظم کرد. مؤلف جلد چهارم پښتانه شعراء نمونه شعر واحوال طالب گل را ثبت میدارد، ازوست:

زه طالب گل یم د کاکا صاحب غلام
ما د شعر په کار و پییل هارونه

طرزی، غلام محمد: از مشاهیر ورجال علمی وادبی افغانستان در سیزده هجری غلام محمد متخلص به طرزی فرزند سردار پاینده محمدخان محمدزایی به سال ۱۲٤۵ هـ ق در قندهار چشم به جهان کشود و به سال ۱۳۱۸ هـ ق چشم از جهان پوشید. طرزی بزبانهای پښتو ، پارسی شعر گفت مجموعه اشعار پښتو وی در فرانسه موجود است.

طرزی ، محمد زمان : ازارکان خاندان علمی وادبی محمد زائیان طرزی. محمد زمان طرزی بن غلام محمد خان. از رجال علمی وادبی عصر امیر حبیب‌الله واعلیحضرت غازی امان‌الله محسوب میشود. درعصر حبیب‌الله خان امر کتابخانه سلطنتی و در دوره اعلیحضرت غازی حاکم لغمان ومعاون انجمن پښتوبود درتدوین و تالیف کتب وکار های علمی آن مؤسسه حصه داشت زمان طرزی به سال ۱۳۱۱ش به عمر ۸۰ سالگی ازجهان رفت.

طلامحمد (قاضی): قاضی طلامحمدبن قاضی حسن پشاوری ازعلمای اواخر قرن سیزده. قاضی در علوم رواجی عصر معلومات کافی داشت بزبانهای پښتو، پارسی وعربی مینوشت وشعر میسرود.

طلب‌شاه: شاعر غزلسر است، مولف ورکه خزانه نموده ویرا در جلد دوم این کتاب ضبط کرده، بیاض میاحسب گل (متوفی ۱۳۰۵ هـ ق)نیز منتخب غزلیات طلب‌شاه دیده شده وی ازشاعران قدیم پښتو محسوب میگردد ازوست :

بل ارمان دطلب شاه په زړه کی نشته
که ارمان دی خو ارمان دی د اخلاص

طوطی: شاعر و هنرمند معروف لغمان. طوطی بن خدای نور به‌سال ۱۲۷۲هش در تینگور الینگار لغمان بدنیا آمد و به‌سال ۱۳٤۸ه ش از جهان رفت. طوطی آواز خوان و شاعر عوامی بود، به‌اوزان ملی پښتو شعر سرده ازوست:

راشه یوځل صنم زما
زړه شو قلم قلم زما

طوطی: از شعرای عوامی قوم منگل. در نواحی منگل نشین پکتیا سکونت داشت. طوطی به اوزان ملی پښتو شعر گفت. و به سال ۱۳۰۵ه ش رحلت کرد اشعار طوطی شکل شفاهی دارد.

طوطی: درنواحی جندول پښتونستان مسکن داشت،شاعر عوامی بود. به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود اشعار طوطی را اهل ذوق بحافظه دارند.

ظاهرالدین: ازخطاطان وناظمان واخر قرن سیزده . ظاهرالدین از پښتونهای هندوستان بود ، دیوان رحمان بابارا به سال ۱۲۸۰ هق خطاطی کرد، دراخیر نسخه ابیات خطاط نیز موجود بوده، ازابیات اوست :

ته په هند کې گرځنده شوې
په امیددخپل نصیب پکې بنده شوې

ظریف: ازشاعران عصرشاه محمود درانی (۱۲۱۶ هـ ق) درتوبهٔ بلوچستان میزیست،ظریف سخنوری ازقوم اڅکزی به اوزان ملی پښتوشعر انتقادی و هجوی میسرود،درشعر اعمال شاه محمود را هجوکرد . اشعار وی دردست است.

ظریف خان: اشعار پرسوز ظریف خان هنوزهم درعوام لغمان شهرت کافی دارد،ظریف خان بـه سال ۱۲۷٤ هـ ش درشگی کلا الینگار لغمان بدنیا آمد وبه سال ۱۳۲٤ هش از جهان رفت. ظریف خان به اوزان ملی پښتو شعر حماسي وعشقی سرود. ودرمنطقه شاگردانی داشت ازوست:

کابل کي ناست دی داسلام پاچا غازي دی
توره يې وکړه پيرنگي ترې گريزي دی

ظریف خان: ظریف خان بن یونس‌خا ن اچکزی قبل‌از ۱۰۰۰ه ق درمنطقه«چرا»ازمضافات فراه زند گی میکرد، پدرش شخص بارسوخ وسردار قوم خود بود. ظریف خان د رچنین شرایط چشم به جهان کشود وبه دختری بنام«مابی»دل داد. داستان عاشقانه این دودلداده شهرهٔ افا ق گشت، درقصه سرود ها وقطعا تی ازظریف‌خان دیده میشود از سرود ها ی اوست:

یوکه کو ته سوې د ظریف خا ن بخته کوته سوې

قول به یوؤدپاچهانو پرظریف‌چی‌راغلی نودولفظه سوې

ظریف خان : از شعرایست که در حدود قرن سیزده درنواحی پښتونستان زیسته، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت دارمستتر فرانسوی اشعار ویرا ضبط میدارد، ازوست:

یاره ستاپه جیب کی زما پیزوان دی

گومان می نغښتی پرون ماښام دی

ظریف (ملا) : در حدود قرن سیزدهم هجری زیسته است. شاعر مناجات سرا بود اشعار خطی وی دیده شده ازوست:

ظریف ستا صفت بیان کړ

دزړه حال یی راعیان کړ

ظفرالله خان: از صحافیون ونگار ندگان معاصر پښتو. ظفرالله بن حبیب الله یوسفزی به سال ۱۹۴۰ ع د رشهر کوته چشم به جهان کشود

درآیام جوانی مشغول خدمات صحافی گردید، مجله ایرا بنام ظفرالاسلام نشر کرد ، بزبان پښتو مینوشت نگارشات وی د رنشرات پښتونستان جنوبی طبع شده،ظفرالله خان به سال ۱۹۷۶ع رحلت نمود.

ظهورالدین : از شاگردان وپیروان فیاض مندړشاعر حدود قرن دوازده هجری. منظومه های ظهورالدین در قصه فیاض (شهزاده بهرام وگلندام. طبع دهلی) موجود است،درمدح ومقام استادش گوید:

ظهورالدین چې له فیاضه هنرزده کړ
نوریې څکه عقرب لاندې په هوده کړ

ظهورالدین (قاضی): از پښتونهای فکور لاهور بود،قاضی ظهورالدین درحدود ۱۳٤۸هق به اخبار انقلاب لاهور مقلاتی می نوشت علاوتاً خطاط نیز بود بعضی کتب پښتو راکتاب نموده است.

ع

عاشق محمد رسول : مولوی محمد رسول عاشق بن سید محمد به سال ۱۲۵۵ ش در توابع ننگرهار بدنیا آمد ، به سال ۱۳۳۵ ش در چهار درهٔ کندز بدرود حیات گفت و در همانجا دفن شد. مولوی علوم دینی ، فقه ، تفسیر واحادیث را در منطقه کسب کرد، وسفر های به هندوستان وبخارا نمود. و در آنجا به تحصیل علوم پرداخت. وقتش را صرف تدریس و تألیف و مطالعه میکرد. بزبانهای پښتو و پارسی شعر سرود. مجموعهٔ اشعار وی در دست بوده ازوست:

محبت کارونه وکره په هر چا کی
څکه گرځی د مجنون غوندی صحرا کی

عاصی : از شاعران قدیم پښتو . به طرز کلاسیك شعر گفت. غزلیات وی در دست بوده ازوست :

نن دی پرما غریب غم دهجران لری
سپین تندی مخ نورانی عقیق چشمان لری

عاصی، سیف‌الدین: سیف الدین که در شعر عاصی تخلص میکرد از شعرای قدیم پښتوست غزلیات آب داروی دیده شده است.

عالمو: محمد عالم مشهور بـه عالمو به سال ۱۲۶۸ ه ش در قصبه پشه یی مرکز لغمان بدنیا آمد به سال ۱۳۲۰ ه ش رحلت کـرد. عالمـو به اوزان ملی پښتو قصص خیالی و روایتی نظم کرد. چنین قصص ویرا هنرمندان منطقه به یاد دارند.

عبادالله: از شعرای مذهبی پښتو. در حدود قـرن سیزدهـم هجری زند گی کرده است. غزلیات مذهبی وعرفانی وی دربعضی مجموعه های خطی دیده شده، ازوست:

ښه بیان دې و کړواې عاجزعبادالله
نیسه داروژه کوه بند گـی دپاك الله

عباس خان: در پـکلی توابع پښتونستان سـکونت میکرد. نـویسنده حساس بود، در تاریخ و انساب پښتونها مطالعه و معلومات داشت. نسب نامهٔ پښتونها را به نثر پښتو به سال ۱۲۷۸ ه ش تألیف کرد.

عباس (میرزا): میرزا عباس به سال ۱۸۲۹ ع در مردان بدنیا آمد به سال ۱۹۱٤ ع چشم از جهان پوشید، وی پیشه عریضه نویسی داشت بزبانهای پښتو، پارسی واردو شعر میـگفت. و کتابی را در علم عروض وقوافی تألیف داشت.

عبدالاحد قندهاری: از پښتونهـای قنـدهاری مقیم لاهور، تا سال (۱۳۲۰ - ۱۳۲۵ ه ش) در قید حیات بود. بزبان پښتو نظم و نثر مینوشت

نبشته ها و اشعاروی در مجله کابل ونشرات قندهار طبع شده، ازوست:

په عالم کی سربالا زموږ پښتو ده
تر هر قوم خوشنما زموږ پښتو ده

عبدالاحد: از شاعران عوامی پښتو. عبدالاحمد بن ملا محمد بن ملا درمحمد به سال ۱۲٤۳ ه ش در قصبهٔ شهباز مرکز لغمان بدنیا آمد به اوزان ملی پښتو شعر فکاهی وانتقادی ومذهبی سرود. هجویاتی نیز دارد. عبدالاحد به سال ۱۳٤۳ ش از جهان رفت، ازوست:

میاشت درمضان راځی خومره چسپان راځی
وګورئ عالمه په رضا د پاك سبحان راځی
میاشت درمضان راځی

عبدالاحد (خلیفه): عبدالاحمد شینواری که در منطقه به خلیفه عبدالاحمد شهرت داشت شاعر عوامی پښتو وطبیب یونانی بود. در پشد کنر میزیست. وی به آهنگهای ملی شعر فکاهی، عشقی واخلاقی سرود. اشعاروی شکل شفاهی دارد.خلیفه‌عبدالاحمددر حدود ۱۳۱۵ش بمرد، ازوست:

یا سابه دتورایی دي یا چرګ دی دو پیازه
که پیتی دې وه پخ کړې نه درځم په دروازه

عبدالاکبر: عبدالاکبر بن محمد اکبراز شعرای عوامی زبان‌پښتو در خیرآباد مزینهٔ ننګرهار سکونت داشت، به سال ۱۳۳۰ ش به سن ۳٤ سالګی رحلت کرد، ازوست:

ای عاصی عبدالاکبره مه کوه خوف وخطره
چی شفیع دی محمدخیر البشره

عبدالاکبر(مولوی): مولوی عبد الاکبر هلی از علمای دین و فقهای صاحب شهرت. وی کافیه را در دو جلد به نثر پښتو تحریر داشت. این ترجمه در حلقهٔ تدریسی دهات ومدارس دینی به «تحریـرهلی» شهـرت دارد.

عبدالباقـی : از شاعران قصه سرا، در اوا خر قرن سیزدهم هجری داستان ملی پښتونها «د لی و شهو» را به سال ۱۳۰۰ هـ ق نظم کرد. غزلیات متفرق دیـگری نیز دارد، ازوست:

باقی خپل دستخط پری و کړه قصه بس کړه
اوریدوتـه یـی محتا ج دی گنته وا ل

عبدالباقی (ملا): ملا عبد ا لبا قی ولد د وست محمد به سا ل ۱۲۲۰ هـ ش در قصبه رویان میدان بدنیا آمد. علوم د ینی را در منطقه آموخـت مدتی را در لغمان سپری کرد به سال ۱۳۱۱ هـ ش از جهـان رفت. مـلا عبدالباقی به اوزان ملی پښتو شعر گفت . و قصص مـحلی ومذ هـبـی را درین قوالب نظم کرد، ازوست:

او ښـکی می پر مخ باندی راځی دیوانه به شی
وا وا خـو ر کـی بیـگـا نـه بـه شی

عبد الجبا ر: از شعرای مذهبی حدود ۱۳۰۰ هـ ق در مناطق پښتونستا ن زند گی دا شت خطبا ت منظوم وی در بعضی نسخه هـای چا پـی چنـین مجموعه ها طبع شده، از وست:

ای عاصی عبدالجباره توبه واخله ځان د پاره
مخکې لا رده ديره ګرانه دنيا به پاتې شي لهتانه

عبدالجبار : بزبان پښتو نظم ونثر مذهبی مینوشت. دراوایل همین قرن درنواحی پشاور زندگی داشت. کتابی را بنام «گلشن وظایف» منظوم ومنثور تألیف کرد. ازوست:

زه عبدالجبار مريد د پير بغداد يم
هميشه زه په رضا دخپل استاد يم

عبدالجمیل (ملا) : ملا عبدالجمیل بن غلام جان بن عبدالشاه به سال ۱۲۸۷ ه ش درقصبهٔ بسرام الینگار لغمان بدنیا آمد. ازعلمای منطقه کسب فیض نمود. وی عالم علوم دینی و شاعرزبان پښتو بود . به اوزان ملی پښتو اشعار اجتماعی ، مذهبی ، اخلاقی وفکاهی سرود. مجموعهٔ اشعارش بهخط شاعر در دست است ، ملا جمیل بهسال ۱۳۵۲ رحلت کرد، ازوست :

زه دی قربان شم دامت دستر ګوتوره نبی
عرش وکرسی به لړزيده دستا له زوره نبی

عبدالحبیب: ملا عبدالحبیب از شعرای معاصر پښتو. درگوندیگان (میرویس مینهٔ امروزی) قندهار میزیست. علوم دینی را آموخته بود، گاه گاه بزبان پښتو شعر گفتی. اشعار وی درج صحایف طلوع افغان شدی. وی در سالهای بعد از ۱۳۴۰ ه ش وفات نمودی، ازوست :

ژاړی عبدالحبيب دی ډير دی غم نصيب
اميد کوي وتاته لوړ عنوان علی اکبر

عبدالحسین: از علمای معاصر ، در گوندیگان قندهـــار سکونت میکرد. شخص عالم و بارسوخی بود . بزبان پښتو نثر نوشته است. نبشته های وی در مجلۀ (کندهار) طبع شده، وی در سالهای بعد از ۱۳۲۰ش رحلت کرد .

عبدالحق: از نویسندگان ونسب شناسان قدیم. نسب نـــامه پښتونها وتاریخ مهاجرت پښتونهائـی را که از ارغسان به مناطق باجوړ مهاجرت کرده اند، به سال ۸۵٤ هـ ق تألیف کرد .

عبدالحق: ملا عبدالحق و لد عبدالباقی ولد عبدالستار بـــه سال ۱۲۸۳ هـ ق درقصبه میران مزینه ننگرهار بدنیا آمد و به سال ۱۳٤۳ هـ ق رحلت کرد. شاعر پښتو بود به اوزان ملی پښتو شعر اجتما عی، مذهبی واخلاقی سرود ازوست :

عبدالحق کوي دعـــــــا   پـه درگا ه د پـاك مــولا
چې دا خاوره دآریـــــــا   تـل ساتـی لــه خــزا نه

عبدالحق: شاعر غزلسرا در اوایل همین قرن در نـــواحی پشـــاور سکونت میکرد. غزلیات وی در دست بوده، ازوست:

عبدالحقه تــل پـه یاد د خـدای مشغول شـه
دښمنانو نــه هیـخ مــه کوه خطــر تــــه

عبدالحق (ملا): ملا عبدالحق ولد عبدالغفور خروتـی از علمـای جیدو مؤلفین قرن سیزدهم هجری. ملا عبدالحق در قندهار زندگـــی میکرد، یاقوت‌السیر را به سال ۱۲۵۰ هـ ش منظوم داشت ، از تـألیفات

دیگر وی شرح اربعین است. نمونه نظم از یاقوت السیر :

پاك الله لـه ثنا وایـم پـه هزار ژبـه یی ستایم

چـی خالق دکـل جهـان دی هـم د جن هـم دانسان دی

عبدالحق (ملا): از شعرای فکاهی سرا وعلمـای دینی. ملاعبدالحق اڅکزی در ریگك قندهار سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو، شعرفکاهی مذهبی واخلاقی وعشقی میسرود درمجالس بزم وادب قندهار شرکت میکرد، شخص مجلس آراء بود، ازوست :

ستا دسترگو پـه بغل کـی ځاڅکی سره دي

دغـه واړه دې داغـونـه زما پـه زړه دي

عبدالحکیم : ملاعبدالحکیم ولد ملاعبدالرشیداخونزاده درفیروزآباد از توابع قندهارسکونت میکرد. تاسال ۱۲۹۲ هـ ـ ق درقیدحیات بود. وی خطاط وناظم پښتو بود. نسخ پښتو به خط وی دیده شده منظومه های وی در دست است :

عبد الحکیم : ازمریدان ماڼکی ثانی. دروصف اخون سوات وماڼکـی ثانی (متوفی ۱۹۲۸ ع) شعر سرود. عبدالحکیم درهمین قـرن درتوابـع پښتونستان سکونت کرده است. اشعاروی درعقاید المومنین طبع شده ازوست :

صحبت کی شه صادق عبدالحیکمه د صاحبانو نظر غواړه له کریمه

چی نظر ددوی دپاك خاوندا حسان دی په موجود صاحب فضل درحمان دی

عبدالحکیم : طالب العلم علوم دینی وشاعر پښتو. درتنگی هشنغر زندگی میکرد. زبانهای پښتو، عربی وهندی را آشنایی داشت. گلبن نعت

را ازهندی به‌سال ۱۳۱۸ هـ ـ ق ترجمه نمود وجنگنامهٔ زیتون را به سال ۱۳۲۶ هـ ـ ق منظوم تألیف کرد، ازوست :

چې طلب عبدالحکیم نه‌یـې دغوښتو کـړ
د هندکو گلبن نعت یې په پښتـو کـــړ

عبد الحکیم: ازمدرسین وعلمای اوایل همین قرن. مولوی‌عبد الحکیم درقصبهٔ حیدر شریف ازمتعلقات اټک سکونت‌میکرد. ازعلم منطق ود یگر علوم شرقی بهرهٔ کافی داشت. ضا بطه ایساغوجی علم منطق بزبان پښتو از امالی اوست.

عبدالحکیم لاغری: عبدا لحکیم ازشاعران هجوسرا. به سال ۱۲۷۰ هـ ـ ق درقصبهٔ لاغر منطقه واغز غزنی بدنیاآمد، اساسات امتدا یی علوم دینی وکتب منظوم پښتو ودری را درمسجد خواند . شاعر روستایـی بـود. هجویات وی هنوز هم زبان زد مردم بوده عبدالحکیم به سال ۱۳۲۰ هـ ـ ق رحلت کرد ازوست:

په کوردې خرې خاورې واوره له جانانه سره
چې قول کړی بیایـی په‌ځای کړه له‌ایمانه سره

عبدالحلیم: عبدالحلیم بن عبدالله بن اخوند درویزه ننگرهاری ازعلما وشعرای حدود قرن یازدهم هجری. عبدا لحلیم ازشا گردان مکتب ادبی اخوند درویزه ننگرهاریست. اشعار مذهبی وعارفانه وی درملحقـــا ت مخزن‌الاسلام موجود است، مؤلف دانشمند جلد اول پښتانه شعراء احوال وآثار ویرا ضبط کرده، ازاوست:

دا حلیم هم امیدواردی ستا وفضل حقانی ته
چی حلیم د عالمانو نیکمردانــو خاکپای دی

عبدالحلیم(مولانا): ازمترجمین وعلمای اوایل قرن دوازدهم هجری اختیارات بدیعی پارسی را به سال ۱۱۳۰ هـ-ش به نثر پښتو ترجمه داشت اشعار مترجم نیز درین اثر دیده میشود. ازاوست:

چی عقل کل لري علم کامـل لري
دولت له بخته سره شـامـل لـري
خـان د خانانـو میر د میـرانـــــو
محمدافضل دیخدای دی تل لري

عبدالحلیم گل: ازناظمان دینی و ناظمان نی پښتو. عبدالحلیم گل کاکاخیل ختټک دراوایل همین قرن درموضع «زیارت مسجد گورگوره» زندگی میکرد به علوم دینی احتوای کامل داشت چهل حدیث رابه‌سال ۱۳۰۸ هـ-ق و منیةالمصلی را بنام رخت محکم به سال ۱۳۱٦ هـ-ق منظوم ترجمه‌داشت. ازاوست:

دا تازه باغچـه چیسازه شوه دگلو
مناسـب دي خبـرول اوس دبلبلـو

عبدالحمید : ازشاعران حماسه سرا درنواحیقبایل آزاد میزیست. بـه اوزان ملی پښتو شعر حماسی سرود، زندگی وی تا سال (۱۹۰۹ ع) یقینی مینماید. ازوست:

حیران وه پرنګیان   راغلـی ؤ ملتـان
فوجونه شوه روان   فوري پسیروانی همشوی رسالی
ببیابه څوک کوي داړې

عبدالحمید الکوزی: عبدالحمید فرزند محمد اسماعیل الکوزی، درحوالی قرن سیزدهم هجری در قندهار سکونت میکرد. درعلوم دینی دسترس واحاطه کامل داشت. ناظم پښتو بود طریقه محمدیه (حاوی چندین رساله دینی) ترجمه خلاصه کیدانی ازتألیفات منظوم وی به ما معلوم بوده، ازوست:

ولایت مې قندهار دی دپلارنوم کەدې پـه کار دی
اسماعیـل الکوزی دی الکوزوکې یعقوبزی دی

عبدالحمید (دوکتور): دوکتور عبدالحمید بن لعل محمد سنځرخیل کاکړ به سال ۱۹۱۲ ع درچشمه اچوزی بلوچستان چشم به جهان کشود، بعد ازتعلیم ابتدایی تحصیل عالیش‌را دررشته طب بپایان رساند. وبحیث دوکتورمؤفق درشفاخانه های منطقه ایفای خدمت میکرد. وی ذوق ادبی وقریحه شعری داشت. بزبانهای پښتو وارد وشعر ملی، حماسی ووطنی میسرود. دوکتور به سال ۱۹۶۷ ع چشم از جهان پوشید، ازوست:

دادمینې مرحلې دي چې تیـریـږي
دعاشق دخولې ګیلې دي چې تیریږي

عبدالحمید محمدزی: عبدالحمیدمحمدزی بن سردار نظراحمد خان بن سردار تاج گل خان بن سردار خوشدل خان بن سردار مهردل‌خان مشرقی، ازشاعران معاصر پښتو بود. درکوهک قندهار میزیست، درحلقه‌های ادبی قندهار به شاعر زارع شهرت داشت، وی بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، اشعار وی درطلوع افغان، مجلات «پښتو» و«کابل»طبع شده، شجرةالنسب

وتاریخ کوتاه محمدزائیان قندهار را نیز تألیف کرد. وی درسالهای بعد از ۱۳۳۰ هـ ـ ش به سن ۶۵ سالـگی رحلت نمود ، ازاشعار اوست :

راسه تېینګ که ښه خصلت دی اتفاق   چی دافع د هر آفـت دی اتفـاق
ځای دمهر اومحبت دی اتفــاق   وسیلـه د سعـادت دی اتـفـــاق

عبدالحنان : عبدالحنان فرزند عبدالرحمن لوانـی به سال ۱۲۶۰ش درقصبه ده زیارت مرکز لغمان بدنیا آمد وبه سال ۱۳۲۳ هـ ش رحلت نمود. درمقبره میترلام مدفون گشت وی علوم رواجـی عصر را آموخـته بود دردوایر قضائی دولتی مملـکت بحیث مفتـی وبعد قاضی ایفای خدمت کرده درمنطقه به مفتی حنان شهرت داشت مفتی حنـان به اوزان ملی پښتو وطرز کلاسیك شعرسرود وقصص خیالی ومذهبی نظم کرد دیوان شعروی دردست بوده ازوست :

زانگی بـی شماله پشمینه زلفی دیارپه مخ
فال می‌دی نیولی نن له وخته دربیار په مخ

عبدالحنان (طالب): طالب‌عبدالحنان‌درحدود ۱۲۹۵ هـ ق درحصارك شیر شاهی ننگرهار سکونت میکرد. شخص طـالب العلم بود ، به اوزان ملی پښتو شعر سرود جلد سوم پښتانه شعرا احوا ل ونمونـۀ شعرویرا ضبط کرده، ازوست:

زه طـالب عبدالحنـان ځکه ژړا کړم
چـی زمامین نصیب داهسی خوارو

عبدالحی (مولوی): مولوی عبدالحی فرزند مولانا محمد اسمعیل به سال ۱۲۷۹ش در توابع بنیر تولد و به سال ۱۳۵۳هش در کابل وفات کرد ودرلوگر مدفون گشت عبدالحی از صحافیون، نگارندگان وشعرای معاصر پښتوبود درمجاهدات ملی پښتونها با «بابړی ملا» همراهی داشت اخبار اتفاق را درچارمنگ باجوړ نشرکرد بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت نبشته های منثور واشعاروی در دست بوده، ازوست:

بازمی گنډلی ناگاه لښته دبابړینګ وختی   خوشی عبث ډینګ ډینګ وختی

عبدالخالق: عبدالخالق بن اخوند درویزهٔ ننگرهاری (۹۴۰ ـ ۱۰۴۸ هـ ق) ازعلماء وسخنوران قرن یازدهم هجری. کتابی بنام «شـــرایط و احکام ایمان» به پښتو نظم کرد.

عبدالخالق: ملا عبدالخالق بن ملا محمد افضل بن شیرمحمد علیزی به سال ۱۲۷۷ هـ ـ ش درقصبهٔ علیزی شلګر غزنی بدنیا آمد. علوم رواجی را ازعلمای منطقه آموخت، عمرش را صرف تدریس کرد. بزبان پښتو شعر میگفت. ملا عبدالخالق علیزی به سال ۱۳۲۵ ش رحلت کرد تذکره نگاران پښتو احوال ویرا ضبط نموده اند، ازوست:

د عبدالخالق له خوبه برخه نشته
تړوله شپه‌یی له غموسره تیریږي

عبدالرب (قاضی): ازدانشمندان وعلمای معاصر. درپشاور سکونت میکرد. وی علوم رواجی رادر منطقه آموخت، سفری به سنده کرد وازاساتذهٔ آنجا کسب دانش نمود. زبانهای پښتو، پارسی، اردو، سندهی را می‌فهمید

بزبانهای پښتو وارد و تألیفاتی دارد، از تألیفات پښتو وی قصص القران وسیرة‌النبی به ما معلوم بوده، قاضی به سال ۱۹۷۲ ع رحلت کرد.

عبدالرحمن: ازحماسه سرایان‌قرن هجدهم عیسوی. عبدالرحمن شاعر عوامی پښتو به اوزان ملی پښتو حماسیاتی دارد. وی در نواحی بلوچستان زندگی داشت ازوست:

یو جنګ یی یو سر تیر
بیا لوموړی راغی چو پیر

عبدالرحمن: ازعلما و نویسندگان‌حدود قرن‌سیزدهم‌هجری. عبدالرحمن درتنگی هشنغز سکونت میکرد. عالم علوم دینی ونگارنده پښتو بود. کنزالمصلی را به پښتو ترجمه داشت.

عبدالرحمن: ازعلمای دین و ناظمان پښتو دراواخر قرن سیزدهم هجری زندگی میکرد. رساله ای درقواعد ابتدائی علم میراث را به پښتو نظم کرد، ازوست:

د میراث مال یی پښتو کړ
عبدالرحمن په دا بیتو کړ

عبدالرحمن(حکیم): حکیم عبدالرحمن کاکړ درضلع پښین بلوچستان سکونت میکرد. ازحکمت و طب قدیم بهرهٔ داشت حکیم نگارنده پښتو بود کتابی‌را بنام «دپښتانه خویونه» تالیف کرد، وی درسالهای بعد ۱۹۵۸ ع ازجهان رفت.

عبدالرحمن زمینداوری: در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در زمینداور قندهار سکونت میکرد. شاعر عوامی و بدیعه سرا بود، به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، ازاشعار اوست :

پـروت دې لـونګیـن پـرڅیـګـر
بـوی یـې ځـي دمشکـځ و عنبـر

عبدالرحمن (سردار) : سردار عبدالرحمن بن سردارعبدالوهاب محمدزی به سال ۱۲۸۹ ق در فراه بدنیاآمد ، مدتی را در ایران وهند سپری کرد. زبانهای پښتو ، پارسی ، هندی وانگلیسی را میدانست. بزبانهای پښتو و پارسی شعر سرود. سردار عبدالرحمن در عصر امانی وظایف رسمی داشت به سال ۱۳۵۳ هـ ق در فراه وفات کرد اشعار پښتو وی درج صحایف طلوع افغان عصر امانی شده است .

عبدالرحمن(قاضی): قاضی عبدالرحمن در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در تورو از مضافات پښتونستان زندگی میکرد . قاضی شاعر وعالمی از قوم بابوزی سوات بود. افسانه دلپذیر را به پښتو منظوم تألیف کرد ، مجموعه اشعاریکه بطرز مقامهای هندی است از خود گذاشت ودر ترجمه سیرالسا لکین حصه داشت ، ازوست :

دفراق آتش مـی کـړه سینـه مجمـر
هـر یوه آه مـی دی دخولی جوړې اخگر

عبدالرحمن(مولوی): مولوی عبدالرحمن در اواخر قرن سیزدهم هجری درمحلهٔ ابازی مناطق پښتونستان سکونت میکرد . شاعر ونثر نگار

پښتو بود. چارچمن نوبهار منسوب به امیر خسرو دهلوی را به نثر پښتو ترجمه داشت، اشعار مترجم نیز دران وجود دارد.

عبدالرحمن هزاروی: در اوایل همین قرن در هری پور ضلع هزاره پښتونستان سکونت میکرد. در حلقه های ادبی به عبدالرحمن هزاروی مشهور بود. بزبان پښتو شعر و نثر مینوشت. نگارشات واشعار وی در جراید پشاور ونشرات قندهار طبع شده، ازوست:

نوی وار په چمن راغی نوي سپرې باغ گلونه
نوی جوش دی په بلبل کی نوي دي خپاره سرونه

عبدالرحیم: از پیروان اخوند درویزه ننگرهاری در حدود قرن دوازدهم هجری زیسته است عبدالرحیم شاگرد مکتب ادبی اخوند درویزه می نماید. اشعار مذهبی وی در ملحقات اکثر نسخ خطی مخزن الاسلام دیده شده، ازوست:

دغه هسی ښایسته ښرې شوې تورې خاورې
چی په ښایست یی مخی نه وودپسر لی گلونه

عبدالرحیم: ازادبا وشعرای اواخر قرن سیزدهم. در قصبهٔ امانکوټ علاقه رڅړ مردان سکونت میکرد. عالم علوم دینی وناظم پښتو بود. آثار وی را مقدمه جزری، پنج گوهر، هفت هیکل، تذکره نویسان نوشته اند، ازوست:

خدایه ما عبدالرحیم	کړی له اوره بچ سلیم
له زواله دایمان	خدایه راکړې تمامان

عبدالرحیم: شاعر منقبت سرا، در حدود قرن دوازدهم هجری زیسته است. مناقب خطی وی در دست بوده، ازوست :

کـه یی هر څو علم د یرو   خـو وستاد درغـلام
موږه واړه ستـادحکـم   را زی من یوکړو اعلام

عبدالرحیم: شاعر صوفی نواحی ننگرهار، وفاتنامه ملانجم الدین اخوند (متوفی ۱۳۱۹ هـ ق) را نظم نموده ازوست:

په زړه زخمی عبدالرحیم شو   په صورت کوز لـکه د جیم شو
ځکه گویا په‌دی ابیا ت شـو   چی د هغهٔ صاحب وفات شو

عبد الرحیم: عبدالرحیم بن ملا قسیم گل خلیل مومند، درمنطقه شاهی پشاور بدنیا آمد. علوم رواجی‌را درمنطقه کسب کرد عمرش را صرف تألیف وتدریس ومطالعه کرد. عبدالرحیم مدتی‌رادرکاکړستان‌سپری کرد. وسرور المحزون شاه ولی‌الله دهلوی‌را بنام د رالمکنون به سال ۱۳۰۳ هـ ـ ق به نثر پښتو ترجمه داشت.

عبدالرحیم‌اخونزاده: ملا عبدا لرحیم اخونزاده بن علی اصغر اخونزاده بن ملا محمد صفا اخونزاده به سال ۱۲۳۸ هـ ش در کتپل مرکز لغمان بدنیا آمد . و به سال ۱۳۲۱ هـ ـ ش درهمانجا رحلت‌کرد .

عبدالرحیم اخونزاده علوم رواجی عصررا آموخته بود بزبان پښتو شعر فکاهی میسرود فکاهیات‌وی‌هنوز هم درمنطقه‌زبانزد اهل‌ذوق است، ازاشعار اوست:

ته چی دا عزت کوې عبدالرحیمـه
نه به شی په تا میلمـه بـنـی آدم

عبدالرحیم پوپلزی: مولانا عبدالرحیم بن عبدالحکیم پوپلزی به سال ۱۲۶۹ هـ ـ ش دریک فا میل علمی پشاور زاد. علوم متداوله را از اساتذهٔ سرحد و هندوستان کسب کرد. بعد ازعودت به وطن به افاضهٔ علمی وسیاسی وبیداری مردم پرداخت. اخبار سرفروش را به نشر سپرد وبنیاد تحریک «بهارت سبها» را گذا شت. درایام فعالیت‌های ملی وسیاسی به‌وقفه‌ها در محابس سیاه انگلیس سپری کرد. وی بانی شاعری شعوری درپشاور محسوب شده، بزبانهای پښتو واردو اشعار وطنپرستانه ای سرود . مولانا عبدالرحیم پوپلزی به سال ۱۳۲۳ هـ ـ ش وفات کرد.

عبدالرحیم (موالانا) : مولانا عبدالرحیم به سال ۱۸۸۰ ع درناحیه کلاچی دیرهٔ اسمعیل خان بدنیا آمد، علوم رواجی‌را درمنطقه آموخت. در یونیورستی پنجاب واسلامیه کالج پشاور بحیث پروفیسور عربی ایفای خدمت کرد. درهمین وقت کتابدار کتب خانه اسلامیه کالج و نگران خیبر مگزین بود. زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو وانگلیسی‌را می‌فهمید بزبان پښتو پارسی، عربی و اردو صلاحیت نگارندگی داشت. از تألیفات وی: لباب‌المعارف‌العلمیه ، عربی دکشنری . میزان اللسان، زبان دانی عربی روح الاجتماع ، مکتوبات امام ربانی ، اسلام و اشتراکیت نثرالاولی وسید جمال‌الدین افغانی. مولانا به سال ۱۹۵۰ ع بدرود حیات گفت.

عبدالرحیم هوتك: از مشاهیر شعرای قدیم پښتو عبدالرحیم بن اتوملیزی بن سلطان از عشیره ملکیار هوتك در حدود قرن دوازدهم هجری زندگی کرده است. عبدالرحیم در سِبه بولان قلات بدنیا آمد.

مدتی را در عصر هوتکیان در شهر کهنهٔ قندهار سپری کرد. بعد نظر به بعضی عوامل رهسپار بلادنیشاپور، تهران ورامین سمرقند گردید. مدتی را درین شهر ها بسر برد ودر انجار اقامت گزید. درمفارقت وطن عزیز شعر سوزناکی سرود. دیوان نفیس وزیبای از خود به یادگار گذاشت. وی شاگرد مکتب ادبی رحمان بابا ست از مطالعهٔ دیوانش اقتدار و صلاحیت سخنوری وی خوبتر آشکار میگردد. ازوست:

راسه راسه ستا تر دوا ړو سترگو جار سم
هم تر مخ دی پروانه غوندی نثار شم

عبدالرزاق (شیخ): از ادبای خدایی خدمتگار در هزار خانی پشاور سکونت میکرد بزبان پښتو شعر ملی وسیاسی میسرود ونثر اجتماعی مینوشت. شیخ در حدود ۱۳٤۰ هـ ش رحلت کرد، اشعار و نبشته های شیخ به شکل متفرق در نشرات سرحدی طبع شده ازوست:

پوخ مسلم شه ته عمل په قرآن وکړه
اغیار لوټ کړي غم ددین و ایمان وکړه

عبدالرسول: ازمعاصران احمد شاه بابا کبیر (۱۱٦۰- ۱۱۸٦هـ ق)
عبدالرسول در ماشور قندهار سکونت میکرد درعصر تیمور شاه نیز حیات داشت وی زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو وکشمیری رامیدانست مدتی را درکشمیر سپری کرده تالیفات وی را «دیوان شعر، آزاد نامه و سفرنامه» تذکره نگاران یاد کرده اند. عبدالرسول شاگرد مکتب ادبی رحمان باباست ازاشعار اوست:

درسول په ذره یی نوی آتش بل کړ　　اوس نوزه له روغوخلقوو وتلم

عبدالرسول: شاعر مناجات سرا. در حدود قرن سیزدهم هجری زندگی داشته است مناجات خطی وی دیده شده ازوست:

په نامه عبدالرسول یم　　چی زوکړی پی مشهوریم
په صفت کی مشهوریم　　لااله الاالله

عبدالرشید (ملا): ملاعبدالرشید بن سلطان حسین بن عبدالرحیم درلنگرت چشم به جهان کشود، علوم رواجی را آموخت شخص عالم وفاضلی بارآمد کتابی رابه مثنوی پښتوبنام «رشیدالبیان» به سال ۱۱۲۹هق نظم کرد. این اثر درنصاب تعلیمی دینی دهات وروستا تا اکنون شامل بوده، ازوست:

چی محکم په لمانځه اوسی　　له دنیا به ایمان یوسی

عبدالرشید (مولوی): از قاعده نویسان زبان پښتو، مولوی عبدالرشید درهمین قرن درتوابع پښتونستان سکونت میکرد زبانهای پښتو، پارسی عربی وارد رامیدانست شخص عالم ومؤلفی بود قاعدهٔ زبان پښتو را برای اردو زبانان تحریر کرد.

عبدالرؤف (طالب): دراوایل همین قرن درمحلهٔ ډیری خیل ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد فالنامهٔ قرآن عظیم رابه نظم پښتو تالیف کرد خود راطالب عبدالرؤف معرفی کرده، ازاوست:

ما طالب عبدالرؤف　　ډیری خیلوکی معروف
چی می وکړورته فکر　　ځکه ومی کړو داذکر

عبدالرؤف(میا گل): عبدالرؤف درشعر میا گل تخلص کرده فرزند عبدالعزیز میاخیل به سال ۱۲۹۵ هـ ش در قصبه گلی گرام کنر خاص بدنیا آمد علوم رواجی ودینی رادر منطقه کسب نمود ، طبع شعر داشت به اوزان ملی پښتوشعر گفت وی به سال ۱۳۳۵ش رحلت کرد ازوست :

ستا ددیدار په نسیم زړه به زماشی تسلیم
بوی په میا گل که راشی ستاله گلزاره

عبدالزاهد: ملا عبدالزاهد ازشاعران مشهور عوامی مناطق غزنی. درشعر زاهد تخلص میکرد عبدالزاهد اندړ درقصبه خواجه خیل «زرمله» پکتیا بدنیا آمد درحوالی ۱۳۲۰ هق در مربوطات غزنی رحلت کرد. دیوان خطی اشعاروی دیده شده،عبدالزاهد به اوزان ملی پښتو و طرز کلاسیك شعر سروده، ازوست :

کله به‌راوړی دواړه لب شکرترین شیرین
زنه گبین دسین په شان څلیزی

عبدالستار: از مریدان نجم الدین اخونزاده (متوفی ۱۳۱۹ هـ ق) عبدالستار درمزینهٔ شینوار زندگی میکرد شاعر صوفی بود . اشعار دینی میسرود خطبات منظوم وی ثبت گردیده، ازوست :

دچاززړه به شی ډیربد د چابه ښه‌شی
یوه ورځ به عنقریب داسی غزوشی
چی نن قبرته عاصی عبدالستار ځی
دیارانو کلهٔ گورته وار په وار ځی

عبدالسلام: عبدالسلام بن پاینده محمد از پیروان وشاگردان مکتب ادبی اخون درویزهٔ ننگرهاری (۹۴۰ـ ۱۰۴۸ هـ ق)، عبدالسلام به پیروی سبك این مکتب منظومه های پښتو دارد در ملحقات بعضی نسخ خطی مخزن اشعاروی دیده شده، ازوست :

یوه ویی به‌درته وایم دصدیق دبزرگیې د رسول لـه جماعته
چې صدیق ووسر حلقـه د اولیـا و دغه لوی‌رخه‌موندلی له‌رحمته

عبدالسلام: از شعرا ی شیرین بیان پښتو عبدالسلام درشهر قندها ر زندگی میکرد ایداغ را به شعر روان وسلیس پښتو تـرجمه کـرد. وی به سال ۱۲۹۶هـ ش رحلت نموده، ازوست:

ای چې ستاله غمه‌می پر زړه باندی لاله
آهوچشما نو ستا کړه شرمنده‌تول غزاله

عبد السلام: درحلقه های ادبی قندهار به عبد السلام کرزی مشهور است به سال ۱۳۰۰هـ ق در کرز قند ها ر چشم به جها ن کشود وبه سا ل ۱۳۶۰هـ ق رحات کرد عبدالسلام به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامها ی موسیقی هندی شعر سرود مجموعه‌اشعاروی «گنج الابیات» نام دارد که تا هنوز طبع نگردیده، اشعار متفرق وی دربهارجانان ، گلزار محبوبان وگلزار سیداحمدضبط بوده رساله دیگر منظوم د ینی وی«نشرح» نامیده میشود که چاپ شده است، از وست:

رنگین بشر دلبر دجلال تاج یې پرسر
عبد السلام سراسر قربا ن تریا ر د ی

عبد السلام آشیزی: ملاعبدالسلام ولدملاحبش ولد ملا برات به‌سال ۱۳۰۰ هـ درقصبهٔ ښاخهٔ بلوچستا ن بد نیا آمده وبه سال ۱۳۹۴ هـ ق ازجها ن رفت عبدالسلام شاعر کثیرالکلام پښتو ست. اشعارش ملی، وطنی، مذهبی وقسماً عشیقت اثر منظوم دینی وی بنا م طلب مذهب ومجموعهٔ اشعار ملی وی بنام سوسن‌چمن طبع شده درشعراعلیحضرت غازی امان‌الله‌خان را مدح کرده است، ازا شعار اوست:

پښتانه می کړه راوینس وپرنگی ته　　خوري وینی دکابل‌دانقلاب‌ما

عبدالسلام کامو ی: ا ز شا عرا ن فهیم ود را ك پښتو دراوایل همین قرن، زندگی وی تا سال ۱۳۳۵ هـ ق یقینی مینمایدعبدالسلام درمستالی کامه سکونت داشت شعر ملی ووطنی میسرود بعضی از چکا مه ها ی وی درج صحایف سراج الا خبارشده است، ازوست :

چی فقیر عبد السلام کامه وطن یم
اوسید ونکی مستعلی کی ښه مسکن‌یم

عبدالشکور: عبدالشکور بن حاجی محمد اسلم کاکړ د ر توابع قلعهٔ سیف‌الله ازمضافات (پښتونستان جنوبی) زندگی داشت. عالم علوم دینی ونثر نگارمذهبی پښتوبود کتابی رابنام قامع البدع والشرورفی زیارت القبور» ازعربی به پښتو به سال ۱۳۵۶ هـ ق انتقال داد.

عبدالصمد(قاضی): ازعلماء، خطیبان وشعرای قندهار، قاضی عبدالصمد به سال ۱۲۶۶ هـ ش درقندهار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۳۸ هـ ش رحلت کرد درنهضت ملی وینس زلمیان حصه داشت ودرین نهضت به حبس کشانده

شد. وی بزبان پښتو وپارسی نظم و نثر مینوشت تذکره های پښتو احوال ویرا بیاوردند، ازوست :

چې محیطیې توله کوزوي څوك به یې ناکاپه فریاد سم
که معمار هرڅو قابل وي کوز اساس نه سی پـه باد سم

عبداللطیف(حافظ): شاعر ظریف عبداللطیف اڅکزی دراو اخر قرن دوازدهم هجری در نـواحـی گـلستان بدنـیا آمد بعـد بـه ماشور قنـدهار اقامت گزید. وی حافظ قرآن مجید وسرآمد فضلا وظرفای عصرخودبود. وی بزبان پښتو شعر شیرین میسرود طبعش به ظرافت میلان داشت،مؤلف پټه خزانه «قصهٔ کوتاه» فولـکلوری ویرا نقل میکند عبداللطیف در حدود (۱۱٤۱ـ ۱۱٤۲ه ق) چهل سال داشت ازوست :

غوز ونیسئ یارانو داداو بن اوسوی قصه سوه
خـــورا ډیـــره خـــوزه ســــوه

عبداللطیف(قاضی): از مفسرین اوایل همیـن قـرن عبـداللطیف در گالوج سوات میزیست، تفسیری از قرآن عظیم را به سال ۱۳۳۹ه ق موسوم به تفسیر تیسیر نمود.

عبداللطیف(مولانا): از علمای متبحر دینی همین قرن. وی درنواحـی مردان سکونت میکـرد مدرسه ای رادر هوتـی بنـانهاد وی مشغول تدریس وتألیف بود. رسالهٔ را بنام الدر المکنون شرح الفلك المشحون بزبان پښتو ترجمه وشرح کرد.

عبداللطیف (هوتك): عبداللطیف بن حاجی محمد اکبر هوتك درشهر قندهار سکونت میکرد علوم متداوله را آموخته بود. در گرامر پښتو مطالعه داشت. وی گرامراین زبان را نگاشت به سال ۱۳۲۹ ه ش رحلت کرد.

عبدالظاهر : عبدالظاهر بن عبدالواحد اخونزاده نورزی درنواحی قندهار سکونت میکرد هفتاد ودوملل را به پښتو منظوم ترجمه نمود. وی به سال ۱۳۴۵ ش از جهان رفت.

عبدالعزیز فراهی : ملا عبدالعزیز بن غلام محمود نورزی درتوابع فراه بدنیا آمد ازبینایی محروم بود ولی طبع سرشار شعری داشت. به اوزان ملی پښتو اشعار زیادی سرود در منطقه به حافظ عبدالعزیز مشهور بود. وی به سال ۱۳۴۰ هش ازجهان رفت ،ازوست :

یارراځخه تللی پسی کاږم ارما نونه

ربه هیڅوك مه کی لکه ماداسی تاخونه

عبدالعزیز (ملا): ملا عبدالعزیز در قرقدان علاقه پاشمول سکونت داشت. شخص مجذوب وشاعر مذهبی بود زندگی وی اوایل همین قرن تخمین میگردد دیوان شعروی د ردست است ، از اشعارا وست:

قوت کم سوبیا په خوله کی نسته داره

لاس می وانه خیست ددی دنیا له کاره

عبدالعزیز (ملا) : ملا عبدالعزیز بن محمد شاه خان بن عبدالرحیم خان از مشاهیرعلمی وادبی عصر امانی بود درقریهٔ حسن خیل سید آباد

وردك میزیست. مدتی بحیث معلم ایفای خدمت کرد بزبان پښتو و پارسی شعر سرود اشعارش قسماً ثبت گردیده وی بـه سال ۱۳۱۹ هـ ش بازندگی وداع کرد.

عبدالعزیز (مولانا): ازنوسیندگان معاصر پښتونستان جنوبی (بلوچستان). وی بزبان پښتو نثر مینوشت ومجله ای رابنام سبیل الرشاد نشر کرد درحدود ۱۹۷۲ع رحلت نمود.

عبدالعظیم (حافظ): حافظ عبدالعظیم بن محمد روزی گنډه اپور از شاعران مشهور وقادر الکلام عوامی پښتوبود. به سال ۱۲۴۹هق درکلاچی دیرهٔ اسماعیل خان بدنیا آمدوبه سال ۱۳۲۱ هـ ق رحلت کرد شاعر عوامی پښتو بود به اوزان ملی پښتو شعر میگفت شاگردانی داشت وسبکش را اکثر شعرای منطقه پیروی کـرده حافظ عظیم دیوان مغتنمی ازخـود بـه یادگار گذاشت ازوست:

له خیاله مخ ته یی سور شال نیولی
جورو جفا کړي له خپل یاره سره
پـه مـادی کلـه دغـه پـال نیولی
رنځوردي کړمه له یو واره سره

عبدالعظیم رانـی زی: عبدالعظیم رانـی زی که در حلقه های ادبـی معاصر پشاور به عظیم بابا شهرت دارد بـه سال ۱۱۶۷ هـ ق در نواحـی سوات بدنیا آمد. علوم رواجـی رادر تهکال پشاور کسب کـرد. بعداز کسب دانش متداول مشغول تدریس بـود. عبدالعظیم طبع بـی تکلف

شعری داشت و عالم متصوف وسالك بود . دیوان معروف شعروی دردست است ، زندگی وی تاسال ۱۳۵۳هق می نماید. ازوست:

په جهان چی ستادحسن کاروان پریووت
د هیبته په گلونو خزان پریووت
چی داستا ښکلی گلشن یی په نظر شو
عندلیب له محبته حیران پریووت

عبدالعلی اخونزاده: عبدالعلی اخونزاده بن عبد الخالق اخونزاده بن عبدالرحمن اخونزاده از عشیرت پانیزی قوم کاکر به سال ۱۲۸۹ هـ ق درخانوزی از مناطق کاکرستان چشم به بجهان کشود. علوم رواجی وفنون ادب وبلاغت رادر منطقه آموخت از علمای جید قندهار کسب فیض نموددرفنون بلاغت وادب شهرۀ آفاق گشت وعالم نامداری بارآمد عبدالعلی بزبانهای پښتو، پارسی شعر شیوا وسلیس سرود . شعرای بعدی ویرا خوشحال خان «کاکر ها»نامیده اندعبدالعلی اخونزاده درحلقه های علمی وادبی به علامه عبدالعلی شهرت داشت درزند گیش کارهای مهم علمی وداببی راانجام داد علامه کتابخانۀ بس مغتنم درمنزل داشت که نوادر از مخطوطات پښتو ،پارسی وعربی دران یافت میشداین عالم شهیر وشاعر توانای پښتو به سال ۱۳٦٤هق قرین رحمت ایزدی گشت مجموعۀ کوچك اشعار علامۀ بنام «شاخ گل» طبع شده ازوست:

ژړه بنه گرځم په در بار کی د خوبانو
نه یی کړم گلگونه په شراب دسرو لبانو

عبدالغفار : از نگارندگان مذهبی و شعرای دینی پښتو عبدالغفار در حدود ۱۲۶۰ق درتوابع قندهار زیسته است. مبادی علوم دینی رامیدانست بزبان پښتو نثر ونظم مینگاشت بیتی از هجویات او :

ای اخونده نیك خصلته نیك رفتاره

زه له تاسره اخلاص کړم بې اختیاره

عبد الغفار: شاعر از انواحی باجوړ در حدود قرن سیزدهم هجری زیسته است. دارمستتر مستشرق درهار وبهار ومد ون بهار نوروزی درین مجموعه غزلیات ویرا ضبط میکند ، ازوست :

هلکه چیری ونه کړی زما دخیښې خیال

د ادامی غواړي مال

عبدالغفار (قاضی): از مؤلفین ونگارندگان قرن سیزدهم هجری قاضی عبدالغفار در محلهٔ کلاچی ډیرهٔ اسماعیل خان میزیست «انشاء کلاچی» از تألیفات اوست. این انشا بخشی پهارهٔ پښتو نیز دارد.

عبد الغفار هوتك: از پیروان مکتب ادبی رحمان بابا. عبدالغفار هوتك از احفاد خاندان حاجی میرویس هوتکی است. درعهد زمانشاه (۱۲۰۷ ۱۲۱۶ ه ق) در سیوری قلات زندگی داشت، دیوانشعر، رساله مزارات غزنه وتاریخ هوتکیان از تألیفات منظوم وی در دست است، از اشعار اوست :

په افغان کی شاعران تر حساب تیر دي

عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب

عبدالغفور (اخون سوات): عبدالغفور صافی که به اخون سوات شهرت دارد. از مشاهیر صوفیه ومشایخ سخنور و مبارز افغانستان در قرن سیزدهم هجری. اخوند سوات درمجاهدات علیه انگلیس هاحصه داشته وی علاوه از مآثر حربی و ملی سخنور پښتو بود مثنوی وی ضم یکی ازنسخ کنزالسالکین (محفوظ کتبخانهٔ خطی کابل) در دست است اخوند به سال ۱۸۷۷ع رحلت کرد درحلقهٔ مریدان وی ادباء و شعرای پښتو موجود بود. که همهٔ آن درین زبان نگارشاتی دارند.

عبدالغفور (ملا): ملاعبدالغفور بن نعمت الله به سال ۱۲۸۶ھ ش درقصبهٔ کتل مرکز لغمان بدنیا آمد وبه سال ۱۳۵۱ش رحلت کرد وی عالم علوم دینی درعلم میراث مطالعهٔ خاص داشت، رسالهٔ «بیع» به نثر پښتواز تالیفات اوست.

عبدالغنی: شاعر حماسه سرا. دراوایل همین قرن در توابع پښتونستان سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعر حماسی سرود واقعات جنگهای افغان وانگلیس رانظم نمود حماسیات وی ضبط شده، ازوست:

زه عبدالغنی یی تل صفت کومه
د عابه تل په هر ساعت کومه
صفت یی کوم چی څومی ژوند
کارونه گوره د خاوند

عبدالغنی کاسی: عبدالغنی ولد ملا شیرخان کاسی در دارالامان ملتان زندگی میکرد. ناظم، خطاط و طالب العلم دینی بود. تا سال ۱۱۴۲ھ ق

حیات داشت بیانات افغانی را دردوجلد فراهم آورده و نسخ مخزن به خط وی دیده شده منظومه های ملاعبدالغنی نیز دردست بوده ازاوست:

فقیر عبدالغنی مختصر بیان ویلی

پر گناه او پر تقصیر دی

عبدالغنی (سلیمانخیل) : ازشاعران عوامی ادب پښتو، درحدود ۱۱۸۶ ه ق درقید حیات بود به آهنگهای ملی پښتو شعر گفت عبدالغنی درتوابع کتواز غزنه مسکون بود، ازوست :

ناصره د تا تللی ډیره لوی نوم دي

ناصره هغه بیده اسماعیل دې کوم دی

عبدالقادرخان: خان بهادر عبدالقادر خان به‌سال ۱۸۴۸ ع درموضع جنده منطقه سوابی مردان بدنیا آمد وبه سال ۱۹۳۷ ع رحلت کرد، در زمان استعمارانگلیس مناصب رسمی داشت، طبع شعری وی‌موزون، به آهنگهای ملی پښتو چکامه هایی دارد، ازاوست:

ولاړ دی اسرافیل د عرش په‌خوا کی ثناخوان

شپیلی یی ده په خوله کی منتظر دی دفرمان

عبدالقادرخان ختتك : از نغز سرایان بزرگ، مؤلفین ومترجمین زبر دست وشعرای طراز اول پښتو. عبدالقادر خان به‌سال ۱۰۲۶ ه ق درا کوړه ختتك از صلب پدر ادب پښتو خوشحال‌خان ختتك بدنیا آمد زندگی وی تا سال ۱۱۲۵ هق یقینی می نماید، عبدالقادر خان از پیروان مکتب ادبی

خوشحال خان است. شعروی مضامین عشقی، اجتماعی واخلاقی‌را دربر میگیرد ودر طریقهٔ نقشبندیه طی طریق میکرد وی بزبان پښتو نظم ونثر نوشت دیوان نفیس شعر،ترجمه‌یوسف زلیخا، چهل حدیث،ترجمه قصیده برده، ترجمه گلستان سعدی، نصیحت‌نامه وی دردست بوده مستر راورتی انگلیس آثار ویرا (۶۰) جلد قلمداد میکند، ازوست :

باران اوریږي ښځواکی ښاخې
نسیم را والووت‌سنبل پرې‌ناخې
اسباب د عیش واړه موجود دی
ساقی ته گوروچې دی راپاخې

عبدالقادر (قاضی): قاضی عبدالقادرمشهور به«قاضی قادرو» فرزند فضل قادر بن قاضی حسن. از ارکان کشوری ولشکری دربار امیر شیرعلی خان بود. بدربار امیروظیفهٔ سکرتریت لشکری داشت زبانهای پښتو، پارسی اردووانگلیسی رامیدانست درنهضت ادبی عصرشیرعلی‌خان‌حصه داشت در ترجمهٔ اصطلاحات عسکری بزبان پښتو سهم فعال گرفت امابا آنهم وی ازجواسیس بس خطرناك انگلیس بدربار کابل بود .

عبدالقادر ملا: ملاعبدالقادربن حکیم اخونزاده درگوشتهٔ ننگرهار سکونت میکرد،طالب العلم علوم دینی‌وشاعرعوامی پښتوبودبه سال ۱۳۵۰ش ازجهان رفت اشعاروی شکل شفاهی دارد، ازاوست:

تورلونگین دې له‌سینی سره په جنگ ؤ
دانه‌لاچی لونگ‌ؤگونگرودې کاوه‌شور

عبدالقادر (مولانا) : از نثر نگاران برجسته وخدمتگاران صادق زبان پښتو مولانا عبدالقادر بن سیدابو ذر به سال ۱۹۰۵ع در تحصیل سوابی بدنیا آمد تحصیلاتش رادر اسلامیه کالج پشاور و پوهنتون علیگړ بپایان رساند. زبانهای پښتو، اردو وانگلیسی رامی فهمید بزنهای پښتو و اردو قلم فرسایی میکرد، وی درابتدا بحیث معلم داخل ملازمت رسمی گردید بعد هادر زمان سلطه استعمار انگلیس وحکومات استعماری بعدی وظایف مختلفی داشت ومدتی هم مجلهٔ «نن پرون» رادردهلی نشرمیکرد مولانا دراخیر عمرر ئیس اکادمی پښتو پشاور بود، درین پست خدمات بس ارزنده باین زبان کرد واحساس وی دربارهٔ ترقی وپیشرفت این زبان قابل قدر است مولانا بزبان پښتو نثر مینوشت. شیوهٔ نگارش وی گوارا ومقبول بوده مجموعهٔ مقالات وی بنام «دفکریون» طبع شده، وی به‌سال ۱۹۶۹ رحلت کرد.

عبدالقاسم : ازمعاصرین عبدالقادر خان ختک (۱۰۶۲-۱۱۲۵ه ق) عبدالقاسم شاعر غزلسراست مؤلف ورکه خزانه احوال واشعار ویرا درجلد دوم این کتاب ضبط کرده ازوست :

خوښ یې په آوازیم چی فریاد عبدالقاسم کا
ځکه یې داهسی شان افگار ساتم همیش

عبدالقدوس: از شعرای دور مغلی هند عبدالقدوس درپشاور میزیست رباعیات شیوای ویرا مولف ورکه خزانه در جلد دوم این کتاب ضبط نموده ازوست:

هز گوره به ښه ووکه پیدانه وی

څه غم همدمی عبدالقدوس دی

عبدالقدیر: عبدالقدیر بن عبدالمجید اخونزاده بـه سال ۱۲۸۰ هـ ق درقصبهٔ ملکانه کامه بدنیا آمد وتاسال ۱۳۲۰ هق درقیـد حیات بـود. وی شخص طالب العلـم و از علوم رواجـی عصـر بهره داشت صرف نحو منطق ومعانـی رابه شاگردان تدریس میکرد عبدالقدیر درطـب قدیم نیز دست داشت وبزبان پښتو به اوزان ملی شعرسرود، مؤلف جلد سوم پښتانه شعرا احوال ویراضبط میکند ازوست :

بـی سببه خوف اخیستی یـی عبدالقدیره ته

غشی په‌شان ورك شه په‌هغه نبی سرورپسی

عبدالقیوم: از پیروان سبك محمدگل فقیر (حدود قرن دوازدهـم هجری). عبدالقیوم باین سبك مناجاتهای دارد. بعضی نسخ خطی اشعار ویرا ضبط کرده، ازوست :

عبدالقیوم دستا مـــریـد دی هـــم غلام زر خـرید دی

راکړه لاس د خدای دپاره

عبدالقیوم: طالب‌العلمی از ناحیه شلـگر غزنـی . در علوم رواجـی عصر مطالعه داشت. در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در قید حیات بود. از حکمت وطب یونانـی نیز بهره داشت . بزبان پښتو شـعر مذهبی سرود. وبزبان پارسی نیز طبع آزمایـی کرد، ازوست :

جرس په لوی آواز زغیږي کاروان سهار دي روانیږي
غافله پاځه بیداري کوه ذکر ثنا دلوی باري کوه

عبدالقیوم: عبدالقیوم بن محمد صاحبزاده بن مراد علی صاحبزاده در اواخر قرن‌سیزده در یك خاندان فضل ودانش کامهٔ ننگرهار پابعرصهٔ وجود گذاشت. واز اندیشه های علمی وروحانی وادبی اسلافش فیض برد. رثای پدرش را (۱۳۵۱ ﻫ ق) سروده است . مؤلف جلد چهارم پښتانه شعراء همین مرثیه را با احوال وی ثبت‌نموده، ازوست:

دقیوم په خوله دچا کله باور شی
خریدار دجواهرو چی عدم شو

عبدالکریم: از شعرای عوامی پښتو . درحدود ۱۳۰۰ ﻫ ق زیسته است. در یکی از قطعات منظوم خود را از محله «شکرو» معرفی مید ارد چکامه های خطی وی در دست بوده ازوست:

په ډیرو شاعرانو به جاری کړم خپل کلنګ که نه‌وی‌راله ننګ
«شکرو» می دی وطن په ما شه تنګ مړي د ګور یم

عبدالکریم: در باندهٔ چپلیار میزیست شاعر عوامی پښتو بود. به اوزان ملی پښتو شعر میگفت وقصص مذهبی وخیالی نظم میکرد. اشعار ویرا عوا م به یا د دارند عبدا لکریم بین سا لهای ۱۲۹۶ ـ ۱۳۰۰ ﻫ ق رحلت نموده است.

عبدالکریم: از شعرای طراز اول ادب عوامی پښتو. عبدالکریم ساپی در توابع مرکز لغمان سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو اشعاری

از وی باقیست. عبدالکریم در زبان پارسی نیز طبع آزمایی کرد، مجموعهٔ اشعار وی در هر دو زبان در دست است. سال رحلتش را ۱۳۱۰ ش گفته اند.

عبدالکریم: شاعرمذهبی وقصه پردازحدود قرن دوازدهم هجری. قصه تمیم انصاری را به سال ۱۱۵۸ هـ ق به مثنوی پښتو نظم کرد، ازوست:

په نامه عبدالکریم یم　　　خاکپای د هر فقیر یم
زر سل اته پنځوس　　　شوی وو د هجر اوس

عبدالکریم: از شاعران قصه پرداز. در حوالی قرن نزدهم عیسوی زندگی داشت. قصهٔ محبوبا وجلات از یادگارهای ادبی اوست:

په عزت سره داخل په خپل وطن شوم
ځای په ځای مبارکی شوه په روان کی

عبدالکریم: مولانا عبدالکریم از شاعران عوامی پښتو. در محله «سترانی» زندگی داشت در شعر از پیروان حافظ عظیم گندداپوری (متوفی ۱۳۲۱ هـ ق) معرفی شده است.

عبدالکریم: از شعرای عوامی پښتو درناحیه «کندو» از مضافات پښتونستان سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو شعر میگفت. در شعر از پیروان حافظ عظیم گنداپوری (متوفی ۱۳۲۱ هـ)ق بود.

عبدالکریم دولتشاهی: از اعضای انجمن پښتو عصر امانی. عبدالکریم دولتشاهی درتهیهٔ کتب ومواد به این مؤسسه دست داشته است.

عبدالکریم غزنوی : عبدالکریم ولد ملاامام گل اخونزاده مرانی در عصر امانی (۱۹۱۹ - ۱۹۲۹ ع) در توابع غزنی میزیست. شاعر قصه سرا بود. قصه ورقه گلشاه از تألیفات اوست:

زه عبدالکریم دتولو دامنگیریم
چی دوستان دمحمد دي دلپذیر

عبدالکریم صاحبزاده: عبدالکریم صاحبزاده فرزند مهتر موسی صاحبزاده به سال ۱۲۵۵ ق در نواحی قندهار بدنیا آمد. از علمای عصر علوم رواجی را آموخت. شهرت علمی وروحانی کسب کرد. از دربار امیر حبیب‌الله معاش مستمری میگرفت. درتدوین سراج التواریخ بافیض محمد هزاره معاونت نمود، وی بزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت. اشعار وی ثبت شده صاحبزاده در سالهای ۱۳۲۷ - ۱۳۲۸ هـ ق رحلت کرد، ازوست:

چی د ی بد رد نا خن حلال په سر کړ   لمر له شرمه مخ په ځای دمازیگر کړ
شمشادقدچی دی په باغ کی سرر الوړکی   سرو سر د سلامی په زا نوورکړ

عبدالکریم کاکړ: از علمای مشهور قندهار. عبدالکریم کاکړ به سال ۱۱۵۱ هـ ق در نواحی قندهار بدنیا آمد، در علوم شرقی، فقه واخلاق مطالعه ومرور کافی داشت وی کتاب عین العلم عربی را به پښتو منظوم ترجمه کرد. غزلیات دیگری نیز از وی دیده شده. عبدالکریم به سال ۱۲۳۵ هـ ق رحلت نمود، ازوست:

دښنه خوی ګټه ده ډیــــره　　　لــه ګنهلو تـر انـد تیـره

هغه څوك چې اخلاقـی وي　　　دهغه نـوم بـه باقــی وي

عبدالکریـم (ماستر): افسانه نگارمشهور ومستعدعبدالکریم مشهور به « ماستر کریم» فرزند منتظر خان به سال ۱۹۰۸ ع درمحلهٔ اتمانزي بدنیا آمد. تحصیل ابتدائی را در منطقه بپایان رسانـد. وجهت کسب دانش بیشتر به جامعهٔ اسلامیه دهلی شامل شد، پس از فراغ بحیث معلم داخل خدمت گردید. در مبارزات ملی وسیاسی سهم گرفت وبارها بزندان رفت وازهمکاران نزدیك فخر افغان جناب خان عبدالغفارخان بود.

ماستر بعد از فعالیت های ممتد سیاسی وادبـــی به سال ۱۹۶۱ ع رحلت کرد. وی نثر نگار برجستهٔ زبان پښتو بود. مقالات سیاســـی واجتماعی وی در نشرات پشاور طبع شد. مجموعهٔ افسانه های وی‌بنام «څولی گـلونه» نیز مطبوع است.

عبدالکریم (میا): میا عبدالـکریم ولد میاالله بخش، ازمشاهیـر صوفیه وروحانیون سخنور افغانستان در اواخر قرن دوازدهم هجری. وی در منطقه الیشنگ لغمان سکونت میکـرد. شخص عالم وروحانـی بود. حلقه مریدان وشاگردانـی داشت. شهرت روحانـی وی هنوز هم در منطقه باقیست. میا به سال ۱۲۰۷ ه ق رحلت کرد. ودراقامتگاه‌هش «دیره میا صاحب» دفن گشت. زیارتگاه وی مطاف عامست. وی شاعر سالـکی بود. چکامه های متفرق مذهبی وی در دست بوده، ازوست :

څه عجب باغ و دسرو گلو پرېخزان ولګيد
بلبلی لاړې په ژړا گډ پرې سوزان ولګيد

عبدالله: درعصر اکبر (۹۶۳ - ۱۰۱٤ ه ق) در حواشی سواحل اباسين وکوهسار پښتونخوا سکونت ميکرد. اخوند درويزه ننگرهاری مينگارد: عبدالله بن رکن الدين شاعر زبان پښتو بود. ابحاث تصوف منظوم کرد وتابعين زيادی در آن صفحات داشت.

عبدالله: از ناظمان وخطاطان اوايل همين قرن. عبدالله در مضافات قندهار سکونت ميکرد زندگی وی تا سال ۱۳۳۰ ه ق يقينی است. منظومه های دينی ونسخ خطی پښتو به خط وی ديده شده، ازوست:

هر حاجت زما پوره کی
زه عاصی يم هر گناه می مغفوره کی

عبدالله: ازشاعران حماسه سرا. درحدود قرن نزدهم عيسوی درنواحی پښتونستان سکونت ميکرد دارمستتر مستشرق حماسيات ويرا ضبط کرده ازوست:

نامه می عبدالله ده دمنان خان يمه نوکر
کمنري يی دی افسر

عبدالله: از شعرای حدود ۱۳۰۰ ه ق. عبدالله شاعر از نواحی پښتونستان به پيروی مقامهای موسيقی هندی شعر سرود. اشعار ويرا جشن نوروزی ضبط کرده ازوست:

وکړه زاري چی خلاص شی له عذابه
پورته کړه سترگی له خوابه

عبدالله: عبدالله ولد ازوجان درحدود ۱۳۰۰ ه ق در نواحی گوریاك کنر زندگی داشت به اوزان ملی پښتو شعر گفت. اشعار وی شکل شفاهی دارد، ازوست:

عبدالله جانه داشنا غیږي ته تلل غوا ړه
دمحبوبی په غم کې جلات خان ؤ نا

عبدالله: از رجال علمی وادبی دربار احمد شاهی (۱۱۶۰ - ۱۱۸۶ ه ق) بزبان پښتو نظم ونثر مینگاشت. فتاوای احمد شاهی (نثر پښتو) از تألیفات اوست، در مقدمهٔ منظوم کتاب از «احمد شاه دردران» مدح نیز نموده است. در وصف شاه گوید:

مسمی په عبدالله یم	دعا گوی دخپل پادشاه یم
الهی عمر یی ډیر کړي	دښمنان یی واړه زیر کړي
له مشرقه تر مغربه	له شماله تر جنوبه
بادشاهت یی په نصیب کړي	دښمنان یی بی نصیب کړي

عبدالله دوتانی: از شاعران معاصر پښتو. عبدالله دوتانی به سال ۱۲۶۸ ه ق درشلگر غزنی بدنیا آمد. به‌سال ۱۳۴۷ ش چشم ازجهان پوشید اشعار عشقی دینی واجتماعی سرود مجموعه اشعار وی در دست بوده ازوست:

شروع کړي مې په اسم دمولا ده
په کتاب مې تحریر کړي بسم الله ده

عبدالله شاه: درمازاره از توابع پښتونستان سکونت میکرد. از نثر نگاران پښتو بود. نبشته های اجتماعی، سیاسی وملی وی در نشرات پشاور طبع شده درحدود ۱۳۸۷ ه ق بدرود حیات گفت.

عبدالله غزنوی: از مفسرین وعلمای دین. خیرالله پشاوری درمقدمهٔ خیرالللغات مینویسد که عبدالله غزنوی تفسیر حسینی رابزبان پښتوترجمه داشت.

عبدالله قصوری: عبدالله بن عبدالحق خیشکی بـه سال ۱۰۴۳ هـ ق در ناحیهٔ قصور پنجاب بدنیا آمد. در حلقه های صوفیه به عبدالله قصوری خیشکی شهرت دارد. وی ۲۳ سال مصروف کسب دانش بود. بعد از تحصیل وقتش را صرف تدریس وتألیف کرد. تألیفات وی به ۵۲ جلد میرسد. از تألیفات مهم وی که در حلقهٔ تصوفی مملکت شهرت کسب کرده، شرح الف نامهٔ پښتو کریمداد مسمی به «شرح کلمات وافیات» است. عبدالله تا سال ۱۱۰۶ هـ ق در قید حیات بود.

عبدالله (مولانا): مولانا عبدالله، از شعرای صاحب دیوان پښتو، در نوشهر پشاور زندگی کردی واز مطالعه دیوان وی بر می آید. که شاعر متألم ومتأثرست. مردم واجتماع خود را هیچگاه فراموش نه نموده ازوست:

جوړوي ستر ګی په زړه کی دالفت برج　　　نړوي غماز موزي دمحبت برج

عبدالله (نورزی): از شعرای عوامی قندهار. عبدالله نورزی در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در نواحی ارغنداب زندگی میکرد. واز شاعران طراز اول عوامی پښتو محسوب شده، ازوست:

زه په تا مین یم تا خون مـی دی صنمه
خوږ مـی دی زړګـی درپسی مـرمـه

عبدالله نورزی: عبدالله شاعر از قوم نورزی به سال ۱۲٦٤ ش در مضافات سپین بولدك قندهار بدنیا آمد . وبه سال ۱۳۳۹ ش درهمانجا رحلت کرد. وی شاعر عوامی پښتو بود . به اوزان ملی شعــــر میگفت. اشعار وی مضامین عشقی ، حماسی ومذهبی را حاوی بوده، دیوان‌کوچك شعری از وی باقیست، ازطبع اوست:

دوطن ځوز می تر بـل گـلستان خوښ دی
تر پـر دی ماڼی مـی غردافغان خوښ دی

عبدالمجیدکاکړ: مولوی عبدالمجید کاکړ ، به سال ۱۲۲٦ هـ ق در قندهار بدنیا آمد، وازارکان خانواده علمی علامه حبیب‌الله کاکړ بود. مولوی ازعلامهٔ موصوف استفاده علمی کرد ، فقه منطق وسیررا مطالعـه نمود ، سیرت نبوی صلعم را به سال ۱۲۹٦ هـ ق به مثنوی پښتو نظـم داشت، ازوست:

پرخپل خدای ښه اعتماد
تـوکــل یـی و، بنیـــاد

عبدالمجید(مولوی): مولوی عبدالمجید پشاوری ، ازعالمان دینـی مفسرین ومحدثین است، قاضی خیرالله درمقدمه خیرالـلغات ازمولوی عبدالمجید پشاوری بحیث مؤلف وشاعر پښتو نام می برد.

عبـدالمستعان (قـاری) : مجاهد ملی،نویسنده وشاعر پښتو ، قاری عبدالمستعان دراوایل همین قرن در اکبر پور پشاور میزیست ، خـامـه وشمشیررا درراه آزادی وطن علیه انگلیسها استعمال کرد ، وی عالم علوم

دین بود ، درتجوید وعلم قرائت معلومات کافی داشت بزبانهای پښتو و پارسی شعرگفت، به سال ۱۳۵۳ ـ ق در غازی آباد «سورکمر» رحلت نمود ، ودرهمانجامدفون گشت، مؤلف جلدچهارم پښتانه شعراء احوال واشعار ویرا ضبط مینماید، ازوست :

شهیدان مونږه له ظلمه د فرنګ یو
په سرو وینو دخپل دین تهول لاله رنګ یو

عبد المنان: ملا عبدالمنان یوسفزی مشهور به«غویی ملا» ازشاعران عوامی بذله سرای پښتوست، درتحصیل سوابی پشاور سکونت میکرد ، به اوزان ملی پښتو شعرگفت، درسالهای بعد از ۱۹۶۰ به کبرسن وفات کرد.

عبدالمنان: ازشعرای عوامی پښتو، درموضع اسمیعیله ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد، مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی دریوسفزی افغان ازعبدالمنان بحیث شاعر دور گذشته یاد میکند.

عبدالمنان (مولانا): ازارکان حزب خدایی خدمتگار وشاعر پښتو، مولانا عبدالمنان یوسفزی در«نظرکلی» توابع پشاور سکونت میکرد ، اشعار ملی ووطنی سرود، درسالهای بعد از ۱۹۶۰ رحلت کرد، چکامه‌های وطنی وملی وی درج صحایف مجلهٔ پښتون شده است، ازوست:

لاس به له هغو ورکړو چی کړی خدمت دوطن
بیا چی په چاکی دی بی‌شانه محبت دوطن

عبدالنبی بیتهنی: ملا عبدالنبی ولد محمد اسمعیل بیتهنی درحدود قرن سیزدهم هجری، درذاکر قندهار سکونت میکرد، شاعر صوفی منش

بود، درشاعری ازرحمن بابا پیروی نمود، واز شاگردان این مکتب ادبی محسوب میشود، دیوان مردفی ازخود باقی گذاشت، مؤلف جلد دوم پښتانه شعراء احوال ویرا ضبط کرده اند، از اوست :

نیک وبد سره څرګند دی فهم وکړه
ای نبی حبش څرګند دی له پتانه

عبدالواحد لکنړ خیل : ازهمکاران واعضای مرکزهٔ پښتوی عصر امانی بود، درجمع آوری وتهیه مواد موسسه معاونت مینمود، ودرتألیف وتدوین کتب حصه گرفت.

عبدالواسع : ازعلمای فکور، ودانشمندان مبارز افغانستان دراوایل همین قرن، مولوی عبدالواسع بن مولوی عبدالرؤف کاکړ قندهاری، درعصر امانی رئیس انجمن پښتو بود، ودرتدوین کتب آن انجمن حصه داشت وی بزبانهای پښتو وپارسی نظم ونثر مینوشت وپشتوی ناب را به سلاست مینگاشت اشعار متفرق وی دردست است آثار مستقل وی ازتفسیر پښتو وحکمت اسلامی (بزبان پارسی) نام برده اند. مولوی به سال ۱۳۰۸ هـ ـ ق به امر بچهٔ سقو شهید گشت.

عبدالودود : قاضی عبدالودودمتخلص به‌اسیر درهمین قرن دراکوړه ختک میزیست، طبع شعر داشت، به طرز کلاسیک غزل میگفت، ازاوست :

مجنون دبیابان دی، نن بی‌سرو بی‌سامان دی
اسیر د پښاور دی په هند چی مسافر دی

عبدالودود : ناظم وخطاط حدوداوایل همین قرن، نسخ پښتو به‌خط وی دیده، شده منظومات عبدالودود نیز ضم نسخ بوده است، از منظومات اوست :

زه کاتب عبدالودود یم دا می شان
مغفرت غواړم له رب قادر سبحان

عبدالودود : عبدالودود ستریانی، ازشاعران‌عوامی پښتوست، درتوابع قندهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو وطرز کلاسیک شعر سرود، به سال ۱۳۴۰ هـ ـ ق رحلت کرد، ازوست :

زلفی دسته، خوله‌دی پسته لب‌دی شورونه‌کوی
چشمان تورکان بیرغ بسته، ظلم‌جبرو نه کوی

عبدالودود (میرزا) : ازنثر نگاران معاصر پښتو، میرزا عبدالودود هوتك درنواحی قندهار سکونت میکرد، درعلوم رواجی عصر مطالعه داشت، بزبان پښتو نثر مینوشت، مقالاتش درطلوع افغان نشر گردیده است وی به سال ۱۳۲۸ هـ ـ ش ازجهان رفت.

عبدالوهاب : ازشاعران سنجیده گوی ادب عوامی پښتو. درنواحی مقر غزنه زیسته است، به آهنگهای ملی پښتو شعرسروده، غزلیات نابی درین اوزان دارد، نمونهٔ غزل وی دردست بوده، ازوست :

بیه یی حضرت‌کو، زیری گل و په‌دنیا باندی
ده ویل پیغمبر یم قیمت مه اخلئ په ما باندی

عبدالوهاب : ازشعرای صاحب دیوان پښتو، عبدالوهاب اخکزی در حدود ۱۲۸۰ ق درمضافات قندهار میزیست. دیوان مردف شعررا ازخود

بجا گذاشت، دراخیر دیوانش غزلیات پارسی نیز دارد، ازوست:

اوس صفت دخپل آبا کرم
عرض بیگی ؤ دبادشاه

عبدالوهاب: ازشاعران قدیم پښتو، درنواحی پښتونستان زیسته است میا حسیب گل کاکاخیل (متوفی ۱۳۰۵ هـ - ق) اشعار عبدالوهاب را درج بیاضش کرده است.

عبدالوهاب: عبدالوهاب فرزند ولی محمد دراواخر قرن سیزدهم هجری، زندگی داشت، ناظم مذهبی وطالب العلم علوم دینی بود، کتاب نا معلوم‌الاسمی ازوی باقیست، که در تألیف آن ازبحرالعلم بیشتر استفاده برده است غزلیات عارفانه واخلاقی عبدالوهاب نیز ضم این اثر است، کتاب باین بیت آغاز میگردد:

کل ثنا په الله ښایی
چی ثنایی هرخیزوایی

عبدالوهاب: ازناظمان حدود قرن سیزدهم هجری، مناجاتها ومناقب منظوم عبدالوهاب‌را بعضی ازنسخ خطی پښتو به ما رسانیده، ازوست:

عبدالوهاب بنده فقیر دی   په دنیا کی ډیر حقیر دی
دی خادم د لوی پیر دی   زما پیر غوث الاعظم دی

عبدالوهاب: ازاعضای مرکهٔ پښتو عصر امانی عبدالوهاب درکامه ننگرهار زاد، علوم رواجی عصر رادرهندوستان کسب کرد، درعصر غازی امان‌الله خان دوباره به وطن عودت نمود مدتی عضو انجمن پښتو

بود، بعد مدیر معارف ننگرهار بود، به‌سال ۱۳۰۳ هـ ش وفات نمود وی درتدوین وتألیف کتب مرکهٔ پښتوحصه داشت مقدمه گرامر راورتی مستشرق را ترجمه کرد.

عبدالوهاب(مولانا): ازنثر نگاران معاصر پښتو. مولا نا عبدالوهاب درقصبه بایزی خرکی مردان سکونت میکرد علوم متداوله رادرهندوستان کسب نمود بامسایل سیاسی منطقه علاقه میگرفت نبشته های وی درنشرات پشاور طبع شده، مولانا درحدود ۱۳۷۷هق بازندگی وداع کرد.

عبید : ازمعاصران عبدالقادرختك (۱۰۶۲-۱۱۲۵هـق) عبـید از غزلسرایان ادب کلاسیك پښتوست کلامش متانت و سلاست خاصـــی دارد، غزلیات متفرق وی در دست بوده مولف ادبی ستوری، درجلد اول این کتاب احوال عبید رابانمونهٔ شعـرثبت نموده ازوست:

څوقبول نه کړی په زړه دهجران اور دوصلت په جام به کله شي میخور

عبیدالله: ازشعرای حدود قرن سیزدهم هجری، عبیدالله مرید عالم گل شینواری بود ازسلوك وتصوف بهره داشت غزلیات عارفانه وعشقی سرود جامع بهار گلشن غزلیات عبیدالله راضبط کرده ازوست:

د عبیدالله طوطی د خاطر گوره
تل غزیږی ستادوصف په خبرو

عبیدالله: ازناظمان مذهبی پښتودرحدود قرن سیزدهـم هجری زندگی داشت ناظم وخطاط بود نسخ خطی پښتوبه خط وی دیده شده منظومـه های مذهبی وی نیز در دست است، وی‌تا سال ۱۲۲۸هـق درقیـد حیات‌بود ازوست:

مناجات اوس کاتب کانـدی | که قبول یی رب و کاندی
د کاتـب نـوم عبیـدالله دی | طمع دار ډیر لـه الله دی

عبیدالله اخونزاده: ملا عبیدالله ولد ملا انکو اخوند ترغری کاکړ از علمای دین وناظمان وخطاطان حدود قرن سیزدهم هجری ، عبیدالله اخونزاده درقندهار سکونت میکرد، زندگی وی تا سال ۱۳۳۷ هـ ـ ق یقینی مینماید ، نسخ خطی پشتو به خط وی دیده شده، منظومه های وی نیز در دست است.

عبیدالله الکوزی: عبیدالله بن عبدالجلال بن محصریان بیانزی الکوزی درحوالی قرن سیزدهم هجری درمضافات قندهار سکونت میکـرد، شاعـر پښتو وعالم علوم مذهبی بود، برعلوم دینی احاطه کامل داشت، کتابی را بنام محبوب الصالحین به سال ۱۲۹۰ دربیان احکام ومسایل دینی منـظوم تألیف داشت،ازوست:

زمـا نـوم عبیـدالله دی | پـه بندگـی د پاك الله دی
د پلار نـوم عبدالجلال دی | اونیکـه زمـا مهـربان دی
پـه نسـب الـکوزی یـم | الـکوکـی بیانـزی یـم

عثمان: ازمعاصران عبدالقادرخان ختیك (۱۰۶۲ـ۱۱۲۵ هـ ق) غزلیات ویرا چمن بی نظیر وازآنجا مستر هیوز درکلید افغانی منتخب کرده ، غزلیات روانی وشیوایی خاصی دارد، ازوست:

چی قلم می په سیاهی شو ، په کاغذ باندی راهی شو
په عثمان دی آفرین وی چی پیداشو پښتون هسی

عثمان (حاجی): حاجی عثمان درنا کودك قندهار سکونت میکرد، به طرز کلاسیک شعر گفت، اشعار وی درطلوع افغان ثبت گردیده، وی درحدود ۱۳۴۰ هـ ـ ق بدرود حیات گفت، ازوست:

زه حاجی عثمان داعی دخپل پاچایم
ناکودك کی استوگنه ده زمـــا

عثمان (شیخ): زبدة‌الکاشفین وعمدة‌الاولیاء شیخ عثمان بن موتی ملیزی درحدود ۱۰۰۰ هـ ـ ق زندگی داشت، شیخ توسط جلادان میرزا الغ بیگ درکابل قتل گردید، خواجوملیزی خوارق ومراتب روحانی شیخ عثمان‌را می‌نگارد وقطعات منظوم وی‌را ثبت میکند، ازوست:

چ دادودمرولید،بل‌غارگه‌یی ارویده دخدای په کره یی‌لاس نه رسیده

عجب: ازپیروان مکتب ادبی رحمان باباست تا سال ۱۱۴۵ هـ ـ ق درقید حیات بود، مؤلف ورکه خزانه غزل واحوال عجب‌را ثبت نموده، ازوست:

کوم امید دی په دا عمر کــړی عجبــه
شیرین عمرلکه رنگ دجفاتلـه کـــا

عجب‌خان پجگی: عـجب خان بن زعفـران بن یوسـف خـان از شعرای کثیرالکلام اواخر قـرن سیزدهم هجـری شاعر قصه پرداز بود قصص دینی وروایتی نظم میکرد درطب قدیـم نیزمعلومات ومطالعه داشت وکتبی رادرین رشته نیز تدوین کرده است عجب‌خان درموضع پجگی از مضافات پشاور سکـونت میکرد تالیفات وتراجـم وی عبـارت ا نداز

جنگنامۀ حضرت علی، گلدسته کرامات، فالنامه، سوانح عمری رحمان بابا، قصۀ یوسف (ع)، کنز الحسین، طب بوعلی سینا و طب حیدری

عجم: از شاعران عوامی پښتو درحدود قرن سیزدهم هجری درنواحی بنیر زندگی میکرد اشعار ویرا دارمستتر مستشرق ضبط کرده، ازوست:

نن زما دپاره ته امیل په غاړه راځه

لههوسه غورځوه لستونی دواړه راځه

عزیز: شاعر حماسه سرا. عزیز یوسفزی درقصبه باجه ازمتعلقات پښتونستان سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعر حماسی سرود اشعار وی ثبت گردیده زندگی وی تاسال ۱۸۷۰ یقینی می نماید ازوست:

عزیز وایی ظالم دی افسر یی مهتم دی

هلهونه ماتوی په خلقو هیڅ نه لری کار دیر تنگ شو زمیندار

عزیز: ازمعاصرین مسری خان گیگانی (۱۱۲۷ هـ ق) باوی مراوده داشت مسری خان دردیوانش بارها وصف شاعری عزیز رانموده، دربارۀ وی گوید:

اثر دمسرله عزیز وشو

خبری کاندی ځکه نادری

عزیزخان رڼاخیل: از شاعران حماسه سرا، در حدود قرن سیزدهم زیسته است، عزیزخان رڼاخیل تاریخ جنگ های ملی هرات رانظم کرد، درشاعران حماسه گو در ردیف اول جامیگیرد، ازوست:

ځنډی دی بیا آسمانه سری دی
پاس په هرات دویر ناری دی

عزیز ، عبدالعزیز : عبدالعزیزخان که درشعر عزیز تخلص میکرد به سال ۱۸۳۸ع درنواحی نوشهر پشاور بدنیا آمد وبه سال ۱۹۱۶ رحلت نمود وی در مکاتب منطقه بحیث معلم ایفای وظیفه میکرد درحلقه های ادبی به معلم عبدالعزیز شهرت داشت ، بزبانهای پښتو،پارسی وارد وشعر سرود واز شاعران توانا ی این سه زبان محسوب شده است مجموعهٔ شعر وی مطبوع بوده بهار گلشن نیزغزلیات ویرا ضبط نموده ازوست :

یوکس نشته هنرمند پـه خا نـد ان کی
خود عزیز دی سخن دان اوسخن سنج

عزیزالله : ازشاعران داستان سرا ، درحدود قرن سیزدهم هجری زندگی داشت قصه زقوم ازیاد گار های ادبی اوست :

عشرت ،کرم الدین : مولوی کرم الدین متخلص به عشرت به سال ۱۸۲۰ع درچار سد ه ضلع پشاور چشم به جها ن کشود و به سال ۱۸۹۸ رحلت کرد،بزبا نهای پښتو، پارسی وارد وشعر میگفت ازعلوم دینی نیز بهرهٔ کامل داشت .

عصام : ازشاعران و مؤلفین دانشمند پښتودرحدود قرن دوازدهم هجر ی میزیست غزلیا ت ویرا چمن بی نظیر وازانجا مستر هیوز درکلید افغانی انتخاب کرده د یوان شعروی فعلاً نایا ب است ، ولی قصه لیلی ومجنون عصام طبع شده، از اوست :

په طبیعب به څه کوم دشفا عرض
ودلبر ته کړم دمرګ دمدعا عرض

عصام الدین احمد: ازمفسرین قرن دوازدهم هجری عصام الدین احمد بن عزیزالله بن عصمت‌الله چغتی در توابع قندهارسکونت میکرد تفسیری از قرآن عظیم را قبل از ۱۱۴۸ ه ق نموده است.

عصمت‌الله(قاضی): ازر وحا نیون ونګارندګان پشتو د ر اوایل همین قرن . قاضی عصمت‌الله در زیارت کاکا صاحب سکونت میکرد بزبان پشتو نظم ونثر مینوشت. از تألیفات وی مجموعهٔ الخطب، و ترجمه خوا بنامه کلان بما معلوم است .

عطاءالله خان (قاضی): مؤلف و دانشمندمجاهد، قاضی عطاءالله بن قاضی نصرالله در تهکال پشاور چشم به جهان کشود، تحصیل ابتدایی را درمنطقه به پایان رساند، به سال ۱۹۱۸ ع از پوهنتون علیګرد پلوم حقوق بدست آورد، مدتی قلیلی را در ملازمت رسمی سپری کرد، بعد داخل میدان سیاست شد، وتادم مرګ درین ساحه فعالیت صادقانه‌نمود در دوران مجاهدات سیاسی بار ها به محابس سیاه وارتجاعی انګلیس (وعمال بعدی شان در منطقه) کشانده شد، بار اخیر وقتی از حبس رهایی یافت، که زندګیش به اتمام رسیده بود، قاضی به سال ۱۹۵۳ ع در لاهور داعی اجل را لبیك ګفت، قاضی در تاریخ افغانها مطالعهٔ عمیق داشت، وکتابی را بنام «دپښتنو تاریخ » در چهار جلد تألیف کرد.

عطامحمد (حاجی): از ادباء و دانشمندان قندهار، حاجی عطامحمد در انجمن ادبی قندهار عضویت داشت بزبان پښتو نثر مینوشت، نبشته های وی در نشرات انجمن طبع شده، و در سالهای بعد از ۱۳۴۶ هـ ش رحلت نمود.

عطایی: عطایی مروت از شعرای عوامی پښتوست، که در حدود قرن دوازدهم هجری در نواحی بنو زندگی نموده، به اوزان ملی پښتوشعرسرود، وقصص جنگی قوم خود را با دیگرقبایل نظم کرد ازوست:

عطایی شاعره بس که ودریږه　　نابودی په ساعت هم مه خوشیږه

عطوف: شاعر از نواحی پښتونستان است، اشعار مذهبی واخلاقی عطوف در بعضی مجموعه ها طبع شده، زندگی وی تا سال ۱۲۹۵ق یقینی مینماید، ازوست:

زه عطوف ډیر گنهگاریم، ستا دوصل طبلگاریم
یا شفیع المذنبینه مه می باسه له نظره

عظیم : از شاعران حدود قرن سیزدهم هجری، در نواحی هشنغر زندگی میکرد، عبدالعظم رانیزی (۱۱۶۷ - ۱۲۳۵) چنین یاد میکند:

بل عظیم دی په وطن دهشنغر کی
په نامه کی دی شریك له ماگدا

عقل محمد مقبل: عقل محمد بن عبدالحمید مقبل در نواحی پکتیا سکونت میکرد، به اوزان ملی پشتو شعر سرود، اشعاروی شکل شفاهی دارد، وی به سال ۱۳۵۴ ش بدرود حیات گفت ، ازوست:

کوی ظلم چی هر څوك عقل محمده
دا بدل به تړی نه ګوره قدرت اخلی

علاء الدین : از شاعران عوامی پښتو ، علاؤالدین بن عظیم الدین در کجورهٔ کج عزیز خان لغمان سکونت میکرد ، به اوزان ملی پښتو شعر گفت، اشعاروی شکل شفاهی داشته . علاؤالدین به سال ۱۳۰۰ه ق رحلت نمود، ازوست:

وویلی مورکی دا لورکی می د قاضی شوله
وایی علاؤالدین چی ما منلی په خوښی جلی

علم اپریدی: ملا علم اپریدی ، از سخنوران عصر احمد شاهیست در هندوستان میزیست، تولدش به سال ۱۱۳۰ ه ق اتفاق افتاده ، کریمای پارسی را به سال ۱۱۶۲ ه ق منظوم ترجمه کرد ، و دیوان شعرش را به سال ۱۱۶۴ ه ق تکمیل نمود ، تذکره نویسان پشتو احوال ویرا ضبط نموده اند ، ازوست:

زه علم ناری وهم چی هغه گرم دی   چی پخپله بخره خوښ نه وی له خدایه

علم گل: از شاعران عوامی ننگرهار ، در توابع چپلیار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر میسرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد علم گل درین اواخر رحلت کرد.

علی احمد (میرزا): میرزا علی احمد بن میرزا حضرت شاه وریاخیل به سال ۱۲۸۴ ش در ده زیارت مرکز لغمان تولد و به سال ۱۳۴۸ ش رحلت کرد. علوم رواجی را از علمای منطقه کسب نموده بود، در

دوایر دولتی به رتبه های کوچك ما موریت رسمی نموده بود و در اخیر عمر عریضه نویسی میکرد وی طبع شعر داشت ، به اوزان ملی پښتو اشعار اجتماعی وملی سرود، اشعار فکاهی وعشقی نیز دارد،ازوست :

توری سترگی سره لا سونه سپین مخ سپیده گرځی
غم دی دلالی په سر مسته دی تازه گرځی

علی اصغرآخونزاده: علی اصغر آخونزاده بن ملا محمد صفا آخونزاده ، به سال ۱۲۱۲ هـ ش در قصبهٔ کتهل مرکز لغمان بدنیا آمد و به سال۱۲۹۷هـ ش رحلت کرد ، وی عالم علوم دینی وشاعر پښتو بود، علی اصغر آخونزاده شخص ظریف ومجلس آراء بود ،مردم ازمحضرش شاد کام میگشتند ، اشعار فکاهی وی هنوزهم زبان زد اهل ذوق منطقه است ، از تألیفات وتراجم مستقل علی اصغر دقایق الاخبار ونذکرهٔ الابرار والاشرار آخوند در ویزه ننگرهاری معلومست.

علی اکبر اورکزی: علی اکبر بن قاسم خان اورکزی ؛ در اواخر قرن دوازدهم هجری در نواحی تیراو خیبر میزیست، وی مرد شمشیر وقلم بود، بزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت، دیوان مغتنم وی موسوم به «گلشن افغان» در اتحاد شوروی موجود است، علی اکبر علاوه از هنر شاعری ، رسام وخطاط ماهری نیز بود ، در لشکر کشی های اولاد احمد شاه کبیر حصه داشت، ازوست:

سنه زرسل نوی وایه شی چی له کوره شوم روان
خپل شامت ژاره اکبره ملامت نه دی حاجیان

علی جان : شاعر حماسه سرا ، درحدود قرن سیزدهم هجری در نواحی پښتونستان سکونت داشت، دارمستتر مستشرق اشعار حماسی ویرا ضبط نموده، ازوست:

له چار میسی نه څه ښایسته ښایسته ګلان لاړه
توتی په تورو شهیدان لاړه

علی‌جان (ملا) : ملا علی جان فرزند محمد فقیر، در ګوندیګان قندهار سکونت میکرد، بزبان پښتو شعر میګفت نمونه شعر ویرا ضبط نموده اند، علی جان به سال ۱۳۰۶ ه شهید گردید، ازوست :

ربه ستا رضا ده نوی غم پر مومنان سو
دوی دباغ ګلونه مولا څرنګه خزان سو

علی جنګ: از شاعران کلاسیك پښتو، اشعارش دربیاض میاحسیب ګل کاکا خیل (متوفی ۱۳۰۵ ه ش) ضبط گردیده، شاعر از نواحی پښتونستان است.

علی خان: از شاعران نازکخیال پښتو، در حدود قرن دوازدهم هجری در هشنغر زندگی میکرد ، تا سال ۱۱۸۰ ه ق در قید حیات بود، دیوان زیبایی از خود باقی گذاشته، ازوست :

که ګوتی ز لفی یی واکړی علی خانه
تل اخته یی په شبګیر کړو زما زړه

علی خان: در حدود ۱۲۵۰ ه ق در نواحی پښتونستان زیسته است غزل زیبای ویرا دار مستتر فرانسوی ضبط کرده، ازوست:

خوب وینم عالمه که یی څوك را کی مانه
سرمی دی په غیز کی دجانان په زنـګـانه

علی خان : از شعرای عوامی پښتو ، در منطقه‌لژۀ منگل پکتیا سکونت میکرد ، به اوزان ملی پښتو شعر گفت ، اشعار وی درسینه های عوام محفوظ است ، علی خان به‌سال ۱۳۱۵ ش بدرودحیات گفت ، ز‌ا وست :

پـه منـی خوست پلـو تـه ځـی گـلخونه
دوی اـکړی ښوروی گـلـخـونـــــــه

علی خان سرغلانی : از مشاهیر صوفیه ونویسندگان افغانستان در قرن یازدهم هجری مولانا علی خان سرغلانی از مسجع نگاران پښتو است ، درعلوم دینی نیز دستی داشته ، وبزبانهای پښتو ، پارسی وعربی آشنا بود ، قصۀ حضرت عیسی وحکایت معاذ بن‌جبل را از پارسی وعربی به نثر مسجع پښتو در آورده است .

علی‌ذات : شاعر عوامی پښتو ، بـه سال ۱۲۲۰ هـ ق در قصبۀ کا نـد رودات ننگرهار بد نیا آمد وبـه سال ۱۲۹۰ هـ ق چشم از جهان پـوشید به اوزان ملی پښتوشعر سرود ، مؤلف جلد سوم پښتانه شعراء احوال و اشعار ویرا ضبط میکند ، ازوست :

غنـم ؤکــه اوربشی بوجـی کـړی خـلکو تشــی
مخلوق شو ناکرار علی‌ذات کړی دا گفتار دی
بنده نن دی اختیار دی

علی رضا : در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در نواحی پشاور سکونت میکرد به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر گفت ، وی بزبانهای پښتو ، پارسی وهندی شعر میسرود . ملمعات ویرا بهار گلشن ضبط نموده ، ازوست :

قسم هی جانان خدا کی رقیب سگ را همین دوترفی
اگر بگویی به لطف واحسان که یار میرا علی رضادی

علی سرور لودی: مقبول ربانی علی سرور لودی از غزل گویان قدیم پښتو ، وی درنواحی ملتان سکونت میکرد دارای کرامات وخوارقی بود که مردم ازوی میدیدند در شعرش متانت وسوز خاصی محسوسست ، احوال ویرا مؤلف پټه خزانه بانمونهٔ شعرش ضبط نموده ، ازوست :

محبت پیاله می نوش کړه په مجازکی
د حق نور وینم په سترګو دایازکی

علی گل : ازشاعران امی وبیسوادی علی گل درانی درقصبه بانده شیرشاهی ننگرهار سکونت داشت به اوزان ملی پښتو شعر گفت اهل ذوق اشعار ویرا به یاد دارند ، ازوست :

علی گل کاندی زاری دخدایه غواړی دیدار
اخـرده پـاتـی شاعری په گلـوراغی بهـار

علیم : ازغزلسریان حدود قرن دوازدهم هجری ، غزلیات علیم رامستر هیوز ازچمن بی نظیر درکلید افغانی منتخب نموده مؤلف جلد اول پښتانه شعراءنیز احوال ونمونه شعر ویرا می آورد ، ازوست :

دوفاطمع کوی له اعدا پوچه
په بتا نوپسی کړی اقتدا پوچه

علی محمد: شاعر گروه روښانیان علی، محمد فرزند برهان خان خیشکی درحدود قرن دهم هجری درقصور پنجاب زندگی میکرد نظربه صراحت اخون درویزهٔ ننگرهاری درتحریك ملی روښانیان سهم داشت شخص عالم وسخنور پښتو بود.

علی محمد: از سخنوران صوفی حدود قرن یازدهم هجری، میاعلی محمد شاعر سالکی بود غزلیات صوفیا نه وی به شکل متفرق دیده شده است، مولف ادبی ستوری درجلد اول این کتاب احوال وشعر عارفانهٔ ویرا ثبت نموده، ازوست:

خودی سرتر تورو خاورو لاندی نه وی میاعلی محمد
داخراب دل چی دی سنگین دی څه روز گار کاندی

علی محمد: از شاعران عوامی ننگرهار، علی محمد درنواحی مزینه ننگرهار سکونت میکرد در عوام ازفرط محبوبیت ومقبولیت به‌علی محمد استاد شهرت داشت وی به‌اوزان‌ملی پښتو شعرسرود اشعارش شکل شفاهی دارد، علی محمد درحدود ۱۳۳٤ھ ش رحلت نمود.

علی محمدخان (نواب): ازشاعران قرن دوازدهم هجری. نواب علی محمد خان از همکاران علمی وادبی حافظ رحمت خان شهید و وسخنور پښتوبود، علی محمد خان به سال ۱۱٦۲ھق وفات کرد، غزلیات متفرق وی دیده شده است.

علی ملنگ: د رقصبه تاسنگ منطقهٔ دهك غزنی سکونت میکرد شاعر عوامی پښتوبود، به اوزان ملی شعر میگفت اشعار و یراهل ذوق به حافظه دارند علی ملنگ درحدود ۱۳۰۰ هش رحلت نموده، ازوست:

زما نوم علی ملنگ دی
هم می کور په برتاسنگ دی

عمر: ازشاعران مذهبی پښتو، زندگی وی در حدود اواخر قرن دوازدهم هجری تخمین میگردد، اشعار خطی عمر دربعضی نسخه‌های خطی دیده شده، شعرش به لهجهٔ غربی پښتو نگارش یافته، احتمال دارد شاعر ازنواحی قندهار باشد ازوست:

عمر مخ په مخ سووخپل یار ته
مگرشه یاردی چی یاردیا کا گاه گاه

عمر (ملا): ازاعیان گروه روښانی دراوایل قرن یازدهم هجری زندگی میکرد، اخون درویزه درتذکرة الابرار والاشرار دربرادران شاعر معروف ارزانی بن برهان خان قصوری خیشکی ازعمر نام برد، عمر درنهضت ملی تصوفی روښانیان دست داشت، سخنور مذهبی پښتوبود، مؤلف جلد چهارم پښتانه شعراء احوال ویرا بانمونهٔ شعر ثبت نموده ازوست:

ای فقیره عمر ولی دیره زیرمه نه کړی
دسحر پرشبیلونه

عمرجان: عمرجان ولد محمدنور ازشاعران عوامی پښتو، بسال ۱۲۹۸ ه ش درغازی آباد الیشنگ لغمان چشم به جهان کشود و به سال ۱۳۲۴ ه ش

درنهایت جوانی بازندگی وداع کرد، عمرجان شاعرعوامی پښتوبود به آهنگهای ملی شعر گفت وقصص خیالی نظم کرد، ازوست:

بیالاهوسیف الملوك په هغه ځای شو
داقصه ده جوړه کړی عمرجان

عمرخان: ازشاگردان اخونددرویزه ننگرهاری(۹۴۰-۱۰۴۸ه ق)، وی درتذکرة الابراروالاشرار عمر خان شلمانی را ازشاگردان خودمی شمارد پارچه های منظوم عمرجان درملحقات مخزن الاسلام دیده شده ازوست:

دابیان اخون ویلی په پښتوؤ ومعنی یې په هرچاویلی نه شو
بیچاره عمرخان چې ورخبرشه تار په تار معنی یې ووی

عمر، عمردین خان: عمردین که درشعر عمر تخلص کرده است فرزند نورالعابدین اتمانخیل به سال ۱۸۷۶ع درنواحی مردان بدنیا آمد وبه سال ۱۹۲۲ قتل گردید، تاصنف دهم درمکاتب منطقه درس خواند بعد دردوایر رسمی ملازمت داشت، عمردین بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، دیوان مردفی ازخود باقی گذاشت، ازاشعار اوست:

مخ زلفی دتا له صبح وشامه دی سوا
خال ولب دستا له می و جامه دی سوا

عمر، محمدعمر: محمدعمر متخلص به عمر، فرزند سردارمحمد کلان خان، ازرجال علمی وادبی عصرشجاع الملک وامیردوست محمدخان. محمدعمر پوپلزی به سال ۱۲۱۱ هـ ق درگذر دیوان بیگی کابل بدنیا

آمد ، وبه‌سال ۱۲۹۳ هـ ـ ق د ربلخ وفات کرد، وی درعصر شاه‌شجاع وامیر دوست‌محمد مناصب رسمی داشت، علاوتاً شاعر پښتـو وپارسی و خوشنویس خوبی بود اشعار پښتوی وی در دست است .

عنوان‌الدین : عنوان‌الدین کاکاخیل خټک، از شاعران قرن سیزدهم . دارمستتر فرانسوی درباره وی مینگارد : عنوان‌الدین درایبټ آباد ملازم پولیس بود، طبع روان شعری داشت ، وازشعرای برگزیده‌محسوب میگردد، وی به‌سال ۱۸۸۳ ع حالات جغرافیایی سوات‌را نظم کرد ازاشعار اوست:

راشـــه واوره دا بیـــــان
چی ټول سوات شی در عیـان

عیدوخیل: ازشاعران عوامی پښتو، به آهنگهای ملی شعر سرود، بعضی ازچکامه‌های عیدوخیل ثبت شده، ازوست:

آخر به عیدوخیل له ملـکه ورك کړی ماه جبینی
داوښکو په ځای ځکه له چشمانومی ځی وینی

عیسی اخونزاده: درحدود ۱۰۵۰ هـ ـ ق درتوابع قندهار میزیسـت، ادیب نامور ودانشمند شهیر بود ، اشعار آبدار عاشقانه دارد، مـؤلف دانشمند جلد اول پښتانه شعراء احوال ونمونهٔ شعر عیسی اخونزاده‌را ضبـط کرده ازاوست:

په‌تمام جهان به‌نه وی بل رسوا څوك
نه به بـل وی کیـوتلـی په بلا څوك

عیسی (شیخ) : از معاصران شیرشاه‌سوری ، شیخ عیسی مشوانی در محلۀ داملۀ هند زندگی میکرد ، صوفی و عارف بزرگواری بود ، بزبانهای پښتو ، پارسی و هندویی سخنوری میکرد ، ازوست :

پخپله کارکړی پخپله انکارکړی
کله با داریم کله می خوارکړی

عیسی‌گل : درحدود ۱۲۵۰ هـ ـ ق در قصبۀ دو ډیال هزاره از مضافات پښتونستان سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعر میگفت ، دارمستتر اشعار ویرا ضبط میکند ، ازوست :

ای دشال میرمنی مه‌کړه رتهل
درب دپاره صنم وکړه نظر

عیشی ، عبدالله : ازادهای همین قرن ، عبدالله که درشعر عیشی تخلص کرده است ، فرزند محمدشفیع به سال ۱۳۰۰ هـ ـ ق در قندهار بدنیا آمد ، و به‌سال ۱۳۷۳ هـ ـ ق رحلت کرد. عیشی در دوایر مملکتی وظایفی‌را انجام داد ، شاعر و نگارنده زبانهای پښتو وپارسی بود ، از تألیفات پښتو وی «خوزبانلدار» (شیرین مجلس) به ما معلوم است ، که اشعار پښتو مولف نیز در آن ضبط بوده ، ازوست :

دا ویل دخواخوزی وه که منصف یی
د عیشی قلم به پاتـه ترتانـه شی

عین الله : عین‌الله ولد عبدالله لغمانی دراواخر قرن سیزدهم هجری در پشاور میزیست ، بزبان پښتو نظم و نثر مینوشت ، نگارشات وی دیده‌شده‌است.

غ

غازالدین: ازشاعران غزل‌گو وقصه پرداز حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق،
غازالدین درمضافات پشاور سکونت داشت، به پیروی مقامهای موسیقی
هندی واوزان ملی پښتو شعر گفت، وقصص خیالی نظم نمود، وی درشعر
اخون سوات‌را مدح کرد، اشعار وغزلیات متفرق وی درجشن‌نوروزی، بهار
نوروزی ومجموعه دارمستتر مستشرق ضبط شده، قصه «شهزادی گل
خوبان» نیز ازتألیفات وی بوده، مطبوع میبا شد، ازوست:

زه غازالدین ستا مدح خوان شوم　　خودنو مشهور په کل جهان شوم
چې له دنیا هروقت روان شوم　　هلته می غواړه له رب قدیره
د سوات صاحبه کامله پیره

غافل (مولا): مولانا غافل ازشعراء ونویسندگان دورۀ معاصر پښتو،
دراوایل همین قرن درنواحی پښتونستان سکونت میکرد، گفتار سنجیده ومتین
داشت، قسمتی ازنگارشات واشعار وی درمجلۀ خیبر طبع شده، غافل
مجموعۀ شعر نیز داشته است.

غر، ابوسعید: ابوسعید فضل احمد غر، که کوهی و افغان نیز تخلص کرده، فرزند محمد عبدالله به سال ۱۸۹۹ ع درسره دیری مردان بدنیا آمد تحصیل ابتدایی‌را درمدارس لاهور به پایان رساند، بعد سفرهای به بلاد هندوستان کرد، غرازشعرای نامی وقصیده سرایان بزرگ دورهٔ معاصر شمرده میشود، شاعر فکور وفهیمی بود، هنرش ازفرهنگ توده‌ها مایه میگرفت، اشعار بلند بالای غر ما را جرئت میبخشد که وی را اقبال افغانی بنامیم، غر زندگی نهایت سرگردان وآواره داشت، درین آوارگی وسرگردانی درحدودسالهای بعد از ۱۹۶۰ع چشم جهان پوشید ودرکراچی مدفون گشت، اشعار متفرق غر، درجرا ید ومجلات هند وپښتونستان طبع گردیده ومجموعهٔ کوچک شعر وی بار اول بنام «گل کوهی» وبار دوم به نام «دغره گلونه» نشر شده، ازاشعار اوست:

لکه گل چی ودوړیږی په‌گلشن کی داسی دل شوم دحالاتو په‌میچن کی

غریب: درمنطقه به غریبی شهرت داشت، غریب به سال ۱۲۶۵ هـ ـ ق درغازی آباد تولد گردید وبه سال ۱۳۴۷ هـ ـ ق در بتی کوټ چشم ازجهان پوشید، غریب شاعر امی وبیسواد بود وبه آهنگهای ملی پښتوشعر گفت، چکامه‌هایش هنوز هم مقبول عامه است، واهل ذوق عوام اشعار غریب‌را به یاد دارند، ازوست:

تـوری سترگی تور اوربل خال دی ایښی په جبین کی
په عـاشـق دی کـړ اور بـل یاردی ونیو په اوز بیـن کی

غریب: ازغزلسرایان حدود قرن سیزده قندهار، غریب به طرزکلاسیك غزل سرود، نمونه‌غزلیات وی ضمم محبوب‌الصالحین (کتابت۱۲۹۷ هـ ـ ق)

عبیدالله الکوزی قندهاری بوده، غریب شاعر اخلاقیست، از اشعار اوست:

هسی رب چی ته هیر نه کړی غریبه
که دی هیر کی، تابه‌هیرکی ستا نقصان‌دی

غریب، محمد: محمد که درشعر غریب تخلص میکرد، فرزند کلیم الله اخونزاده به سال ۱۲۹۲ ش درثنا خیل ده بالا شینوار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۵۵ ش درهمانجا رحلت کرد، غریب علوم رواجی وعلوم مذهبی را ازعلمای منطقه کسب کرد، درمنطق، فقه، صرف ونحو، حکمت، تفسیر وحدیث زبدهٔ وقتش شد، غریب درشهرهای پښتونستان نیز به کسب علوم پرداخت، طب قدیم‌را درآن دیار فرا گرفت با زبانهای پښتو، پارسی، عربی واردو آشنایی کامل داشت، غریب بزبان پښتو وگاه گاه بزبان پارسی شعر گفت، وطبع وی درسخنوری موزون، وغزلیاتش موضوعات اجتماعی، ملی وطنی وعشقی را دربردارد، ازوست:

بی له تا نه‌می بل څوك په‌خاطر نشته
ستا په‌عشق کی بی‌له مانه ماهر نشته

غریب، محمدعلی: محمدعلی بن سیدعلی درسپینه وړی توابع پشاور سکونت داشت، درشعر غریب تخلص میکرد، درطریقت پیرو طریقه نقشبندیه بود، بزبانهای پښتو، پارسی وعربی شعرمیسرود ونثرمینوشت،برده کتاب ورسایل‌علوم عربی حواشی نگاشت، اشعارش درمدح الابرار ضبط است، مؤلف تیرهیر شاعران احوال و نمونه شعرش‌را ضبط کرده، زندگی وی اواخر قرن سیزده واوایل قرن چهارده هم هجری تخمین میگردد، ازوست:

حضرت ته د کوتی لری محمد علی یو عرض
ما کلک نیسه له لاسه پر نری پل می گذر دی

غریبک، عبدالاحد: عبدالاحد متخلص به غریبک که گاهی آریایی وزابلی نیز تخلص کرده، فرزند عبدالخالق اخونزاده درکوچه بامیزایی‌های قندهار سکونت میکرد، غریبک شخص با ذوق بود، با مطالعه وجمع آوری کتب خطی و نوادر آثار پښتو وپارسی علاقه میگرفت، وکتب خانه مغتنمی داشت غریبک خطاط وشاعر زبان پښتو نیز بود، اشعار متفرق وی در دست است غریبک به سال ۱۳۳۹ ش قرین رحمت ایزدی گشت .

غرنی، نور رحمن: نور رحمن بن جلات خان بن سید عمرخان به سال ۱۳۲۶ ش درثنا خیل ده بالا شینوار بدنیا آمد ، وبه سال ۱۳۵۰ ش درنهایت جوانی با زندگی وداع کرد، غرنی نثر ونظم پشتو مینوشت مجموعهٔ شعرش بنام اوربل تهیه شده، ازوست :

شا عری می شوه له مینی نه پیدا
چی عاشق شو مه په سترگو دآشنا

غزنوی، منصور: منصور بن محمود خان مومند، درغزنه میزیست ، وغزنوی تخلص میکرد، منصور شاعر ونویسندهٔ زبانهای پښتو وپارسی بود، تولد وی به سال ۱۲۲۰ ق وفاتش به سال ۱۲۸۵ اتفاق افتاده، منصور نسخهٔ مفتاح الدین قایق را به سال ۱۳۴۲ هـ ـ ق خطاطی کرده ، ابیات پښتو وی نیز درآن نسخه دیده میشود، ازوست :

د خطاط نوم یی منصور دی
ترهرچا پوری مظلوم دی

غفران الدین: میا غفران الدین کاکاخیل ختک در اوایل همین قرن در نواحی پشاور سکونت میکرد ، از نثر نگاران ومترجمین، دورهٔ معاصر ادب پښتو شمرده میشود ، غفران الدین اخلاق محسنی را بنام عنوان النصایح ترجمه کرد، به سال ۱۳۲۶ هـ ـ ق طبع گردید .

غفور: از معاصران عبدالقادر ختک (۱۰۶۲ ـ ۱۲۲۵ هـ ـ ق) محسوب شده، غفور در مشاعرهٔ تاریخی پښتو حصه داشت ، در شاعری از پیروان مکتب ادبی رحمن بابا متأثر مینماید، مستر هیوز انگلیس غزلیات وی را از چمن بی نظیر در کلید افغانی منتخب کرده ودر تذکره های پښتو نیز یادی از غفور دیده میشود، از وست:

وکړه تا گوره ختک ، دا خبره ډیره سپکه
چی په بل پښتون ونه کا دا ځواب په قانون هسی
که منصف عبدالقادر شی ، د غفور په قال ناظر شی
امید دی چی پری شا کړشی ، هر یو حرف دی موزون هسی

غلام: از شاعران عوامی پښتو. در اوایل همین قرن در نواحی سترانی از مضافات پشاور میزیست غلام از پیروان حافظ عظیم گنډا پوری (متوفی ۱۳۲۱ هـ ـ ق) محسوب شده است .

غلام احمد: از سخنوران اوایل همین قرن ، غلام احمد در شهر پشاور سکونت داشت، مناقب شیخ رحمکار کاکا صاحب را به پښتو منظوم تألیف داشت، از وست:

الهی په وسیله د محمد کړی
خلاص له اوره داعاصی غلام احمد کړی

غلام احمد: از ناظمان وخطاطان حدود قرن سیزده، درنواحی قندهار میزیست، منظومه های وی دیده شده، ونسخ خطی به خط وی در دست است غلام احمد نیرنگ عشق حمید را به سال ۱۲۸۹ هـ ـ ق خطاطی کرده، مثنوی وی نیز به آن ضم است، ازمنظومهٔ اوست:

ورځ وه مبارك سایـــه وه میغ
چې سو خلاص دقلم له تیره تیغ

غلام جان: ازشاعران حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق به پیروی مقامهای موسیقی هندی واوزان ملی پښتو شعرگفت، غلام جان در توابع پښتونستان میزیست چکامه‌هایش‌را بهار نوروزی ضبط نموده، ازوست:

غلام جانه کم دی غم دی چی پیشوا دتا محکم دی
باری نام یې محمـد رسول الله چې نیک نظـرلری

غلام جان: ازشاعران عوامی لغمان، درحوالی ۱۳۰۰ هـ ـ ق میزیست به اوزان ملی پښتو شعر عشقی ومذهبی سرود، وقصص دینی درین قوالب نظم کرد، ازشاعران خلف منطقه مفتی عبدالحنان (متوفی ۱۳۲۳ هـ ـ ش) ومحمد نور (متوفی ۱۳۳۹ ش) به کفایت شعری وی معترف اند.

غلام جان (حاجی): حاجی غلام جان ترین بن حاجی غازی به سال ۱۸۹۰ ع درقصبهٔ ملکیار پښین بدنیا آمد، درسالهای بعد از ۱۹۷۰ ع رحلت کرد، طبع شعرداشت به طرزکلاسیك واوزان ملی‌پښتوشعرمیگفت، ازوست:

استادانو له هرفنه څه را زده کـــو
ربه ته‌می کی دعشق په‌فـن کامـل

(دکسی لمنې پښتانه لیکوال ج ۲)

غلام جان (ملا): ازعلماء و نگارندگان مذهبی پښتو، درناحیه سهاك میزیست، ضابطهٔ علم میراث‌را به نثر پښتو تالیف کرد، زندگی وی حدود قرن سیزدهم تخمین میگردد.

غلام جان (میرزا): غلام جان بن صالح محمد که درحلقه‌های ادبی کابل به ملا غلام جان لغمانی و درمنطقه به میر زا غلام جان شهرت داشت منشی پښتو دربار امیرعبدالرحمن خان (۱۲۹۶ - ۱۳۱۹ هـ - ش) بـود رسایل ودستورات دولتی را ازپارسی به پښتو ترجمه داشته، چهار رساله از چنین تراجم وی دردست بوده است.

غلام جیلانی آخونزاده: درحدود ۱۳۰۰ هـ - ق درقصبهٔ لنده بوچ کامهٔ ننگرهار میزیست، غلام جیلانی ولد حمدالله ولد رحمت الله اخونزاده ازعرفان وسلوك بهرهٔ داشت، به اوزان ملی پښتو شعر عرفانی سرود، ازوست:

جیلانـی د رب دربـارتـه امیـدوار یـــم
ته یـی صبر کړي نصیب په خپـل کـرم

غلام جیلانی پشاوری: حدود قرن سیزدهم درپشاورمیزیست، خطاط گزیده ونثر نگار پښتو بود، نسخ زیاد وی را به انگلیسها خطاطی نمود، وانجیل مقدس را به نثر پښتو ترجمه داشت.

غلام حبیب (اخوند): درعصر امیرحبیب‌الله خـان در نواحی کوهـات زندگی میکرد، وزمانی درمدرسهٔ اسلامیهٔ کوهات سمت معلمی داشت، اثری را درعلم حساب بنام پهاره افغانی به سال ۱۳۲۹ هـ - ق تألیف داشته است.

غلام حسین: ملا غلام حسین فرزند عمر دین ازعشیره مورچه خیل قوم مومند، درلال پورهٔ ننگرهار مسکون بود، مبادی علوم دینی را میدنست به اوزان ملی پښتو شعر سرود، ملا غلام حسین به سال ۱۳۳۰ هـ ش به عمر ۶۵ سالگی ازجهان رفته از اشعار اوست:

دا دوران د زمانی چی غزیزی
ددنیا عمر دباد په شان تیریزی

غلام حسین: درتوابع قرغه‌یی لغمان سکونت داشت غلام حسین شاعر ازقوم جبارخیل بود به طرز کلاسیک واوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعار وی ضبط شده، غلام حسین دراین اواخر ازجهان رفت، ازوست:

بنی آدم لره عقل جوهر دی
چی نادان وی بهتر ترینه‌خردی

غلام حیدر: ازعلمای دینی، دراوایل همین قرن زیسته است، در منطق صاحب مطالعه ومعلومات کافی بود، ضابطهٔ ا یسا غو جی‌علم‌منطق (پښتو)ازامالی اوست.

غلام الدین : شاعرآمی وبیسوادی‌بود، درمضافات‌لغما نسکونت داشت درشاعری ازسیدجان (۱۲۵۶ - ۱۳۳٤ هـ ش) پیروی کرد، به اوزان ملی پښتو شعر عشقی ومذهبی سرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد .

غلام صدیق مومند: غلام صدیق بن محمدجان مومند به سال ۱۲۵۷ هـ ش درمنطقهٔ گوشتهٔ ننگرهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۳۰ هـ ش ازجهان رفت، غلام صدیق شخص طالب العلمی بود، تا اخیر عمر به شکل

خصوصی به کسب علوم پرداخت، وی بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، قسمتی ازنگارشات واشعار وی در نشرات کشور طبع شده، ازوست:

دسرحدی رنځور مرض ته خونریزی ده دوا   زه دالقمان په آینه دا تدبیر ونه کوم

غلام عثمان: غلام عثمان بن مراد علی بن عبدالرحمن از علمای دینی وشعرای پښتو، غلام عثمان درکامهٔ ننگرهار میزیست تولد وی حدود ۱۲۵۰ هـ - ق اتفاق افتاده است، وی عمرش را صرف تألیف وتدریس کرد، اشعار واحوال ویرا تذکره نویسان پښتو ضبط کرده، ازوست:

بنده ستا د اعمالو دفتر دا دی   گوره پام کړه چی ځای دخطر دادی

غلام رسول (مولوی): مولوی غلام رسول درقصبهٔ ډونډوکی سیدآباد وردگ زندگی میکرد، درعلوم متداوله مرور ومطالعهٔ کامل داشت، به بسی ازکتب عربی وپارسی دینی حواشی پښتو نوشت، مولوی به سال ۱۳۴۷ هـ - ش به عمر ۷۵ سالگی رحلت کرد.

غلام سرور صاحبزاده: درحدود قرن سیزد هم هجری زیسته است، ناظم وخطاط پښتو بود، منظومات وی دیده شده، ازطبع اوست:

که د خدای نظر هم وشی   دا خواب زړه به می ښه شی

سرور غلام د محمد دی   الله رحمن رحیم احد دی

غلام شاه: ازشاعران امی وبیسواد، درقصبهٔ دولت زی چپلیار ننگرهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو، شعر عشقی ومذهبی سرود، درحوالی ۱۳۲۶ هـ - ق رحلت نمود، اشعارش درسینه های مردم محفوظ است.

غلام شاه: ازشاعران صاحب دیوان حدود قرن دوازدهم هجری. چند برگک دیوان وی دردست است غزلیات وی، مضامین دینی ومذهبی را دربر دارد، ازوست:

غلام شاه دی طمع دار دی
ستا له فضله امیــــدواردی

غلام فاروق: ازشاعران مذهبی، درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درمضافات قندهار زیسته است، غلام فاروق شعر جذاب مذهبی ودینـــی سروده، نعت‌ها ومناجاتهای وی دربعضی مجموعه‌ها طبع شده، ازوست:

غلام فاروق بولی خپـــل ځــــان له محبانـو
که یـی حساب‌کړی خدای دده پـه مریدانو

غلام قادر: غلام قادر محمدزی ازاعضای مرکۀ پښتو درعصرامانی بود، درتدوین وتألیف کتب موسسه سهیم بود، درجمع آوری وتهیۀ مواد معاونت میکرد.

غلام قادر صاحبـزاده: غلام قادر بن میر بادشاه بـه سال ۱۸٤۸ ع درمحله آدینه مردان بدنیا آمد، وبه سال ۱۹۱۸ ع در همانجا وفات کرد غلام قادر علوم دینی را در منطقه آموخت، سفری بـه بنـگال کرد، ودر آنجا به کسب دانش پرداخت، بعد از عـودت مصروف تدریس وتألیف بود، وی بزبانهای پښتو، پارسی، اردوو بنـگالی آشنایی داشت، بـزبان پشتو شعر اخلاقی ومذهبی سرود، بوستان سعدی وبهار دانش را بـه پښتو انتقال داد، از اشعار اوست:

ستاپه سینه کی چی رب خپل اسم اعظم ایښی دی
ځکه ستا نوم یی محمد نبی اکرم ایښی دی

غلام گل: از شاعران عوامی ننگرهار ، غلام گل در مضافات خوگیانی ننگرهار میزیست ، به اوزان ملی پښتو شعر میسرود ، وی شاعر عوامی و رباب نواز ماهری بود ، بهسال ۱۳۳۰ ه ش رحلت کرد، اشعار وی شکل شفاهی دارد .

غلام الله خان : غلام‌الله بن حضرت علی‌خان ترکانی دراسمار کنر زندگی میکرد، اشعاری به اوزان ملی پښتو سرود ، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ ه تخمین میشود.

غلام محمد: از شاعران امی بیسواد ادب عوامی پښتو ، بهسال ۱۲۸۰ ه در دواوهٔ پشاور بدنیا آمد به سال ۱۳۴۰ ه به عمر ۶۰ سالگی بازندگی وداع کرد ، اشعاروی سوز خاصی دارد، ازوست:

امان غواړه له مولا غلام محمده
زړه دی وړی مهرویانو په منگول دی

غلام محمد: غلام محمد ولد محمود شاه، ولد محبت شاه از عشیرهٔ خوگا خیل قوم مومند، به سال ۱۳۲۰ ش در قصبهٔ حکیم آباد کنر خاص بدنیا آمد ، وبه سال ۱۳۴۱ ش درجوانی از جهان رفت غلام محمد به اوزان ملی پښتو شعر گفت ، اشعاروی ثبت شده، ازوست:

که داشنامی ځکندن وی ددی دنیا نه په رفتن وی
غلام محمد وایی چی سم ورسره مرمه

غلام محمد آخونزاده: غلام محمد بن محمد حسن بن ملا پیر محمد آخونزاده در عصر امانی در جوی لارهور ارغنداب قندهار میزیست بزبانهای پښتو، پارسی وعربی شعر میگفت، ازوست:

له کاف ونونه یی پیدا لوح وقلم کړ
له موتی خاوری یی پیدا بابا آدم کړ

غلام محمد خان: از گرامر نویسان حدود قرن سیزدهم هجری. در چارسده از مضافات پشاور سکونت میکرد، گرامر زبان اورمړی را به اردو نگاشت، ولغات مشکلش را به پښتو مروج و ارد وترجمه داشت، گرامر غلام محمد خان طبع نشده است.

غلام محمد پوپلزی: از ادبا وشعرای اوایل همین قرن، غلام محمد پوپلزی در چارسده از توابع پشاور سکونت داشت، شخص عالم ومطلع بود، مد و جزر اسلام وکتاب تربیت مولانا حالی را به پښتو ترجمه کرد وقاعدهٔ محمدیه را نوشت، ازوست:

دغه حال به پر دنیا د هغه قوم وی
چی بهسینه رنا ورح ویده په نوم وی

غلام محمد ختك: غلام محمد ختك فرزند خان بهادر فتح محمد ختك در جهانگیره پشاور مسکون بود و در مردم به «رئیس جهانگیره» شهرت داشت، غلام محمد بزبانهای پښتو، پارسی وارد وشعر میگفت، مجموعهٔ اشعارش بنام «رموز ختك» طبع شده، اشعارش اکثراً موضوعات اخلاقی وپند ونصایح را در بر دارد، اما با آنهم روس کیپل انگلیس را

مدح نموده است، وی به سال ۱۳۳۷ هـ ق از جهان رفت، ازوست:

شگفته به وی مدام دوران دعلم
بی خزان دی په جهان بهار دعلم

غلام محمد (قاضی): قاضی غلام محمد درمنطقهٔ سدوم از توابع پښتونستان سکونت میکرد، علوم متداولهٔ عصررا فرا گرفته بود، در تحریك سر خپوشان حصه داشت، اشعار سیاسی، ملی، وطنی واجتماعی وی در نشرات پشاور طبع شده، قاضی در حدود ۱۳۸۲ هـ ق رحلت کرد، ازوست:

عالمه را شئ تماشی له سر خپوشان راځی
په څه عنوان راځی

غلام‌محمد گگیانی: غلام محمد ولد شیرخان گگیانی د رحوالی قرن ۱۷ عیسوی در مضافات پشاور سکونت میکرد، شاعر قصه پرد ازو مذهبی بود، آثاری را درین خصوص منظوم داشت، از تألیفات وی جنگامه، معراجنامه، تفسیر والضحی وقصه سیف‌الملوك وقصهٔ عزازیل به ما معلوم بوده، ازوست:

هسی وایی دصدیق په خلاف کی　　یوسړی ؤ د وب تمام په‌معصیت‌کی

غلام محمد میجر: غلام محمد سخنوری از قوم لیاسی خیل، در ارغندهٔ کابل میزیست، مدتی را در فوج بحیث میجر سپری کرد، غلام محمد طبع شعر داشت، به طرز کلاسیك غزل سرود، غزلیات وی در دست است، میجر در حدود ۱۳۲۵ ش از جهان رفت.

غلام‌محی‌الدین: د رقصبهٔ تیری منطقهٔ سوا ت میزیست ، زنـدگی وی حدود ۱۱۹۵ ه ق تخمین شده، از شاعران غزل سراست ، غزلیات غلام محی الدین را تذکره نویسان پښتو ثبت کرده ازوست :

پروت یم ستا په درکی یو قدم په بل لور تلی نه شم
زه محی الدین یی دست وپای باندی ځنځیر کړمه

غلام نبی: در حدود ۱۳۰۰ ه ق د ر مضا فات پښتو نستان سکونت میکرد، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، غلام نبی در حلقه های بزم وادب پشاور به نبی جان شهرت داشت، در شعر نیز نامش را نبی جان می آورد، جشن نوروزی غزلیات ویرا ضبط کرده، ازوست :

غوږ یم پـه دل زه نبی جـان
کښیږده ملهم دوصال ناز نیڼې

غلام نبی: شاعر نوحه سرا، در نواحی کـوهات سکونت داشت ، زند گی وی حدود ۱۳۰۰ ه ق تخمین میشود، در شعر واقعات کربـلا را نظم کرد، ومراثی امامین را سرود، ازوست:

عباسه واموره عرضونه
تـــالادی نـن خیمـی دی

غلام نبی هوتک: غلام نبـی بن عبدالسلام هوتک به سال ۱۳۸۰ ه ش د ر ناحیهٔ سوم شهر قندهار بدنیا آمد، علوم رواجی را از علمـای منطقه فرا گرفت، طبع شعر داشت اشعار عشقی ، اجتماعی ومذهبی وملی میسرود غلام نبی در حوت ۱۳۵۵ ش بدر ود حیات گفت، این بیت ازطبع اوست :

وه شمسی سنه زر دوه سوه اتیا

چی پیدا سومه له موره پر دنیا

غلام نبی میجر، کتابچه نویس : از رجال حربی ومشاهیر صاحب قلم عصر امیر عبدالرحمن (۱۲۹۲ - ۱۳۱۹ هـ ق) رساله ای را بنام « میزك جنگی پلتن » را بزبان پښتو تألیف وترجمه داشت .

غلام نوی : از علماء وشاعران حدود قرن سیزدهم هجری ، عالم علوم دینی وناظم پښتو بود، نورنامه حضرت محمد (ص) را منظوم تألیف کرد، از طبع اوست:

نور نامه وه په فارسی له عربی سره آمیزه

ما غلام نوی تری ووا یه بیا ن خپل

غلا م یحیی: غلا م یحیی معروف به استاد کل در ناحیه فرملی کابل سکونت میکرد، ضابطهٔ ایسا غوجی منطق (امالی غلام حیدر) را تحریر داشته است.

غلام یحیی: در اواخر قرن سیزده در ښیوهٔ کنړ میزیست، عالم دینی بود، در فقهه و دیگر علوم عربی حیطه کامل داشت ،مقد مهٔ کافیه به (پښتو) از امالی اوست.

ف

فاروق : شاعر کلاسیك پښتو ، غزل ورباعی ا خلا قی سرود، مؤلف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب غزلیا ت ورباعیات فاروق راضبط میدارد فاروق سخنوری ازانواحی پښتونستا ن بوده ، ازوست :

قد م بوس ا وسه فا روقه د نیکا نو

که حساب شی په تپه دصالحان کی

فاضل : قاسم علی افریدی (۱۱۸۳-۱۲۳۱ھ ق) درجملهٔ شعرا ی سلف ازوی نام می برد، راورتی مستشرق ازتذکار قاسم علی مذکورازوی یاد ی دارد، مستر هیوزازچمن بی نظیر اشعارش رادرکلید افغا نی منتخب کرده تذ کره نویسان پښتونیز احوال وغزلیات فاضل را ضبط میدارند ، ازوست :

ساز دی ښه مجلس دی ، ښه یاران راسره جمع

وا یه ای فا ضله هر سخن تازه تا زه

فاضل محمد: فا ضل محمد بن سید احمد بن محمد اسلم دراوا یل قرن سیزده د رکوټ شینوار مسکون بود انشاء یوسفی را به سال ۱۲۳٤ق

خطاطی کرد ولغات مشکل پارسی آنرا به پښتو ترجمه داشت، فاضل شعر نیز سرود اشعار متفرق وی دیده شده، مؤلف جلد چهارم پښتانه‌شعراء ازوی یاد میکند ازوست:

نه لري ثانی اوډیر ما هر دی په لغا توکی
څو به‌ته‌فاضل محمدء صفت کړی دخپل استاذ

فتح‌خان: ازسخنوران قدیم پښتو غزلیات متفرق وی دردست است. زندگی وی در اواخرقرن دوازده تخمین میشود، ازوست:

عاشقی نیمه پادشاهی ده که څو ک‌توان ولری
زه فتح خان لکه مین پرڅان دا نه شوم خلقه

فتح خان: فتح‌خان‌بن‌اسلم‌خان بړیڅ درحدود۴۰۰ ه ق در «کلابست» زندگی میکرد، پدرش حکمران محلی بود، داستان شور انگیزوی بادوشیزهٔ بنام«رابیا»هنوزهم در مناطق پښتونخوا سرزبانهای اهل ذوق عوامست، وی باشصت نفر از همراهان خود به هندوستان رفت و با مغولان هندی جنگ کرد ودر همان رزمها وهمراهانش تلف گردیدند درین داستان سرود های از فتح خان دیده میشود از سرود های اوست:

که پوحی پوحی د رابیا خولگی پوڅی
فتح‌څی دهندولورته دغه‌گل رابیامی‌څی که‌دلی اوسی

فتح شاه: فتح شاه از سخنوران قدیم پښتوست. دوجلد کلیات رسالهٔ مذهبی دیگری بنام بحرالمسایل ازوی باقی است، ازاشعار اوست:

خدای قادر پخپل قدرت دی

تر حد زیات دده صفت دی

فتح‌علی : ازسخنوران‌غزل‌گو ، مستر هیوز انگلیس‌غزل ویرا ازچمن بی نظیر درکلید افغانی انتخاب کرده تذکره نویسان پښتو نیز احوال و اشعار ویرا ضبط کرده اند وازشعرای متوسط شمرده میشود،ازوست :

فتح علی هوس به څه شکاه کیدای شی

جام د بخت دی سرنگون شوالغیاث

فتح محمدختك : فتح محمد بن سعادت خان‌بن افضل‌خان جمالگری ختك،درمضافات پشاور سکونت میکرد،نگارنده وشاعر خوب پښتوبود نگارشات واشعار وی دربعضی مجلات وجراید افغانستان وپښتونستان طبع شده فتح محمد درسالهای بعد از ۱۹۶۰ع ازجهان رفت، ازوست :

زماحسن ته چی گوری دی اورشوی په ماپورې

فخرالدین‌صاحبزاده : مستر راورتی مستشرق د رمقدمهٔ گرامر پښتو خود ذکری از فخرالدین صاحبزاده دارد، و مینویسد :

که فخرالدین صاحبزاده به سال ۱۷۷۵ع قصهٔ آدم خان و درخانی را به نثر پښتو نگاشت وی نمونه های نثرش رانیز می آورد.

فدا محمد : از شعرای مذهبی حدود قرن دوازدهم هجری فدامحمد درکترغی‌ازمضافا ت ننگرهار بدنیا آمد، مدتی رادر « توتو»سپری کرد وی عالم علوم دینی وشاعر مذهبی بود، وفاتنامهٔ آنحضرت (ص) رامنظوم تألیف داشت، درشعر ازاحمد شاه کبیر (۱۱۶۰-۱۱۸۶ه ق) وتیمورشاه

(۸٦ ۱۱-۱۲۰۷ ه ق) یاد میکند تا اوایل عصر تیمور شاه درانی درقید حیات بود، ازوست:

حای وطن ننگرهار دی
سکونت می‌توتو غار دی

فدا، عبدالصمد: عبدالصمد متخلص به فدا ازشعرا ونگارندگان معاصر پښتو. اشعار عشقی،وطنی، اجتماعی ومذهبی سروداشعارونگارشات وی درمجلات وجراید کشور به شکل متفرق طبع شده، وی درشهر قندهار میزیست وبه سال ۱۳٤۸ش در نهایت جوانی رحلت کرد.

فدا، عبدالملك: استاد عبدالملك فدا، از شاعران ملی ومبارز دوره معاصر. عبدالملك فرزند عبدالجبار به سال ۱۸۹۷ع درپرانگ چارسده بدنیا آمد وبه سال ۱۹۵۷ چشم ازجهان پوشید،درزمان‌تأسیس انجمن‌اصلاح الافاغنه به‌آن پیوست وتااخیر عمرد رهمهٔ اشکال این انجمن باآن همراهی داشت. فدا درشاعری ملی پښتوحیثیت استادی رادارااست وطبع سرشار شعری وی چنان چکامه‌های ملی‌ووطنی رابارآورد، که درراه آزادی وطن وبیداری مردم سهم قابل وصفی راایفا نمود، استاد فدا به اوزان ملی پښتو وبه طرز کلاسیك شعرسرود هنرش از فرهنگ عامه واحساس ملی مایه میگرفت،مطالعه چکامه‌های‌آبدار،جذاب وپرشورفدا دوستداران ادب پښتو رااجازه میدهند که به حق ویرااستاد ادب ملی خطاب کنند، وی در جریان مبارزات ملی بارها به محابس انگلیس کشانده شد، و رنجهای فراوانی راقبولدار گردید، ازوست:

سومی داوکړدی دخوږ وطن اوقام دپاره
دخـدای نوکریم قـربانیږم داسلام دپاره

فدا،مطهر: فدامطهر فرزند عبدالغـفور اخـونزاده به سـال ۱۹۱۱ع درمضافات پشاور چشم به جهان کشود، علوم دینی وکتب فقهه وحدیث رادرمدارس سراج الاسلام وبهادر کـلی آموخت،بعد بـه رادیـو پشاور ملازمت کـرد تا اخیر عمر درهمانجا بود، به سال ۱۹۷۲ع ازجهان رفت طبع شعری‌داشت اشعاروی اکثراً به اوزان‌ملی پښتوست‌مضامین مذهبی، اخلاقی وعشقی رادرشعر جامیدهد ازوست:

سړی هـغـه دی خـوك چـی آزارنـه شی
هغه یارته دی چـی غم کـی‌دی یارنه شی

فراهی عبدالرزاق: عبدالرزاق کـه در شعر فراهی تخلص میکـرد فرزند عبدالقادر نورزی به سال۱۲۹۲درگلستان فراه زاده، تعلیم ابتدایـی راد ر فامیل آموخت جهت کسب‌دانش به کابل آمد د ردارالعلوم عربـی شامل شد،بعد ازفراغ سمت معلمی داشت، پس ازآن بـه دوایر مختلف مملـکتی ایفای خدمت کرد،فراهی بزبان پشتو نظم و نثر مینگاشت بزبان پارسی نیز قلم فرسایی مینمود وی به‌سال ۱۳۳۹ش ازجهان رفت،اشعارش به شکل متفرق درج صحایف نشرات مملکت شده،ازوست:

فراهی دی پـه تهمت لـکه منصور شو
خوار دغم په تړال زنگیزی ستاپه خیال

فراهـی،محمد یعقوب: شاعر ونثر نگار دورهٔ معـاصرپښتو. محمد یعقوب فراهی فرزند ملامحمد خان نورزی از شعرا ونگارندگان فکور

ودانشمند ادب پښتو بود، فراهي به سال ۱۲۸٤ هق درفراه بدنیا آمد، شخص عالم ومؤلف بود، بزبانهای پښتو قلم فرسایی میکرد بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت وی قاموس لغات سوچهٔ پښتو رازیر ترتیب داشت ، که اجل مهلتش نداد واین اثروی تکمیل نشد وبه سال ۱۳۵٤ هـ ق بمرد، ازوست:

زه عاجز بنده دخدای یم
تل په حمد و پـه ثنـایم

فرح الدین (ملا): از علما ومشایخ وسخنوران قندهار ملا فرح الدین به سال ۱۱۵۹ هق بدنیا آمد وبه سال ۱۲٤۱ هق رحلت کرد درزهد، تقوی وارشاد یگانهٔ عصر خود بود شاگردان ومریدان زیادی داشت وعلامه محقق قندهاری (حبواخونزاده) نیز درحلقهٔ مریدان وی شامل بود ملافرح الدین دراخلاق وتصوف تالیفاتی دارد تعداد الکبایر رابه مثنوی پښتو نظم کرد، ازوست:

شفقت پرمسلمان کره   له هرچا سره احسان کره

فرید (شیخ): ازصوفیان وسخنوران عارف افغانستان د رقرن یازدهم هجری شیخ فریدبن میا قاسم مصطفی دراواخرقرن یازدهم هجری زندگی داشتی شخصی عابد وصالح بودی ومردم بهٔ وی اعتقاد داشتندای بزبان پښتو غزل عرفانی واخلاقی سرودی مولف تیرهیر شاعران احوال ونمونه شعر ویرا ضبط کردی ، ازوست :

نور عالم دی حوری جنتونه غواړی
داشیخ فریدی طمعدار ستاله دیدار گرځی

فضل احمد: درلنده پوچ کامه چشم بـه جها ن کشود ، علوم مروجه عصررا درزاد گاهش تحصیل کرد وعالمی زبدهٔ بار آمد به‌سال ۱۲۹۵ق برشرح تتمه شرح نوشت،فضل احمد گاه گاه بزبا ن پښتو شعرا اخلاقی نیز سرودی از اشعار اوست :

بنده‌دخدای یم زه فضل احمد   یمـه پـــه دیـن د محمـد

یم گـناهکـار نـــه لـرم حـد   که می‌روزی کی‌خپل دیدار

فضل باقی: فضل باقی بن ابوعلیشاه بن سید امیرالدین ازشعرای اوایل همین قرن. درنواحی‌شبقدر پښتونستان‌سکونت‌داشت، فضل‌باقی‌درسرودن غزل طبع ازمایی میکرد غزلیات وی ضمیمه دیـوان پدرش (ابـوعلیشاه) طبع شده، ازوست:

په تیاره کی دغم ناست فضل باقی دی
چی‌پټ کړی‌تری جانان رخسار دلمردی

فضل حق: فضل‌حق‌بن‌محمدیحیی ازحکما،علما وشعرای پښتودراوایل همین قرن.فضل حق ختیك به سال ۱۲۸۹ھ ق بدنیا آمد وبه سال ۱۳۲۷ھ ق بدرود حیات گفت وی در«نری اوبه» ازمصنافات پشاور سکونت‌میکرد.

فضل الحق: ملا فضل الحق از ناظمان و خشنویسان قرن ا خیـر بود درتنگی هشنغر میزیست. خاتمه الطبع خـلاصه کیدانـی میاعمـر چکمنی را به سال ۱۲۹۸ھق نظم کرد، ازطبع اوست:

مبـارك شـی پښتنوته دا کـتاب   میاصاحب د ښوکنو عالی جناب

په پښتو ژبه یـی‌سازکړ تـول‌پخپله   مسایل‌یـی‌زیات واضح کره‌یوتربله

فضل الحق : از ناظمان وخطاطان قندهار، ملا فضل الحق خوجندی، درحوالی همین قرن درمضافات کندهار سکونت میکرد، تا سال ۱۳۵۰ ق درقید حیات بود، وی کتب پښتورا خطاطی کرد، ومنظومه‌های اخلاقی سرود، ازوست:

د عبدالسلام تقریر دی — اودفضل الحق تحریر دی

مات قلم سخت ضمیر دی — تـو رحـم کـن رحیما

فضل الحق : شاعر قدیم پښتو، ازساختمان وطرز اندیشه‌شعرش برمی آید که دراوایل قرن دوازده هم میزیست غزلیات متفرق فضل الحق دیده شده، مؤلف ادبی ستوری درجلد اول این کتاب یادی ازاحوال واشعار فضل الحق دارد، ازوست:

عاشقه ته چی مین شوی هسی دلیر چیری ؤ

دا هدایت واړه له ده زما باورچیری ؤ

فضل ربی : شاعر قصه سرا، فضل ربی فرزند اسرارگل درحوالی ۱۳۰۰ هـ - ق درنواحی چارسده میزیست، قصه‌شهزاده‌استبول وشهزاده‌پاریس را به پښتو منظوم تالیف کرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعار متفرق وی نیز دردست بوده، ازاشعار اوست:

سرداره د خوبانو زه اخته‌یم‌ستا په غم

له سترګو می څینم

فضل ربی (مولانا): مولانا فضل ربی بن سید محمود بن سید احمد به سال ۱۲۵۰ ش درپکلی ازمضافات پښتونستان چشم به جهان کشود در سلسله مهاجرتها به کابل آمد، ودرین جا اقامت گزید. به سال ۱۳۳۵ ش درکابل بدرود حیات گفت ودرلوگر دفن گردید. مولانا زبانهای پښتو، پارسی واردورا میدانست، بزبانهای پښتو وپارسی شعر ونشر مینوشت، تألیفات وی به ۷ جلد بالغ میگردد، مولانا درافغانستان بحیث معلم، عضو جمعیت‌العلماء وسناتور ایفای خدمت کرد، وی درایام جوانی درتحریک آزادی خواهی افغانیان ونیمه قاره حصه داشت، ازوست:

ای د پښتو خاونده غوځ ځیگر دی زما
زه دی کړم زبح ولی وایی دا اختر دی زما

فضل الرحمن (ترکاڼ): ازشاعران‌عوامی پشاور. درحلقه های بزم وادب منطقه به ترکاڼ فضل الرحمن مشهور به بود، به‌اوزان‌ملی پښتو شعر عشقی وحماسی ومذهبی‌سرود، شعروی‌درتمام‌حصص‌افغانستان‌هنوزهم‌شهرت‌دارد وی درسالهای بعداز ۱۳۱۰ش از جهان رفت، ازوست:

له خوبه پاڅی چمنی‌خانه   دانورملګری دی دمرګ‌ترون کوینه

فضل شاه: از شاگردان متاخر مکتب ادبی استاد سخن حضرت رحمن بابا ست، فضل ربی در اوایل همین قرن در قاضی خیل جدید چارسده میزیست، شعر سلیس وروان سرود، دیوان شعر وی مشتمل بر انواع شعری مطبوع بوده ازوست:

زه فضل شاه په غم کی غمجن پروت یم
خپل وصال که ماراکړی، خپل گل فام بیـا

فضل مولی: فضل مولی بن نور صلا بن حمز الله بن ارسلا ازشاعران عوامی علاقه خوازه خیل سوات فضل مولی . به اوزان ملی پښتو شعر میگفت اشعارش شکل شفاهی دارد.

فضل نور: از ناظمان مذهبی پښتو. ملافضل نور در همین قرن در قصبه چړره مردان سکونت داشت، شخص طالب العلم وناظم پښتو بود قصهٔ را بنام هارون الرشید منظوم ساخت، ازوست:

پهحال زه فضل نور ملاکه هرڅو گناهکاریم
جنت به راکی ربه ستا په برکت رسول الله

فضل واحد: ـملا فضل واحد در اوایل همین قرن در مدرسه رفیع الاسلام بالا مانی عضویت وملازمت داشت بزبان پښتو شعر میگفت اشعار وی در جراید افغانستان وپښتونستان طبع شده ازوست:

زه چی ملا فضل واحد فکر کومه څومره
په داسی حال کی می ایمان تیرول گران ولیدل

فضیل: از شعرای قدیم پښتو ، اشعارش را مستر هیوز ازچمن بی‌نظیر د رکلید افغانی انتخاب کرده دیوان وی نایاب است ، شعرش روان وموضوعات عشقی را دربر میگیرد، ازوست:

دنارو فریاد فضیله حاجت نشته
ورد کړه نوم دیار په شام وسحر ورو ورو

فقیر: عالم علوم‌دینی و ناظم پښتو کتابی را بنام تنزیل درخواص آیان قرآنکریم به سال ۱۲۵٦ ه ق تألیف کرد، ازوست:

فقیـر کل پښتو انشا کـړه لـه تنزیلـه
سن دهجـر نو نـو غـر وه پـه تفصیل

فقیر: از شاعران عوامی ننگرهار، درحدود ۱۲۹۰ هـ ق میزیست، فقیر به اوزان ملی پښتو شعر خوبی سرود، اشعارش سلیس، ساده و روان، ومقبول عام است، ازاشعار اوست:

دفقیر په سینه پروت دبیلتون غـر دی
دهجـران ظالـم دوران دی نـه تیریـږی

فقیر: درفهرست مخطوطات پښتو کتب خانـه های انگلستان اثر مذهبی بنام «وفاتنامه» تـألیف فقیر، معرفی گـردیـده است، درچنـدین نسخه خطی مخزن‌الاسلام وبعضی جنگهـای خطی نیز این وفا نامه بنـام فقیر درج است، ونسخ خطی مستقل آن وافر دیده شده، درین جا شکی می افتد که آیا این منظومه مذهبی واقعاً از شاعر بنام فـقیر است ویا از شاعر دیگری که فقیر تخلص کـرده، زیرا اکثر شعرای مذهبی پښتو عوض نام شان فقیر میاورند.

فقیـر: ازشاعران غزلسرا، غالباً در حدود قرن دوازده میزیسته است، غزل شیوای وی از حاشیه یکی از نسخ خطی فواید شـریعت بدست آمده، ازوست:

زه‌فقیر به ستاخو صفت ادا کړم صفتونه ستاسو ډیر دی‌ترشنوپانړو

فقیر خان کاکا: شاعر شرین سخن، وشخص‌موقری بود، دربازدره سوات میزیست، در شعر گنده‌یرو صاحب را تعریف کرد، فقیـر خان

کاکا به سال ۱۳۶۶ هـ ق از جهان رفت، ازوست:

فقر غلام دی ډیر خفه ستا په دربار کی ژاړی

ستاخیر ددیدن، خوری خبری په‌خلوت‌کی غواړی

فقیرشاه: دراواخر قرن‌سیزده در «پیرپیاوی» پشاورسکونت‌داشت، رساله کوچك مذهبی و عارفانه را به سال ۱۲۹۵ هـ ق منظوم تالیف کرد، ازوست

فقیرشاه ربه داخل ددیو په خیل کړی

دی مغفور دا ولیا وو په طفیل کړی

پیښور کی یی شکاره لکه دنور کړی

خاص تپه دخالصی کی پری آباده

عین قریه دپیرپیاوی کړی پری دلشاده

فقیرالله جلال‌آبادی: از مشاهیر صوفیه ورجال علمی و ادبی افغانستان درقرن دوازدهم هجری. فقیرالله فرزند عبدالرحمن درحصارك خاص ازتوابع جلال آباد بدنیا آمد، احمدشاه کبیر ازعقید تمندان وی بود، بزبانهای پښتو پارسی وعربی مینوشت، کتابی‌را بنام‌فواید فقیرالله بزبان پښتونظم‌کرد، وی به سال ۱۱۹۵ هـ ـ ش درشکاپور رهندبدرود حیات‌گفت، ودرهمانجامدفون‌گشت.

فقیرالله: ازناظمان حدود قرن سیزدهم هجری، فقیرالله رساله ای را در حکمت وطب قدیم منظوم تألیف داشت، ازوست:

فقیرالله درته ای یاره   په پښتو کړه برخورداره

فقیرمحمد: درشهزادگان ازتوابع واغر غزنی سکونت میکرد، شاعرامی وبیسوادی‌بود، به اوزان ملی پښتوشعرمیگفت، اشعار ویرا عوام به سینه های

شان محفوظ کرده اند، فقیرمحمد به سال ۱۳۴۳ هـ - ش رحلت کرد.

فقیر محمد: ازشاعران حدود ۱۳۰۰ هـ ، فقیر محمد درنواحی پښتونستان سکونت میکرد، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر میسرود غزلیات ویرا بهار گلشن ضبط کرده ازوست:

فقیرمحمد شه دلگیر لاس نیولی د خپل پیر
خبر خو پری عالم دی چی یاری ورکوی

فیاض: ازشاعران قصه سرا کلاسیک ، مؤلف تیر هیرشاعران ویرا ازقوم مندړ معرفی مینماید، فیاض درعهد مغولان هند زندگی میکرد، قصه «شهزاده بهرام وگلندام» را به مثنوی پښتو منظوم داشت شیوه نظم آن قوی ودرتصویر واقعات مقتدر مینماید، تنها همین اثر وی دردست است آثار واشعار دیگر فیاض مفقود بوده، ازوست:

د بهرام د زړه مقصود پرشو فیاصته
تماش گیر دگل اندامی د رخسارشو

فیروز: شاعر عوامی پښتو در «تنی کلی» توابع مامومند سرحد آزاد میزیست، به آهنگهای ملی پښتو شعر پرسوزی سرود، اهل ذوق اشعارویرا ضبط کرده اند، فیروز درحدود ۱۳۲۰ ش ازجهان رفت، ازوست:

په چنگارو بده درزاوه کنه
دا به دپاك الله رضا وه کنه

فیض، فیض‌الله‌خان: فیض‌الله خان متخلص به فیض، ازنویسندگان وشعرای دوره معاصر. فیض درنواحی کوهاټ پښتونستان، میزیست، بزبان

پښتو نظم ونثر مینوشت، مجموعه اشعار وی بنام د «ژوند پیغام» طبع شده مقالات واشعار وی بشکل متفرق در نشرات ملی پشاور درج گردیده نگارشات ومنظومات وی مضامین اجتماعی را در بر دارد فیض در سالهای بعد از ۱۹۶۰ به عمر ۳۰ سالگی از جهان رفت.

فیض طلب: ازشاعران حدود ۱۳۰۰ ق ، فیض طلب درمضافات پښتونستان میزیست، به آهنگهای ملی پښتو وطرز کلاسیک شعر سرود غزلیات ویرا بهار گلشن وبهار نوروزی، ضبط کرده اند ازوست:

نن مې په ښایست نوبت غزیزی په هرباب
گرځی فیض طلب دشعرچیغیږی هرلوری دی

فیض الله : درسالهای بعد از ۱۲۰۰ هـ ـ ق درخاکریز قندهار مسکون بود، فیض به اوران ملی پښتو شعر مذهبی واخلاقی سرود، طبع شعر فیض الله عالی وچکامه‌هایش بیانگر استعداد قوی شعری ویند. فیض الله دراوایل قرن سیزده درارغنداب قندهار چشم ازجهان بست، ودرهمانجا دفن گردید، ازوست:

ژړی گل می پریکاوه فساد راوسو بوستان څه سو
خپل بلبل مې لوباوه پرالواته‌سو جانان څه‌سو

فیض الله : ازشاعران حدود قرن دوازدهم هجری ، فیض الله شاعر صوفی زبان پښتو بود، غزلیات عارفانه سرود ، مولف ادبی ستوری درجلد اول این کتاب احوال واشعار ویرا ضبط میدارد، ازوست:

راشه فیض الله د شیطان مه نغوزه ځان ژاړه
پاڅه روانیږه ستا د کوچ کاروان روان دی

فیض الله: ازشعرای اواخر قرن سیزدهم هجری، درضلع هزاره زندگی میکرد، درحلقه مریدان سیدامیرصاحب کوتهه پشاور شامل بود، فیض‌الله بزبانهای پښتو، پارسی وعربی صلاحیت نوشتن داشت، وبه هردو زبان شعر میسرود، مناقب مرشدش‌را بزبانهای پښتو وپارسی تألیف کرد، که حصه پښتو آن به‌گنج سعادت مسمی می‌باشد، وازآثار عربی وی قامة الجمعه وفریضةالحجه معلومست ازطبع اوست:

خدایه نفس د فیض‌الله برقرار کړې
په آخرت‌یې ته لایق د خپل دیدار کړې

فیض الله: درحدود (۱۱۵۰ - ۱۲۲۰ هـ - ق) درا گره هشنغر سکونت داشت، فیض‌الله اخونزاده درحلقه مریدان میا عمر چمکنی ودرطریقت پابند طریقه نقشبندیه بود، درتجوید وعلم قرائت معلومات کافی داشت، کتابی‌را درعلم تجوید بزبان پښتو منظوم تألیف کرد ازوست:

په یو کن دی کړ موجود
جهان تول په ښه وجود

فیض‌الله: درحدود ۱۳۰۰ هـ - ق درنظام‌گر زندگی داشت، عالم علوم‌دینی وشاعرمذهبی بود، رسایل‌منظوم دینی‌پښتووی‌دیده‌شده، ازوست:

د دنیا زیب وزینت واړه پرتا دی
فیض‌الله دا کلام کړی په رښتیا دی

فیض‌الله: ازعلمای دینی ونثرنگاران مذهبی پښتو، فیض‌الله درعلم میراث مطالعه داشت، رساله‌را بنام جواهرالمیراث ازپارسی به پښتو منتقل

کرده، زندگی وی حدود اواخر قرن سیزدهم هجری تخمین میشود، نگارندهٔ از نواحی قندهار مینماید.

فیض‌الله صاحبزاده: فیض‌الله‌بن مهتر موسی صاحبزاده به‌سال ۱۲۶۵ هـ ـ ق بدنیا آمد از علوم رواجی عصر بهره داشت، بزبانهای پښتو، پارسی وعربی شعر سرود، وبه سال ۱۳۲۱ هـ ـ ق درکتواز غزنی بدرود حیات گفت، درقلعه عرض بیگی مدفون گشت، ازوست:

فخر هرچیری په‌علم په تقوی وی
په مړو فخرکوی قوم داورمړ

فیض الله کاکړ: فیض‌الله بن ملا بابړ کاکړ، درزوب کاکړستان بدنیا آمد، درعهد هوتکیان درقندهار مسکن گزید، تا عصر زمان شاه درانی (۱۲۰۷ ـ ۱۲۱۵ هـ ـ ق) درقید حیات بود، فیض الله عالم نامور عصرش وشاعر صوفی پښتو بود، مولف دانشمند جلد اول پښتانه شعراء ازوی یاد میکند واشعارش‌را ضبط میدارد، ازوست:

دعشق له‌کره خلاص سوم زه په‌نظر کاندم غړی
دعشق اورهسی ستی کړم لکه پنده اوسپن خړی

فیض محمد: ازسخنوران پښتو، دراواخر قرن دوازدهم هجری زندگی داشته است، غزل وی دریکی ازنسخ دیوان عبدالقادرخان ختک انتخاب گردیده (کتابت ۱۲۰۰ هـ ـ ق) فیض‌محمد شاعر ازهمین ایام بوده است.

فیض محمد: فیض محمد ولد محمدصدیق درقصبه ملارحیم‌خیل دره اونخی وردگ بدنیا آمد علوم متداوله رادرمنطقه ازعلمای دینی کسب

کرد، بعد ازکسب علوم دینی درمدارس ومکاتب بحیث معلم استخدام گردید، فیض محمد بزبان پښتو نظم و نثر مینوشت، به سال ۱۳۴۳ ش با زندگی وداع کرد، آثار منظوم ومنثور قلمی وی د دست است.

فیض محمد اخونزاده : فیض‌محمد بن‌مولوی مغل‌خان بن‌مولوی یارگل بن مولوی اختر به سال ۱۲۵۰ هـ ـ ق زاد، و به سال ۱۳۱۹ هـ ـ ق در موسهی لوگر بدرود حیات گفت، وی مرید اخون سوات وعالم منور و مبارز بود، درفقه، تفسیر، حدیث وعلوم مروجه دیگر صلاحیت و مطالعه داشت، بزبانهای پښتو وپارسی وعربی مینگاشت، ازآثار وی، روضه‌المجاهدین، ذخیره‌السعادت، مجموعه خطبه ومعدن‌الجواهر به ما معلوم بوده، ازوست :

په پښتو ژبه تقریر کړم
په کتاب به یی تحریر کړم

فیضی : محمد عارف المشهور به فیضی ازقوم دلازاك درقصبه تیکری پکلی ضلع هزاره میزیست، فیضی مرد فهیم وبه زیور تقوی آراسته بود، وفاتش (بین‌سالهای ۱۲۷۲ ـ ۱۲۸۱ هـ ـ ق) اتفاق افتاده چکامه‌های عارفانه ویرا مؤلف مدح‌الابرار ضبط کرده، ازوست:

ستا په‌جمال باندی شیدا شوم‌دکوتی‌حضرت جی
په زړگی داغ لکه لاله‌شوم دکوتی‌حضرت‌جی

ق

قـابل اورکـزی: ازمشاهیر علمی ورجـال ادبـی عصراحمدشاهی، دقایق‌الاخبار غزالی را ازپارسی بـه پښتوانتقال داد، قابل نظربه صراحت خودش ازقبایـل اورکـزی تیرا بود، درشعراحمدشاه کبیر(۱۱۶۰-۱۱۸۶ق) را توصیف کرد، ازاشعار اوست:

زه قابـل بنده اورکـزی یـم   اورکـزوکـی مـنوزی یـم
بادشاهـی د احمـد شـاه ده   تـر دکنــه بـی غـوغـا ده
عالمـــان د تیـــرا وا ړه   پـه زاری دی رب تـه واړه
پـادشاهـی د احمـد شـاه   پـه قـــرار لـــری پـادشـاه

قادر: شاعر قدیم پښتو، درحوالی قرن دوازدهم هجری، زیستهٔ است قادر شخص عارف ومتصوفی بود، غزلیات پرشور عارفانه سرود، مولـف ادبـی ستوری درجلد اول این کتاب احوال ویرا با نمونه شعر ضبط کرده، ازوست:

سپین شه وعالـم ته زړه خیـرن گرځـه قادره
هسی صراف شته دی چی پوهیږی بـی سوراقـه

قادرخان: مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی دریوسفزی افغان ازقادرخان بحیث شاعر دورگذشته پښتو یاد میکند ، وی مینویسد. که قادرخان در ناحیه «پلو» پښتونستان میزیست.

قادر داد: ازشاعران گروه روښانی ، قادرداد بن‌محمد زمان بن پیرداد بن‌کمال‌الدین بن بایزید روښان تولد وی درحدود ۱۰۳٤ هـ - ق تخمین گردیده ، زندگی وی تا سال ۱۱۱۸ هـ - ق یقینی مینماید وی مدتی را در هند سپری کرده است قادرداد پیر ومسلک تصوفی وحدة الوجود است غزلیات وقصاید عارفانه ویرا مولف ورکه خزانه درجلد اول این کتاب ثبت مینماید ازوست:

چی مدام په زړه کښی خیال لری و جنگ ته
څوك به څه وایی دی مست‌وشوخ وشنگ ته

قاسم: شاعر صاحب دیوان درحدود ۱۰٦۸ق بدنیا آمد، ازمعاصران سکندر ختك بود،طبع قاسم شیوا، وغزلیات پرشوری سرود دیوان وی فعلاً ناپیداست‌غزلیات ویرامؤلف«ورکه‌خزانه» درجلد اول‌این کتاب‌ضبط کرده ازوست:

گرځی په کوڅوکی دولت مندله تانه‌ډیر
یار به کرم هم تا قاسمه یاره خیر دی وی

قاسم: از شاعران عوامی ادب پښتو، درحوالی قرن سیزدهم هجری درمضافات پښتونستان سکونت کرده، دار مستتر مستشرق چکامه های عشقی ویرا ثبت نموده ازوست:

خال دی اینبی دی دوروځو په پیوند باندی
زړه می بند شه ستاد زلفو په کمند باندی

<u>قاسم (اخوند)</u>: اخوند قاسم بن عبدالله از نثر نگاران مذهبی پښتو ازعشیره پایین خیل شینوار بود کتابی رابنام فواید الشریعت به نثر مسجع پښتوتالیف کرد، سبك نگارش وی با اخوند درویزه وپیروانش قرین است، واز پیروان فکری وادبی مکتب وی محسوب میشود، درحدود اوایل قرن دوازدهم زیسته است .

<u>قاسمی، عبدالغفور</u>: عبد الغفور قاسمی به‌سال ۱۷۹۹ع درمردان بدنیا آمد وبه سال ۱۹٤۷ع رحلت کرد زبانهای پښتو، پارسی وعربی واردو ورامیدانست، بزبانهای پښتو وارد ومینگاشت نگارشات وی به شکل متفرق طبع شده است.

<u>قاسم (شیخ)</u>: غوث الزمان شیخ قاسم المشهور به قاسم افغان فرزند شیخ قدم ازاحفاد دودمان متی، شیخ به سال (۹۵٦ه ق) دربدنی پشاور چشم به جهان کشود قاسم افغان درپشاور ومضافات آن به روحانیت کسب شهرت کرد ومردم بان گرویدند از نفوذ عرفانی وروحانی وی امرای مغولی درهراس شدند شاد مان خان حکمران پشاور قصد کشتن وی کرد شیخ وقتی ازین دستور ظالمان مغول آگاه شد، به‌قندهار رفت وآن دیاررا به قصد زیارت حرمین ترك گفت ودرآنجا گرویده طریقه قادریه گردید، قاسم افغان بعدازسفر حج به‌دواوه پشاور اقامت گزیدوباز هم ازاقتدار روحانی وی حکمرانان وقت خطرحس کردند وشیخ قاسم را که دران وقت به قاسم

سلمیانی شهرت داشت ، به لاهور طلبیدند، ودرانجا نیز فیوض ومراتب روحانی وی مردم آن دریارا گرویدهٔ خود ساخت ، جهانگیروی رادر قلعه چنار محبوس ساخت از تالیفات وی تذکره اولیای افغان معلوم است، وی به سال (۱۰۱۶ه ق) درهما نجا ازجهان رفت.

قاسم علی اپریدی: قاسم علی خان بن برهانخان بن رستم خان بن نیکنام خان بن الف‌خان ازعشیره آدم‌خیل قبیله اپریدی پدرش درفرخ آباد هند میزیست، قاسم علی به سال ه ق بدنیا آمدزندگی وی تاسال ۱۲۳۱ ه ش یقینی است ، وی زبانهای پښتو، اردو، پارسی، عربی، کشمیری ، ترکی وانگلسی را می فهمید قاسم علی از علما وشعرای نامور افغانستان است، که بزبا نها ی پښتو ، ار دو، کشمیری ، نگارشا تی دارد د واو ین پښتو واردو فالنامه پښتو و فرهنگ اپریدی از تالیفات او به مامعلوم بوده وی اولین شاعر پښتوست که مظالم انگلیسان را بزبان شعر بیان‌داشت ازوست

که مین به شي په ښکلیو   حال معلوم کړه دویږ لیو

افرید یه عشقي بازی   ډیر مشکل تر ډیر مشکلو

قانع ، محمدرفیق: محمد رفیق متخلص به قانع فرزند ملا عبدالمجید اخونزاده سلمانخیل به سال ۱۳۰۵ ق درخالداری پغمان تولد گردید وبه سال ۱۳۳۶ش ازجهان رفت قانع علوم متداوله راازعلمای دینی آموخت درعصر امانی داخل خدمت گردید تاسال ۱۳۳۰ش در دوایر مختلف دولتی ایفای ملازمت کرد، قانع شاعرمترجم ونگارنده پښتوبود قسمتی ازمقالات تراجم وغزلیات وی در جراید ومطبوعات شایع شده است.

قایم : در حدود قرن دوازدهم هجری میزیست ناظم وخطاط بود، نسخ پښتو به خط وی دیده شده، منظومه های وی نیز دردست است ازطبع او ست :

دا کتاب چی محمد دی تصنیف کړی اوقایم په قلم کښلی
د کتاب ومصنف ډیر گنهکاردی له دعادمومنانو امیدواردی

قدری: ازشاعرات هنرمند،درحدود ۱۳۰۰ ه ق درمضافات پشاور سکونت میکرد، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعرمیسرود ، غزلیات ویرا مدون بهار گلشن ضبط کرده، مولف ادبی ستوری درجلد دوم این کتاب ازقدری یادی دارد ازوست :

نه به په مینه دلبر ونیسی ما پـه غیزکی
نه به داخواره قدری خلاصه له دی بلاشی

قربان عبدالروف : عبدالروف متخلص بهقربان درتهانهازتوابع پشاور مسکون بود و ازشاعران خوب پښتو محسوب میشود قربان شعرا جتماعی وعشقي سرود بعضی ازغزلیات قربان درمجلهٔ پښتون طبع شده وی قبـل ازسال ۱۹۳۸ع رحلت کرد .

قریش: شاعر عوامی پښتوست ، به اوزان ملی شعر سرود اشعارش شکل شفاهی دارد ازطبع اوست

جانانه تاپسی هردم یمه زهیر
قسم دی مینی دی کرم ځان پسی فقیر
سیلاب داوښکومی پرمخ باندی بهیر
قریش مدا م دیارد ید ن ته انتظاره
زما دمینی یاره ما اینبی دی نذرونه

قسیم‌الله: ازشاعران عوا می پښتو، در توابع ننگرهار مسکون بود، وبه سال ۱۳٤٥هق رحلت کرد، قسیم الله به اوزان ملی‌پښتو شعرگفت اشعار وی سلیس وساده وبه روحیات عوام برابراست.

قطب خان: درحدود ۹۵۰هق درقندهار مسکون بود، داستان‌عاشقانه وی با دختری بنام نازو درقبایل پښتو نخوا شهرت دارد،دریـن داستان سرود های ازقطب خان نیز ضبط بو ده، ازسرود ها ی اوست.

که‌کمین دی نازو ستاصورت کمین دی
نازو گلی ترقمیص د ی مروند سپین دی

قطب‌الدین بختیار کاکی: قطب دوران وغوث الـزما ن قطب الـدین بختیار کاکی فرزند موسی‌بن احمد از پښتونهای بختیار. قطب الدیـن به سال ٥٧٥هق بدنیا آمدوبه سال٦٣٣ه ق‌دردهلی‌وفات کردوهمانجامدفون گشت وی ازعرفاي ناموروشعرای بزرگوار افغان واز مریدان معین الدین سنجری بود. این عارف فاضل افغان هنوز هم درهند شهرت قا بل‌وصفی

دارد ، قطب الدین بختیار رامورخین اجنبی بحیث پښتون نمی‌شنا سند اما مورخین ا فغان چون سلیمان ماکو ونعمت الله هروی منا قب ویرا مفصلاً می نگا رند، ماکودرتذکرة الاولیا شعر پښتوویرا انقل میکند ازوست :

زه بختیارخاوری ایری سوم
په اور سوئ می کو گل دی

قطب شاه: ازناظلمان ونثر نگا را ن قدیم پښتو. نگارشات منظوم ومنثوروی‌دیده شده زندگی‌وی‌حدود قرن سیز د هم‌تخمین‌میگرد ازوست :

ته چی خدا ی ته منا جات کړی
قطب شاه هغه وخت یاد کړی

قلندر: شاعران کلا سیك پښتو، خوشحال خا ن ختك واشرف خا ن هجری به استعداد شعری وی مقر اند، قلندر شاعر ازقوم یوسفزی بود، به سال ۱۱۰۲ هق ازجها ن رفت، غزلیات متفرق وی دیده شده ازاوست:

تل خپل خوی پوری ناچا ریم قلندره
عا شقی توره بلا زه‌یی‌خوا ها ن یم

قلندر اپریدی: شاعر ازقوم اپریدی بعداز ۱۱۰۰ ه ق زندگی داشت، قلندر شاعر بلند پروازیست، مضامین عاشقانه رانهایت رنگینی وشیرنی درشعرش می گنجاند قلندر باستادی شاعر نازك خیال پښتو حمید مومند قایلست اما بانهم خودش موجود سبك جدیدی در تاریخ ادب پښتوست سخنوران دیگر پښتوبان سخن گفته قلندر دیوان موجز شعر از خود با یاد گار گذاشته از طبع اوست:

فضل دسبحان دقلندر په شعروشو
داواړه سبب فصیح بلیغ ودماشو

قلندر (مولوی): قلندر بن فتح محمدبن میرحسین به سال ۱۲۸۱ هـ ش درتوابع سیپین بولدك قندهار بدنیا آمد و به سال ۱۳۱۱ ش دردهلی وفات کرد ودر همانجا مدفون گشت ، قلندر مبادی علوم دینی رادرمنطقه آموخت سفرهای به هندوستان کرد ودر انجا به کسب علوم پرداخت وی طبع شعری داشت اشعار ویرا تذکره نویسان ضبط کرده اند وی بربعضی کتب دینی حواشی نیزدارد، ازوست:

چی پرغولی دخاطر دناز قدم زدی
ددووسترگو په دکان گوهر دنم زدی

قمبرعلی: قمبرعلی خان بن سرور خان اورکزی درقصبه « کلایه » دره منی خیل تیرا سکونت میکرد، درعلوم متداوله مطالعه داشت شخص صوفی مشرب وازمریدان سیدانور شاه بود. قمبرعلی در رجب ۱۲۰۷ هق درپشاور رحلت کرد ودر همانجامدفون گشت قمبرعلی دیوان مردف شعردارد ازشعار ازاوست:

کړی چی رحمان مومندسوال ددی غزل و
داښکلی غزل می په جواب را سره یووړ

قمر، سید قمرعلی شاه: سیدقمرعلی شاه قمر فرزند سیدغلام قادر به سال ۱۸۸۸ درآدینه مردان چشم به جهان کشودتحصیل عالی رادرمدارس منطقه بپایان رساند مدت چهل سال پروفیسور ادبیات پارسی وارد ودر

مکاتب عالی پښتونستان بود، وی به زبهای پښتو، پارسی اردو، عربی، وانگلیسی آشنایی داشت، وباین زبانها مینوشت، مقالات واشعار متفرق وی درنشرات پښتونستان طبع شده مجموعه شعر وی به لمعات قمر موسوم است، قمر درحدود ۱۹۶۰ع رحلت کرد ازوست:

دانازو حسن گوره ماوفاته نه پریږدی
زه وایم نیاز دمینی ماوتانه نه پریږدی

قمرالدین: قمرالدین ولدسید احمد به سال ۹۹۱ه ق دردره نورکنر بدنیا آمد وبه سال ۱۰۸۱ه ق ازجهان رفت. وی درعلوم دینی دسترس داشت شعرنیز میگفت دیوان مردفی را ازخود بهیادگار گذاشت ازوست:

زه قمرالدین به شم با چا که می غلام وګڼي
جوغه داران ستاغلامان دی یم خیر په دی حال

قمرالدین خان: از غزلسرایان حدود قرن سیزدهم هجری قمرالدین درنواحی پشاورمسکون بود به پیروی مقامهای موسیقی غزل سرودغزلیات ویرا بهار گلشن ضبط کرده ازوست:

ستادعشق په دریاب ډوب شوم بل اسرار نه لرم
ستا په لمن ما لاس قمرالدین خان ایښی دی

قمرالدین (میا): شخص روحانی عالم وشاعر قرن سیزدهم هجری میا قمرالدین به سال ۱۳۸۳ه ق درکوز برو ننگرهار بدنیا آمد و به سال ۱۳۲۶ه ق رحلت کرد، آثار وتالیفات زیادی دارد زبانهای پښتو، پارسی وعربی را بلدیت داشت، و باینهمه زبانها مینوشت تذکره نویسان پښتو

اشعار ویرا ضبط کرده اند .

قیس، سیدغلام جان: سیدغلام جان قیس بن مولانا حلیم گل بـه سال ۱۹۰۱یا ۱۹۰۲ در چوکی ضلع مردان بـدنیا آمـده علوم دینی را درفامیـل کسب کرد از مدارس دیوبند ومدیکل بورد بمبی اسناد تحصیلی در علوم دینی وطب قدیم بدست آورد، و ازجامع الازهـر مصـر سند علم قـرائت حاصل کرد ، قیس به زبانهای پښتو- پارسی - عربی واردو ونظم ونثـر مینگاشت آثار ودوا وین اشعار وی وجود دارد وی به سال ۱۹۷٤ رحلت کرد ازوست :

داچې ته پرې تل نازیږی غلام جانه   عاقبت به ترینه لاړشی ارمانی

قیوم (ملا) : قاضی خیرالله پشاوری درمقدمه خیرالغات ازملاقیوم بحیث سخنور قدیم پښتو یاد میکند، وازتذکروی برمی آید که وی عالم علوم دینی وشاعرزبان ملی بود.

کاکاجی : شاعر از نواحی پایمال پښتونستان است، رباعی شیوا ودلپذیر وی در نسخه چاپی عقاید المومنین ضبط است ، وشاعر خودرا درآن کاکاجی معرفی میدارد زندگی وی اوایل همین قرن تخمین میگردد واز سخنوران سنجیده گوی پښتو محسوب میشود ازوست :

هسی داد دخدای له لوری شوی دی هرچاته
څوك چی تری منکرشی له‌اسلامه‌ښوئیدلی دی
واغونده خلعت‌دمولی سم په فرمان گرځه ته
داخلور بیتونه کاکاجی دپایمال کښلی دی

کاکاصاحب، محمدجان: مولوی محمدجان مشهور به کاکاصاحب از صوفیا ومشایح منطقه لوگر. وی فرزند فیض محمد اخونزاده موسهی بود، کاکا صاحب علاوه از مراتب روحانی بزبان پښتو شعر گفتی اشعارش دردست است، کاکاصاحب درعصر اعلیحضرت غازی امان الله خان (۱۲۹۷-۱۳۰۷ش) از جهان رفت.

کاظم : ازشعرای حدود قرن دوازدهم هجری کاظم شاعرغزلسرا ست. غزلیات ویرا مستر هیوز از چمن بی نظیر درکلید افغانی انتخاب

کرده کلامش شیرین وموثر ازوست:

زه غنچه غوندی خندان ورځینی لاړم
افسوس دا کاظم گریان شوله ماپاته

کامران خان سدوزی: کامران خان بن سدوخان از مورخین ودانشمندان افغانستان درقرن یازدهم هجری. کامران خان وبرادرش عمر درعصر شاه جهانی (۱۰۳۷-۱۰۷٦هق) از مرزبانان مهم قندهار محسوب میشدند. کامران شخص ادیب ومولفی بود، کلید کامرانی را به سال ۱۰۳۸ق درشهرصفا برشته تحریرآورد که درتالیف آن ازکتب معتبر تاریخی استفاده ورزیده است. این اثر قیمتی کامران خان سدوزی در تالیف پټه خزانه مورد استفاده مؤلف ومورخ دانشمند پښتو بود.

کامگار ختټك: شاعر عالی مقام و نازکخیال ادب پښتو، کامگار بن نامدار بن اشرف خان هجری بن حضرت خوشحال خان ختټك دراکوړه ختټك بدنیا آمد. علوم متداوله‌را کسب نموده بودد رفنون بلاغت وادب چون دیگر ادبای دود مان علمی خود سمت استادی‌داشت. کامگار خان مدتی از زادگاهش نفی گردید، ودر علاقه دوبیان میزیست وی سخنوری از پیروان سبك هند است واز شاگردان پیشتاز وپیشقدم این مکتب ادبی که موجد وبانی‌آن درادب پښتوحمید مومند است، شمرده میشود. کامگار خان به سال ۱۱٦۵ق از جهان رفت، ازوست:

د غریب تر همت رنج د وطن ښه دی
عقیق خوښ په ځیگرخون وی په یمن کی

کالوشاه : از شاعران حدود ۱۳۰۰ه ق، کالوشاه درمضافات پښتونستان سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامها ی موسیقی هندی شعر سرود، غزلیات واشعار ویرا که به لهجه ملی سروده مدون ـ بهار نوروزی ضبط کرده، است .

کبیر: از خطاطان خوب و ناظمان مذهبی پښتو، کبیر در اواسط قرن دوازده میزیست، نسخ خطی پښتو به خط وی دیده شده، رساله معجزات صدرخان ختك را به سال ۱۱٦۷ ه ق خطاطی کرده ، در اخیر مثنوی وی نیز ضم آن می باشد، از منظومه های اوست:

دکبیر کاتب له لاسه	دا کتاب مرقوم شه نا سه
دشعبان آخره ورځ وه	داشین آسمان ته باران وریځ وه

کبیر (اخوند) : عبدالکبیر ، المشهور به اخوندکبیر، حافظ کبیر از شعرای کثیرالکلام پښتوست ، اخوند کبیر درقرن دوازده میزیست از علوم رواجی عصر وعلوم فقهی وشرعی وسیرت بهره خوبی داشت در شعر از احمدشاه کبیر (۱۱٦۰ ـ ۱۱۸٦ ه ق)یاد میکند، از آثار منظوم او: درالمجالس، جنت الفردوس، سیف الظفر ، دفع الفقر ، نورنامه، شمایل نامه، جنگ نامه امامین، معجزات کلان ومعجزات خورد معلوم بوده، از اشعار اوست:

چي زر سل اووه شپيتــه وه　　　　دا وتللی نــور پــه تلـــه وه

احمد شاه پادشاه پښتــون ؤ　　　　اووم کال یـــي پــه رفتون‌وه

کتهور: از سخنوران شیرین کلام ادب عوا می پښـتو، پارچـه های زیبا ونفیس کتهور را تذکره نویسان ثبت کرده انـد، که دال بـر مهارت واستعداد عالی شعری ویند، مولف جلد سوم پښتا نه شعراء نیز از قریحه بلندسخنوری کتهور سخن میگوید.

کته: شیخ کته ازعرفای بلندمقام و نویسند گان متتبع ومورخان جوینده ودقیق زبان ملیست ، شیخ کته متی زی فرزند یوسف بن متی ، درحدود ۷۵۰هق میزیست، از تالیفات این دا نشمند بزرگوار لرغـونـی پـښتانـه است که از مراجـع بس مهم مـورخ بصیر کشورما محمد هـوتك بو د.

کچکول: از شاعران‌اواخر قرن سیزده درمضافات پشتونستان سکونت میکرد به اهنگهای ملی پښتو شعر مذهبی سرود،اشعار ویـرا گلزار مدینه ضبط کرد ه ازوست:

بهتر په انبیا ووکی زمونږ نبی اکرم دی

بللی لامکان ته پاك الله په خپل کرم دی

کځوال، عبدالحمید: عبد الحمید بن گلامیر به سال ۱۲۹۸ش در قریهٔ منصور کلخ‌غزیزخان‌لغمان بدنیا آمدعلوم مروجه را درمدارس‌دینی‌منطقه فرا گرفت در پشتو تولنه‌بحیث‌معلم ودر دیگردوایر دولتی‌برتبه‌های کوچك

ماموریت کرد، به سال ۱۳۳۳ش از جهان رفت ودربگرامی کابل مدفون گشت ازوست:

زه تړلی په زلفانو ددلبریم
د هجران په غموسوی تورکسکریم

کرم خان: از ارکان داستان شورا انگیز فتح خان ورابیاست کرم خان درین داستان سرود ها ی دارد از سرود های اوست:

که خوریږی نن میړمن رابیا خوریږی
سرله سور پا لنګه هسك کړه پردل خانه
کا ر وا نیو لاس پرلیږد کړ رو ا نیړی

کرم شاه: از حماسه سرایان حدود قرن نزده عیسوی. کرم شاه درتوابع بلوچستان میزیست، به اوزان ملی پښتو حماسیاتی دارد، که واقعات رز مهای افغان وانگلیس رابیان میدارد، اشعار مذهبی وعشقی نیر دریں قوالب سرود چکامه های وی شکل شفاهی دارد.

کرم نسا: کرم نسا که به بی بی تاج شهرت داشت، ودر شعر تاج تخلص میکرد، بنت حیات گل مومند درشبقدر توابع پشاور میزیست، وی پابند طریقه قادریه زن عارف و عالمی بود، غزلیات عارفانه ویرا مؤلف مدح الابرار ضبط کرده درتذکره تیر هیرشاعران احوال و اشعار وی ثبت شده ازوست:

کړه نظر راباندی جانه
د کوتی شاه مردانه

کرمی : کرمی پسر اسلم‌خان بریخ از ارکان قصه دل انگیز فتح‌خان رابیاست، درین داستان حوادث زیادی به وی منسوب بوده، دررزم ها رشادت‌خاصی ازخود نشان میدهد، ودر جنگهای فتح خان بامغولان هندی فدا کاری میکند سرود های کرمی درین داستان ثبت گردیده از سرود های اوست:

که تاك دی تـاك دی دهندوستـان پـه سرکی تـاك دی
فتح‌ځی نه راستنیزی‌اچولی‌یـی دبـی بـی رابیاطلاق‌دی

کروړ (امیر) : امیر کروړبن امیر پولاد از امرای دودمان سوریان غور به سال ۱۳۹ه ق در مندیش غور بر مسندسلطنت نشست، ویـرا جهان پهلوان‌خطاب‌کرده‌اند. امیرکروړقلاع غور وقصوربالشتان، خیسار تحمران وکوشك رافتح کرد، وبادود مان رسالت‌درخـلافت مساعـد تهای نمود امیر پهلوان بسی نیرومندی بود وتنها باصد جنگاورمصاف‌میداد ، بنابران ویرا کروړ گفته‌اند، که معنی آن است ، سخت ومحکم. امیر تـابستان رادرزمینداور سپری‌میکـرد، ودرآنـجا قصری چـون مندیش داشت وی شخص‌عادل‌وضابطی بود، بزبان پښتو شعر نیرگفتی، مولف تاریخ‌سوری حماسه ویرا ضبط نمودی ، مولف دانشمند پته‌خزانه به‌حوالهٔ تاریخ سوری این چکامه بیش بهاونهایت ارزنده تاریخی ادب پښتو رانقل‌میکنـد طبق اسناد دردست داشته اولین شعر تحریری پښتو که تـاحال بـه مـارسیده همین حماسه شاه پښتون‌افغانستان‌است، کروړ به‌سال ۱۵٤ه‌ق درجنگهای پوشنج قرین رحمت ایزدی گشت .

وپسرش امیرناصر مملکت راضبط نمود، بندی ازحماسه امیرکرور :

زه یم زمری پەدی نړی لەمااتل نسته
پەهندوسند وپه تخارو په کابل نسته
بل په زابل نسه
له مسا اتل نسته

کریم: قاسم علی اپریدی (۱۱۸۳ - ۱۳۳۱) دریک قصیده اش در جمله شعرای سلف ازکریم خان یاد میکند وازشاعران حدود قرن دوازده محسوب شده، که ازیاد آوری قاسم علی موصوف ویرا میشناسیم .

کریم: ملا کریم ازاساتید حاجی عبدالله پوپلزی(متوفی ۱۳۳۳ ه ق) بود، بزبان ملی پښتو شعر میسرود، اشعار پښتو وی دیده‌شده است.

کریم: ازشاعران ادب عوامی پښتو ، درحوالی قرن سیزدهم هجری درمضافات پښتونستان زیسته است، کریم به اوزان ملی پښتو شعر گفتی واشعار ویرا دارمستتر مستشرق درمجموعه اش ضبط کردی، ازوست:

زه وړوکی هلک یم پلاره څه له ماله کور کړی
وای وای سحر وختی مالـه ساره کیـږی

کریم: ازغزلسرایان‌قدیم پښتو ، غزلیات‌خطی وی‌دیده شده ،که‌از مطالعه آن اقتدار ادبی وصلاحیت سخنوری وی خوبتر آشکار میگردد، احتمال دارد که کریم شاعر ازمضافات قندهار بوده باشد، ازطبع اوست:

سرکش نفس دجانان دی ای کریمه
بی کـرمـه کلـه څـی آرام آرام

کریمداد (اخون): عبدالکریم مشهور به اخون کریمداد، میا کریمداد ازفرزندان، اخوند درویزه ننگرهاری. درشعر کریمداد وکریم تخلص میکرد. عالم جید، روحانی مشهور وعارف فاضلی بود. ازتصوف وسلوك بهرهٔ کافی داشت وی جامع تألیفات پدرش (اخوند درویزه) بوده، خودش نیز ازشاگردان ورزیده مکتبیست که بانی آنرا درتاریخ ادب پښتو اخونددرویزه ننگرهاری میدانند.

کریمداد بزبانهای پښتو، پارسی وعربی آشنا یی داشت، ودرین سه زبان مینوشت، نگارشات وآثار منظوم ومنثور پښتو کریمداد درد ست است ازتألیفات وی: الف نامه، تعلیق بر ارشادالمریدین مکتوبات عبدالکریم (پارسی)، شرح جام جهان نما (پښتو) حقوق زنان (پارسی). علاوتاً در ملحقات مخزن غزلیات متفرق دیگر وی نیز دیده میشود، اخوند کریمدادرا تذکره نگاران هندی محقق افغا ن خطاب کرده اند، وی به سال ۱۷۰۳ هـ ق دریک جهاد اسلامی با مشرکان کوهستا ن سوات شهید شد، ودرجوار دریای سوات دفن گردید.

کریمداد روښانی: ازشاعران گروه روښانی، کریمداد شاعر ازقوم بنگښ، مولدش شمس آباد هند، وتا سال ۱۰۵۶ هـ ـ ق حیات داشت، کریمداد درشعر از بایزید روښان یا د میکند، وپیرو شیوه عرفانی آن مرد بزرگ افغان است، کریمدا د بزبانهای پښتو وپارسی شعرگفت، درشعر

پارسی عیشی تخلص کرده است، دیوان شعر وی مشتمل برغزلیات وقصاید طبع شده، ازوست:

د روښان روښنایی گوره کریمداد
چې یې هیڅ نقطه‌پرې نښوه‌بې تقسیمه

کریمداد (ملا): عالم علوم دینی وشاعر عوامی پښتو درقرن اخیر، کریمداد درسترانی ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت، درشاعری از پیروان حافظ عظیم (متوفی ۱۳۲۱ هـ - ق) معرفی شده است.

کشاف، حبیب‌الله: حبیب‌الله متخلص به کشاف فرزند عبدالمنان تره کی ازاعضای پښتو تولنه‌بود. کشاف درنواحی مقر غزنی میزیست، در جمع‌آوری لغات پښتو بذل مساعی کرد، گرامر پښتورامی‌فهمید، وشعرنیز میگفت، کتابی را بنام «معرفه پښتو» تألیف داشت، وی به سال ۱۳۳۳ هـ - ش ازجهان رفت.

کشککی، برهان‌الدین: برهان‌الدین کشککی بن‌حاجی احمدعلی به سال ۱۲۷۱ ش درکشکك ننگرهار بدنیا آمد، علوم متداوله‌را ازعلمای منطقه کسب کرد،تحصیل عالی خودرا درمدرسه هاشمی بمبئی به پایان رساند،پس عودت به وطن به سال ۱۲۹۸ هـ - ش داخل ملازمت رسمی گردید، وتا اخیر عمر دردوایر دولتی کار میکرد، مدتی بحیث مدیر مکتب ناشر اخبار ومدیر مطبعه کارکرد،وکشککی زبانهای پښتو، پارسی، عربی واردو را می‌فهمید، بزبانهای پښتو وپارسی نظم ونثر مینوشت، تألیفاتش

مطبوع است وی به سال ۱۳۳۲ ش ازجهان رفت، ازوست:

شکر شکر دی بهـــار   وطـن تـول گـل گلزار
پشتونخـوا کـی تو دبـازار   شاوخـوا کی ښـه گفتـار

کشن چند: ازاهل هنود مناطق پښتونستان ، کشن چند سخنور زبان ملیست، درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق زیسته است، به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر گفتی،غزلیات ویرا بهار نوروزی ضبط کرده، ازوست:

په غاړه سیلۍ کړه کشنه ځان فقیر کـه
کـوه تل د الله په درگـاه کـی عــرض

کلیم‌الله: کلیم‌الله بن حبیب الله بن ملا سلطان ، به سال ۱۲۱۰ ه درعلاقه سیوری شینوار تولد وبه سال ۱۲۹۵ ه درهمانجا ازجهان رفت. کلیم‌الله علوم رواجی عصررا ازعلمای منطقه آموخت، سفری بـه د یــار پښتونستان کرد، ودرآنجا به کسب علوم پرداخت، زبان عربی را خوبتر فرا گرفت، وکتابی‌را بنام تحفةالمومنین درین زبان انشاء نمود.

کلیم الله قریحهٔ شعری داشت، بزبان شعر میگفت، تذکره نویسان پښتو شعر ویرا ضبط کرده اند ازوست:

د کلیم د زړه په رگ خوگوتی کښیږ ده
چی څه وایـی دا زړگـی پـرهـر زمـا

کمال بابا: کمال که عوام ویرا بابا خطاب میکردند ، ازقوم نورزی، دردرویشان‌قندهارمیزیست، درحدود ۱۲۶۰وفات کرد، کمال شاعریست

که به اوزان ملی پښتو شعر گفت، ومقامهای موسیقی هندی‌را نیز پیروی نمود، وغزلیاتی درین سبک نیز سرود، کمال شاگردانی داشت، وازشاعران طراز اول عوامی شمرده میشود، غزلیات متفرق کمال د ربهار جانان، گلزار محبوبان وگلزار سید احمدطبع شده، تذکره نگاران احوال وآثار ویرا ضبط کرده اند، ازوست:

دعشق ناری به پری وهم هغه وطن‌نه وینم
چی د زړه سودمی پری‌کیده‌هغه بدن نه وینم

کمالی، محمد اسلم: ازفضلا ودانشمندان دوره معاصرادب پښتو، محمد اسلم که درشعر کمالی تخلص کرده، فرزند سردارخان کمال زی به سال ۱۸۸٦ ع درخانخیل مردان چشم به جهان کشود، درآیدرود کالج پشاور درس خواند سفرها ی به ممالك جرمنی، فرانسه وانگلستان کرد زبانهای پښتو، انگلیسی، فرانسوی وارد واورا می‌فهمید، وی بزبان پښتو اشعار ملی، وطنی، عشقی واجتماعی واخلاقی سرود، مجموعه اشعار وی بنام منتخبات کمالی طبع شده کمالی به سال ۱۹٦۲ ع چشم ازجهان پوشید، ازوست:

ساقی راوله په دورکی جام دمی　　　　راله راکړه خوایاغمه پیایسی

کندل: کندل علی خیل درچهاونی حاجی پکتیا میزیست، شاعر امی وبیسوادی بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت چکامه های ویرا اهل‌ذوق منطقه به حافظ دارند، ازوست:

گوته‌دی په گوته شین غمی دی په ورمندکی
راشه کـه دیدن کی

کندی: در حدود قرن دوازدهم، در نواحی بنود وزیرستان میزیست، کندی مروت شاعر عوامی پښتو بود ، به اواز ملی پښتو شعر گفت ، بعضی از اشعار وی ضبط شده، ازوست:

زه کندای د شه میړ و کسرونه وایـی
همیشـه پـه حفاظـت دپاك الله یـــی
کندی‌شیار دشو میړ و بیـان ویلـی‌ده

کودیزی: ازشاعران قصه سرای عصر اعلیحضرت احمدشاه کبیر ، وی درعلاقه کودیزی میزیست، تذکره نگاران نام ویرا کودیزی ثبت کرده اند، کودیزی تا عصر تیمور شاه درانی (۱۱۸۶-۱۲۰۷) هـ ـ ق حیات داشت قصه محبوبا وجلات‌را به سال ۱۱۸۸ هـ ـ ق منظوم داشت ، ازاوست:

دا قصــه چی سره تـم شـوه پـه غـره د محرم شوه
له هجرت نه زرسل پاره هــم اته اتیا و شماره

گ

گدا، اخون: ازعلماء وسخنوران قرن دوازدهم هجری افغانستان ، گدا ازعلوم متداوله عصر حصه داشت ، درطریقت پیرو طریقه نقشبندیه بود ، کتابی‌را بنام نافع المسلمین درعلوم دینی نظم کرد . دراخیر آن غزلیات و اشعار متفرق‌وی ضبط است ، دیوان‌شعر وی‌فعلاً نا پیداست از اشعار اوست :

د سحر چرگه‌خوب‌شی په کومی	چی‌تاناری کړی دلبرمی درومی
یومی دلبرځی بـل رانه‌زړه وړی	زړه می په‌داوړی چی دلبر نومی

گدا، عبدالنبی: عبدالنبی متخلص به گدا درحدود ۱۲۹۰ هـ ـ ش درقندهار بدنیا آمد علوم متداوله را درمنطقه فرا گرفت، زبانهای پښتو، پارسی و انگلیسی آشنایی داشت ، وی درحدود ۱۳۳۵ ش در هـرات چشم ازجهان پوشید، ودرهمانجا دفن گردید، گدا بزبان پښتو شعر سرود نمونه اشعار وی درگلزار سیداحمد ثبت گردیده ازوست :

بیا راسه پرمـا لیلـی

مـه کوه جفـا لیلـی

گران، انورالحق: انورالحق متخلص به گران فرزند عبدالحق مندیزی به سال ۱۹۰۸ هـ - در دیره تولد گردید و به سال ۱۹۷۳ در کابل ازجهان رفت، تحصیل ابتدایی‌را در دیر وتحصیل عالی‌را در اسلامیه کالج پشاور انجام داد، زبانهای پښتو، پارسی، انگلیسی واردو آشنایی داشت به‌سال ۱۹۴۷ ع درشعبه پښتو رادیو دهلی شامل ماموریت شد، گران به سال ۱۹۵۷ به افغانستان مهاجرت کرد،وتا اخیر حیات درهمین جا بود. وی بزبان پښتو نثر ونظم مینوشت،فیچرها ودرامه‌های وی نشرگردیده، مقالات واشعارمتفرق گران نیز درنشرات افغانستان وپښتونستان طبع شده، ازوست:

زه میدان تـه در روان یـم　　　　په غیرت باندې پویـان یـم

ته مـې پیـژنې افغـان یــــم　　　　میدان پریږده‌چې‌ځوان راغی

تښته، تښته افغان راغی

گل: گل ولد لاله دین به ۱۳۳۰ هـ - ق درلـلمه چپلیار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۶۰ هـ - ق رحلت کرد، شاعر عوامی پښتو بود ،به اوزان‌ملی شعـر میسرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد ازوست:

گلـه راشه د بدرۍ په اور کبابه

عاشقان د معشوقانو پتنگان دي

گل: ازفکاهی سرایان ادب عوامی پښتو، گل درحدود ۱۳۰۰ هـ - ق درنواحی پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر فکاهی میسرود بهارگلشن وگلزار پښتو فکاهیات گل‌را ضبط میمناید، ازوست:

کوتک مې‌جوه بلبل ؤ-زرورور باندې گـل ؤ

گلاب شاه: ازشاعران عوامی نواحی شرقی افغانستان ، به اوزا ن ملی پښتو شعرگفت، اشعار ویرا اهل ذوق به حافظ دارند، گلاب شاه درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق زندگی کرده است، از اشعار اوست:

نن می فکر راغی ښه قصه می کړه تیاره
غوز و نیسه پاره

گلاب شاه: مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی در یوسفزی افغان مینگارد که گلاب شاه ازشعرای دوره گذشتهٔ پښتوست، وی درعلاقه دا گی اوز مضافات پښتونستان سکونت داشت .

گل‌احمد: در قصبه‌اخوند کامه ننگرهار سکونت‌داشت ، زندگی وی‌حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق تخمین میشود ، گل احمد به اوزان ملی پښتو شعرگفت، اشعار وی درسینه‌های عوام محفوظ بوده، ازوست:

گل‌احمد ناست دی بادوی خاوری پرسر باندی
ناسته پهٔ‌گودر باندی

گل احمد : ازاعیان حذب خدایی‌خدمتگاران، گل احمد به سال ۱۲۸۸ هـ درمرغز سوابی مردان بدنیا آمد، درحدود ۱۳۴۸ ش ازجهان رفت، گل‌احمد شاعر توانای پښتو ود، شعرملی، وطنی واجتماعی سرود چکامه‌های وی درنشرات ملی پښتونستان طبع شده، ازوست:

راغی، قاصد، ده وی چی روح دجهان راځی
فخر افغان راځی

گل احمد (قاضی): قاضی گل احمد بن قاضی سیداحمد سنځرخیل کاکړ، درپشاور سکونت داشت، درعصر اعلیحضرت غازی امان الله‌خان (۱۹۱۹-۱۹۲۹ ع) گروپ مهاجرین نیم‌قاره به افغانستان آمد، و در دارالسلطنه کابل نیز مدتی‌را به فعالیت‌های ادبی وصحافی وتألیف سپری‌کرد. وی شخص عالم‌وسخنور خوب پښتو بود، ازتألیفات وی، دیوان شعر(مسمی به دیوان ابونجم‌الدین احمد)، انیس‌الواعظین ، عهد نامه ، قاعده افغانی «اول کتاب افغانی» به ما رسیده، ازاشعار اوست:

زما دلبر لـکه دلمر دی شی حیـران بـه ورته
ته گل‌احمد چی‌کړی بیان په‌خپل‌رقم‌کی صنم

گل اکبر: درحدود قرن هیجده عیسوی درنواحی پښتونستان سکـونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود ، گل اکبرمراثی امامین را نظم کرد، وواقعات کربلا درقالب نظم بیان داشت، ازوست :

شهیـد شـو قاسم د قاسم مـوری
پالنگ یی راوړه که‌زوی دې‌گوری

گل ایاز: ازشاعران عوامب ادب پښتو ، درمحله‌چرړوکی مناطق منگل سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعرملی میگفت، اشعار وی درسینه های عوام محفوظ است، گل ایاز به‌سال ۱۳۲۵ ش قتل گردید .

گل باز: ازشاعران قرن سیزده ، درنواحی لغمان سکونت داشت، به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود وازپیروان شیخ‌احمدخان (حدود ۱۲۰۰ه ق بود، اشعار وی شکل شفاهی دارد، از شعرای خلف سلطان (متوفی ۱۳۲۵

هـ ـ ق) ازوی یاد میکند، سلطان درباره وی گوید :

مصری دی که گل باز دامنصور ته آفـــریـن
کم اصل شاعران به واړه کړی زیرزمیـــن

گل بشره : گل بشره دخت شخص متمول و متنفذی بود، از قبایل پشتونها.
داستان گلبشره با ملا عباس مشهور به طالب جان ، در تمام قبایل پشتونها شهرت قابل وصفی دارد، منظومه های گلبشره در داستان وجود دارد، ازوست :

طـالبـان راغـلـه ډلـی ډلـی
زما دزړه طالب رانغی وبه مرمه

گل پراز : ازنثر نگاران وشاعران دوره معاصر، گل پراز در توابـع پښتونستان سکونت داشت، بزبان پښتو نثر مینوشت، وشعر میسرود نبشته های وی درنشرات پښتونستان طبع شده ، نگارشات وی مضامین ملی واجتماعی را احتوامیدارد، گل پراز درسالهای بعد از ۱۹۷۰ ع از جهـان رفت از اشعار اوست :

بیا راتلـه نو بیرتـه نشته گـل پرازه
که څوك شال په سروی اوکه شړی

گل جمال : شاعر نعت‌سرا، وازشعرای همین قرن ، گل جمال اورمړ در محله اورمړ پایان پشاور مسکون بـود ، دیوان شعروی بنام «گلزار عجیب» تدوین وتهیه شده، زندگی وی تا سال ۱۳۵۵ یقینی بوده ازوست :

که عمـل دې په ویل دگل جمال شی
بسکه دومـره نصیحت اشاره بنـه دی

گل چین: در فهرست «نسخ خطی پشتو در کتب‌خانه‌های انگلستان» دیوان شعر گلچین نیز معرفی شده است، در این دیوان علاوه از چند غزل از شاعر دیگر غزلیات و منظومه‌های شاعری بنام گلچین جمع آوری وتدوین شده، گویند که نسخه متذکره از بونیر دستیاب گردیده، احتمال دارد شاعر موردبحث(گلچین) نیز «بونیری» باشد، این دیوان به سال ۱۸۷۴ ع خطاطی شده است، واوایل قرن نزده عیسوی حدود زندگانی شاعررا نیز تعین میدارد.

گل‌حسن‌شاه: ازسخنوران با ذوق ادب عوامی پښتو، گل‌حسن شاه مروت دراوایل همین قرن درنواحی بنو(وزیرستان) میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر پرسوز سرود، مجموعه گلزار پښتورا بار اول وی تهیه داشت، اشعار مدون (گل‌حسن شاه) نیز درین مجموعه ضبط بوده است.

گل‌خامپیر: از شعرای امی، در محله شدل‌علاقه خوست پکتیا میزیست تولد وی حدود ۱۲۹۰ ش ووفاتش به سال ۱۳۴۰ ش اتفاق افتاد، ازوست:

حاجی په انگریز تیری کړی خواری
بیا به منی د مینی ستا تـــــی

گل‌داد: ازحماسه سرایان ادب‌عوامی پښتو. درقرن‌هیجده عیسوی، درنو نواحی بلوچستان زندگی داشت، به آهنگهای‌ملی پښتو شعرحماسی میسرود ومبارزات ملی افغانیان‌را علیه انگلیسها منظوم میکرد، درشعرش احساس عامه‌را منعکس نموده است.

گل داد : درمحله اڙه مناطق منگل پکتیا سکونت داشت، شاعر عوامی پښتو بود، به اوزان وآهنگهای ملی شعر میگفت، اشعار وی شفاهی دارد، گل داد درحدود ۱۳۳۰ هـ ـ ش وفات نمود ، از وست :

د میدان څه سری اوبه لوړ چنارونه
شولگرته وځی تورتوپک ژړ ډالونه

گل رسول: گل رسول درحدود ۱۲۹۰ هـ ـ ق درقصبه منگوال کنر زندگی داشت، به اوزان ملی پښتو شعرسرود، چکامه‌های وی هنوز هم درسینه‌های عوام محفوظ است، از اشعار اوست :

سترگی را پورته کـه‌خماری غیزی له زما را شه
محبو باراشه غم دی په‌ما زور شو

گلزار : ازشاعران امی وبیسوادی‌بود، درحدود قرن‌هیجده عیسوی درناحیه لواړگی‌میزیست،گلزار به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود،چکامه های وی دردست است.

گلستان: از سخنوران شیرین زبان ادب عوامی پښتو ، گلستان به اوزان ملی پشتو اشعار ناب وپر شوری سرود اشعارش در حصص شرقی افغانستان شهرت خوبی دارد، تولد گلستان به سال ۱۲۷۰ ش دراکبرپوره پشاور ووفاتش‌به سال ۱۳۵۰ ش‌اتفاق افتاداست. مؤلف جلدچهارم پښتانه شعراء احوالش راضبط میکند ازوست :

گلونه راوړه له گلزاره زما اشنا راځی
د ښاپیرو د باغ مالیاره زمااشنا راځی

گلل سید (ملا): ملا گل سید بابړ درقصبه بابړ چوکی کنړ زندگی میکرد، شاعرعوامی پښتو بود به اوزان ملی پښتو اشعر میگفت اشعارش شکل شفاهی دارد ازوست:

دنیا فانی ده وروره آخر ارمان دی
طوطیان دباغه درومی پاتی خزان دی

گلشاه: گلشاه بن‌عدلشاه ساپی به سال ۱۲۸۲ش در بیسود ننگرهار بدنیا آمد. گلشاه دردوایر مملکتی تا ریاست بلدیه ایفای خدمت کرد، وی بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت،نگارشات واشعار وی دراخبار ننگرهارطبع شده،گلشاه به سال ۱۳۵۵ش در شهر جلاآباد چشم ازجهان پوشید.

گل محمد: گل محمد بن گلزار از نورزائیان مالگیرگرشك بود تولد گل محمد درحدود ۱۱۶۰هق تخمین شده تاسال ۱۲۱۶هق درقید حیات بود. گل‌محمد شعر پرسوزعشقی گفت وبحیث بلبل خوشنوایی در مکتب ادبی پیر محمد کاکړ نغمه‌سرود. وی شخصی‌سیاح وطالب‌العلمی‌بود سفرهای به بلاددیگرکرد،دیوان نفیس‌شعری وی دردست بوده، ازوست:

ډمامی دشاه زمان دی گډی و ډی
که ناری ستادهجران دی گډو ډی

گل محمد: از خطاطان وناظمان‌حدود قرن سیزدهم‌هجری. مثنوی وی دریکی از نسخ‌خطی‌روضةالنعیم‌حاجی زبردست(کتابت ۱۲۷۲ه ق) موجود بوده، گل محمد در توابع قندهار سکونت داشت.

گل محمد: گل محمد ولد سلطان از شعرای عوامی لغمان بود. گل محمد به سال ۱۲۷۲ق در شمتی لغمان بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۵٤ق از جهان رفت، گل محمد به طرز کلاسیك واوزان ملی پښتوغزل سرود وقصص دینی نظم کرد، ازوست:

وکړه عبارت بیا په ژړا کوی ډیر ارمان ارمان به په عقبی کوی
دا صورت زما مدام ژړا کوی ښه دی گل محمده چی خندا کوی

گل محمد: از ناظمان وخطاطان حدود قرن سیزدهم هجری.
گل محمد درمضافات قندهار سکونت میکرد، نسخ پښتو به خط وی دیده شده، منظومات وی نیز ضم آن بوده، از منظومات اوست:

وه سنه‌زر دوه سوه کاله د واویا هم زمالاله
چی په لاس دگل محمد داکتاب تم کړ احد

گل محمد: در دوبال علاقه هزاره میزیست، ودرجنگهای افغان وسکها (تحت قیادت سیداحمد) حصه داشت. گل محمد درحدود ۱۲۵۰ هق درقید حیات بوده به اوزان ملی پښتو شعر محاسی وعشقی سرود دارمستتر مستشرق اشعار حماسی ویرا ضبط کرده، ازوست:

جنت شو په ا ته ځایه بنا حکم درب ؤ
شدادچی ځوراوه په‌دی دنیایی داسبب ؤ

گل محمد: گل محمدخرښبون درسرماخوگیانی ننگرهارسکونت میکرد، زندگی وی درحدود ۱۳۰۰ هق تخمین میگردد. بزبان پښتو نظم ونثر مینگاشت، درعلوم دینی خصوصاً میراث دسترسی داشت، ضابطهٔ

میراث رابه نثر پښتو تحریر داشت، منظومات وی نیز ضم آن کتاب بوده درمقدمه امیر عبدالرحمن رامدح کرده است، ازاشعار اوست:

داستا تیك دی امیز پیروان وزیر په لبو سور
شین خال دې دی سالار پلټنې اخلې اوسن زور

گل محمد اڅکزی: ازفکاهی سرایان ادب پښتو، گل محمداڅکزی درنایب واله سپین بولدك قندهار میزیست، به اوزان ملی پښتو اشعارفکاهی میسرود، وی به سال ۱۳۲۰ هش وفات کرد اشعارش به شکل شفاهی درسینه های عوام محفوظ است، ازاشعار اوست:

دا زموږ د اڅکز وخلك صفا دی
چې څه ووایی په خوله هغه رښتیا دی

گل محمد ختك: گل محمد بن گل احمد (یامیراحمد ختك) در اوایل قرن سیزده در مضافات پښتونستان درقید حیات بود گل محمد شمایل نبوی رابه سال ۱۲٤۰ ق منظوم ترجمه داشت وکتب عدیدهٔ را خطاطی نمود ازوست:

فصاحت یی دخوږی ژبی کمال ؤ
په نرمی سره تل وه شیرین زبان

گل محمد کاکړ: در حدود ۱۲۰۰ ه ق در نواحی قندهار سکونت میکرد، در فقه، اخلاق وتصوف صاحب مطالعه بود، کتابی رابنام شمس العابدین منظوم داشت، غزلیات متفرق خطی وی نیز دیده شده است، درغزل از رحمان بابا پیروی نمود وازشاگردان این مکتب ادبی به شمارمی آید ازوست:

گل محمد له هغه غمه نه خلاصیږی
ستا لانور سوی دا غـو نه دی پرخه

گل‌محمد(ملا): ملا گل‌محمد خان در اوایل همین قرن در نواحی گندا-پور پښتونستان میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، در شاعری از پیروان حافظ عظیم گندا پوری (متوفی ۱۳۲۱ق) شمرده شده است.

گلمدین: از شاعران عـوامی خـوست، به سال ۱۳۰۴ش در سوزه خوست پکتیا بدنیا آمد، و به سال ۱۳۴۹ش در همانجا رحلت کرد. به اوزان ملی پښتو شعر سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد.

گل مکی: گل مکی بنت فیروز ترین در هرنایی کاکرستان میزیست داستان شورانگیز عاشقانه وی، باپسر عمش موسی خان درهمه مناطق پشتونخوا شهره افاق گشت، وی زن باشهامتی بود وجانش را فدای عشق کرد. در داستان سرود های وی نیز دیده میشود، از سرود های اوست:

کـه تـوزن دی دا سهیلی دوس تـورزن دی
چی موسی خان په دنیاوینه سهیلیه پرمال میره حرام دی

گل ملاخان: از علما ومدرسین علوم دینی وشعرای پښتو در مضافات پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملا شعر میگفت شاعر بدیهه سرا بود، با اکثر شعرای هم عصرش مقابله شعری کرد، ازوست:

مخ راواروه نیم زل مخامخ را ته گفتارکه
شفتین دی له اسنینو نه جداوته په یو وار که

گل میر: از غزلسرایان قدیم پښتو. غزلیات وی ضم نسخه خطی آمد نامه (اندیا آفس لایبریری) بوده وگلمیر را بحیث سخنور قدیم پښتو به مامی شناسد.

گل میر (ملا): ملا گل میر بن آقا میر بن باباخان به سال ۱۲۸۹ هـ ش درحسن خیل قرغه‌یی لغمان بدنیا آمد، عالم علوم دینی، حافظ قرآن عظیم وشاعر پښتو بود، به سال ۱۳۳۳ هش بدرود حیات گفت، از طبع اوست:

زړه می له قهره ریږدی په جوش راغلی دی
زمونږه پیر اوپیشوا له دنیا تللی دی

گلنازه: سرود های گلنازه را مسعود بن عبدالله در داستان آدم خان و درخانی ثبت میدارد، وزندگی وی نظر به وقوع قصه و واقعه حدود قرن دهم هجری تخمین میگردد، از سرود های اوست:

په دروازه کی برابر سر په څوکی	زړه می دې بند کړ دیدن په وریځوکی
دپوښتنی خوعیب نشته	راته وایه ای جوگی په اصل څوکی

گل نبی: از شاعران امی و بیسواد ننگرهار. به آهنگهای ملی پښتو شعر گفته اشعار وی مضامین مذهبی وعشقی را دربردارد گل نبی در سالهای اخیر به کبر سن رحلت کردو در زادگاهش درلالپوره مدفون گشت.

گله خان: ازغزلسرایان قرن دوازدهم هجری. مولف ادبی ستوری در جلد اول این کتاب غزلی ازگله‌خان را با شرح حال کوتاه وی ضبط کرده، ازطبع اوست:

زه یوگله خان یم دیار مینی لیونی کړم
و دریږئ یارانو په دانگ له ماه سره

گندیر : ازشاعران قدیم پښتو. دیوان شعروی دردست است ازمطالعه آن برمی آید که گندیر ازسلوك و معرفت بهره داشت ، کلامش شیوا و روان بوده زندگی وی قرن دوازدهم هجری تخمین میشود ازوست :

گندیر په تا پسی رنځور دی که باور کړی
روغ به نه شی که شل ځله دارووکایاعلاج

گوجر : شاعرازقوم ترکان درحدود ۱۲۵۰ق درقصبه «میاور»جندول میزیست، به اوزان ملی پښتو شعرمی گفت غزلیات وچکامه های جذابی دارد ازوست :

مینی دی ستی کړم غوځ دی اتیاتسی کړم　　مادرته نیولی په امیدهیله لمن ده

گوهرخان ختټك: از نثر نگا ران و شعرای خاندان علمی و ادبی خوشحال خان ختټك. گوهر خان بن خوشحال خان در حدود ۱۰۷۰ه ق بدنیاآمد زندگی وی تاسال ۱۱۲۰ه ق یقینی می نماید. وی شخص متشرع بود، درسیرو اخلاق مطالعه داشت قلب السیر رابه خواهش افضل خان ختټك به نثر پښتو ترجمه کرد ، دیوان شعروی ناپیداست ولی غزلیات متفرق وی دیده شده، درنثرنگاری از پدر نامدارش تقلیدمیکند واز پیروان وی شمرده شده از وست :

دوه یاران چی رازدزړه ترېله نمایی　　بایـده دی چی پخپله ژبه وایی
دفار سیانوکن مکن ویل چی سود کا　　پښتنوته کړه مه کړه ویل ښه ښایی

گوهرعلی : ازشعرای مرثیه نگـا ر، درحد ود قرن هیجده عیسوی درتوابع پښتونستان سکونت داشت، به اوزان ملی پښتو اشعاربخصوصی در

بارهٔ واقعات کربلا دارد، ازاشعار اوست:

مادگوهری لالاچاپه تیرویشتلی یی

متې یي شه پری لا لا ډیر یي خنګولی یی

گوډی زرگر: شاعر بدیهه سرا، اشعارفی البدیهه میسرود باآکثر شعرای همعصرش مقابله کرد، گوډی زرگردرتوابع پښتونستان میزیست از اشعار اوست:

کمزوری شاعر گوره دی به زورر به داریاله که دزرکی په شان تله که

گهیځ، منهاج الدین: منهاج الدین متخلص به گهیځ فرزند قاضی برهان الدین در چارتوت خان آباد کندز بدنیا آمد، علوم متداوله دینی ومذهبی رافرا گرفته بود، بزبانهای پښتوو پارسی مینوشت، نبشته هاومقالات وی باین دوزبان به شکل متفرق درجراید درج گردیده، ورسایلی را بنام مستعار به پښتو نیز ترجمه داشت. وی به سال ۱۳۵۱ش درکابل قتل گردید.

ل

لاج میر : از شعرای عوامی پښتو، درنواحی بنووزیرستان سکونت میکرد، شاعراز قوم مروت بود درحوالی دوازدهم هجری زندگی داشت. به اوزان ملی پښتو شعر سرود و قصص جنگی قومش رابادیگرقبایل نظم کرد ازوست:

بس کوه لا جمیره یا ره دلته ودریږه
ایمان‌غواړه‌له‌خدایه په‌کسروشوی‌باوری

لتاړ : ملا لتاړ از علما وشعرای اواخر قرن دوازدهم هجری. در هندوستان زندگی کرده ، شا عرصاحب دیوا ن پښتوست، تولد وی نظربه صراحت خودش به‌سال ۱۱۶۰ق اتفاق افتاده لتاړغزلیات جذاب وپرشوری سرود مؤلف‌جلد چهارم پښتانه‌شعراء احوال وآثار ویرا ضبط میکند ازوست:

په گوگل می دگویاتوتی چمباده
ترغوزشوی می دسپین‌پایل‌شنباده

لطاف خان مشوانی : از پښتونهای‌مقیم‌امریکا. لطاف خان از پښتونها فکوری بود، زمانیکه حضرت استاد پوهاند حبیبی سمت د بیسری طلوع افغان راداشتند (۱۳۱۰ش) لطاف خان مشوانی باوی رابطه قلمی داشت

ومکاتیبش درج صحایف طلوع افغان شده ازوست:

یو اخبار می په پښتو ژبه کی ولید
دقندهار ؤپه نا مه طلوع ا فغا ن

لعل جان: ازشاعران عوامی پکتیا درمحله سکندرخیل ځاځی سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعارش رااهل ذوق منطقه حفظ کرده اند، وی به سال ۱۳۴۳ه ش به عمر ۷۰ سالگی رحلت کرد ازوست:

نن می یوخوب ولیدو　　ما په کتاب ولیدو
ورته حیرانیم ربه څه په زیروزور دی نا　　څه په هنر دی نا

لعل شاه: در منطقه گنج گل از مضافات ننگرهار مسکون بود به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، شعرای خلف منطقه ازوی یاد میکند مفتی حنان (متوفی ۱۳۲۳ ه ش) از لعل شاه چنین یادکرده است:

محمد دین که بسم الله، میراکه توکل
لعل شاه به درته وایم چی ځای یی دی گنج گل

لعل پادشاه: عالم علوم دینی و شاعر پښتو، در اوایل همین قرن درنواحی سوات میزیست، فقه، تفسیر واحادیث راازعلمای منطقه آموخت سفری به هندوستان کرد، و ازاساتذه نامورآن دیار کسب فیض و دانش نمود، بزبانهای پښتو و پارسی شعرگفت، مدح نواب دیر رابه سال ۱۳۳۵ ق سرود، همین مدت زندگی ویرا یقینی می سازد ازوست:

نوم زمادی لعل پادشاه یمه دسوات
ملا خیل یمه ددبی د ملایان
علاقه د شموزوکی می مسکن دی
خاص قریه می درزخیله شوه ممکن

لعل محمد : شاعر عوامی ادب پښتو، لعل محمد از قوم نورزی بود . در کاریز سپین بولدك زندگی داشت ، در حدود ۱۲۷۰ هق رحلت کرد، ودر همانجا مدفون گشت، لعل محمد شاعر مذهبی پښتو بود، درچکامه های دردست داشته آن رنگ مذهب واخلاق غالب به نظر می آید .

لعل میر: ازشاعران عوامی ننگرهار، درحدود ۱۳۰۰ ه ش درقید حیات بود به اوزان ملی پښتو شعر دارد از شاعران خلف منطقه مفتی عبدالحنان ازوی یاد میکند:

لعل میردی که خانمیر ورپسی شاه ولی خان

پاینده محمد به وایم چی شعریی دی ښه صاف

للی : للی علی خیل درچهاونی ځاځی پکتیا مسکون بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعاروی شکل شفاهی دارد وی به سال ۱۲۸۵ ه ش به کبرس از جهان رفت ازوست :

بسوگی وده تـه ځـمـه خپلی مـوری

ځان به جوړ کړم دواړه سترگی به کړم توری

لودین، عبدالرحمن: عبدالرحمن لودین بن کاکا سیدا احمد خان از مشاهیر علمی ادبی وسیاسی وملی دوره معاصر. لودین درحدود ۱۲۷۷ ش در کابل تولد شد، واز اولین دسته فارغان مکتب حبیبیه بود.

وی شخص مبتکر وفکوری بود، بامسایل ملی ووطنی علاقه زیاد میگرفت دراواخر عصر امیر حبیب الله حبس گردید، وقتیکه اعلیحضرت غازی امان الله برسریر سلطنت نشست، لودین را از حبس رها ساخت. واز فکر ابتکار وجد یتش در امور مملکتی استفاده به عمل آورد، وبحیث عضومجالس قانون سازی رئیس بلدیه قندهار ورئیس اکادمی پښتو(پښتومرکه) ایفای خدمت کرد. در دورهٔ سقوی بار دیگری محبوس شد بعدتر به سال ۱۳۰۹ به استشاره دولت شهید گردید. لودین بزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت ونثر مینوشت، زمانیکه رئیس انجمن پښتوبود قاموس جامع لغات (پښتو پارسی) راتدوین وترتیب کرد، متاسفانه آن قاموس پربها اکنون دردست نیست اشعار پارسی لودین دیده شده است.

م

مابی: درحدود ۱۰۰۰هق درتوابع فراه سکونت میکرد داستان سوزناك عاشقانه وی‌با ظریف خان اڅکزی درپښتو نخوا شهرت دارد درین داستان سرودها وقطعات منظوم مابی نیز دیده میشود از سرود های اوست :

تادنیلی تانګونه‌تیښنګ‌کړه تانګ اومیخ‌دی‌دهندوستان پرخواوهلی‌نوخورا
اوو روراوزه دی پرچا باندی سپارلی اوهوسپارلی

ماستر: درمیتی علاقه موسی‌خیل مومند زندگی میکرد، شاعر عوامی پښتوبود به آهنگ های ملی شعر میگفت ماستر به سال ۱۳۵۳ به عمر ۵۱ سالگی رحلت کرد اشعارش راعوام به حفظ دارند.

متی بابا: شیخ متی بن عباس بن عمر بن‌خلیل به سال ۶۲۲هق بدنیا آمد وبه سال ۶۸۷ هق به عمر ۶۵ سالگی در مناطق کنار دریای ترنك وفات کرد. متی شاعرمتصوف وعارف بزرگواری بود شیخ متی درغوندان قلات کتاب موسوم به «دخدای مینه» نوشت‌مولف پته‌خزانه شعرجذاب وآبد ارمتی بابا رانقل میکند که نمایانگر قدرت سخنوری آن شاعر بلند مقام است، از اشعار اوست:

په لویو غروهم په دښتوکی   په‌لوی‌سهار په نیموشپوکی
په غاړه زغ اوپه شپیلکوکی   یا د ویرژ لو په شپیلوکی

توول ستاد یا دناری سوری دی
دا ستا د مینی ننداری دی

مجیب: مجیب ولد محمد ولد غریب، درحدود قرن‌سیزدهم‌هجری درنواحی بنوزندگی میکرد تاسال ۱۲۷۲هق درقید حیات بود. مجیب بازبانهای پښتو،پارسی وعربی اشنایی داشت وبااین سه زبان مینوشت دیوان شعر پښتو وی دردست بوده که بطرز کلاسیك و اوزان ملی پښتو سروده شده، ازوست :

سنگ زما په زړگی‌مات شوریزمریز
تا چی بیا کړ په خما ر سرمه آمیز

مجید شاه : در حدود قرن سیزدهم‌هجری درتوابع پشاور زیسته است، دارمستتر مستشرق اشعارش را ضبط کرده، مجید شاه از شاعران عوامی ادب پښتو به حساب می آید ، ازوست :

سخته په ما ده خدایه له ما جدا دلبر شه
د تورو خاور لاندی هغه شیرین بشر شه

محبت خان (نواب) : نواب محبت خان بن حافظ رحمت خان شهید، از نوابان هندوستان.نواب محبت خان در سال ۱۱٦٤ ه ق بدنیا آمد، وبه سال ۱۲۲٤ ه ق از جهان رفت وی چون پدر بزرگوارش مرد قلم وشمشیربود. وازپښتونهای اهل‌علم،قلم‌وسیاست‌هندوستان‌شمرده

میشود. نواب در گرامر ولغت پښتو استاد بود ، بزبانهای پښتو، پارسی وهندی شعر میگفت، مجموعه اشعار وی دیـــده شده، از تألیفات وی آمد نامه و ریاض المحبت در دست است، ازوست:

چې حافظ رحمت شهید شو په ژړا شوهرسړی

مرد وزن له ډیره درده په ناروشو په هی هی

محب‌الدین: از شعرای مذهبی اوایل همین قرن، در توابع پښتونستان زندگی داشت ، قصیدهٔ برده شر ف‌الدین محمدبوصیری را از عربی به مخمس پښتو ترجمه داشت، ازوست:

خواست کوم له‌تازه یاارحم‌الراحمین   روی درله راوړم درحمة‌اللعالمین

وبښې په فضل دا عاجز محب‌الدین   هم یې والدین‌هم کل‌بنات ونبین

کل مسلمانان چې څه عرب دی یا عجـــم.

محبوب‌جان: محبوب جان بن آقا محمد بن ملك میرعالم عمرخیل به سال ۱۲٦۰ ﻫ ش در چهاردهی مرکز افغان بدنیا آمد ، وبه سال ۱۳۱۰ ﻫ ش رحلت کرد، شاعر عوامی پښتو بود ، به اوزان ملی شعر میگفت اشعارش شکل شفاهی دارد، ازوست:

ماستا دپـاره یاره پـــه سرشـل کــــــړی دی

اوربل می بند په بند په وریښو جال کړی دی

محبوبی، محمد ظاهر: از شاعـران معـاصر قندهـار، بر طــرز کلاسیك غزل میسرود، مضامین عشقی را درشعرش میگنجانید ، غزلیات

وی در نشرات قندهار طبع شده، محبوبی درین اواخر چشم از جهان پوشید، ازوست :

غتې بادامې سترگې بادام لـــــرې
سره خولګې دسرو میو سور جام لـرې

محراب (ملا) : ملا محراب از طالب‌العلمان دینی وناظمان مذهبی وخطاطان پښتو تاسال ۱۲۶۱ ه ق درقید حیات بود ، نسخ پښتو به خط وی دیده شده است ، که منظومه های مذهبی وی نیز ضم آن بوده .

محزون، عبدالله: عبدالله که در شعر محزون تخلص میکرد، شاعراز قوم پوپلزی، به سال ۱۲۶۰ ه ق دربلدهٔ قندهار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۳۳ه در همانجا رحلت کرد. محزون از پیروان سبك هند، وغزلیات پرشوری باین سبك سرود، دیوان زیبای شعر پښتو ومثنوی عبرتنامه از خود به یادگار گذاشت، ازوست:

کـه څوك ځان غټوی پـه وچو پچـو
عبدالله له دی خانـی ښخه راستون نبه یـم

محسن (حاجی): از شاعران حدود قرن دوازدهم هجری ، محسن شاعر صاحب دیوان پښتو بود، احمدی صاحبزاده (۱۱۳۸ - ۱۲۳۲ه ق) ذکر دیوان وی را چنین نموده است:

همدارنگه دقلندر دخیرالدین ؤ دحاجی محسن اوبل دصدرالدین و

محمد: از مورخین نامدار افغانستان در قرن هفتم هجری ، محمد بن علی‌البستی در نواحی بست درحدود (۵۸۰ - ۶۵۰ ه ق) میزیست

تاریخ سوری را به سال ٦٤٠ هـ ق نگاشت.

محمد: ازعلماء وسخنوران عصر عالمگیریست، محمد درتاریخ اسلام در سیر واخلاق وشمایل انبیا مطالعه ومرور کافی داشت ، کتابی را بنام جامع الانوار درتاریخ انبیا به سال ١١١٨ هـ ق منظوم تألیف کرد از وست:

داکتاب چی تصنیف شوی عالمگیر بادشاه هغه کال وفات شوی

تکیه خدای کړه محمده امید وار شه له احمده

دی پوره دی په عهدونه

محمد: عالم علوم دینی وناظم مذهبی پښتو، در حوالی قرن سیزدهم زیسته است، در علوم رواجی عصر واخلاق وسیر مطالعه داشت ، سیرت حضرت محمد(ص) را به سال ١٢٦٦هـ ق منظوم ترجمه داشت، ازوست:

ای زما ربه خالقه

کل ثنا ده ستا لایقه

محمد: از شاعران غزلسرا ، در حوالی قرن یازدهم هجری زیسته است، مؤلف ورکه خزانه دوجلد نمونۀ غزل ویرا ضبط میکند، ازوست:

ستا له غمه محمد مری ته خوشحالی کړی

سر فراز دی په دی کار کی رقیب مت کړ

محمد : شاعر مذهبی پښتو، زادگاهش را تذکره نگاران دامنه های «کسی غر» نشان داده اند وتخمین کرده اند که وی در حدود ١٢٢٠ هـ ق چشم به جهان کشوده است، محمد اکثر علوم رواجی عصر را اشنا بود

سفرهای به بخارا کرد، قسمت زیاد عمرش را درآن دیار سپری نمود
ازتألیفات منظوم وی به پښتوخزینةالقرا، فرض العین ، طریقهٔ محمد یه
در دست بوده، ازوست:

خوشه چین دمولانا دی
محمد ځکه خوشنوا دی

محمد هو تك : استاد سخن، دانشمند بزرگوارو مورخ بصیر
محمد هوتك از مشاهیر علمی ورجال ادبی قرن دوازدهم هجری
محمد بن داود هوتك به سال ۱۰۸٤ ه ق در کوکران قندهار چشم به
جهان کشود، علوم مروجه عصر فقه، تفسیر، حدیث ، فنون بلاغت
وفصاحت، قافیه وعروض‌را از پدرش داود هوتك که مرد دانشوری بود
آموخت. درین آیام به دربار هوتکیان راه یافت ودروقت شاحسین هوتك
غزت وحرمت داشت، اکابر واعیان دربار نیز ویرا گرامی میدانست
محمد هوتك عمرش را صرف، تحقیق، تتبع وتألیف نمود، وآثار
گرانمایه ای را نوشت، وی بزبان پښتو نظم ونثر می نگاشت از تالیفات
وی پته خزانه، خلاصة الفصاحت، خلاصة الطب ، ودیوان شعرضبط
است، اما ازتألیفات قیمتی محمد هوتك صرفه پته خزانه که از تذکره های
قیمتی شعرای قدیم پښتوست، به ما رسیده است.

محمد ابراهیم : در عصراعلیحضرت شیرعلی خان منصب عسکری
داشت، وبه امر شاه قواعد عسکری را از انگلیسی به پښتو ترجمه کرد.

محمد ابراهیم (مولانا) : مولانا محمد ابراهیم بن قاضی عبدالمجید به سال ۱۹۲۰ ع در بازارگی بنیر بدنیا آمد، علوم متداوله مذهبی ودینی را از علمای منطقه ودر فامیل از پدر کسب نمود، سفری به هندوستان کرد، ودر مدارس دینی آن دیار از اساتذه اجل وگزیده درس خواند، به زبانهای پښتو وپارسی وعربی واردو وهندی اشنا بود ودرین همه زبانها صلاحیت نوشتن وتألیف داشت، از تألیفات وی فتاوای ودودیه (پښتو) در دو جلد، صرف الصرف، خیر الکلام فی شهر خیام، اشکال ریاضی وخطبه جمعه به ما معلوم است. مولانا محمد ابراهیم به سال ۱۹۵۰ ع رحلت نمود.

محمداجان : محمداجان بن شهزاده به سال ۱۸۸۹ ع در ناوگی باجوړ بدنیا آمد، به سال ۱۹۵۱ ع در همانجا بدرود حیات گفت، محمداجان به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، شاگردانی نیز داشت، ازوست :

دا پردی مالونه مه‌خوره حرام خوره
ورته لاره ده په قیامت کی تیاره توره

محمدارتضاخان : از فرهنگ نویسان پښتونهای هندی، محمدارتضاخان بن نواب امان خان به عشیره عمرخیل قوم یوسفزی منسوب بود، دررامپور هند میزیست، فرهنگ لغات (پښتو، پارسی) را به سال ۱۲۲۵ هق تألیف کرد.

محمداسلم : محمد اسلم بن حاجی محمد امین کاسی به سال ۱۹۰۳ در نواحی کوټه (پښتونستان) جنوبی تولد و به سال ۱۹۵۸ ع رحلت کرد

در ادب پښتو و پارسی مطالعه خصوصی داشت ، اشعارش را ضبط کرده اند، ازوست:

زه خادم ستا ددربار

سخی شیر جان، مستانه

محمد اسلم اخکزی: ملا محمد اسلم اخکزی ، در قلعه عبدالله ضلع پسین بلوچستان زندگی میکرد، شاعر پښتو به آهنگهای ملی شعر عشقی ومذهبی میگفت، اشعار وی دیده شده است.

محمد اسمعیل: از شاعران قصه پرداز ، در حوالی قرن سیزدهم هجری در نواحی پښتونستان زیسته است، وی قصص مذ هبی را بزبان پښتو نظم میکرد، «قصه آهو» از یادگار های منظوم اوست .

محمد اسمعیل (مولوی): مولوی محمد اسمعیل دراوایل همین قرن در دوډ یال مانسهره ضلع هزاره میزیست، ودرایبت آباد معلم زبان پښتو بود، افغانی کی پهلی کتاب، وآینه الفاظ افغانی (تالیف ۱۳۰۰ ه ق) را جهت آموختن زبان پښتو به اردو دا نان نوشت .

محمد اسمعیل (میرزا) : میرزا محمداسمعیل قندهاری از استادان راورتی مستشرق، به سال ۱۸۳۸ع به سند رفت، وازآنجا به پشاور آمد، تا اخیر حیات معلم پښتو انگلیستان بود، کتاب مقدس عیسویان رابه پادری هیوز ولیونتال به پښتو ترجمه کرد، میرزا به سال ۱۹۱۳ بدرود حیات گفت،

نبشته‌های منشور وی درمجموعه دارمستتر مستشرق نیز ضبط شده است.

محمداشرف: محمداشرف ولد فقیرمحمد به سال ۱۱۹۸ هـ ـ ق در کجوره ازمضافات کڅ عزیزخان لغمان بد نیا آمد ، وبه سال ۱۲۷۸ هـ ـ ق رحلت کرد، شاعر عوامی بود، به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت جلد سوم پښتانه شعراء شعر ویرا ضبط میکند، ازوست:

سبا اختردی اشرف جانه خلک سیل ته راځی
دتولی میری عالم‌ستا په‌ننداروراځی‌مسته خاورراځی

محمداصف: ازشاعران معاصر پښتو، درقصبه نولام مرکز لغمان میزیست، علوم متداوله‌را ازعلمای منطقه کسب کرده بود، دردوایرمختلف دولتی ماموریت کرد، طبع شعر داشت، بزبان پښتو شعر میگفت، چکامه های عشقی ودینی ووطنی وی دردست است، محمداصف به سال ۱۳۵۵ ش ازجهان رفت، ازطبع اوست:

ما سره خنگ کی چی خوز دلبر وی زما
شپه وی شب قدر ورځ هم اختر وی زما

محمداعظم: شاعر قصه سرا، زندگی وی حدود قرن سیزده محسوب میشود، قصه محبوبا وجلات ازیادگارهای ادبی اوست:

محمداعظم: شاعر عوامی حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق، محمداعظم به اوزان ملی پښتوشعرسرود، غزلیات‌وی‌درسلسله «ترانه‌هاری قدیم» درطلوع افغان طبع گردیده، وشاعر ازنواحی قندهار مینماید ازوست:

سره لاسونه سرنوکان سری سترگی خماری دی
سپین رخسار زما دیار تل‌یی په ماواری دی

محمدافضل: شاعر از نواحی قندهار، درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق میزیست به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر گفت، اشعا روی درسلسله «ترانه‌های قدیم پښتو» به طلوع افغان قندهـار طبع شده، ازوست:

تا چی په‌نازسره تورکړی خپل چشمان دی ناری وهمه
هـم په حضورکی دي نتلی عـاشقـان‌دي‌ناری وهمه

محمدا کبر: محمدا کبر ولد نوروز ولد ملاقطب مومند، به سـال ۱۲۹۶ هـ ـ ش دربره اراضی توابع کنر بدنیا آمد، وبه‌سال ۱۳۵۰ ش بدورد حیات گفت، محمدا کبر شاعر روستایی بود به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، ازوست:

طالب محمدا کبره غزل وباسه غوره شا گرددې کړه خبره
چی روان ددې دنیا دی
دا سیین خادرمی ستا دی

محمدا کبر (ملا): ازشاعران مذهبی ادب پښتو، ملا محمدا کبر درخیرآباد مزبنه ننگرهار سکوت میکرد، به اوزان ملی پشتو شعرمیگفت، اشعار ش شکل شفاهی دارد، وی به سال ۱۳۲۷ هـ ـ ش به‌عمر ۶۵ سالگی بدرود حیات گفت.

محمدا کبر هوتک: ازادبای با ذوق قندهار، محمدا کبر هوتک به‌سال ۱۲۳۸ هـ ـ ق درشهر قندهار بدنیا آمد مدتی‌را درکوته وتوابع پښتونستان جنوبی سپری کرد، درحدود ۱۳۰۵ هـ ـ ق دوباره به قندهار آمد، وبه سال ۱۴۱۷ هـ ـ ق رحلت کرد، ودرهمانجا دفن گردید، محمدا کبر هوتک

بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، عرائض منظوم و منثور وی دردست است
تذکرهٔ با ارزش وقیمتی ادب پښتو (پټه خزانه) بار اخیر به فرمایش وی
خط‌طی شده ، ازوست :

عرض می وکئ وپاچاته
ای زما بابکه پسلاره

محمد امان: ملا محمدامان بن‌ملا زمرد اخوند داوی درحدود ۱۲۵۰
هـ - ق درتوابع کندهار میزیست ، به طرز کلاسیک شعر میگفت، دیوان
شعر وی دردست بوده، ازوست:

چی صادر سو ستا دلوری په ما خوار خط
له خاطره می اندوه کړه تار په تار خط

محمد امیر : ازشاعران‌حدود۱۳۰۰ هـ - ق، به پیروی‌مقامهای موسیقی
هندی وبه اوزان ملی پښتوشعرگفت، غزلیات ویرا بهارگلشن ضبط کرده،
محمدامیر درمضافات پشاور سکونت میکرد ازوست:

قصه به ورته وکړمه په مخ محمد امیره
شتی‌می‌په‌زړه باندی دعشق ښخه‌کړه تاوگیره
سوری‌می شه ځیگروینی‌می څاڅی له‌ضمیره
په پټه شومه وړوند په سترگو نه‌وینمه یار

محمد امین : ازشاعران عوامی ادب پښتو، دراوایل‌همین قرن درقصبه
کنلهو ازتوابع پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت ،
درشاعری ازپیروان حافظ عظیم گنداپوری (متوفی ۱۳۲۱ هـ - ق) معرفی
گردیده است.

محمد امین : ازعلمای دینی وناظمان‌مذهبی پښتو، محمدامین در حدود اواخر قرن سیزدهم هجری در تهکال توابع پشاور سکونت میکرد، آثار دینی وفقهی‌را از پارسی به پښتو ترجمه داشت ازوست :

ځای زما تهکال یادیږی | له خلیلو حسابیږی
پلار نیکه می حافظان وو | په تهکال کی ساکنان وو

محمد امین : حاجی محمدامین بن اسدخان سلمانخیل به سال ۱۸۹۵ بدنیا آمد به سال ۱۹۵۸ بدور حیات گفت. شاعر نعت سرا ومدح گوبود، در دوره حیاتش به چهره های مختلف سیاسی وروحانی نمایان گردید اخباری رابنام الصادقه به‌نشرسپرد، ازتالیفات‌او : ۱، دیوان‌مداح ۲ـ روضة الحبیب ۳ـ گلزار مدینه ٤ ـ بهارمدینه ٥ـ اسرار مدینه ٦ـ انوار مدینه ۷ـ الحمدالله ۸ ـ سبحان الله به مامعلوم بوده، این بیت ازطبع اوست :

که ایمان غواړی قربانی شه‌دجانان‌ځنی
د مدینی منوری ماه تابانه ځنی

محمد امین : ازشعرای‌عوامی عصر امیرعبدالرحمن (۱۲۹٦-۱۳۱۹ق) محمدامین درخالای قلات سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتوشعرمیگفت وباشاعر عصرش خدایرحم قلاتی مقابله های شعری کرده است.

محمد انور : ملامحمد انور اتمانخیل درقصبه ماموند سرحد آزاد پیشه امامت داشت، بزبان پښتو شعر میگفت اشعاروی به اوزان ملیست چکامه‌های وی حفظ شده‌است.

محمد ایاز (ملا): ملامحمد ایاز نیازی از عارفان وادبای افغانستان در قرن دوازدهم‌هجری. وی درقندهار زندگی میکرد در طریقت از مریدان میاعبدالحکیم کاکړ بود مؤلف پټه خزانه نویسد: که محمد ایاز آواز خوبی داشت، وگاه گاهی اشعارش راتغنی میکرد ومردم رامیگریاند دیوان شعرش نهایت متین ودارای نکات عارفانه‌بود، ازوست:

زړه هغه دی چې لری د عرفان برخه
دغه ښه ده پردنیا د انسان برخه
هغه زړه چې نه یې مهر نه عرفان وی
وړی په ژوند کې د ناچیزه حیوان برخه

محمدایوب: ازشاعران عوامی قندهار، درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق زندگی داشت، به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت، غزلیات وی درگلزار سید احمد وگلزار محبوبان طبع شده، ازوست:

نن راته اور زمین آسمان دی فکر می ستا دلاسه وران دی
خود به افسوس کوم پرتیرساعت ارمان دی

محمدایوب (مولوی): مولوی محمدایوب به‌سال ۱۲۷۶ هـ ـ ش در قندهار چشم به جهان کشود، وبه سال ۱۳۲۶ هـ ـ ش ازجهان رفت، به زبانهای پښتو و پارسی شعر سرود، وی عالم علوم دینی بود درعلوم رواجی عصرمعلومات کافی داشت.

محمد باز: ازشاعران عوامی پښتو، به اوزان‌ملی این‌زبان‌شعرسرود، اشعارش شکل شفاهی دارد، نمونه‌های شعروی ثبت‌گردید، ازوست:

اوبـولـه ځی هسکــه غـړی د چمچـمـارو
سپین مـخ دي ناغه دار ـ مېـه ده د کــابـل

محمد بشیر: ازاطبای یونانی وناظمان قدیم پښتو، درطب قدیـم معلومات کافی داشت، رسایل طبـی را به پښتو منظوم تألیف داشت، زندگی وی حدود قرن دوازدهم هجری تخمین میگردد ازوست:

دا دارو دی آزمـــــوده | باور وکړه زما دیـده
دمحمدبشیر په حق کړه | دعا ډیـره خپل سبق کړه

محمد جان: ازشعرای عوامی، حدود ۱۲۵۰ هـ ـ ق دربنیوۀ ننگرهار میزیست، هم عصر توکل بود وشعرای خلف منطقه ویرا با توکل یکجایادکرده اند، شعرش جذاب وموضوعات عشقی را دربر میگیرد، چکامه‌هــــای محمدجان شکل شفاهی دارد، ازوست:

گل د چمـن ورکه محمد جان درته خدمت کوی
ستا دخال وخط صفت هر درنگ په هر ساعت کوی

محمدجان (دکتر): دکترمحمدجان ولدعبدالجلیل ساپی درقلعه صلاح چاردهی لغمان سکونت داشت، وی دکتر طب وشاعر شیرین زبان بود، به طرز کلاسیک وآهنگهای ملی پښتو شعر میگفت: ، تولدش به سال ۱۲۰۳ ش ووفاتش به سال ۱۲۷۳ هـ ـ ش رخ داده است، شاعران بعدی منطقه همه به استعداد شعری وی مقراند، ازوست:

چرگانـو وکړه آوازونه
پـاخیـږه سهـار دی

محمد جان (صوبه دار): محمدجان بن غلام محمدخاخی در گل غندی مناطق پکتیا سکونت میکرد، وی در فوج منصب صوبه‌داری داشت، در منطقه به «محمدجان صوبه‌دار» مشهور بود، به اوزان ملی پښتو شعر عشقی ومذهبی میسرود، اشعار ویرا اهل ذوق منطقه به یاد دارند، از وست:

تاسی ته کشمیر دی مدام کوم تأثیر پکی
پیزوان دی هوا گیر دی لوی شوی دی لړم پکی

محمدجان (قاضی): محمدجان که درشعر قاضی تخلص میکرد، به سال ۱۲۵۸ هـ - ش درلالپورهٔ ننگرهار بدنیا آمد، وبه‌سال ۱۳۲۸ هـ - ش رحلت کرد، وی علوم مروجه عصررا ازعلمای منطقه ومناطق پښتونستان آموخته بود، طبع شعر داشت، به اوزان ملی پښتو، شعرحماسی، عشقی، ومذهبی سرود، ازوست:

خدای می درڅارکه ښه غازی دچکنورصاحبه
انگریز شوستانه شکسته په هر بندر صاحبه

محمدجلاد: درمحله «چورګړو» قبایل آزاد میزیست، شاعر ازقوم سالارزی بود، به اوزان ملی پښتوشعر میگفت، اشعار وی شکل شفاهی داشته، به سال ۱۳۲۳ هـ - ش ازجهان رفت.

محمدجی: محمدجی شاعر مجذوب، درتوابع گدون ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، وی عالم فقهی وشاعر پښتو بود، به شرح الوقایه شرحی نوشت وبه اوزان ملی پښتوشعرسرود

اشعار ویرا دارمستتر مستشرق ضبط کرده، حمدجی قبل از ۱۲۷۲ هـ - ق با زندگی وداع کرد، ازوست:

چی مازیگرشی شاه دځان په جوړول ولګی
اور می په‌ګوګـل ولـګی

محمدحافظ (ملا): ملا محمدحافظ بارکزی، از واعظان و علـــما و سخنوران عارف افغانستان در قرن دوازدهم هجری، ملا محمدحافظ در توابع قندهار زندگی میکرد، عالم علوم دینی و در فقه سمت استادی داشت، درمساجد جامع به وعظ نصایح می پرداخت و درضمن اشعار عارفانه اش‌را میخواند مؤلف فاضل پټه خزانه اشعار واحوال ویرا ضبط کرده، از وست:

کم بختته مه‌کړه پردنیا دونـګـونه   که دی زړه غواړی دجنت ګلونه

محمد حسن: ملا محمد حسن اسحقزایی به سال ۱۱۷۷ هـ ق در تلوکان قندهار بدنیا آمد و به سال ۱۲۴۵ هـ ق بازندگی وداع کرد، وی صاحب تألیفات زیادی بزبانهای پښتو و پارسی است، دیوان شعرش را به سال ۱۲۰۱ هـ ق تکمیل کرده، شعرش عارفانـه، وبـا معایر ادبی برابرست، مولف جلد دوم پښتانـه شعراء احوال ویرا ضبط میکند، ازوست:

که یون یون دی زړګیه یون دی   د فانـی سرایـه آخر بیلتون دی
را سه زیارت بـه دمـدینـی کـړو   په مدینه کـی حضرت مدفون دی

محمد حسن: ملا محمد حسن مشهور به «کندهاری آخوانزاده» بـن ملا شمس الدین آخونزاده توخی، به سال ۱۲۶۲ هـ ق بدنیا آمد، وبـه

سال ۱۳٤۲ هـ ق بدرود حیات گفت، و در «اوبه هرات» مدفون گشت.
ملا محمد حسن بزبانهای پښتو و پارسی شعر گفت، نمونه اشعار پښتوی ویرا مولف جلد سوم پښتانه شعراء ضبط نموده ، ازوست:

چی تسخیر که دعشق شاه دزړه او رنگ
حسن هم ورسره واړوئ خپل رنگ

محمد حسن: از شاعران عوامی پښتو ، به آهنگهای ملی شعر سرود و قصص خیالی ومحلی را درین قوالب نظم کرد در اشعار وی قصه ملی پښتونها «شیر عالم ومامونی» شهرت خوبی کسب کرده است.

محمد حسین (میرزا) : میرزا محمد حسین الکوزی، در مزینه رودات ننگرهار سکونت میکرد،علوم رواجی واصول میرزایی را در منطقه فرا گرفت، ذر دوایر مختلف دولتی برتبه های کوچك ماموریت کرد، وی طبع شعر داشت، به اوزان ملی پښتو وطرز کلاسیك شعر سرود مجموعه شعروی دردست است، میرزا به سال ۱۳۳۵ش از جهان رفت.

محمد حیدر: محمد حیدر ولد عبدالرحمن به سال ۱۲۹۹ هـ ش در قصبه ډنډو کی سید آباد وردگ چشم به جهان کشود ، علوم دینی را از علمای منطقه کسب کرد، در جوانی داخل ماموریت گردید ، وبه رتبه های خورد در دوایر دولتی ماموریت داشت ، به سال ۱۳۲۹ هـ ش در منطقه امام صاحب کندز رحلت کرد، ازوست :

لگلیدلی په دل می اورونه دی
چی لیدلی می ستا فریبونه دی

محمد خان: از شاعران عوامی پښتو ، محمد خان محمد زی در حدود ۱۲۶۰ هـ ق در شوالـگره چار سده سکونت داشت، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعارلهجه ملی وی که موضوعات عشقی را احتوی میدارد، ضبط شده،شعار مثنوی نیز دارد ، دار مستتر مستشرق اشعاروی را ثبت کرده، مثنویات وی نیز در بعضی مجموعه ها طبع شده، ازوست:

شين رنـګين يې واغوست دوپټه يې کړه په سر صنم راغله برابر صنم

محمد دین: از استادان شعرای عوامی پښتو، در مناطق پشاور سکونت میکرد ، پیشه وی «تیلی گری» بود، به اوزان ملی پښتو و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، اشعاروی در بهار گلشن جشن نوروزی، بهار نوروزی، گلشن نوروزی، گلـزار پښتو دیگر مجموعه ها طبع شده، زندگی وی حدود ۱۳۰۰ هـ ق تخمین میگردد ازوست:

دا ستا تيلك دى امير، پيروان وزير په لبو سپور
شين خال دې دې سالار پلټني اخلي اوس په زور

محمد دین: از شاعران عوامی ننگرهار، محمد دین ولد علم خان به سال ۱۲٤۳ هـ ش در منطقه شگه ننگرهار بدنیا آمد، وبه سال هـ ش وفات کرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود ، مؤلف جلد چهارم پښتانه شعراء احوال واشعار محمد دین را ضبط میکند، ازوست:

مظلومان وژني بې ګناه ويره دې نه شي له چا
دشعر په باب کې ښه وينا دمحمد دين مزه کا

محمد دین : محمد دین بن اسلام الدین ساپی به‌سال ۱۲۸۵ ش در گلکاری لغمان به دنیا آمد، برتبه کوچك در دوایر دولتی ایفای خدمت کرد ، بـه سال ۱۳۴۰ هـ ش از جهان رفت. طبع شعر داشت ، اشعارش به شکل متفرق دیده شده ازوست :

پند زده کـره ای فـرزنـده ارجمنـده
په زیور دعلم ځان خپل کړه سینـګار

محمددین(ملا) : از علمای دینی و نثر نـگاران مذهبی پښتو ، ملا محمد دین در اوایل همین قرن د ر مضافـات قندهـار سکونت داشت در علم میراث ودیـگر علـوم شرعی ودینی صاحب مطالعه وصلاحیت بود، رساله علم میراث را به نثر پښتو تألیف کرده است .

محمد رحیم : ازمشایخ وشعرای مذهبی اوایل همین قرن، محمد-رحیم مرید مرحوم ملا شاه پسند آخوند بود، شعر تصوفی میسرود، مثنوی وی (۱۳۲۹ هـ ق) ضم زاد الرا حلین ملا شاه پسند آخونـد مرحوم طبع شده، محمد رحیم سخنوری از نواحی قندهار می نماید، ازوست :

محمد رحیم سونالان   ارمان، ارمان‌خوارمان
د خپل پیر صفت ثنـا   اوس کـوم پـه رښتیـا

محمدرحیم : شاعـر صوفـي و مناجا ت سرا بـود ، مناجـا تهای وی ضم اشعارعارفانهٔ ملا فرح‌الدین آخوند ، در یك مجموعه خطی ثبت گردیـده، محمد رحیم در حوالی قرن سیزده در مضافات قندهار زیسته ازوست :

زه بنده محمد رحیم یم گناهکار　　له اخلاصه یم ورب ته توبه‌گار

پـه دنیـا کـسی په غمویمه افگار　　دا فانی دنیا به تیره سی ارمان دی

محمدرسول: ازعلماء ودانشوران وادبای افغانستان در قرن سیزدهم افغانستان، محمد رسول در علاقه جغتو میزیست، بزبان پښتو وپارسی می نگاشت، کتابی را به سال ۱۲۷۸ ه ق مشتمل برچهاربخش تالیف کرد بخش اول آن شکل مجموعه ودیوان شعررا داراست، بخش دوم آن تجوید (کنزا القراء) بخش سوم آن سوال وجواب، وبخش چهارم از مسایل تاریخ بحث می نماید، که‌بزبان پارسی تحریر شده، است، از اشعار اوست:

کنزا لقراء می پښتو کړ
دا پښتون‌می باندی پوه کړ

محمد رسول: ناظمی ازنواحی پښتونستان جنوبی است، رساله کوتاهی رادرمسایل دینی به پښتونظم کرده زندگی وی‌حدود (۱۳۰۰هق) تخمین میشود، از منظومات اوست:

پس ته وګرځوه یاره
مبلغ اول ثانی دواره

محمد رسول: ملامحمد رسول اخونزاده بن ملا محمد یوسف اخونزاده بن ابابکر اخونزاده اسحق زی ازرجال علمی وادبی قندهار بود، زمانی هم درمجلس عیان مملکت عضویت داشت بزبان پښتو شعر میسرود، اشعار پښتو وی ثبت گردید، تولدش به سال ۱۳۱۰هق ووفاتش درحدود ۱۳۸۷ هق اتفا ق افتاده است.

محمد رسول : ازشاعران عوامی غوربند. محمد رسول خیشکی به‌سال ه ش درچونبی غوربند پروان بدنیا آمد وبه‌سال ۱۳۵۳ هش بدرود حیات گفت محمد رسول به اوزان ملی پښتو شعر گفت، اشعار محمد رسول رااهل ذوق منطقه به یاد دارند.

محمد رسول (ملا) : ملا محمد رسول منوزی از علمای دینی ونثر نگاران مذهبی پښتو ، درحدود قرن سیزده‌در توابع قندهار سکونت میکرد درعلوم دینی مطالعه داشت، بزبان پښتو نثر مذهبی مینوشت ،نبشته های منثوروی دردست است.

محمد رسول هوتك : محمدرسول هوتك دراوایل قرن دوازدهم هجری درنواحی قلات سکونت میکرد، تذکره مغتنمی رابزبان پښتو تحریر داشت که در حلقه های ادبی وقت به‌بیاض محمدرسول هوتك مشهور بود، مؤلف پته خزانه‌درتالیف این کتاب‌ازبیاض محمدرسول هوتك استفاده‌برده‌است.

محمد رفیق : ازعلما وشاعران استاد ، درحدود ۱۳۰۰ ه ق در « اکبر پوره » از مضافات پشاورسکونت میکرد، درحلقه های ادبی به محمد رفیق شمس الفلك شهرت داشت، محمدرفیق درعلوم شرقیه‌مطالعه داشت. بزبان پښتو شعراستادانه میسرود ،مجموعه‌شعر شمس الفلك تدوین گردیده وآثاری دیگروی چون رساله صفاتیه وارشاد الطالبین مطبوع می‌باشد اشعار متفرق محمدرفیق درگلزار پښتو وجشن نوروزی ضبط شده‌ازوست:

ضعیف محزن دی په درپروت زه رفیق   آه وفریاد ستا په دربارلرم

محمدرفیق: از ناظمان مذهبی وخطاطان قرن سیزدهم، درنواحی قندهار سکونت میکرد، به سال ۱۲۵۹هق در قید حیات بود منظومه های مذهبی وی دردست بوده ازوست:

محمد رفیق مې امید وارد شفاعت دی
چې یې خلاص کړی له نیرانه په غفران خپل

محمدرفیق خان: محمد رفیق بن محمد انور از اخلاف شاعر توانای پښتو سردار مهردل خان مشرقیست به سال ۱۲۷۶ه ش در قندهار بدنیاآمد وبه سال ۱۳۳۶ه ش دران دیار ازجهان رفت ودر مقبره حضرت جی مدفون گشت، محمد رفیق طبع شعرداشت، بزبانهای پښتو وپارسی شعر گفت اشعاروی مضامین اجتماعی وعشقی را دبر دارد ازوست:

په گرداب کی دحیرت رفیق لویدلی
اوباز غواړی چی یی خلاص کړی له غرقاب

محمد زمان خټك: محمد زمان خان «خان بهادر» از مشاهیر ادبی قرن اخیر محمد زمان خټك به سال ۱۸۶۱ع دراکوړهٔ خټك بدنیا آمد ودر سالهای بعد از ۱۹۶۰ع رحلت کرد، بزبانهای پښتو، پارسی وارد وشعر میگفت دومجموعه اشعاروی بنام «اسرارخټك» و«رموزخټك» طبع شده ازوست:

دکړلاڼ اوسره بن په خاندان کی   دپښتون خبروخه لذت پیدا کړ
د افغان د خیالاتو آئینه ده   قیمتی وجودیی څه قدرت پیدا کړ

محمد سعید: درمحله خویشکی پشاور زندگی میکرد، ناظم ونثر نگار پښتو بود،وی قصهٔ را بنام نصیحت‌النسا منظوم وپند نامه نعمان رامنثور تالیف‌داشت،وی دراوایل همین قرن‌حیات‌داشت‌ازوست:

گله مه‌کړه سعیده هریوکار لیك دتقدیردی دارنگك زماتقریردی

د خیشکوگله نیکان دی مګرزه یم گنهکار مخ تور او شرمسار

محمد سعید (شیخ): شیخ محمد سعید ازعلمای دینی ومؤلفین مذهبی درحدود قرن یازده زندگی کرد،سبك نگارشی وی به اخوند درویزه قرین می نماید،اثرکوچك مذهبی راازپارسی به‌نثر مسجع وپښتو ترجمه کرد.

محمد شاه: از مریدان میاءمرچمکنی (۱۰۸٤-۱۱۹۰ھ ق) در مدح مرشدش منظومه ای‌دارد واز شاعران کلاسیك پښتو محسوب میشود ازوست:

آ فرین د محمد شاه په شاعری سه

چې اول گفتار یې‌دمیا صاحب بیان ؤ

محمد شاه چې دامسری له سوخته ووی

له چشمانو یې د اوښو سیند روان ؤ

محمد شریف: از شعرای مذهبی اواخر قرن سیزدهم هجری تاسال ۱۳۲۰ھ ق حیات داشت. محمد شریف درنواحی سوات سکونت میکرد

کتابی رادر مناقب اخون الیاس منظوم تالیف کرد ، ازوست :

نوبهار دی معشوقی گرځی له خیاله
د طوطیانو په گلگشت خوزی سندری

محمدشعیب : محمد شعیب بن مسعود ختك به سال ۱۲۴۶هش بدنیا آمد و به سال ۱۳۰۵ هـ ق رحلت نمود محمد شعیب درمنطقه‌خیشکی پشاور سکونت میکرد شخص عالم وشاعر معروف پښتوبود.

محمدشعیب (مولانا) : از علمای دینی ونگارندگان پښتو د ر حوالی قرن سیزدهم هجری در توابع سوات میزیست درفقه وعلوم‌دینی صلاحیت معلومات کافی داشت برکافیه شرح مبسوطی دارد . مولانا این شرح رابه سال ۱۲۳۶هـ درمحله سمبت نگاشت وشرح موصوف د ر حلقه های تدریسی پښتونخوا بنام تحریر سمبت کسب شهرت کرد.

محمدصالح(شیخ) : شیخ‌محمدصالح‌الکوزی ازسخنوران وصوفیای قرن دهم‌هجری.وی درجلدك قندهارسکونت داشت شخص‌عالم وعابدی بود وقتش راصرف تدریس وارشاد به خلق الله میکرد وشعردل انگیز میسرود شیخ تاسال (۱۰۴۱هـ ق)درقید حیات بود مؤلف پټه‌خزانه‌احوال ونمونهٔ شعر ویرا ضبط کرده ازوست :

د لیلی دمینی فیض هرسباورم
بیهوده منت به ولی دنورچاورم

محمد صدیق : ازشعرای عوامی‌محمد صدیق درگریك‌ښیوهٔ ننگرهار سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعر میگفت به سال ۱۳۶۲هق وفات کرد ازوست :

داشکړدی خدایه چې می یار راغی راغی
زلال دوصال مې دوبار راغی راغی

محمد صدیق : از ناظمان حدود قرن سیزدهم هجری منظومه‌های مذهبی وی دربعضی نسخ خطی پښتو دیده‌شده، ازوست:

محمد صدیق باندی نظرکړه — خاص غلام یې د خپل ورکړه
ورته مخ کړه لب خندانه — د بغداد شاه میرانه

محمد صدیق(ملا): ازشعرای صاحب دیوان پښتو وعلمای دینی ملامحمد صدیق کاکړ به سال ۱۳۴۷ ه ق بدورد حیات گفت وی درفقه، احادیث وتفسیر معلومات داشت درسلوك وطریقت از محمد جان صاحبزاده‌استفاضه نمود، بزبان پښتو اشعارعشقی مذهبی واخلاقی سرود دیوان خطی اشعار پښتو وی دردست بوده تذکره نگاران پښتو احوال واشعار ویرا ضبط کرده اند.

محمدصدیق(ملا): ملا محمد صدیق فرزند یارمحمد پوپلزی در حدود قرن دوازدهم هجری درا رغسا ن قندهار سکونت میکرد محمدصدیق صرف نحو، فقه ومنطق راازملا نورمحمد بریڅ آموخت شاعر بالبداهه بود مؤلف پټه خزانه بدیهه‌سرایی وی‌را یادمیکند ونمونه‌شعرویرا ضبط میدارد، ازوست:

لکه بلبل چې بې له‌گله بل ارمان‌نه‌لری
هسې بې یاره بله هیله عاشقان نه لری

محمد طاهر : ملا محمد طاهر ولد ملا محمد خان از ناظمان مذهبی وعلمای دینی حدود قرن سیزدهم هجری کتب ورسایلی به خط وی دیده شده منظومات پښتو وی نیز باین نسخ ضم بوده است.

محمدطاهرجمریانی : محمد طاهر بن محمد علی جمریانی از شاعران ظریف بوددر حدود قرن دوازدهم هجری درقندهار زندگی میکرد عالم‌علوم دینی وشاعر بدیهه سرابودعلوم مذهبی رااز‌علمای اکمل منطقه فراگرفت باادیب دانشمند ومؤرخ نامور کشور ملامحمد هوتک رابطه ادبی وعلمی داشت،این رباعی از طبع ظریف اوست:

صحبت‌دپیرکااثرگوره منکرنه سی د اثر
ته دمخه هغه شی‌وی اوس‌انسان‌سولی‌بشر

محمدعادل : ناظم وخطاط پښتو درحدودقرن سیزدهم‌هجری‌زندگی داشت‌نسخ پښتو به‌خط وی‌دیده شده منظومه‌های‌وی‌نیز در دست‌بوده‌ازوست :

وروروی که‌دی‌یاروی‌له‌تانه به ویزار وی
پل به پر دوزخ با ندی محکم حکیم تیارکه

محمد عادل (ملا) : عالم کامل محمد عادل بن ملامحمد فاضل بریخ دراوایل قرن دوازدهم هجری درښوراوک زندگی میکرد شخص عالم وبصیری بود عمرش راصرف تدریس وارشاد می نمود کتابی را بنام «محاسن الصلوة»تألیف داشت ، ازوست :

هغه خلق عامیان دی
چی په فرض‌کی‌کهالان دی

محمد عارف: در حدود قرن سیزدهم هجری زیسته است، شاعر منقبت سرا بود اشعار خطی وی دیده شده، ازوست:

دمحمد عارف گناه که عفویاالله
پـه حرمت دمحمد رسول الله

محمد عالم خـان: محمد عالم‌خان بن حاجی انبیا خان مومند به سال ۱۲۰۷ش دربرو بدنیا آمد، وبه سال ۱۳٤۲ ش رحلت کرد شاعر عوامی بود، به آهنگهای ملی پښتواشعار عشقی واجتماعی میسرود از اشعار اوست:

زړه دی رانه وړی داوربل په ځنځیروجلی
کله به می پر یږدی دسیني په مناروجلی

محمد عبدالغفـور: درقصبه تمبولك چارسده از مضافـات پشاور سکونت میکرد نثر نـگار مذهبی پښتوبود ، کتابی رابنام صلوته الاصفیا عن کتب الاتقیا به نثر پښتو تالیف کرد.

محمد عجب: از شعرای صوفی حدود قرن سیزدهم هجری محمد عجب درصفحات شمالی افغانستان سکو نت میکرد بـزبان پښتو نظـم ونثر مذهبی مینوشت نبشته های منظوم ومنثور وی در یك مجموعهٔ خطی دیده شده، ازوست:

دعجب زخمونه هروخت تازه کیږی   دبیچون جمال ته‌گورم‌نگرانه

محمد عظیم: از شاعران مذهبی پښتو درحدود قرن سیزدهم زیسته است مناجات خطی وی‌دردست بوده، ازوست:

دکلمی په برکت   محمد عظیم داخل کړی‌په جنت
دی‌غم کړه فراغت   راکړه لاس دخدای دپاره

محمد عظیم (ملا): از شاعران مذهبی حدود قرن سیزدهم درمحلهٔ سوړ یزی ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد تاسال ۱۲۹۶ ه ق درقید حیات بود، اشعار وی دردست بوده ازوست:

په نامه محمد عظیم یم — له قهاره په ډیربیم یم
سوړی زی کی می مسکن دی — هم هغه زما وطن دی

محمد علی: ازشاعران عوامی پښتودرجانسی گړهی از توابع پښتونستان سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعرگفت اشعاروی قسماً ثبت گردیده ازوست:

د مینـــی ســره شــــراب — ساقی راوړه جامـونـه
یوځل کی یی په مانوش کړی — گوره یم درته په سوال

محمد علی: از علمای دینی ونگارندگان پښتو قاضی خیرالله پشاوری درمقدمـه خیراللغا ت مینویسد که محمد علی تفسیری از قرآن عظیم را بزبان پښتو نمود.

محمد عمر: از مریـدان ماڼکـی در اوایـل همین قـرن در تـوابـع پښتونستان سکونت میکرد درمدح مرشدش شعر سرود، اشعاروی دیده شده است پارچهٔ شعرش درعقاید المومنین ضبط بوده ازوست:

جدامه کړی ته له دوی محمد عمـر
هم په دی دنیا هم ورځ کی دمحشر

محمد عمر: ازشاعران ظریف پښتو درقرن دوازدهم هجری محمد عمر لوڼ در قندهار زندگی داشت طبعش به ظرافت مایل بود پټه‌خزانه

رباعی ویرا ضبط کرده، ازوست:

وایی داچی صحبت کاندی　　　یوله بله دیر اثر
په کلو دی مصاحب شوم　　　ستاصحبت نه کړمه خر

محمد عمر: محمدعمر بن دوست‌محمد درگړی کیور پشاورسکونت مکیرد، کتابی را دربیان احکام شرعی ومسایل دینی به‌نشر پښتو به سال ۱۳۵۱ هـ ـ ق تألیف داشته است.

محمدعمر: محمدعمر مجموعـه امثال ، لنډی، وابیات لغت دار متون قدیم پشتورا تهیه داشته، تا سال ۱۳۱۱ هـ ـ ش حیات داشت.

محمدعمراخونزاده: محمدعمر اخونزاده فرزند خواجه محمد اخونزاده بن سیدعالم اخونزاده، ازعلما وسخنوران پښتو، درقصبه خالای قـلات مدفون است، درالمختاررا بزبان پښتو منظوم ترجمه داشت.

محمدعمر (ملا): ملامحمدعمرساکزی به سال ۱۱۱۳ هـ ـ ق در دنده مرکز لغمان بدنیا آمد علوم رواجی‌را درمنطقه ازاساتذه نامور کسب نمود، درفقه، تفسیر، عقاید وخصوصاً درعلم قرائت مطالعه ومرورکافی داشت، رساله‌ای را درعلم تجوید بزبان پښتو نظم کرد، ملامحمدعمـر به سال ۱۲۰۵ هـ ـ ق درکابل بدرود حیات گفت، ودردامنه خواجه رواش دفن گردید.

محمدغفران(مولوی): محمد غفران بن مولوی محمد معظم، بـه سال ۱۲۷۰ هـ ـ ق درشهباز گړی‌مردان بدنیا آمد، به‌سال ۱۳۴۲ هـ ـ ق درهمانجا رحلت کرد. محمدغفران عالم جید ومنطقی ناموری بود، درمنطقه به«منطقی

استاد» شهرت داشت، محمدغفران به‌بعضی از کتب دینی ومذهبی شروح پښتو وعربی نوشته، شرح پښتو ایساغوجی نیز از تألیفات ویست.

محمدغوث: ملامحمدغوث بن اخوند ترکمان بن تاج خان از مشاهیر علم وادب وسیاست عصر احمدشاهی. مورث اعلی این فامیل در عصر اورنگ ـ زیب از «غوره مرغه» «وادی جنوب شرق قندهار» به پشاور رفت، ودر امازی موضع یوسفزایی اقامت گزید. در عصر اعلیحضرت احمدشاه کبیر قاضی پشاور بود. تا سال ۱۱۸۰ هـ ـ ق حیات داشت، خانـــدان قاضی خیلان پیاور ازنسل ویند، از تألیفات وی حاشیه برمیرزای کلان منطق، و شرح الشرح پارسی، وتألیف پشتو وی شرح منثور هشت غزل تصوفی و عرفانی اعلیحضرت احمدشاه کبیر است.

محمدغوث (مولوی): مولوی محمدغوث کاکړ، درضلع پښین بلوچستان زندگی داشت، نثرنگار پښتو بود، نبشته‌های دینی وی درمجلات گلستان وخورشید طبع شده، مولوی درسالهای بعد از ۱۹۵۸ رحلت کرد.

محمدغوث (مولوی): مولوی محمد غوث درلاهور میزیست، عالـم علوم دینی ونثرنگار پښتو بود درچهاونی میانمیر افغانان امامت داشت، کتابی را بنام نجات النساء به سال ۱۳۳۶ هـ ـ ق به نثر پښتو تألیف کرد.

محمدفاضل (ملا): ازعلمای دینی ومؤلفین افغانستان دراواخر قرن یازده هجری، ملا محمدفاضل بړیځ درښوراوك قندهار سکونت میکرد، کتابی را بنام «روضه ربانی» تصنیف نموده بود.

محمدفهیم: محمدفهیم بن دلدارالدین بن آزادگل بن شیخ رحمکار کاکا صاحب (متوفی ۱۰۶۳ هـ ـ ق) از دانشمندان وفضلا وادبای افغانستان درقرن دوازدهم هجری. محمدفهیم در طریقت پابند طریقه نقشبندیه بود، درعلوم دینی مطالعه داشت، نور نامه حضرت محمد (ص) را به سال ۱۱٤۵ هـ ق منظوم تـألیف کرد، ازوست:

الهی راکـړه دیـدار ستا کرم ډیر دی بی شمار

محمدکریم (ملا): ملا محمدکریم درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درمضافات قندهار سکونت میکرد، شخص طالب‌العلم وشاعر بود، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، غزلیات متفرق وی دربهار جانان طبع شده، ازوست:

څوك چی منکرسی هغه‌کس وی پر دواړه کونوکافر
محمدکریم په غـم آ لـود سینــه تنـور ورسره

محمدکریم هوتک: محمدکریم ولد سیف‌الله هوتک، دراوایل همین قرن درقصبه بدین سیوری قلات سکونت میکرد، به طرز کلاسیک شعـر سرود، دیوان خطی شعروی، دردست بوده، ازوست:

راسه پریـزده دا عبث عمر دی تیـر سو
محمدکریمه څوبه‌گرځی پر دنیا باندی‌سیاح

محمدگل: ازسخنوران صوفی حدود قرن دوازدهم هجری، درشعرفقیر تخلص کرده است سبک بخصوصی‌را درشعر مذهبی پښتو بوجود آورد،

اکثر شعرای مذهبی پښتو باین سبک گرائید وبه‌آن سخن گفت، ازوست:

محمدگل فقیر زهیر دی همیشه د ځان په ویر دی
ستاکرم‌ته په‌ځیرځیر دی راکړه لاس د خدای دپاره

محمد گل: محمدگل ولد احمدگل به سال ۱۳۲۰ هـ ـ ق درکهی شینوار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۷۰ هـ ـ ق درلسلمه چپلیار چشم ازجهان پوشید، علوم رواجی‌را ازپدر آموخت، سفری به پشاور کرد، وازعلمای آنجا به کسب علوم پرداخت، درمکاتب ننگرهار واداره اتحاد مشرقی ملازمت رسمی داشت، بزبان پښتو نظم ونثرمینوشت، نبشته‌های وی در مطبوعات کشور طبع شده، ازوست:

پرهار د زړه می وګنډه په تار د زلفو
بقراط اوجالینوس د زړه پرهار څه پیژنی

محمد گل: محمدگل‌بن بیگ محمد بن دوست محمد به سال ۱۲۵۷ هـ ـ ق درشمتی مرکز لغمان بدنیا آمد، به‌سال ۱۳۰۸ هـ ـ ق ز جهان رفت، محمدگل مبادی علوم دینی‌را آموخته بود به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت، ازوست:

زه شعر وایم د ځانه مطلب اخلم له کتابه
هرڅوك که می‌شاګرد شی په‌وینایی‌کړم سیرابه
په څلورو ژبو وایمه شعرونه بی حسابه
بی علته سندری وایم په‌میدان یی‌لاجوابه
د پیر له برکته هر غزل می معنی دار
نوربس‌که محمدګله زیاتی پریزده دا بیان

محمدگل: ازغزل سرایان ادب کلاسیک پښتو، محمدگل در حدود قرن دوازدهم هجری زندگی داشت، غزلیات متفرق وی در دست است، مؤلف ورکه‌خزانه درجلد دوم این کتاب غزلیات ویرا ضبط میکند، ازوست:

خمیده په هره چارلکه «ی» مه شه
محمد گله باری ودروه قلم خپل

محمدگل(اخون): ازشاعران عوامی قندهار دردوره معاصر. محمدگل اخون درگرشخانه قندهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعاروی شکل شفاهی دارد، وی به عمر ۷۲ سالگی درین اواخر وفات کرد.

محمدگل مسعود: سرامد شعراء محمدگل بن محمد داؤدمسعود، در حوالی قرن دوازدهم هجری زندگی داشت، اشعار واحوال ویرا محمد هوتک درپټه خزانه ضبط داشته ازوست:

راشه دخدای دپاره غورکړه محمدگل ژاړی تاته تل ژاړی
دا ستا دعشق په واویلا کی لکه نل شو اورراباندی بل شو

محمدمبین (میا): ازنگارندگان ومؤلفین پښتو. محمدمبین درتوابع پښتونستان سکونت میکرد، وازمریدان شیخ رحمکارکاکا صاحب بود مناقب ویرا به پښتو تحریر نمود.

محمد مستقیم: ازشاعران مذهبی همین قرن محمدمستقیم درمسجد کهړره هپستال چهاونی رسالپورامامت میکرد، شعرمذهبی میسرود مجموعة الخطب را تنظیم، تدوین وتهیه کرد. درین مجموعه خطبات منظوم مستقیم نیزدیده میشود ازوست:

زاری تاته کرم کریمه ‌ ‌ ‌ ‌ زه گناهکاریم یا رحیمه
کری بخشش له مستقیمه ‌ ‌ ‌ ‌ همه واړه ته عصیان

محمدمیر: ازشاعران عوامی ادب پښتو به، آهنگهای ملی پښتو اشعاری داد، اهل ذوق چکامه‌های ویرا حفظ کرده اند.

محمدنبی‌خان: محمدنبی خروتی ازشاعران عوامی پښتوست در قصبه ولیداد قره باغ غزنی سکونت میکرد، به اوزان‌ملی این زبان شعر گفت به سال ۱۳۵۱ ش به عمر ۶۰ سالگی رحلت کرد.

محمدنجیم: در صفحات شمالی افغانستان سکونت داشت، زندگی وی حدود قرن سیزدهم هجری تخمین میگردد، کتابی رادر بیان‌مسایل مذهبی ودینی (منظوم ومنثور) قبل از ۱۳۰۰ هـ ـ ق تألیف داشت از طبع اوست:

ای د پاك احمد مختاره ‌ ‌ ‌ ‌ په مخنوق باندی ابراره
ما خبر کړی له اسراره ‌ ‌ ‌ ‌ د حضرت د عشق دپاره

محمدنصیر: محمدنصیر ولد عبدالحکیم اخوند بامیزایی دراوایل همین قرن درذاکر شریف قندهار سکونت میکرد، زندگی وی‌تاسال ۱۳۵۳ق یقینی مینماید، محمدنصیر عالم علوم دینی و شاعر پښتو بود اشعار وی دیده شده ازوست:

خالق دې جنتی‌که زه غریب محمدنصیر یم
همرا دې ماوتاکی په جنت خدای تعالی

محمد نواز بنیری: ادیب ونویسنده معاصر پښتو، در بنیراز مضافات پښتونستان بدنیا آمد، مدتی صدرانجمن افاغنه حیدرآباد دکن بود بزبان

پښتو شعر وطني واجتماعي میسرود ، اشعاروی درج صحایف نشرات ملی پښتونستان شده ازوست:

دعا کړه تل چې رب یې کړي پاچاد کل جهان
اسلام پرې شي روښان

محمدنعمان: از ادبای قندهار. ملا محمدنعمان درشهر قندهارسکونت میکرد، وازاعضای انجمن ادبی قندهاربود. بزبان پښتو نثر مینوشت نبشته های وی در مجله پښتو طبع شده نعمان درسالهای بعد از ۱۳۲۲ ش رحلت کرد.

محمد نور: شاعر شیرین سخن عوامی محمدنور بن محمد میر بن طالبیگ میاخیل به سال ۱۲۵۳ هـ ق در مضافات کابل بدنیا آمد محمدنور درجوانی ازاوزبین به لغمان رفت ودرغازی آباد مسکن گزید دراخیر حیات درهمانجا به سال ۱۳۳۹ هـ ش درمرکز لغمان وفات کرد وی به اوزان ملی پښتو شعرسرود اشعار محمدنور قسماً ضبط گردیده ازوست:

داتوری زلفې دی زنگیزی ولونه ولونه
اوربل شانه که په سراچوه شالونه

محمدنور: ازشعرای قصه پرداز درحدود قرن سیزده زندگی میکرد قصه سیف الملوك وبدیع جمال را به پښتو نظم کرد و به آهنگهای ملی پښتو شعر گفت ازوست:

خزان ورباندی راغی په چغار راغلی بلبلی
اوس زړه دمحمدنور له‌دی نیمگړی دنیاتورشه

محمدنور: شاعر قدیم پښتو به طرز کلاسیک شعرگفت دیوان شعر داشته برگک چندی از این دیوان در دست بوده از وست:

ابتداء ده په نامه د مولی
چې پیدا کړل عالم خالق دی په رښتیا

محمدنور (ملا): ملامحمدنور بن ملاسیدمحمد بن ملاسید یوسف حسن‌خیل درپاتخاب شانه لوگر بدنیا آمد بعد رهسپار خان آباد کندزگردید وتا اخیر حیات در هما نجا به سر برد. زندگی وی تا سال ۱۳۲۹ ه یقینی است. زبانهای پښتو،پارسی وعربی‌را می‌فهمید وباین سه زبان مینوشت اشعار مذهبی پښتووی در دست بوده ازوست:

خاونده فضل وکړه ذات کبریا لپاره
فضل په‌ما وکړه محمد خیرالوراء لپاره

محمدنور (ملا خیل): ازناظمان دینی وادب پښتو ملامحمدنوربن ملامحمد ملاخیل درتیزین زندگی میکرد اثر منظوم مذهبی وی دردست بوده،این بیت ازطبع اوست:

دراز می مختصر کړه
پښتانه لره مخ ورکړه

محمدوسیم کاکاخیل: به‌سال ۱۲۲٤ ه ـ ق در قصبهٔ بوسته دره مسکونه جندول بدنیا آمد وبه‌سال ۱۲۷۳ ه ـ ق وفات کرد درعلوم رواجی عصر مطالعه ومرور داشت بزبان پښتو وعربی مینگاشت نبشته‌ها وتألیفات وی دیده شده.

محمد ولی: ازبدیهه سرایان شعرای عوامی پښتو درحدود ۱۳۵۰ هـ ق در «مروره» بدنیا آمد ودرحدود ۱۳۰۰ هـ ق ازجهان رفت محمد ولی شاعر ازقوم مامومند بود قدرت بدیهه سرایی داشت به اوزان ملی پښتو شعر گفت مؤلفهٔ جلد دوم پښتانه شعراء ویرا ضبط میکند، ازوست:

ستا په دیدن پسی سوری وهم بیمار شومه
ای لیونیه په پردی مال پسی ژاړی څه لـه

محمدویس کاکړ: مولوی محمدویس کاکړ بن ملامحمدنور به‌سال ۱۳۲٤ هـ ق درشهر قندهار چشم به جهان کشود تعلیم را درمکتب وبه شکل خصوصی بپایان رساند مدتی معلم بود بعد پیشهٔ تجارت داشت.

زبانهای پښتو، پارسی، انگلیسی واردو را می‌فهمید بزبان پښتو نظم ونثر مینگاشت مولوی شاعر اجتماعی ونگارنده نقاد بود نبشته‌های وی پرمعلومات وشعرش نغز ودلپذیر. وی به سال ۱۳٤۸ هـ ش وفات کرد، ازوست:

ومسلمان ورورته تیره اغزی په څه سوی
داسی بی ننگه‌او ناسیال غوندی زلمی په‌څه‌سوی

محمدی صاحبزاده: عالم وعارف بزرگوار پیشوا وروحانی روزگـــار ادیب و شاعر برگزیده. محمدی صاحبزاده فرزند میاعمر چمکنی به سال ۱۱۰۸ هـ ق درموضع چمکنی پا بعرصهٔ وجود گذاشت و به سال ۱۲۲۰ هـ ق ازجهان رفت وی علاوه ازنفوذ روحانی شاعر ونویسنده گزیدهٔ پښتو بود. به زبانهای پارسی وعربی نیز مینوشت. د واوین وکتب نادر پښتو بـه

فرمایش وامروی نهایت خوشخط قلمی گردید و باین کار مهم همیشه در تحقیقات ادبی پښتو ازوی به نیکویی یاد خواهد شد. محمدی ازپیروان سبک هند معرفی گردیده ازتألیفات وی مقاصدالفقه عربی دررود محمدی (فارسی) ودیوان شعر پښتو نامبرده اند.

محمدیار: شاعر ازقوم توخی درمضافات قلات زندگی میکرد بزبان پښتو شعر میگفت اشعار وی دیده شده است.

محمدیار: درحلقه های ادبی منطقه به «محمدیارکندیی» شهرت داشت ازشعرای عوامی پښتو درمحله «کندو» ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت وازپیروان سبک حافظ عظیم (۱۳۲۱ هـ ـ ق) معرفی شده است.

محمدیار: ازغزلسرایان قرن یازدهم هجری محمد یار بن عالم یار در «باگرام» (پیښور) بدنیا آمد غزلیات متفرق وی دردست بوده مولف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب ازوی یادی دارد غزلیات ویرا ضبط نموده ازوست:

محمدیارته کـه د یار خبری راوړی سرومال بەترتاځارکاندی ریبا ره

محمدیعقوب: محمدیعقوب بەسال۱۸۷۷ ع درقصبه «عبدالرحمن‌زی» بلوچستان بدنیا آمد وبه سال ۱۹۵۲ ع چشم ازجهان بست وی درعلوم رواجی عصر معلومات داشت شخص مولف ونگارنده وشاعر بود تألیفاتش به ۱٤ جلد بالغ میگردد وی بزبانهای پښتو، پارسی وعربی نظم ونثر مینوشت.

محمد یعقوب : ازشعرای معاصر پښتو به سال ۱۲۹۰ هـ ـ ق درقصبهٔ لاجورگلستان بدنیا آ مد دراواسط همین قرن رحلت کرد بزبانهای پښتو و پارسی شعرمیگفت ازوست:

رحم کن برحال زارم چون دلم دلدار یوور

محمد یعقوب : ازشعرای عوامی پښتوبه سال ۱۲۳۰ هـ ـ ق درشمتی مرکز لغمان بدنیا آمد به سال ۱۳۰۰ هـ ـ ق رحلت کرد به اوزان ملی پښتو شعر حماسی، عشقی واخلاقی میگفت وقصص دینی نظم میکرد ازوست:

ای یعقوبه اندیښنوکی دی ځان زوړ کـه
ملـک دی پریښود هـوسونـه د یاري کـړي

محمد یعقوب خان (نا ظم) : محمدیعقوب خان مشهور به ناظم دردرگی ازمضافات پښتونستان میزیست. وی شخصی فکور واهل قلم منطقه بـود درجنبش های آزادی خواهی منطقه حصه میگرفت طبع شعر داشت. و اشعار ملی ووطنی میگفت آثار وی در نشرات سرحد طبع شده ازوست:

خوږند کوی پښتون چی جامی سرې کړی ځی میدان لره
وکړی داپرا من جنګ حاصل کړی حقوق ځان لره

محمدیوسف: محمدیوسف درانی در کندلا غ قره باغ غزنی سکونـت میکرد طبع شعر داشت به اوزان ملی پښتوشعر میگفت اشعاروی شکل شفاهی دارد محمدیوسف به سال ۱۳۵۰ش به‌سن ۶۰ سالگی بدرود حیات گفت.

محمدیوسف: محمدیوسف مشهور به گل صاحب ازمجاهدیـن و صحافیون همین قرن. گل صاحب درگل آباد چار منګ باجوړ سکـــونت

داشت اخباری را بنام اتفاق نشرمیکرد به سال ۱۳۲۸ ه رحلت کرد ، گل‌صاحب بزبان پښتو مینوشت .

محمدیوسف: ازمریدان میا عمر چمکنی (۱۰۸٤ - ۱۱۹۱ هـ ق) درموضع چمکنی سکونت میکرد درفتح مستنگ درلشکراحمد شاه کبیر حصه داشت مخمس ویرا مؤلف تیرهیرشاعران ضبط می‌نماید، ازوست :

یوسف تاوته نولیږی ستا له قهر ډیر و یرېږی

له دوزخه ډیر ترهیږی په بار بار څکه ترهیږی

وقنا ربنا عذاب النار

محمدیوسف‌خان: ازادبا وژورنالستان معاصر محمدیوسف‌خان اورکزی ولد عبداللطیف‌خان به سال ۱۹۲۸ ع دربالا مانی پشاور بدنیا آمد وبه ۱۹۷٦ ع رحلت‌کرد ، وی تحصیلش‌را درمدارس‌عالی پشاوربه پایان رساند پس ازتحصیل درمحکمهٔ اشاعت پشاور ملازمت داشت ، اورکزی بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، ازوست:

راشه لیری پلوونه دپردو که

توری خونی می روښانه دککو که

دا تا زلفی په شاوارولی لاړی

که څوانی زما دښپو دی په اوږو که

محمدیوسف (قاضی): ازنثر نگاران پشتو به سال ۱۸۸۳ ع درپشاور بدنیا آمد ، درحلقه‌های ادبی به قاضی محمدیوسف شهرت داشت بزبان پښتو نثر مینوشت وبه زبانهای اردو وعربی نیز نگارشاتی دارد .

محمدیوسف (میا): در اوایل همین قرن در سرخ ډهیری هشنغر زندگی کردی، میامحمدیوسف کاکاخیل ختټک شاعر و نثر نگار پښتو بود توابة النصوح دپتی نذیراحمدرا ازاردو به نثر سلیس وروان پښتو به سال ۱۳۲۳ هـ ـ ق ترجمه داشت. منظومات وی نیز دیده شده، ازوست:

احمد سوال دتاریخ وکړ هاتف ووی
دی طیب د شباب توبه النصوح

محمدیونس: ازمریدان مولانا محمدرحیم (مرید شاه پسند اخوند مرحوم) محمدیونس در اوایل همین قرن درتوابع قندهار زیسته است درشعر مرشدش (مولانا محمد رحیم) را مدح کرده است منقبت منظوم وی ضمن زادالراحلین طبع شده، ازوست:

زه محمد یونس حیران یم	په صفت دا ستا گویان یم
په دربار دی پروت گریان یم	راکړه لاس دخدای دپاره

محمدیونس (ملا): ملا محمد یونس بن ملامحمداکبر توخی ازعلماء دانشمندان ونویسندگان قرن دوازدهم هجری ملامحمدیونس به علوم رواجی عصر حیطهٔ کامل داشت درعصرشاه دانش پرور افغانستان (شاه حسین هوتک) امام مسجد جامع قندهار بود به شاگردان تدریس میکرد وی کتابی‌را بنام جامع فرایض بزبان پښتو تحریر کرد.

محمود: ازعلماء وناظمان دینی پښتو درحدود قرن سیزد هم هجری زندگی داشت کتابی‌را درعقاید اسلامی بنام‌حبل‌المتین به سال ۱۲۸۵ هـ ـ ق منظوم تألیف داشت، ازوست:

زردوه سوه اتیا کاله پنځه نور ووزما لاله
د هجرت په هغه دم چی محمود وچ که قلم

محمود: از صوفیا وسخنوران پښتو درسپینه وری پشاورسکونت میکرد ودرهمانجا بدرود حیات گفت محمود اخونزاده شعر عارفانه میسرود شعرش درمدح الابرار ضبط بوده ، ازوست:

چی اذکار کاندی چغار هغه محکم ونیسه
گوره باری ذکر جاری په هرهردم ونیسه

محمود: ازشعرای عوامی حدود قرن سیزدهم دارمستتر مستشرق شعر ویرا ضبط کرده اشعارش به آهنگهای ملی پښتو بوده ازوست:

یوداسی عجب شی دی چی روان په ځمکه برځی
نه یی پښی شته نه لاسونه وړاندی وروسته برابر ځی

محمود رفیق: ازادبا وعلمای قرن دوازدهم هجری محمود رفیق زبان های هندی وعربی را میدانست تجوید قرآن عظیم را ازهندی به مثنوی پښتو ترجمه داشت ، ازوست:

دا قاعده په پښتو ژبه ما پښتو کړه ای طالبه
په پښتو ژبه دوی نه وی ځکه ما په پښتو ووی

محمد شاه د لازاك: محمود شاه بن عادلشاه د لازال به سال ۱۲۸۹ ه ـ ش د، قریه مریم مرکز لغمان بدنیا آمد به سال ۱۳۵۲ ش درهمانجا رحلت کرد، محمودشاه طالب العلم دینی وشاعر پښتو بود به اوزان ملی پښتو شعر میگفت ازوست:

محمود شاه ځان حسابه په جمع دعاجزانو
اوس . . . . تمامو شاعرانو
د اریا تر . . . وتېرئ روان شي دوسانو
مخونه به موتور کړم په میدان شوی ملامت

محی‌الدین: ازشعرای حدود قرن دوازدهم هجری محی‌الدین درتوابع پشاور زیسته شاعر غزلسرا بود. درشعرش نازکخیالی ولطافت محسوس میگردد تذکره های پښتو احوال ونمونهٔ شعرویرا می‌آورند، ازوست:

نا بینا محی‌الدین شه په غصه د دلسبرانو
که توتیا دلطف ورکه دی به‌بیاشی بصیرهسی

محی‌الدین: ازشاعران مناجات سرا درحدود قرن سیزدهم هجری درمضافات‌سوات زندگی‌کرده است مناجات خطی وی دیده شده، ازوست:

زاری تاته کړم الله، د بی‌کسویی دستګاه
پیوسته‌یم له‌ګناه دحضرت په روی‌می وبښی ځښتنه

مختار (قاضی): ازعلمای دینی ناظمان ونثر نگاران پښتو درمنطقهٔ دنگرام‌میزیست کتابی‌رابنام نافع المسلمین منظوم ومنثور تألیف کرد ازوست:

قاضی مختار یی د دنگرام دغه هنر ایښی دی
چی ابراهیم په خپل تېتر تیره خنجر ایښی دی

مخنی، فضل محمود: ازدانشمندان‌فهیم ومبارز دورهٔ معاصر. فضل‌محمود متخلص به‌مخنی فرزند نورمحمدخان ماموند به سال ۱۹۱۰ ع درچارسده بدنیا آمد، مخنی تعلیمات ابتدایی ومتوسطه‌را درمکاتب پشاور بپایان رساند

بعد به هندوستان رفت ودرآنجا بـه کسب علوم پـرداخت. بعد از فـراغ دارالعلوم اسلامیه هندوستان رهسپار دیوبند شد درآنجا افتخار شاگردی مولانا محمودالحسن را حاصل کرد ، پس ازآن به تحریک حزب الله پیوست وبا حاجی ترنګزی رابطه قایم کرد ودر مبارزات وطن خواهی سهم فعال گرفت درعصر اعلیحضرت غازی امان الله خان به کابل بود درعصر نادری تکرار به کابل خواسته شد ودر روزنامهٔ انیس ملازمت داشت. بعد ازآن دوباره به مناطق پښتونستان عودت کردو درمبارزات ملی آنجا سهم گرفت ، انگلیسها ویرا بار ها به محابس کشاند دراخیر وظیفه تدریس را برگزید وتا اخیر حیات دربن وظیفه ماند ، وی بزبان پښتو نظم و نثرمینوشت مقالات واشعار متفرق وی در نشرات افغانستان وپښتونستان طبع شده ، ازوست :

چې د زړه درددي را کاوه اوس یې دوا راکه
غـم راکـوی د غـم د پـاره زغـم زما راکه

مخل: ازشاعران امی وبیسواد به اوزان ملی پښتو شعر گفت ، مخـل درعلی خیل ځاځی پکتیا سکونت میکرد به سال ۱۳۲۲ ش به عمر ۵۰ سالگی رحلت کرد اشعار مخل شکل شفاهی دارد .

مخلص ، عبدالروف: عبدالرؤف مخلص فرزند شاعر نقاد واجتماعی وظریف قندهار حاجی ولی محمد مخلص بن سلطان کاکربود ، مخلص به سال ۱۳۰۱ ش درقندهار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۴۶ ش رحلت کـرد وی درفامیل نزد پدر ودرمکتب درس خواند دردوایر مـختلف دولـتی ماموریت نمود وی به پیروی پدر نامورش اشعار انتقادی و اجتماعی سرود

از اشعار اوست :

ستا صنف کی دی لگیا بد نامی سترگی
خو زما دی ستا په عشق بدنامی سترگی
مخلص ډیر له رقیبانو په عذاب سوم
چی وکمې خواته یی کړم نها می سترگی

مخلص، علی محمد: علی محمد که مخلص تخلص کرده است فرزند اباابکر قندهاری ازاعیان گروه روښانیان بود بزبانهای پښتو وپارسی نظم ونثر مینوشت وی حالنامه بایزید روښان را تکمیل نمود ودیوان شعر ازخود به یادگار گذاشت، دیوان وی در دست است، زند گی وی اواسط قرن یازده تخمین میشود، دولت مرثیهٔ ویرا سروده است.

مخلص، ولی محمد: از شاعران ظریف ومشهور قندهار ولی محمد متخلص به مخلص فرزند سلطان کاکړ به سال ۱۲۵۹ ﻫ درشهر قندهار بدنیا آمد، به سال ۱۳۳۱ ﻫ درقندهار ازجهان رفت. مخلص علوم رواجی را به شکل خصوصی حاصل کرد. زبانهای پښتو، اردو، پارسی وعربی را میدانست بزبان پښتو شعرملی، وطنی، اجتماعی واخلاقی سرود مجموعهٔ رباعیات ودیوان شعر وی مطبوع بوده ازوست:

گته نزده چی روزی د خیانت خورم
خرڅ که نه کړم له سیالانو خجالت خورم

مخمور، عبدالحمید: عبدالحمیدمخمور ولد محمداسمعیل ازسرداران محمدزایی مقیم هند، وی به سال ۱۲۹۰ ﻫ ـ ش درهندوستان بدنیا آمد

تحصیلش‌را درمدارس هندوپوهنتون علیگر بپایان رساند، درحدود ۱۳۱۴ ه ـ ش دوباره به افغانستان عودت کرد ودر دوایر مختلف دولتی ملازمت داشت تا رتبهٔ ریاست ومشاور وزارت اطلاعات وکلتور ایفای خدمت نمود به سال ۱۳٤۲ چشم ازجهان پوشید، مخموربزبان پښتو نظم ونثر مینوشت نبشته‌های منثور واشعار وی در مجلهٔ کابل طبع شده است.

مخمور،عبدالحلیم: ازشاعران عوامی قندهار درشعر مخمور تخلص میکرد درر باط سپین بولدك زندگی داشت، به اوزان ملی پښتو اشعارانتقادی میسرود درسالهای بعد از ۱۳۵۲ ش رحلت کرد ، ازوست:

دا راتـه وایـه چـی په زرکـه په لوتـو ده
سپین زیـری کاکـو لـور دی په څـو ده

مخی: ازشعرای عوامی حدود قرن دوازدهم هجری. شاعر ازنواحی ننگرهار بود به اوزان ملی پشتو شعر میگفت اشعار وی شکل شفاهی دارد ازوست:

مخ دی‌په‌خنجردمینی‌غوڅ قلم‌قلم کړ   رسوا دی په عالم کړ
یوځل په‌خوله کی‌ورکه دوایی‌لبی‌آبدارې   ښکاره‌کړه ببوسترگی‌خماری

مخیوز: درمحله‌چرړوکی مناطق منگل پکتیا سکونت داشت‌سخنور عوامی پښتو بود، به اوزان ملی شعرسرود اشعاروی شکل شفاهی‌دارد. مخیوز به سال ۱۳۲۲ ه ـ ش رحلت کرد، ازوست:

د کلاغـو په غره کـی مـړه دی
د هـوا مرغونه په دوی ماړه دی

مرا د علی صا حبزاده: ازعلما ومفسرین قرن‌سیزدهم هجری. مرادعلی بن عبدالرحمن السیلانی درکامهٔ ننگرهار زندگی میکرد. درمنطق، تفسیر، فقه، عروض وقافیه یگانهٔ عصرش بود. وی‌بزبانهای پښتو، پارسی وعربی مینوشت، آثار منظوم ومنثور پښتو وی در دست بوده، تذکره نویسان آثار ویرا چنین ضبط نموده اند:

(۱) ارثیه ترا ثیه (۲) رسالهٔ منظوم عروض (۳) صلوتیه (٤) رساله‌صرف (٥) مجموعةالخطب ومواعظ (٦) تفسیریسیر، ازوست:

په باطن اوسه آشنا او په ظاهر بیګانه شه
په ښکاره اوسه خالی اوپټ کی ډکه پیمانه‌شه

مرتضی (ملا): ملا مرتضی‌ولد رحمت‌الله چوپانزایی‌خوګانی، درنواحی ارغسان قندهار سکونت میکرد، ناظم پښتو وخطاط بود. نسخ خطی به قلم وی دیده شده، قصص منظوم دینی وی در دست بوده، ازوست:

بی شکه خلقه دلاله په زړه داغونه دی
ګله د بلبل پری چغارونه دی

مرزشاه: ازشعرای حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق، درنواحی پښتونستان سکونت میکرد. به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی شعرگفت. اشعار ویرا ګلزار پښتو ثبت کرده، ازوست:

طوطا می په‌کی یاروه، چودهری زموز دیوان
کشن شه مسلمان مرز شاه باندی اختروه

مریض، محمدجان: محمدجان که درشعر مریض تخلص کرده است فرزند میرا جان احمدزی ازشاعران عوامی بود. درتنګدان لوګر سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعر مذهبی واخلاقی سرود، اشعار وی ثبت شده، ازوست:

زه مریض دعالمو نو خاکپای یم
دعا غواړم له دوی نه هر زمان

مریمی: ازشاعران امی ادب عوامی پښتو. مریمی درعلاقه سبری خوست پکتیا زندګی داشت، به اوزان ملی پښتو شعر میګفت اشعار وی شکل شفاهی دارد.

مزمل شاه: مولوی مزمل شاه مشهور به «صریخ مولوی» ازعلمای جید وحاشیه نګاران زبده. مزمل فرزند فدا محمد یوسفزی، به سال ۱۸۰۰ ع درموضع صریخ چارسده بدنیا آمد، به سال ۱۸۷۵ ع ازجهان رفت. وی بزبانهای پښتو وعربی صلاحیت نوشتن داشت. مزمل شاه برقاضی مبارک حاشیه عربی وبرسلم حاشیه پښتو نوشت.

مزین: ازسخنوران قدیم پښتو. غزلیات ویرا میا حسیب ګل کاکاخیل (متوفی ۱۳۰۵ ق) دربیاض ضبط کرده، زندګی وی حدود قرن دوازدهم هجری تخمین میګردد، شاعر ازنواحی پښتونستان است.

مسافر مروت: مسافر از شعرا ودانشمندان اوایل همین قرن درنواحی بنوی وزیرستان سکونت میکرد. مسافر شاعر ازقوم مروت بود، نظر به صراحت خودش هفت زبان‌را می‌فهمید وباین‌همه زبانها تألیفاتی دارد.

مسا فرافسانهٔ حسن ودل‌را به سال ۱۳۲۰ هـ ـ ق نظم کرده، تذکره نویسان پښتو تولد ویرا حدود ۱۲۸۰ هـ ـ ق تخمین کرده اند. دیوان شعر وی دردو دفتر تدوین گردیده، دفتراول آن غزلیات پښتو، پارسی واردو دارد، ازوست:

مسافره خاموشي تاوته ښه ده
بې اختیاره مګر ته‌کړی داسي شور

مست (ملا): ازعلما ودانشمندان قرن یازدهم هجری. ملا مست‌زمند مرید اخون ځا لاك توغی، کتابی‌را بنام «سلوك‌الغزات» تألیف داشت. درین اثر مردم به جهاد وغزا تشویق شده است، ملا مست درین کتاب مرشدش‌را مدح کرده ومسایل اخلاقی وعقید وی‌را درآ ن جا داد. وی درعلوم دینی واخلاقی وفقه وتفسیر معلومات کافی داشت، شخصی عالم ومجاهدی بود، ازوست:

زه چي یادکړم شهیدان دلمتې   پرفراق اوښی بهیږی په غوټې
آه سره دمی لکه دود ترخوله روان‌دی   د غم اور می ایشوی دزړه‌چاټې

مستان: شاعر عوامی پښتو، درهرمل لغمان زندگی داشت، مستان به اوزان ملی پښتو اشعار انتقادی میسرود، قصص دینی‌را نظم کرد، وی به سال ۱۳٤٦ ش ازجهان رفت.

مستجاب: ازشاعران عوامی زبان پښتو، به آهنگهای ملی شعرگفت، قسمتی ازاشعارش ثبت گردیده، اما بصورت عموم اشعار مستجاب شکل شفاهی دارد، ازوست:

د مستجاب ورته په زړه کی ډیر سوالونه دی

سترګی دی لالونه دی، دنجونو جماداری

مستجاب (نواب): نواب مستجاب خان بن حافظ رحمت‌الله شهید به‌سال ۱۱۷۵ هـ - ق زاد وبه سال ۱۲۴۸ هـ - ق چشم ازجهان پوشید. مؤلف و شاعر بود، کتابی‌را درتاریخ بنام گلستان رحمت تألیف کرد، گویند شعر پښتو نیز سرود. مستجاب خان ازشاعران ومؤلفین‌پښتون های هندیست.

مستغنی، عبدالعلی: عبدالعلی متخلص به مستغنی فرزند ملارمضان بن ملاقضات بن ملا رسولداد هوتك به سال۱۲۹۳ه ق دربالاحصار کابل بدنیاآمد. زبانهای پښتو، پارسی وعربی رامی فهمید، وباین همه‌زبانها صلاحیت نوشتن داشت مستغنی محرربخش ادبی‌سراج الاخبارا فغانیه، استادادبیات مکتب حبیبیه، واخیراً عضو انجمن ادبی کابل بود. وی به سال ۱۳۱۲ه ش رحلت کرد ، اشعارمتفرق وی درنشرات کشور طبع شده دیوان غزلیات وقصاید پښتو وپارسی‌وی طبع گردیده چکامه‌های وی موضوعات ملی، اجتماعی، اخلاقی وعشقی رادربردارد، ازوست:

زه دخپل قوم وملت ثناخوانی کړم

په داښه وایی که بدوایی له ماخوك

مستوره: از چهره های داستان آدم خان درخانی . زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میشود. سرودهای ویرا مسعود بن عبدالله درین داستان ضبط کرده، از سرودهای اوست :

خـــانـــه آدم خـــانـــه ددنـــیـــا کـــار ونـــه پـــریـــزده
که زموزوزړوته‌گوری‌یووار سړدمستورې په غیژکی‌کښیږده

مسجدی : از هنرمندان معروف وشاعران عوامی لغمـان. مسجد ی بن عبدالمحمد در چهار دهی مرکزلغمان سکونت‌میکرد، هنرمند ورزیده بود. طبع شعر نیز داشت‌چکامه‌های وی در دست است. مسجد ی به سال ۱۳۵۳ ش به عمر ۳۸ سالـگی رحلت کرد از، وست:

افسوس افسوس زما په‌حال چی‌می‌ارمان پاتی شو
لـکه دګـل په شان نازك مـخ دجا نان پاتـی شـو

مسری: شاعر عوامی از توابع لغمان. به اوزان ملی پښتـو شعـــر گفت، از شعرای همعصرش سلطان (متوفی۱۳۲۵ ه ق) از وی یادمیکند سلطان در باره وی گوید:

مسری دی که ګـلباز دامنصور ته آفریـــن
کم اصل شا عران به واړه کړی زیر زمین

مسری خانم: پرده‌نشین سخنوری بود ازعشیرهٔ ختک. مسری خا نم در اواخر قرن دوازدهٔ هجری زندگی داشتی، ودیوان‌شعر ازخودگذاشتی نسخ فالنامه وی تاهنوز در دست است ، اور است:

کـــه ا لف در شي پـــه فال کـی
ستا خوبـــی ده پـــه مهـال کی

مسری(اخوند): اخوند مسری از سخنوران صوفی ادب پښتوست زندگی وی حوالی قرن یازدهم هجری تخمین شده است مؤلف ادبی

ستوری درجلد اول این کتاب احوال وا شعار ر ویراثبت نموده‌ازوست:

اخوند مسری په تاپسی درمند نورپه څه رغیزی
ستالیونی مینه یی غواړی له دیداره سره

مسری (ساپی): نام مسری را ملامست‌زمند (شاعرحدود قرن یازدهم هجری) درسلوك الغزات ضبط کرده. مسری سخنوری ازقوم ساپی بود. ملامست ازوی چنین یاد میکند:

هغه شاعر مسری یی‌هم ورسره مرکړ
چی په درست ساپی یی زغ ؤ دبدلو
(سلوك الغزات خطی ص ۳۲۳)

مسری خان‌گگیانی: از شاعران مقتدر اوایل قرن دوازدهم‌هجری. مسری‌خان بزبانهای پشتو، پارسی وارد وسخنوری میکرد تاسال ۱۱۲۷هق درقید حیات بود وی شاعر ازقوم گگیانی در دوابه از مضافات پشاور سکونت داشت و دیوان نفیس شعر از خود باقی گذاشته است که درارب کلاسیك پښتومقام خوبی راحایز بوده، ازوست:

دخپل‌یاردعشق‌له تاوه مسری ووې
دا غزل له ابتداء تر انتها پوخ

مسرورگل: مسرورگل ولدمغفورگل‌کاکاخیل ختټك به سال ۱۸۹۶ع در زیارت کاکا صاحب بدنیا آمد درسالهای بعداز ۱۹۶۵ع رحلت کرد، وی عالم علوم دینی وشاعرمذ هبی‌واخلاقی پښتوبود منیة المصلی رابنام رخت محکم منظوم ترجمه داشت اشعار متفرق د یگروی درنشرات

پشاور مطبوع بوده ازوست:

په وفادمحبت چې سر ښنی
دهغه جرمونو همه دلبر شی

مسعود: مسعودبن عبدالله ازشعراومولفین افغانستان درقرن دوازدهم هجری. مسعود بزبان پښتو نظم ونثرمینوشت از آثار قیمتدار وی قصه ملی ادم خان ودرخانی است که شیوه نگارش آن سبك بخصوصی رادارابوده مسعود درین قصه هیچ تصرف وتحریفی نکرده است واقعات را به شکل اصلی آن ضبط نموده درجریان داستان اشعارش رانیز میاورده ازوست:

سل ارمان چې آدم خان ولاړه له جهانه
له فراق یې پښتو نخوا شو له گریانه

مسعود: از سخنوران قدیم ادب پښتو. مسعود درحدود قرن دوازدهم هجری در مضافات پښتونستان موجوده زندگی کرده، چکسامه هایش را میا حسیب گل کاکاخیل در بیاضش ضبط کرده است.

مسعود گل پاسنی: از مریدان میا عمرچمکنی (۱۰۸۴- ۱۱۹۰ ه ق) تا سال ۱۲۰۰ ه ق در قید حیات بود کتابی را در مناقب مرشدش به مثنوی پښتو تألیف کرد در شعر احمد شاه کبیر را مدح نموده ازوست:

جان محمد درانی دا رنگ حکایت کا حکایت داحمدشاه دولایت کا
اول کال چې دي داخل په هندوستان شو دپنجاب تر ماسکه نتیر گیتی ستان شو

مسکین: از مریدان شیخ رحمکار کاکا صاحب (متوفی ۱۰۶۳ـه ق)
مسکین در حدود ۱۱۰۰ ه ق در نواحی پشاور سکونت داشت، شخص عالم ومتشرع وسخنور صوفی پښتو بود، در منطقه ویرا «خواجه مسکین صاحب» خطاب میکردند. اشعار متفرق وی دیده شده ازوست:

زه غریب ډیر گنهکاریم ته می وبښی یاربه
له گناهه شرمساریم ته می وبښی یا ربه

مسکین: از شاعران حدود ۱۳۰۰ ه ق. مسکین درتوابع پښتونستان سکونت کرد به اوزان ملی پښتو و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعرگفت، اشعار ویرا بهار گلشن ضبط کرده، ازوست:

را رسیږه د ستگیره دبغدا دکا مله پیره
مسکین خلاص کړه له تقصیره ته نیاز بین دپاك سبحان

مسکین: شاعر صاحب دیوان. در مضافات قندهار زیسته است، زندگی وی حدود قرن سیزدهم هجری تخمین میگردد. وی بسه طرز کلاسیك و اوزان ملی پښتو شعر میگفت، دیوان شعر وی در دست بوده اشعارش مضامین عشقی ومذهبی را داراست.

مسکین، علی محمد: از علمای دین وناظمان پښتو. در شعرمسکین تخلص میکرد، کتابی را بنام مفتاح الفرایض به مثنوی پښتو نظم داشت غزلیات متفرق دیگر وی نیز در دست بوده. ازوست:

خوار مسکین په هجران سوی سر گردان دی
تل بدله په ډیرا نوارد دی ظلمت کـړي

مشرف: معاصر علی خان (۱۱۸۰ هـ ق) شاعر کلاسیك پښتـو، علیخان در دیوانش از مشرف چنین یاد کرده است:

فضل دغفور په علی خان دشعر وشـو
گرچه شرف ډیر دمشرف ؤ په تقریر کی

مشرف خان: از شعرای عوامی پښتو در حوالی همین قرن در نواحی سوات زندگی میکرد. به اوزان ملی پښتو شعر گفت، اشعار وی ثـبت گردیده، ازوست:

دمـیا بابا دبـڼ طـو طی شـه ورته حاضرسحر وختی شه
دشنو خالـو یـی تهمتــی شـه

مشکی: از شاعران عوامی پښتو. مشکی در قلعچه مرکز لغمان سکونت میکرد به اوزان ملی پښتو شعر گفت، اشعار وی ثبت گردیده است. وی به سال ۱۳۲۲ ش به عمر ۹۰ سالـگی رحلت کرد.

مشیرالدین: از نثر نگاران خوب پښتو، در اوایل همـین قرن در پشاور سکونت میکرد. مشیرالدین کتابی را بنام «مشیرالاخلاق» در علم اخلاق منثور تألیف کـرد. (طبع ۱۳۳۸ هـ ق) شیوه نـگارشـ وی ساده وبلیغ است، مشیرالدین نویسنده از قوم کاکاخیل ختـك بود.

مصرفه: از شاعرات عوامی پښتو. در رودات ننگرهار سکونـت میکرد به او زان ملی پښتو شعر سرود، اشعار مصرفه را عوام به حافظـه دارند. وی به سال ۱۳۳۵ هـ ش به عمر ۷۰ سالـگی رحلت کرد، ازوست:

اوخو دری وو، اوس خو دوه شـو نـو
شکر دی پوره شو نـو

مصطفی: از ناظمان مذهبی وعلمای دینی بود در حدود قرن سیزدهم میزیست زبان عربی را میدانست، و در علوم دینی نیز صاحب مطالعه بود، بزبان پښتو منظومات وی (کتابت ۱۲۷۲ هـ ق) دیده شده خودش خطاط نیز بود از ابیات اوست:

چې وخط وته زما عاجز نظر کړی
په دعا به مې یاد هغه حضر کړی

مصطفی محمد: مصطفی محمد بن نور محمد بن عبدالکریم بن اخوند درویزه ننگرهاری از شاگردان مکتب ادبی اخوند درویزهٔ مشهور. وی بار دوم مخزن الاسلام جدش را به سال (۱۱۱۲ هـ ق) تدوین کرد وجامع دومی مخزن شمرده میشود. خودش نیز شاعر پښتو بود، شعر مذهبی وعرفانی سرود، اشعاروی درملحقات مخزن ضبط بوده مصطفی محمد در سلام پور سوات دفن است از اشعار اوست:

مصطفی محمد یو گناهگار دی
شفاعت دپاك رسول ته امیدوار دی

مطلوب (ملا): ملا مطلوب بارکزی از ناظمان وخطاطان حدود قرن سیزدهم هجری. ملا مطلوب در توابع قندهار سکونت میکرد، دیوان حاجی جمعه بارکزی را به سال ۱۲۵۸ هـ ق خطاطی کرد، مثنوی وی ضم این دیوان بوده ازوست:

که هر څو په ډیر گناه یم گرفتاره
ستا وفضل و ته هیڅ دي یا غفاره

مطهر کاکا خیل : از علمای دینی وناظمان مذهبی اوایل همین قرن مطهر کاکا خیل در زیارت کا کا صاحب سکونت داشت . کتابی را بنام «درهٔ نادره» ازمجموعهٔ سلطانی به سال ۱۳۲۱ ه ق ترجمه‌کرد، ازوست :

حمد ثنا وایم بیحده
پاك الله ته بی عدده

مطیع‌الله: از پیروان مکتب ادبی رحمان بابا . در کناره های مسیر ابا سین سکونت داشت. زندگی وی تاسال ۱۲۵۰ ه ق یقینی می نماید، مطیع‌الله شاعر از قوم پیره خیل بود. دیوانش را به سال ۱۲۲۹ ه ق تکمیل کرد. اشعارش اکثر مضامین عشقی، اخلاقی بعضاً اجتماعی و تاریخی را در بر میگیرد ، ازوست :

لکه‌وچ سپیلنی‌واچوی په‌اورکی اوردمینی‌می‌زړه‌هسی کړ اسان وریت
په‌دنیاکی‌په‌عشق‌ډیرسوی‌سوخته‌شته مطیع‌الله‌غوندې‌بل‌نشته‌په‌جهان وریت

مظفر: محمد مظفر بن ملا محمد اسمعیل قریشی از ناظمان ونثر نگاران پښتو در قرن دوازدهم هجری. مظفر تاریخ اعثم کوفی را به سال ۱۱۲۶ ه ق به تشویق وهدایت افضل خان ختك ترجمه کرد، قطعات منظوم واشعارمتفرق‌وی‌نیز درین‌ترجمه‌جاداده‌شده‌است، از اشعار اوست :

په مدت دپاك سبحان په اقبال دعالیشان
چی تاریخ اعثم کوفی په پښتو شو له پارسی

مظفر (حاجی): از شاعران مذهبی پښتو، در حدود ۱۳۰۰ هـ ق درمضافات پښتونستان سکونت میکرد. کتاب جنت النعیم را به‌سال ۱۳۰۰ هـ ق نظم کرد. و اثر منظومی بنام حمله حیدری نیز از تألیفات اوست شعرش ساده وفصیح وشیواست، از اشعار اوست:

پشاور مې وطن دی　　　　چوه گوجر مې مسکن دی
او حاجی مظفر جانـــه　　　　دا مې نوم دی واوره مانه

مظلوم، عبدالکریم: عبدالکریم متخلص به‌مظلوم فرزند خیر محمد بن قاسم خان در حدود ۱۹۰۰ ع در تنگی هشنغر چشم به جهان کشود وبه سال ۱۹٤٦ ع در مداین سوات رحلت کرد. مظلوم درمدارس منطقه درس خوانده بود، زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو وانگلیسی را می دانست. بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، اشعار ومضامین وی در نشرات پښتونستان طبع شده ازوست:

مظلومه یې غلام تا نه نفرت کوی قومونه
آزاد شه چې دبیا خرنگ عزت کوی قومونه

معرفت شاه: از شاعران عوامی پښتو بود به‌اوزان ملی پښتو شعر میگفت، معرفت شاه در محله لوهاران کالو خان تحصیل سوابی سکونت میکرد، به سال ۱۳۳۰ هـ ش رحلت نمود اشعار وی شکل شفاهی دارد.

معروف‌شاه: ازشاعران عوامی پښتو به اوزان‌ملی پښتوشعر سرود اشعار معروف شاه شکل‌شفاهی‌دارد.

معزالدین: معزالدین ختنك از شعراو عالمان و مؤلفین عصر اعلیحضرت احمدشاه کبیر (۱۱٦۰ - ۱۱۸٦ هـ ق) ، معزالدین در علوم رواجی عصر حکمت وطب قدیم زبدهٔ عصرش بود، طب دلیل والعلیل، ربقةالاسلام از تألیفات اوست. معزالدین دیوان شعر نیز داشت ، منتخب غزلیات و رباعیات ویرا مؤلف ورکه خزانه در جلد اول این کتاب ضبط کرده، ازوست :

باد شاهی ددهلی محمد شاه کړي
زه معزالدین ختنك گدای‌دیار دکوی بس

معزالله مومند: از پیروان مکتب ادبی رحمن بابا. معزالله بن عبدالله بن محمود خان مهیب خیل مومند، در توابع پشاور سکونت میکرد، بزبانهای پښتو، پارسی، اردو شعر میگفت ، دیوان نفیسی را از خود به یادگارگذاشت. معزالله ازمشاهیرشعرای پښتومحسوب گردیده،ازوست:

که دشعر کرامت له چانه غواړی
معزالله درحمن شعر کرامت دی

معصوم: شاعر حدود قرن دوازدهم هجری. در شعرش وحشیگری های نادرافشار را تقبیح کرده، گوید:

شاهنشاه په دا زمان وه   نادرشاه دایران توران وه
کل عمل یی آتشین وه   دمظلوم زړگی تري شین وه
الغرض نهایت نه وه   د شاه دظلم غایت نه وه

معصوم جان: معصوم جان صاحبزاده ولد ثنا گل صاحبزاده در شیرشاهی ننگرهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر مذهبی واخلاقی سرود ازوست:

صاحبزاده عمر دې تېر ول واړه عبث کړ
دا نیمګړی د نیا تیره له دې پسه

معطر: از شاعران قدیم پښتو. اشعار ویرا میا حسیب‌گل (متوفی ۱۳۰۵ ق) دربیاضش ضبط نموده، معطر شاعر از نواحی پښتونستان می نماید، که در حوالی قرن دوازده زندگی کرده است.

معظم: از شعرای مذهبی. در حدود قرن سیزدهم هجری زندگی کرده، عالم علوم دینی بود،در تجوید وعلم قرائت معلومات داشت. رساله ای را بنام «رموز اوقاف قرآن» منظوم تألیف کرد، ازوست:

که حق دا رنګه کرم که نور غم ولی معظم که

معظم شاه: معظم شاه بن سید محمد بن ولی‌محمد از علما ی دین وناظمان پښتو الف نامه منظومی ازوی به یادگار مانده است.

معظم گل (استاد): از شاعران عوامی وقصه سرا، در نوی کلی توابع مردان سکونت میکرد در عوام به معظم گل استاد شهرت داشت از آثار وی قصه «دلی وشهو» به ما معلوم بوده،ازوست:

که په عشق کی ښاد ي وی معظم ګله
په دلی به لمبی څه له ګرځیدلی

معین (ملا): ملا معین از شاعران عوامی پښتو وطالب‌العلمان دینی بود، در شیخی وردگ بدنیا آمد، مبادی علوم دینی را آموخته بود، طبع شعر داشت شعر مذهبی وکومیدی میگفت وی به سال ۱۳۵۰ ش به عمر ۴۸ سالگی رحلت کرد، اشعار ملا معین در دست است.

معین‌الدین: از شاعران افسانه سرا، درحوالی قرن سیزدهم هجری در چار سده زندگی داشت. قصه وامق وعذرا را به سال ۱۲۵۶ ه ق نظم کرده، ازوست:

دا آغاز مې په نامه دپاك خالق دى
چې په عشق يې دعذرا سوى وامق دى

مفتاح‌الدین: مولانا مفتاح‌الدین بن خراش‌الدین بن فضل‌الدین به سال ۱۹۲۰ ع در توابع سوات چشم به جهان کشود، علوم دینی ومذهبی را فرا گرفت، وقتش راصرف تدریس وتألیف میکرد. بزبانهای پښتو وعربی مینوشت، وباین دو زبان تألیفاتی دارد. از آثار پښتو وی اصلاح الرسوم وترجمه تجوید (خطی) دیده شده، مولانا به سال ۱۹۴۳ رحلت کرد.

مفتون، عبدالحی: عبدالحی که در شعر مفتون تخلص میکرد، در اوایل همین قرن در موضع تخت آباد داؤدزی پشاور سکونت میکرد. طبع شعر داشت اشعار وی ضمیمه دیوان گل جمال «اور مر» طبع شده مفتون در سالهای بعد از ۱۳۴۵ ه ق شهید گردید، ازوست:

دعبدالحی سترگی دي‌سرې له‌ډيره درده
چې دی ښخ ده په زړه دهجران خار

مفتون، عبدالواحد : مولوی عبدالواحد مفتون فرزند فیض محمد ترین در شهر قندهار سکونت میکرد. بزبانهای پښتو، پارسی، اردو و بلوچی می فهمید، وبزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت ونثر مینوشت مؤلف جلد چهارم پښتانه شعراء تألیفات ویرا «رسالهٔ مشایخ هرات» «رسالهٔ تصوف» و«جواهرالاعراض» ثبت میکند، مولوی به سال ۱۳۱۲ ه ش رحلت کرد، ازوست:

ښه چي په عذاب دی دامفتون دا یی سزا ده
چي کاهله سست راغلی په خدمت دخپل وهاب کی

مقام خان بابړ : ازشاعران عوامی پښتوست، درحدود ۱۳۰۰ ه درقید حیات بود. مقام خان در قصبهٔ بابړ چوکی کنړ زندگی میکرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر مذهبی وعاشقانه میسرود ازوست:

نـــه وینم ثانی ستا ده‌ځ یا رسول الله
ته معشوق یـی د الله

مقصود (ملا) : از شاعران عوامی وحماسه سرا.ملا مقصود خلیل مومند در حدود ۱۳۰۰ ه ق درکزه وله از مضافات پشاور سکونت داشت شاعر حماسی وطالب‌العلم علوم دینی بود. ملا مقصود به اوزان ملی پښتو شعر حماسی، عشقی، اخلاقی ومذهبی گفت. دارمستتر مستشرق چکامه های ویرا ضبط نموده است، ازوست:

شین خال دی په مثال ایښی دوریځو په پیوند	ځلیزی زر افشان
اوربل دي الول لکه بخمل دی بند په بند	را پورته کره چشمان

مقید، محمد دین: محمد دین که در شعر مقید تخلص میکرد از شاعران رنگین بیان پښتو. در موضع تہل پښتونستان سکونت میکرد، شعر اجتماعی، ملی، وطنی وعشقی سرود. به سال ۱۹۶٤ ع رحلت کرد مجموعه های اشعار وی طبع شده، ازوست:

نور به دسوی زړه نه څه جوړیږی
چی زړه می وسو تری لوگی جوړشو

مکرم (اخون): ازشاعران عوامی پښتو درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق در متعلقات پشاورسکونت کرده به اوزان ملی پښتو شعرگفت، اشعار وی قسماً ضبط شده، ازوست:

وارونه دی راغلی په تا باندې دځوانۍ
پام نه کړی په عاشقو
پیدا به چیرته نه شی آشنایی ددرخانۍ
آدم په زړه صادق ؤ

ملاجان: ملاجان ولد عبدالکریم ولد فیض الله مومند به سال ۱۲۸۰ هـ ـ ش درقصبه «تنر» کنړ خاص بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۲۵ ش با زندگی وداع کرد. ملاجان به اوزان ملی پښتو شعرگفت اشعار وی شکل شفاهی دارد، ازوست:

زه ملاجان درته ولاړ یم ستا ددیدن په انتظار یم
خپلو پرد و ځینی کنا ر یم
لنگریی ښه دی خلک ځی په تری ارمان شیخان یی بوراگان

ملاجان: ازعلمای دینی ، ناظمان پښتو وخطاطان حدود قرن سیزدهم هجری. ملاجان رساله معجزات‌را به سال ۱۳۲۵ هـ ـ ق خطاطی کرده، مناجات وی نیز ضمن آن رساله بوده، ازوست:

دا کتاب د ملا میر خان د ی
زه یې کړم د ده فرمان دی

ملاجان: شاعر عوامی نواحی هندوستان است، که به آهنگهای ملی پښتو شعرگفته، شیخ آزاد خان (حدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق) ازوی یاد میکند، شیخ گوید:

هندوستان په چوتره کې ملاجان دی
په نوښار کې محمد دین تیلی خوشخوان دی

ملا شهور : نام اصلی وی معلوم نیست، دراثرمنظومش «ضابطهٔ میراث» ورسایل کوچک منظوم مذهبی دیگر وی، خود را ملای شهور معرفی نموده، ازوست:

مصنف د کوهستان دی   په شهور کې یې مکان دی

ملامحمد : ازنثرنویسان وناظمان اوایل همین قرن . ملامحمد قصه مشهورپښتونها (آدم‌خان، درخانی) را به نثرپښتو به‌سال ۱۳۲۱ هـ ـ ق تالیف کرد، درآغاز داستان مثنوی مؤلف نیز موجود بوده ، قصه به‌لهجه قندهاری نگارش یافته معلوم میگردد که ملامحمد درمضافات قندهار سکونت‌میکرد ازوست:

څه عجبه ښه قصه ده   چې ترقندو لاخوږه ده

ملاله: دوشیزهٔ شجیع ودلاور افغان. درنواحی میوند قندهار سکونت میکرد، زمانیکه به سال ۱۲۹۷ هـ ـ ق لشکریان وحشی وتازنده انگلیس بر قندهار تاختند وجنگ عظیمی بین افغان وانگلیس درمیدان میوند رخ داد، فتح این معرکه‌را چند لنډی رزمیه این دختر افغان نصیب افغانیان کرد از لنډی های اوست:

خال به دیار له وینو کښیږدم　　چی شینکی باغ کی گل گلاب وشرموینه

ملا یکی‌خان: شاعر عوامی پښتو، دربنیر زندگی داشت، به‌اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی شکل شفاهی دارد، وی درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درقید حیات بود، دراوایل همین قرن رحلت کرد.

ملک‌داد غرشین: ملک‌داد بن‌ملا آدین ازعشیره‌غرشین پښتونهای سربنی بود، درقندهار سکونت میکرد، در حدود ۱۱۵۰ ق به قـــلات بلوچستان رفت، درهمانجا مسکن گزید، ملک‌داد بزبانهای پښتو، پارسی بلوچی وبراهوی مینوشت وشعر میسرود، تنها رسالهٔ منظوم دینی وی بزبان براهوی (تألیف ۱۱۷۶ هـ ـ ق) ازگزند ایام محفوظ مانده است.

ملکیار (شیخ): ازعرفاء وسخنوران قرن هشتم هجری، ملک یار بن بابا هوتک درحدود ۷۱۵ هـ ـ ق درنواحی سیوری قلات بدنیا آمد، بعد ازمرگ پدر ریاست قوم‌را به عهده داشت، درین مدت رزمها یی بامغولان کرد، طبع شعر داشته، وازعارفان وشعرای معروف عصرش بود، ازوست:

ترنګ بهیږی، ترنګ بهیږی ـ غاړی ترغاړی
زما زړګی خوخپل لالی غواړی

ملکیار، غرشین : ازاولیاء وسخنوران افغانستان درقرن ششم هجری درلشکرکشی های شاه نامور افغان سلطان شهاب‌الدین غوری (۵۷۱هـ ـ ق) به مناطق هند با وی همراه بود، ودررزم‌های شاه با اهالی هند حصه داشت، ملکیار ازشعرای باقدرت زبان پښتوست، ترانه ویرامؤلف تذکرة الاولیاء ضبط کرده، تولد وی بعد از ۵۰۰ هـ ـ ق تخمین میشود، ملکیار در دهلی وفات کرد، ودرجوار مرقد بابکرطوسی مدفون گشت، ازوست :

ښښتن مومل دی ـ اوس مویرغل دی ـ هیواد دبل دی

غازیانو گورئ ـ ښښتن مومل دی

ملگری، عبدالغفور: سید عبدالغفورکه در شعر ملگری تخلص میکرد فرزند سیدعبدالعزیز بن سیدکبیر، ازشعراء وادبای معاصر بود، درنهضت ملی ویښ ځلمیان حصه داشت، بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، اشعار ومقالات وی درنشرات ننگرهار ومجله کابل به شکل متفرق طبع شده است، ملگری به سال ۱۲۹۵ ش درقصبهٔ میرعلم جی سرخرود ننگرهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۵۵ ش درهمانجا رحلت کرد.

ملنگ: ازسخنوران حدود قرن دوازدهم هجری، ملنگ غزلیات شیوا ورنگینی سرود، مؤلف ادبی ستوری درجلد اول کتاب احوال ونمونه شعر ملنگ‌را ضبط میکند.

ملنگ جان: محمدامین مشهور به ملنگ‌جان، فرزند عبدالشکور به سال ۱۲۹۶ هـ ـ ش درقصبه چمیار بی‌سود ننگرهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۳۶ هـ ـ ش ازجهان رفت، ملنگ جان شاعر بلند آوازهٔ ملی پښتو،

شعرش به نهضت آزادی خواهی پښتونها روح تازهٔ بخشید ، اشعار عشقی ومذهبی نیزسرود مجموعه اشعارش بنام «خوږی نغمی» دوبارطبع گردیده ازوست:

هرڅه نه بهٔتیرشم خوایمان‌نه تیریدی نهٔشم
زه لکه ایمان پښتونستان نه تیریدی نه شم

ملنګ جان: دراسمار کنر زندگی داشت، شاعر عوامی پښتو بود، به آهنگهای ملی شعر میگفت، چکامه هایش درمناطق شرقی افغانستان وپښتونستان شهرت دارد، وی درحدود ۱۳۳۰ هـ ـ ش وفات نمود، ازوست:

ملنګ یمه، خاکی یمه، په خاك بهٔپنا کیږمه
آسمان زما ګلزار دی، زه طوطی پکی‌شنیږمه
چیرته چی شاعر وی په هغه پسی خوځیږمه
سودا د ملنګ نشته که هر څووی شاعران

ملنګ، عبدالغفار: شاعر عوامی وقصه سرا. درمنطقه به ملنګ عبدالغفار شهرت داشت، دراواخر قرن سیزدهم هجری درقصبهٔ آهنگرو ډیری بابوزی سوات زندگی‌میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود، وقصص خیالی وروایتی ومحلی‌را منظوم ساخت، ازقصص منظوم وی که درعوام کسب‌شهرت کرده«قصه‌شهزاده ګلشن»است، این‌قصه‌طبع شده، ازوست:

عاشقی یولوی مرض دی ای غفاره
چی عاشق شی، شی‌ګدا که وی نواب

ملی (شیخ): شیخ ملی بن پیرکی اکازی مندړ درحدود قرن دهم هجری دروادی سوات میزیست، وشخص متقی وپرهیزگاری بود، شیخ‌ملی راجع به تقسیم اراضی قابل استفاده وادی سوات وباجوړ دفتری را به سال ۹۳۰ هـ ـ ق تصنیف کرد، دفتر وی‌را مستر راورتی مستشرق دیده بود.

ممتاز: ازخوانین نگارنده واهل قلم، دراوایل همین‌قرن‌درپښتونستان سکونت میکرد اشعار ونبشته‌های وی درنشرات پشاور طبع شده است.

مموزی: ازمعاصران میرااپریدی(۱۲۵۰ هـ ـ ق) شاعر عوامی پښتو بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، بعضی ازچکامه های وی ثبت گردیده است.

منصور: شاعر عوامی پښتو، دراوایل قرن چهاردهم هجری درمضافات لغمان زندگی میکرد، به آهنگهای ملی پښتو سخن میگفت، سلطان (متوفی ۱۲۲۰ هـ ـ ق) شاعر معاصروی به سخنوری اش معترف است، سلطان گوید:

مسری که ګلباز دا منصور ته آفرین
کم اصل شاعران به واړه کړی زیر زمین

منصور: ازغزل‌گویان قدیم پښتو، غزلیات وی درنسخه خطی آمد نامه (انډیا آفس لایبریری) ضبط بوده، معلومات بیشتری دربارهٔ وی در دست نیست.

مندورشاه: ازشعرای عوامی ننگرهار، مندورشاه درکاندرودات ننگرهار میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار ویرا ضبط کرده

بد، مندورشاه به سال ۱۳۴۵ش به عمر ۷۰ سالگی رحلت کرد، ازوست:

په ورځی دقیامت کی هلته ډیر دی عـذابونه
نووایـی مندورشاه چی خدایه را کړی تری امان

منورشاه: ازعلمای دینی وسخنوران مذهبی حدود قرن سیزدهم هجری، منورشاه درعلوم رواجی عصر مطالعه داشت، بزبان پښتو شعر مذهبی میگفت، رسالات منظوم مذهبی وی دردست بوده، ازوست:

پښتانه دی دعا خواه وی — د فقیـر منورشاه وی
ډیر عاصی وگنهـکاردی — روسیا لیل ونهار دی

موسی: زندگی‌وی بعد از ۱۱۵۰ هـ ـ ق تخمین شده، آثار زیاد وی دردست نیست، مؤلف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب نمونهٔ شعر موسی‌را ضبط کرده ، ازوست:

زه موسی له خپلـه بخته نا ویسا شوم
لـکه ویشتی غرځنی لـه ملـوترهیـزم

موسی (اخون): اخون موسی ازعلماء ونگارندگان دینی قرن یازدهم هجری. رساله دینی‌را بنام «تولد نامه» به نثر مسجع پښتو تحریر داشت، اخون موسی درنواحی بټی کوټ ننگرهار دفن است.

موسی (حاجی): ازمسجع نگاران پښتو. درحدود قرن یازدهم هجری میزیست، رساله ای را درعلم میراث به نثر مسجع پښتو نگاشت، ودر آغاز رساله ازآخونددرویزه ننگرهاری (۹۴۰ ـ ۱۰۴۸ هـ ـ ق) مدح کرده است، وازپیروان مکتب ادبی وی محسوب میشود.

موسی جان : شاعر عوامی پښتو وسخنوراز قوم بابړ ، درسوزنی قندهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، در حدود ۱۳۱۰ هـ ـ ق رحلت کرد از اشعاروی درعوام شهرت دارد.

موسی خان : موسی‌خان بن نوروز ترین درهرنایی‌کا کرستان سکونت میکرد داستان دل انگیزی وی بادخت روستایی گلمکی درقبایل افغانها شهرت دارد ، درین قصه سرود های موسی خان نیز دیده میشود، ازسرود های اوست:

لویه خدایه ـ لویه خدایه ـ پسرد امان گرځی هوسیه
نورصورت‌یی د هوسی دی، دغه دوه سترگی دگلمکیه

مومن خان: درحدود قرن دهم هجری، درنواحی گوگامنده ازمضافات کابل سکونت میکرد، داستان پرشور وی با دختر عمش شیرینو درعشایر پښتونها کسب شهرت کرد، درین داستان سرود های مومن خان موجود بوده ازسرود های اوست:

ما دسمر موزی په پښو کړی د زیړو گلو باغ په خدای‌سپارم مینه

مومند، محمدگل: ازمشاهیر علمی وادبی وملی دوره معاصر. محمدگل فرزند محمد خورشید حسن خیل مومند به سال ۱۳۰۳ هـ ـ ق در اندرابی کابل بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۴۲ ش رحلت کرد. مومند درمکاتب حربی مملکت درس خواند، در دوایر کشوری ولشکری مملکت تا رتبه وزیر ایفای خدمت کرد. وی درنهضت نوین ترقی پښتو حصه داشت خودش ادیب، وشاعرونگارنده پښتو ودرلغت‌نویسی وگرامر پښتو استاد

بود، دپښتوسیند (دوجلد) فرهنگ لغات، د پښتو ژبې لیار، و«دپښتو لویه نحو» (گرامر) لنډکی پښتو، پښتنی روزنه، پښتو پښتنواله، دپخلی کتاب ازآثاربس‌مهم‌وارزندۀ این‌مردداننشمند است، وی گاه گاه بزبان پښتو شعرسرودی، اشعاروی به شکل‌متفرق درنشرات‌کشورطبع شده، ازوست:

په‌ختېه سپین پښتون یم، محمدگل دقام خادم یم
لـه ستهی نه آریایـم که وم وم که نـه وم نه وم

مومین: ازسخنوران قدیم پښتو، زندگی وی حدود قرن دوازدهم هجری تخمین میشود، غزلیات متفرق مومین دردست بوده، طبع شعری وی روان وطبیعیست، ازوست:

خستـه زړه مـی پـه غمونـو د یـار زیرشه
ښه هوس له مانه ولاړ فـراق مـی ډیر شه

مویـزی : شاعر حماسه سرا بود، که‌درحوالی قرن‌هجده عیسوی در مضافات پښتونستان سکونت کردی، حماسیات‌وی مربوط به وقایع جنگ افغان وسکهـ (۱۸۲۳ ع) ثبت شده، شعر مویزی ازاحساسات مردم خوبتر نمایندگی کرده میتواند، ازوست:

صفت د یوسفزوکوم چی قتل‌یـی کړو ځان
په‌مخ‌کی‌یـی تمام شو پیرملا او صاحبزادگان
په دوزخ کی به کافر وی په جنت‌کی مومنان
هـربیـت د مویزی لـکه مرجـان بیعه کیږه

مهتـدین: ملا مهتدین بن ملافضل بن مولوی غیاث‌الدین ساپی به سال۱۲۹۱ هـ - ق د رمزاردره کنر بدنیا آمد ، وبه سال ۱۳۲۹ هـ - ش د ر

کامه ننگرهار بدرود حیات گفت، ود رهمانجا مدفون گشت، مـلا مهتدین درعلوم دینی مطـالعه داشت، بزبـان پښتو شعر میگفت، اشعار وی جذاب ورنگین وهمه به اوزان ملی پښتو سروده شده است، مجموعهٔ اشعارش در دست بوده، ازوست:

تور اوربل دی ځانگی سردی نوی غوړولی دی
زړه دی رانه وړی دی

مهربان: شاعر عوامی نواحی پکتیا، مهربان منگل به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد، وی به سال ۱۲۹۵ هـ ـ ش به کبرسن وفات کرد، ازوست:

نشته غزو نشته، ددرواغو فـرمـانـونـه دی
سخته روځ به روښی لیدلی می خوبونـه دی

مهرخان: درعلاقهٔ گندا پور ازمضافات پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر گفت، وازپیروان حافظ عظیم گندا پوری (متوفـی ۱۳۲۱ هـ ـ ق) محسوب شده است.

مهر دل: ازشاعران هنرمند ننگرهار، به اوزان ملی پښتوشعرمیگفت، مولف جلد سوم پښتانه شعراء احوال وآثار ویرا ضبط میکند، ازوست:

دمهردل شعر هرچیرته خوښاوه شـی
ځکـه ناست دی په هرځـای کی معتبر

مهردل خان مشرقی: سردارمهردل خان که درشعر مشرقی تخلص میکرد بن سردار پاینده محمد خـان محمد زایـی از فضلا ونامـوران ادبـی

افغانستان درقرن سیزدهم هجری. مهردل خان به سال ۱۲۱۲ ه درقندهار بدنیا آمد وبه سال ۱۲۷۱ ه ـ ق ازجهان رخت بست، مشرقی درتصوف وادب مطالعهٔ داشت، بزبانهای پښتو وپارسی سخنوری میکرد، وی بزبان پارسی دیوان شعر، شرح بیتین مثنوی، وکتابی‌را بنام جمع‌الجمع ازخود باقي گذاشت، درزبان ملي ومادری خود (پښتو) نیز اشعار استادانه سرود اشعار پښتو وی شکل متفرق دارد، ازوست:

مشرقی دی په تیاره د بیلتون ژاړی
ورته لمر دمخ ښکاره کړه په مخ سپینی

مهرشاه: ازشعرای کلاسیک پښتو، آثار وی به ما نرسیده، قاسم علی اپریدی (۱۱۸۳ - ۱۲۳۱ ه ـ ق) ازوی یاد میکند، ودرجملهٔ شعرای سلف پښتو ازوی چنین نام میبرد:

«که احمد دی کـه لتاړ که مهرشاه دی»

مهرعلی: مهرعلی‌رانیزازیادآوری قاسم‌علی موصوف میشناسیم، وبحیث شاعر گذشته پښتو ازوی چنین یاد کرده است:

«مهرعلی، عبدالقادر کـه سکندر»

معلوم میگردد، که مهرعلی‌سخنور پښتو، ومعاصر عبدالقادرخان ختټك (۱۰۶۳ - ۱۱۲۵ ه ق) بوده است.

میااحمد: از سخنوران مذهبی پښتو، قصه معراج حضرت محمد (ص) را نظم کرد، مخمس وی نیز ضم این مثنوی بوده، وی ازشاعران قدیم پښتو محسوب میشود، ازوست:

الف یو اللـه احـمـد دی بـی شریـکـه بـی حسد دی
لـم یاـد ولـم‌یولد دی چـی باور نـه کانـدی بد دی
په دا تهینگ لرو باور

میا اکبر: از شاعران کلاسیك ادب پښتو، در حوالی قرن دوازدهم هجری در توابع پشاور زندگی دا شته است، بیدل شاعر همین اوان از وی چنین یاد میکند:

صاحبزاده محمـدی علیخان گــــوره
هـم سعیـد لـه میا اکبـر سره عیان دی

میـا جان: در ناوگی باجوړ زندگی میکرد، شاعر عوامی پښتو بود به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود، میا جان به سال ۱۲۶۸ هـ ش تولد و به سال ۱۳۴۰ هـ ش رحلت کرد، مؤلف‌جلد چهارم پښتانه شعراء احوال ویرا ضبط کرده ازوست:

په خندا راغلـه دلـربـا
توبه، توبـه کـوی جفـا

میا خان: از شـاعـران کلاسیك پښتو ، میـا خـان در صنف غـزل طبع ازمایـی کرده است، مؤلف ورکـه خزانه در جـلد دوم ایـن کتاب احوال وغزل ویرا ضبط کرده، ازوست:

دواړه لاسه پـه تندی کښیـږدی او ژاړی
چې دې‌زلفی باد وهـی‌میاخان يې گوری

میا داد (اخوند): اخوند میاداد محمدزی از مریدان شیخ رحمکار ختک (متوفی ۱۰۶۳ هـ ق) در نواحی اتمانزی زندگی میکرد، زندگی وی حدود (۱۱۰۰ هـ ق) تخمین شده، میا داد از تصوف وسلوك بهره داشت، بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، دیوان مغتنم شعر و نورنامه منثور از خود باقی گذاشت، میادا دغزلیات پرسوز وشیوای عارفانه، سروده است، از اشعار اوست:

اخوند میاداد چی ډیر ډیر ژاړی ستاله‌میو پیاله غواړی
هی چی ستاله‌میونوش که دسلوك په لار به کیوزی

میاعمر خمکنی: میا محمد عمر بن محمدابراهیم بن کلاخان موسی زی ترکانړی، به سال ۱۰۸٤ هـ ق در فرید آباد هند بدنیا آمد، به سال ۱۱۹۰ هـ ق در موضع خمکنی ازجهان رفت:

میا محمد عمر که در حلقه های ادبی وصوفیا نهٔ پښتونخوا بـه میا عمر خمکنی شهرت دارد، عالم بزرگوار، مرشد وپیشوای روحانی، احمدشاه کبیر در حلقهٔ مریدانش شامل بود، عمرش را صرف تدریس. تألیف، مطالعه وتربیهٔ روحانی مردم صرف میکرد، در حلقه مریدانش شعرا ومؤلفین زیادی عرض وجود کرد، که هر یك آن اثری را بزبان پښتو نگاشت، تذکره نویسان ومؤرخین ادب پښتو) تألیفات ویرا چنین ثبت کرده اند (۱) «خلاصه کیدانی (منظوم پښتو) (۲) نسب نامهٔ پښتونها (۳) المعالی شرح امالی (٤) خزینة الاسرار (پارسی) (۵) شمایل نبوی (پښتو)، ازوست:

حمدثنادهغه‌خدای‌چی‌پاك‌سبحان‌دی   اوپه‌موزیی‌دایمان‌کړی‌احسان‌دی

میاگل: سخنور صوفی ادب پښتو، زندگی وی‌درحدود ۱۳۰۰ه ق
تخمین شده میتواند، میاگل در توابع پښتونستان موجوده سکونت میکرد
غزلیات صوفیانه ومذهبی گفت، مؤلف ورکه خزانه در جلد دوم این
کتاب غزلیات واحوال مختصر ویرا ضبط نمود، ازوست:

ما میا گل روی دحبیب تا لـــــه را وړی
چـی می عفوه کل خطا کـړی زما ربـه

میاگل جان: میاگل جان شاعر عوامی پښتوست، که در نواحی بنیر
زندگی میکرد، اشعار تنقیدی بـه اوزان ملـی پښتو میسرود، شعرش در
عوام شهرت دارد، ازوست:

اما متی توره بلا پـړی خبر داربه شی
که ته امام شوی طالب جانه توبه گاربه شی

میان‌محمد: میان محمد پشاوری در حدود قرن سیزده حیات‌داشت
شاعر قصه سرا بود، قصه سیف‌الملوك وبدیع‌الجمال از تألیفات وی
معلوم است، از اشعار اوست:

پشا وری میا ن محمـد
ډیرکوشش وکړ بـی حد
گنا هکار میان محمد دی
خو ایمان‌یی په احد دی

میخان: شاعر عوامی قصه سرا درحدود قرن دوازدهم زیسته‌است،
میخان شاعری از قوم مروت بود، قصص جنگی قـوم خـود را بادیگـر

قبایل نظم کرده، از منظومات اوست :

یارانــو دا کلام میخان ویلـــــــــی دی
زړه یی بیان سه شو میرونو مخصولول ته

میرا : دوست محبوب قلندر اپریدی شاعر معروف پښتوست، بعد از ۱۱۰۰ ه ق زنـدگی داشت، داستان میرا وقلندر دراکثر قبایـل پښتونها شهرت دارد، درین داستان سرودهای سوزناکی ازمیرا دیـده میشود، که بر جذابیت داستان می افزاید.

میرا اپریدی : از شاعران عوامی پښتو در حدود (۱۲۵۰ ق) میرا - ازعشیرهٔ کوکی خیل قوم اپریدی در تیرا زندگی میکرد ، به اوزان ملی پښتو و طرز کلاسیك غزلیات پرشوری سرود ، غـزلیـات وی در عوام شهرت قابل وصفی راکسب نموده است، از اشعار اوست :

میرا فریاد کوی پروت دی رنځور
پـری مقـرر شو دغـم ناسـور
طبیبـه را شه وکـړه تلـــواره
عاشق سوالـگیـر دی لـه خپله یاره

میراحمد: میراحمد بن عبدالشاه ملا خیل به سـال ۱۲۵۲ شـں در بسرام لغمان بدنیا آمد، به سال ۱۳۲۲ ش از جهـان رفـت، عالم علـوم دینی بود، بزبان پښتوغزل مذهبی میسرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد.

میر افضل : از شعرای عوامی حدود قرن سیزدهم هجری، میرافضل در علاقه دیشان پکلی میزیست، اشعارش را دارمستتر مستشرق ضبط کرده از وست :

زماربه معشوقي شوي تګري   عاشقان ژړا کوي هره ګړی

میرافضل بریځی: از شاعران عوامی پښتو، در حدود قرن نزدهم عیسوی در توابع ښوروالك زندګی میکرد، میر افضل شاعراز قوم بریخ به اوزان ملی پښتو وحماسیاتی دارد، ازوست:

ستا دخولګی خبری ما په زړګی منلی
دمیر افضل غزلی په خوش بیان راځی

میرامان: از شعرای بدیحه‌سرا، وی شاګرد ګوډی‌زرګر، درتوابع پښتونستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر فی البدیهه سرود، با اکثر شعرای معاصرش مقا بله های شعری کرد، ازوست:

راغلی شاعران‌دی استاده ژر یبی مره که   دزرکي په شان تله کـه

میران (ملا): ملا میران از شاعران معروف عوامی قند هار، در حدود ۱۳۰۰ ه ق میزیست، به اوزا ن ملی پښتو، وبه پیروی مقا مهای موسیقی هندی غزلیاتی د ا رد، ازوست:

نن می رنځ دبیلتانه دی چی کړیزم نه رغیزم
که وصال‌راباندی راسی‌دغنچي‌په شان‌غوړیزم

میران شاه: شاعر نوحه سرا، درحدود قرن هیجدهٔ عیسوی د ر محلهٔ «اشترزی بالا» از مضافات پښتونستان سکونت میکرد در منطقه حیثیت روحانی داشت، به اوزان ملی پښتو مراثی اما مین را سرود، ووقایع کربلا را نظم کرد، اشعار میران شاه در سینه ها ی عوام محفوظ بوده، ازوست:

دمدینی سپایا نو باندی کړو زینـونـه
وخت قربا نسی دی

میرباز: از ناظمان وخطاطان پښتو، در حدود قرن د وازدهم هجری زیسته است، جنگنامه شیرعلی تألیف صدرخان ختك را خطا طی کرده ابیات وی نیز درین نسخه دیده شده، از ابیات اوست:

دا بیان صـدر ویلـی پـه خوله کی
چـی میرباز یـی خوشحالیـږی په لیکل

میرباش: میرباش ولدآدم خان ولدحسن خان در حدودقرن دهم هجری در نواحی سوات میزیست، در داستان آدم خان و درخانی (افسانهٔ ملی پښتونها) سرودهای وی دیده میشود، ازوست:

پـه هـوا دی دمیرباش زړه پـه هـوا دی
په گناه می پوه کړه سرمی پریکړه بابا پلاره
بیگـنـاه مـرگـی پـه شـرع نـاروا دی

میرباش: ازشاعران عوامی پښتودرحدود ۱۲۵۰ هـ ق در «کم برو» شیر شاهی ننگرهار سکونت میکرد به آهنگهای ملی پښتو شعر سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد.

میرجان: شاعرعوامی وهنرمند مناطق لغمان. میرجان بـه سال ۱۲۹۳ هـ ق در منطقه سلینگـار از توابع الینگار بدنیا آمد به سـال ۱۳۶۵ هـ ش در همانجا رحلت کرد. وی زندگی کوچی داشت زمستان را در سلینگار وتابستان را در شکردره کابل سپری میکرد، ازوست:

زما جانانه شربتی لبی لعلونه لري
قیمت بها په زنه دوه دانی خالونه‌لري

میرحسین‌هروی: از نثر نگاران پښتو. در هرات میزیست کتابی رابنام نافع المسلمین به نثر مسجع پښتو نگاشت .

میرحضرت: از شاعران قدیم پښتو در اواخر قرن دوازدهم هجری زیسته است اشعار مذهبی وی دیده شده،ازوست :

میر حضرته د دین طالع دې نشته
چی نصیب‌دی خوار وزاردی‌څه‌په‌کاردی

میرحضرت: از شاعران عوامی پښتو در حدود اوایل همین قرن زیسته است، به اوزان ملی پښتو شعر سرود اشعار وی شکل شفاهی دارد.

میرحیدر: میرحیدر یوسفزی در ناحیه کړ په بونیر سکونت داشت شاعر عوامی‌پښتو بود به او زان ملی پښتو شعر گفت اشعار وی قسماً ثبت گردیده، وی به سال ۱۹۶۶ ع بدرود حیات گفت.

میرخان: از شعرای گروه روښانیان زندگی وی حدود قرن یازدهم هجری تخمین میشود در شعرای خلف،میرزا حنان قندهاری از وی یاد میکند میرخان شاعر سالك بود مجموعهٔ اشعار وی موجود می باشد ازوست :

دمیرخان‌نصیحت‌واوره پس روي دپاك‌میا کړه
دمیرخان وینا ده شمع دغافل په ځان‌لوگی دی

میرخان: میر خان از شاگردان کریمداد بن اخوند درویزه ننگرهاری مرثیه استادش راسرود، زندگی وی تاسال(۱۰۷۳ هـ ق) یقینی می نمایدازوست:

دا بیان میرخان د غـم پـه وخت ویلی
چی دی یادشوی داخوندکریمداد پەغوکمین شاگردان کی

میر دین: در حدود ۱۳۰۰ هـ ق در بتی کوت از توابع جلال آبا د میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر سرود وقصص دینی نظم کرد، از قصص وی قصه داؤد (ع) وپیره زن شهرت دارد، ازوست:

په غره دکوه قاف یو مرغه دی زما لاله
پنځه سوه کلونه تیروی په یوه ځاله

میرزاخان انصاری: میرزا خان بن نورالدین بن بایزید روښان (اورمړ) اجداد وی در کانی گرم وزیرستان سکونت میکرد، میرزا خان مرد سیاح بود، به مناطق مختلف افغانستان بزرگ وبلاد هندوستان سیاحت کرد. در مبارزات آزادی بخش پښتونها علیه مغولان هند حصه داشت، علاوه از مآثر حربی میرزا خان سخنور استاد در تصوف وسلوك است وی فلسفه تصوفی وشیوه‌های عرفانی بایزید روښان را چنان در شعرش بیان داشت که محقیقین ادب پښتو دیوان شعر ویرا شرح افکار تصوفی بایزید میدانند. تولد میرزاخان را محقیقین در حدود ۹۸۸ هـ ق تخمین کرده اند، وبه سال ۱۰۴۰ هـ ق در جنگ دکن شهید گشت دیوان مغتنمی را از شهپاره های عرفانی از خود باقی گذاشت، ازوست:

په وحدت لـه هـره جوده یگا نـه یـم
پـه کثـرت د میر زا پـه خولـه و پیـبزم

میرزا محمد: در حدود ۱۳۰۰ در نواحی پشاور میزیست، به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر گفت، اشعار وی در بهار گلشن ثبت شده از وست :

هـر ملیار ساتنـه خپلـه د چمن کـه
مـگر تـه تالا کـوونـکی دگلز اریـږي

میرزمان: از شاعران عوامی ادب پښتو ، شیخ آزاد خان از وی یاد میکند ، معلومات اضافی در بارهٔ وی در دست نیست زندگی وی در حدود قرن سیزدهم هجری تخمین میشود .

میرزك: میرزك ولد میرگټ به سال ۱۲۸۳ ه ق در محلهٔ میر خیل ځاځی پکتیا بدنیا آمد و به سال ۱۳۳۳ ه ش در همانجا رحلت کرد ، بـه اوزان ملی پښتو شعر گفت ، اشعار وی شکل شفاهی دارد از وست :

کالبوت چـې شو تیار زمـوږ د بابا آدم
تیره شولـه جدا چـې شو پیدا ښکـلی بشر

میرسیدخان (قاضی): ملا میر سید مشهور به قاضی میر سید خان از مدرسین مشهور باجوړ در اوایل همین قرن در قصبه «دوغزشاه» میزیست کتابی را در علم منطق به سال ۱۳۲۰ ه ق به نثر پښتو تألیف کرد.

میر عالم خان: از اعضای انجمن پښتو عصر امانی. میر عالم خان مروت به نمایندگی قومش در انجمن عضویت داشت، در تهیه لغات ومواد به آن موسسه معاونت می ورزید .

میر عالم خان: میر عالم خان ابراهیم خیل سالار زی از دانشمندان و اهل سیاست حدود قرن سیزدهم هجری درعهد تیمورشاه (۱۱۸۶-۱۲۰۷ هـ ق) حکمران مستقل وآزاد باجوړ بود ، وی ذوق ادبی وقریحه شعری داشت، غزل ومثنوی نابی دارد ، مؤلف تیر هیر شاعران احوال واشعار ویرا ضبط میکند ازوست:

خزان سوی بلبل یې له فریاده نه ایمن که
سم قدیی کلنګ واخیست له شمشاد له صنوبره

میر عبدالله: میر عبد الله فرزند محمد به سال ۱۱۳۰ هـ ق در قصبه جیسول ننګرهار بدنیا آمد ، علوم رواجی را در منطقه و لاهور کسب کرد ، طبع شعر داشت دیوان وی موسوم به جام محبت در دست است. غزلیات رنگین وجذابی سرود، وی به سال ۱۱۹۷ هـ ق رحلت کرد ازوست:

عبدالله بـه نـن ورځ نـه ژاړی بیا کـلـه
چې لعل چندغوندې دلبر په ملتان پریووت

میرعبدالله : از شاعران حدود قرن سیزدهم هجری اشعار ویرا دارمستتر مستشرق ضبط کرده مؤلف جلد دوم پښتانه شعرا نیز احوال واشعار میرعبدالله را می آورده، ازوست:

ډوب شوم زه ستا په مینه غم دهجران دینه
په مخ می اوښکی ځینه لوند می ګریوان دینه

میر عجب : از شعرای غزالسرا درحدودقرن سیزدهم هجری. در مضافات پښتونستان سکونت میکرد، به پیروی مقامهای موسیقی هندی

غزل سرود. غزلیات ویرا جشن نوروزی ضبط نموده، مؤلف ادبی ستوری درجلد اول این کتاب احوال ونمونه شعر میرعجب را می آوردازوست:

شین خال دی په مثال دلیاسی دی گلرنگ
عاشق دی لیواله یار ورکړی وراسه بنگ

میر عصمت: در حدود ۱۲۹۶ ه ق در منطقهٔ شپولی رودات ننگرهار شاعر بنام میر عصمت گذشته است، وی به اوزان ملی پښتو وطرز کلاسیك شعر سروده است.

میرکی: در حدود(۱۲۰۰ ه ق) در اوزبین از مضافات کابل زندگی میکرد، شاعر عوامی پښتو بود به اوزان ملی پښتو شعر سرود وی در شاعری شاگرد شیخ احمد خان بود وشیخ به استعداد شعری میرکی مقر است، وی گوید:

میرکی بلا دی دسندرو په مسرو کسی
دلیونو په شانی گرځم مدام غروکی

میرمامی: در حدود قرن دهم هجری زیسته است، در داستان آدم خان و درخانی سرودهای از میرمامی ضبط بوده، واز ارکان این داستان محسوب میشود، ازوست:

بسی بسی ولی قهرېدلی	ته په خمه یی دردید لی
په رښتیا راته ووایه درخانی	داوینا ده کوم گیدی درته ویلی

میرمحمد: میرمحمد بن میرشریف بن میرشفیع بن یارمحمد در حصارك شیرشاهی ننگرهار سکونت میکرد درعلوم دینی مطالعه داشت

وفاتنامه حضرت رسول را نظم کرد، که شجرة النسب ناظم نیز ضم آن بوده، ازوست:

که پوښتنه کړی زما د پیژانـدګیـې — پلار نیکه نسب می غواړې له دوستیې
عاجز زوی دمیرشریف حصارکی یم — او نیکه‌می میرشفیع زه یی نمسی یسم

میرمحمد: میرمحمد بن دوست محمد درحدود ۱۲۰۵ هـ د رشمتی مرکز لغمان بدنیا آمد ودرحدود ۱۲۶۶ ه رحلت کرد، به طرز کلاسیک غزلیاتی دارد، اشعار خطی وی در دست بوده، ازوست:

ما نن ولیده لیلی دلی — پرسپین مخی زانګی زلفی اوزدې

میرمحی‌الدین: ازشعراء وخطاطان اواخر قرن دوازدهم هجری، میر محی‌الدین دربتی‌کوټ ننګرهار سکونت میکرد، نسخ خطی پښتو وی‌موجود است، اشعار متفرق وی نیز دیده شده، ازوست:

په زړه تـور چـی پـه مـخ سپین یـی
نور څوك نه‌دی‌هغه‌ته محی‌الدین‌یی

میروګی: ازارکان قصه آدم خان ودرخانی، صدرخان ختټك قطعات منظوم میروګی را درین داستان ضبط میدارد، وی درحدود قرن دهـم هجری میزیست، ازقطعات منظوم اوست:

خا نه زیړی مـی دربانـدی — نمایـان دنمـرشغلی دي
نمـر بـه ووځی له حجـابـه — چی‌یی‌پاتی‌دری‌پردې دي

میرولی: میرولی بن ولی جان ازارکان داستان موسی خان وګلمکی درتوابع هرنایی کاکړستان میزیست. درین داستان سرود های ازمیرولی

نیز دیده میشود، ازسرودهای اوست:

بابا پلاره بابا پلاره دا وصیت به‌دې خوار نه‌کړم
یوبه دې ساری سهیل واخلم بل به‌هلهاوساری‌وکم

میرولی: ازشاعران عوامی پښتو درمنطقه مروره زندگی میکرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر عشقی ومذهبی سرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد، میرولی درحدود ۱۳۲۵ ش رحلت نموده است.

میرهاشم: شاعر عوامی بود درننگرهار میزیست، اشعار جذابی به اوزان ملی پښتو میسرود شعرش درعوام محبوبیت دارد ازوست:

گلونه دی تهومبلی د اوربل په کنارو — نورمه کوه دا خیال
زړگی می دی‌زخمی کړو دهجران‌په‌کتارو — زه مرمه بدمی حال

میر هزار: میرهزار ولد گلزار به سال ۱۲۵۵ هـ ـ ق درکنلهی باغ چپلیار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۰۰ هـ ـ ق به‌عمر ۴۵ سالگی رحلت‌کرد، به‌اوزان ملی پښتو شعرسرود، اشعار واحوال ویرا مؤلف جلد دوم پښتانه شعراء ضبط کرده، ازوست:

لیلی مخ دې آسمان دی‌ستارې دې شنه خالونه — تورتهیك‌دی‌لکه لمر
اوربل‌دی‌لکه اوریځ دنمرد‌پاسه غرونه‌غرونه — تیاره شوه سرا سر

میرهوس: میرهوس مروت درتوابع بنو وزیرستان سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر بخصوصی سرود وقصص جنگی قوم خودرا با دیگر قبایل نظم کرد، ازوست:

څه میرهوسه د شو میړو بدلی وایه
حق‌مرگی‌یی په‌سرپوره‌ده خلاص‌به‌نسه

میریحیی: ملا میریحیی پوپلزی درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق درقصبه شکوراخوند درتوابع قندهار سکونت میکرد. صرف، نحو، منطق را از اساتذهٔ منطقه آموخته بود، طبع روان شعر داشت، به اوزان ملی پښتو وبه پیروی مقامهای موسیقی هندی غزل سرود. مجموعه اشعارش دیده شده، ازوست:

ترزړگی می وینی داری سوی رب دپاره مرمه
دبیلتون پهملک ناری سوی چی زمایارهگلفمه

میکش، تاجمحمد: تاج محمد که در شعرمیکش تخلص کرده است، فرزند نادرخان بن غلام حیدرخان بارکزی به سال ۱۹۱۶ درشهر پشاور بدنیا آمد بعد ازتحصیل درفوج ملازمت اختیار کرد،وی طبع شعرداشت، غزلیات جذاب عشقی سرود به سال ۱۹۷۱ ع رحلت کرد درغزلیات وی سوز وساز خاص نهفته است، ازوست:

عمر می تیر شو خوتراوسه پوری
میکشه ځان ته مدعا لتوم

میوندی،محمدعلی: ازعلماء ومورخین معاصر افغانستان. پروفیسور محمدعلی میوندی به سال ۱۲۸۰ هـ ـ ش بدنیا آمد، تعلیمرا درمدارس عصری به پایان رساند، درتاریخ افغانستانمطالعه خوبی داشت، زبان های پښتو، پارسی، انگلیسی واردورا میفهمید، و درهمه این زبانها صلاحیت نگارندگیداشت. کتبورسایلیرا راجع به تاریخ افغانستان بزبان انگلیسی نگاشت، مقالات تاریخی وی بزبان پښتو درنشرات مملکت به شکل متفرق طبع شده، میوندی به سال ۱۳۵۱ ش شهید گشت.

ن

نادان شاه: مرحوم الله بخش یوسفی غزنوی در یوسفزی افغان از نادان‌شاه به صفت شاعر دور گذشته یاد میکند.

نادر: از شاعران قوم یوسفزی، در شعر حافظ نادر تخلص میکرد، غزلیات ویرا مؤلف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب ضبط کرده، واز شعرای قدیم پښتو محسوب میگردد، ازوست:

تل زاری کوم نادره وخپل رب ته
هیڅ اسره می بلـه نشته بی‌نوا یـم

نازو: نازو دختر حسن خان درحوالی ۹۵۰ ش در توابع سوات زندگی میکرد، داستان عشقی وی با قطب‌خان قندهاری در پښتونخوا شهرت قابل تذکری حاصل کرد، درین داستان سرودهای نازو ضبط بوده، از سرود های اوست:

آدم خـــان لالا پــه ولـــی کـی مـی ول دی
په نور عالم کراره کراری ده، پرما دبلوگی مریی غوبل دی

نازو (انا): نازو بنت سلطان ملخی توخی، به‌سال ۱۰۶۱ هـ ـ ق در موضع تازی ازمضافات قلات چشم به جهان کشود، نازو درحباله نکاح سٰبالم‌خان هوتکک بود، وفرزند نامور افغان وناجی قوم حضرت میرویس نیکه ازبطن ویست، نازو درتربیه ملی فرزندش سهم قابل یادآوری داشت وی زن مرد صفتی بود، درجود وکرم وسخا شهره آفاق عصرش گردید. نازو طبع شعر داشت، ازشاعرات طرازاول پښتو محسوب میگردد، ودیوان شعر ازخود باقی گذاشت، که فعلاً نایاب بوده، مولف پټه خزانه رباعی ویرا نقل میکند.

سحرگـه وه دنرگس لیمـه لانـده	څاڅکی څاڅکی یی له‌سترګو څڅیده
ماویل څه‌دی کښلیه گله ولی ژاړی	ده‌ویل ژوندمی دی یوه خوله خندیده

ناصر: شاعر قصه سرا، درحدود قرن سیـزده درتـوابـع پښتونستان میزیست، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، وقصص دینی نظم میکرد، دارمستتر مستشرق اشعار ویرا ضبط میدارد، ازوست:

فرزند د ابوجهل هوسی ته پټ ایښی و دام
هـوسی تلـه دا م کـی بنـده شوه نـا خبـره

نامدار: نامدار بن خیرمحمد ازناظمان وخطاطان حدود قان دوازده هجری، رسایل وکتب پښتو به خط نامدار دیده شده، ومنظومه های وی نیز به آن ضم است، ازابیات اوست:

د هجرتـه زرسـل کـالـــه	اتیا نور شپږ دپاسه زما لاله
چې دا تیر شو کتاب‌تم شه	د ربیع الثانـی اته ویشتم‌شه

نامدار (شیخ) : ازشاعران قدیم پښتو، مؤلف ورکه خزانه درجلد دوم این کتاب شیخ نامدار را از معاصران رحمن بابا معرفی میدارد (۱۱۲۳ هـ ق) وغزلیات ویرا ثبت میکند، نامدار شاعر ازعشیرهٔ دویزی قوم مومند بود، ازوست :

وکښو دا غزل یو د ویزی په دا بیاض کی
دی چی پیدا شوی د رحمان مومند په قوم کی

نایب، محمدنواب : محمدنواب که درشعر نایب تخلص میکرد، فرزند حاجی فقیرمحمد کاکړ، درسرپل جوزجان سکونت میکرد، نایب درمکاتب سرپل پیشهٔ معلمی داشت، وی بزبانهای پښتو، پارسی شعر میگفت، اشعار متفرق پښتو وی درروزنامه ډیوه طبع شده، وی به سال ۱۳۴۶ ش رحلت کرد، ازوست :

د گل ډیوه په بڼ کی بلـه سوه خندا نه ـ ډیره روښا نه

نبـو : عبدالنبی مشهور به نبو، بن عبدالشکور بن فتح‌محمد هوتک درحدود ۱۲۸۶ هـ ق درمنطقه قندهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۲۴ هـ در «تیری» وفات کرد، نبو به اوزان ملی پښتو شعر سرود، اشعار وی در عوام شهرت کسب کرده است.

نجابت : ازشعرای حدود قرن دوازدهم هجری، اشعار رندانهٔ نجابت‌را با شرح حال مختصر وی مولف ادبی ستوری درجلد اول این کتاب ضبط کرده، ازوست :

بی‌رحمی دی خان اعظم ورسره نه کا
نجابت په‌زړه‌کی چور ستا په دیدن دی

نجابت : از ناظمان دینی، کتابی‌را بنام هزار مسایل از پارسی به پښتو منظوم ترجمه داشت، ازوست :

په بزرگی دلوی حضرت پــه پښتـو کـړه نجا بـت
زه عاصی یـم د رحمـان گوندی خلاص شم له‌نقصان

نجم‌الدین : از شعرای توابع قندهار، زندگی وی اوایل همین قرن‌تخمین میگردد، به اوزان ملی پښتو، و به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعـر سروده، بعضی از غزلیات ویرا در گلزار محبوبان ضبط کرده اند، ازوست :

ښکاره ده یارو درتـه رقیبـان نـه راځـی
تازه گلشـن تیار سو بلبـلان نـه راځی

نجم‌الدین (ملا) : ملا نجم‌الدین بن ملا شمس‌الدین از شاعران عوامی پښتو درحدود اواخر قرن دوازدهم هجری زیسته است، غزلیات خطی وی به‌آهنگهای ملی دیده شده، ازوست :

وساقـی د رب دپـاره
څه خوگوټ پیاله وما را

نجیب : شاعر کلاسیک پښتو، درسربند پشاور تولد گردیده، وشاعر از عشیرهٔ خلیل قوم مومند بود، زنـدگی وی تا سال ۱۱۷۸ ه ق یقینی است دیوان مردف شعر وی باقیست، ازوست :

یکی کړی چی نجیب دیار صفت دی
مروجیی په‌کل خلق کی دیوان کړی

نجیب‌الله، قاضی زاده: ازغزلسرایان اواخر قرن دوازدهم هجری. در نواحی کوهاټ زندگی میکرد، زندگی وی حدود ۱۱۹۵ ه ق تخمین میگردد مولف ورکه خزانه درجلد دوم این اثر غزلیات ویرا ضبط میکند، شرح حالش‌را مینگارد، ازوست:

کله شو لاکله ستا په هجر مبتلا یم
جوړ دی نجیب وته یوځل ددیدن کارشه

نذیر احمد: نذیراحمد بن نعمان‌الدین بن امیرالدین کاکاخیل ختټک، دراوایل همین قرن درتوابع پشاور میزیست، وی عضو یک فامیل فضل ودانش وادب بود، به هدایت پدر بزرگوارش اقوال شیخ عطار ودیگر حکماء را بزبان پښتوترجمه ودریك مجموعه به سال ۱۳۲۵ه ق نشرنمود،

نرمی: مسعود بن عبدالله قطعات منظوم نرمی را درقصه آدم خان و درخانی‌ضبط کرده، زندگی وی حدود قرن دهم هجری تخمین میشود، از قطعات اوست:

آدم خانـه طوطی گوره	رنگینه رباب‌دې ووهه پەزوره
هرچی ستا درباب شرنگ‌شی	دابـی‌بی درخوبه‌ووځی‌سرتوره

نصرت: ازپیروان‌مکتب‌ادبی رحمن‌بابا. نصرت درحدود قرن دوازدهم هجری میزیست، غزلیات متفرق وی دیده شده، درشعر نصرت لطافت ورنگینی خاصی به مشاهده میرسد. تذکره نگاران احوال واشعار نصرت‌را ضبط نموده اند، ازوست:

پەخندا خندا دی زړه د نصرت یووړ
اوس بەچیری لەتاځی ځویـی ورنەکړې

نصرت ، میرزا محمد : میرزا محمد که درشعر نصرت تخلص میکرد ازادبای اوایل همین.قرن درمضافات سوات پښتونستان سکونت میکرد. نصرت شعرملی ووطنی میسرود،اشعار نصرت درنشرات پشاور طبع شده ازوست:

ای نصرته هغه قوم وی سرنگـونـه
د عـلـل قدم چی نه وی بـی د خیال نه

نصردین: ازپیروان مکتب ادبی رحمان بابا. زندگی وی حدود قرن دوازدهم هجری تخمین گردیده است. غزلیات متفرق وی دردست بوده، وازشیوایی وسلاست آن اقتدار سخنوری نصردین خوبتر آشکار میگردد، ازوست :

راشـه مـه کـوه جفـا نـوره جـانانـه
ډیر دې وسوم ویره وکه لـه سبحانـه

نصرالدین اندړ : نصرالدین بن محمدزمان خان اندړ درمضافات غزنی میزیست. درزمان شاه حسین هوتک ازغزنی به قندهار آمد، ودرآنجا مسکون گردید، ودرملازمین پادشاه شامل شد. نصرالدین خان ازشجاعت ودلاوری ایکه ازخود نشان داد، شاه ویرا گرامی داشت، وی شعرخوبی میسرود ، در شعر نصر تخلص میکرد ، دیوان شعر از خود بـه یادگـار گذاشت که نسخ آن فعلاً نایاب بوده ، مولف دا نشمند پټه خزانه اشعار ویرا ضبط میکند، ازوست :

دخوارعاشق ژړامدام وی دا خه کاردی نا
که وی په پـټه خوله همدغه‌یـی گفتاردی نا

نصر لودی : نصربن سلطان حمید لودی معاصر ناصرالدین سبکتگین (۳۶۷ - ۳۸۷ هـ - ق). نصر پس از پدر شاه ملتان شدوقبل از ۳۹۵ هـ ق ازجهان رفت. وی سخنور پښتو بود ، مولف پټه خزانه نمونه شعر و یرا ضبط میدارد، ازوست:

د الحـاد پـه تور تورن سـوم
زه لـرغون خوا ملحد نـه یـم

نصر، نصرالله خان: نصرالله خان نصر ازدانشمندان فکور وادبا ی معاصر. نصرالله فرزند عبدالغنی الـکوزی به سال ۱۹۱۹ ع دربرتهکـال پشاور به دنیا آمد. تحصیل را درمدارس پشاور به پایان رساند وعمرش را صرف مبارزه وخدمت ادبی واجتماعی کرد. بتأسیس مکاتب دهاتی در منطقه همت گماشت وبه نشرنوا درآثار پښتو پرداخت، و ۲۵ سال بهشکل ممتد درین راه کوشید. نصربزبانهای پښتو واردو شاعر ونگارنده بود، آثار ومقالات تحقیقی وادبی وی همیشه مرجع استفاده محققین ادب پښتوست وی بهسال ۱۹۶۵ ع قتل گردید، ازوست:

لاس بهوا نهخلم له تا پښتو زه
تا به ودرومه پـه خپلـو پښو زه

نصرالله : ازمعاصران اورکزی روښانی (شاعرحدود قرن دوازده هجری) نصرالله درجواب اورکزی غزلی دارد، درشاعران بعدی قمبرعلیخان (وفات ۱۲۰۷ هـ ق) ازوی یاد میکند، ازوست:

د اورکـزی ځواب به ښـه نصرالله وایـی
آفرین دی په دی هسـی طبیعـت شـه

نصرالله : نصرالله بن فضل احمد امرخیل به‌سال ۱۲۷۶ ش درقصبه بادین خیل میدان به‌دنیا آمد وبه سال ۱۳۵۴ ش ازجهان رفت. شعر فی البدیهه میگفت، اشعاروی شکل شفاهی دارد.

نصرالله کاکړ : ازدانشمندان وعلمای قرن دوازدهم هجری. نصرالله خان کاکړ درتوابع قندهار سکونت میکرد، پیشه لشکر نویسی داشت، نصرالله درشعر مسکین تخلص کرد، نام حق پارسی را بنام فرحت الافغان به پښتو ترجمه داشت،واضافاتی برآن نمود، ازوست :

ما مسکین چی دا بیان کړ یکا یک می درعیان کړ
ګوندی خدای ددې له رویه خلاص کا ما له بده خویه

نصرالله (مولوی): مولوی نصرالله بن ملایارګل به‌سال ۱۲۵۷ ش درآبدره وردك بدنیا آمد وبه‌سال ۱۳۲۷ ش ازجهان رفت. وی عالم علوم دینی و سخنورمذهبی پښتو بود. مولوی درجهاد آزادی حصه داشت، سفرهای به هند کرد، اشعار قلمی وی دردست است، ازوست:

تاته ژارمه په دا غوث الاعظمه چی محبوب یی دمولاغوث الاعظمه

نصیر : شاعرحدود قرن دوازدهم هجری. دردوآبه پشاورزندگی میکرد، نصیر غزلیات آبداری سرود، اشعار متفرق وی دیده شده ، وی درشعرای کلاسیك مقام خوبی‌را حایز میباشد، ازوست :

بی له تا دلبره چی دې زړه د نصیر یوړ
بل یو هسی نه‌دی په دی‌ښار دکتوزوکی

نظام (حافظ): حافظ نظام ازشاعران قصه سرا. وی درقصبه لکړو توابع مومند میزیست‌لیلی ومجنون‌را به‌سال ۱۱۰۰ ه ق نظم‌کرد، ازوست:

نوم چې څه زدم لیلی مجنون دی اه دغه اسمه تاریخ بیرون دی
خو پنځه ځله دې تکرار کا یا څلور حرفه دغه دې شمار کا

نظرگل: ازشاعران عوامی پښتو. به‌سال ۱۲۹۰ ش درقصبه غونځی علاقه ځاځی پکتیا بدنیا مد وبه‌سال ۱۳۵۰ ش درهمانجا ازجهان رفت. نظرگل شاعر امی وبیسوادی بود، به اوزان ملی شعرمیگفت، اشعار متفرق وی دردست است، ازاشعار اوست:

سپین بشر دیار ما په خوب لیدلی دی
جوړ به نه‌شم خلقه زړه‌یی مانه‌وړی دی

نظر محمد: نظرمحمد بن محمد علم خان محمدزی به سال ۱۱۹۶ در کوچه گنج قندهار بدنیا آمد وبه سال ۱۳۱۶ ه بدرود حیات گفت. نظر محمد شخص عابد، صالح، مولف ومدرس بود، وقتش را صرف تألیف وتدریس مینمود، از تألیفات وی تحفةالخلفای را شدین، مولودنامه واخلاق نامه معلوم است، وی گاه گاه شعر نیز سرودی پارچه های وی دیده شدی.

نظر محمد کاکړ: نظر محمد کاکړ درحدود ۱۳۰۰ ه ق در زنګی- آباد قند هار مسکون بود، بزبانهای پښتو وپارسی شعر میگفت وبه هردو زبان دیوان شعر دارد، ازوست:

ای نظر محمده سر په زنگون کښېژده
په اشنا پسی تل ژاړه چی تی یارکړی

نظر محمد (ملا): ملا نظر محمد از خطاطان و ناظمان دینی پښتوست ، در حدود قرن سیزده زندگی میکرد. نسخ خطی پښتو به خط وی دیده شده، ومثنویات مذهبی ملا نظر محمد نیز بان ضم بوده ، ویرا بحیث ناظم مذهبی به ما معرفی میدارد .

نظیر پاچا : از نویسندگان و شعرای معاصر پښتو. نظیر پاچا در مردان سکونت میکرد، تحصیلش را در رشته اقتصاد به پایان رساند، بزبان پښتو نظم ونثر مینگاشت . مقالات واشعار وی درج صحایف نشرات پشاورشده، وی‌درحدود ۱۹۷۰ ع به‌سن ۳۵ سالگی رحلت کرد.

نظیر گل: نظیر گل بن احمد به سال ۱۲۴۰ ش در محمد پور مرکز لغمان بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۴۰ ش از جهان رفت . نظیرگل شاعر روستایی وبیسوادی بود، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، وقصص دینی نظم میکرد، ازوست:

نن راغلمه جلی دباغ گلونه
زیارت لره ځی کوی سیلونه

نعمان (ملا): در حلقه های دینی و مذهبی توابع پشاور به نعمان ملا شهرت داشت. تولد وی به سال ۱۸۳۶ ع ووفاتش به سال ۱۹۱۶ ع اتفاق افتاده، وی عالم علوم دینی و نگارنده مذهبی پښتو بود، در گرهی فضل حق امامت داشت، ضابطه میراث را به پښتو تألیف داشت.

نعمان (ملا): ملا نعمان از علما ونویسندگان معاصر پښتو. در شهر قندهار مسکون بود، به انجمن ادبی قندهار همکاری داشت. بزبان پښتو نثر مینوشت ، نگارشات وی در مجله پښتو طبع شده ، وی در سالهای بعد از ۱۳۲۰ ش از جهان رفت.

نعمان‌الدین کاکاخیل: از ادبا ودانشمندان قرن اخیر. نعمان‌الدین بن امیرالدین کاکاخیل ختك در اوایل‌همین قرن در سره ډیری ازتوابع پشاور سکونت داشت، در نثر وتدوین تالیف کتب پښتو زحمات فراوانی را قبولدار گردیده، از تالیفات مهم وی ظفرالنسأ وترجمه سفر نامه ابن بطوط به ما معلوم است.

نعمت خان: نعمت خان بن سکندر خا ن نصرت خیل از معاصران مسری خان‌گگیانی(۱۱۲۷هـ ق) وی درقصبه پنج‌پیر میزیست، نامه منظوم وی‌در دیوان مسری خان طبع شده ازوست:

دفقیـــر اســم نعمـــت دی
پــه اخلاق کی بــد سیرت دی

نعمت‌الله: نعمت‌الله ولد غلام صدیق بــه سال ۱۱۷۲ ش در بغلا ن چك وردگ بدنیا آمد وبه سال ۱۳۵۳ ش رحلت کرد ، نعمت‌الله شاعر روستایی بود، به اوزان ملی پښتو شعر مذهبی میسرود ازوست:

یوه ورځ پــه مــدینــه کــی داخبره وئ ا الله
سیمرغ عرض وکه په پاك نبی سروره وئ‌الله

نعمت‌الله (قاضی): از ناظمان دینی، قصه معراج حضرت محمد (ص) را قبل از ۱۲۶۰ هـ ق به مثنوی پښتو نظم کرد، ناظم خود را قاضی نعمت‌الله معرفی میکند، ازوست:

پسر دښمن یسی کسری لاس باندې
خسوك چسی مسا تسه دعسا کانسدی

نعمت‌الله (ملا): ملا نعمت الله که در حلقه های ادبی به فردوسی پښتو شهرت دارد. فرزند عطاء‌الله اخونزاده محمد زایی به سال ۱۲۷۵ هـ در نوشهر پشاور بدنیا آمد. نعمت‌الله داستانهای دینی وقصص خیالی وفولکلوری را به شیوایی خاصی نظم کرد. تمام داستانهای وی تمهید استادانه دارد، که بعد از تمهید به شرح اصل واقعه می پردازد، هنرش زیبا وپسندیده می نماید. تألیفات وتراجم وی عبارت اند از: موسی خان گلمکی، ظریف خان سواتی، فتح‌خان قندهاری، لیلی ومجنون، شیرین وفرهاد، سوهنی مهینوال، گل و صنوبر، شاهنامه (ترجمه از شاهنامه فردوسی) جنگنامه رستم وسهراب، شهزاده بهرام گور، واسع نامه نوبهار، طوطی نامه، خجسته بانو، چهار درویش، حاتم طایی، آداب زنان، اکتساب زنان، مکر زنان، ریل نامه، نیمبولا وتیمبولاه وجه‌تسمیه پراچگان، مجموعه کسب نامه، شاهنامه، چترال، تذکره غوثیه، درالمجالس حقیقت السلام، آعجاز محمدی، جنگنامه حسنین، گلزار شایقین، جنگنامهٔ شیرعلی انیس الواعظین، تعبیرخوابنامه کلان، فالنامه کلان، تفسیر سورهٔ رحمان

تفسیر سوره یاسین، سوره ملك، طب بوعلی سینا، شهزاده رعنا وزیبا هشت بهشت، کلیله ودمنه، وقصص الانبیاء.

قصص وی اکثراً از زبانهای دیگر ترجمه شده، از مطالعه آثار وی معلوم میگردد، که مولوی در علوم مروجه مرور داشت، وبه زبانهای پښتو، پارسی، عربی، پنجابی، وچترالی واردو خوبتر بلد بود، واز همه آن استفاده کرده میتوانست، غزلیات متفرق دیگری نیز دارد، ودر غزلیات وی افکار اجتماعی نیز به مشاهده میرسد، ازوست:

خلقه بیا ناساز گری اورم د گردون
دفلك له لاسه خورم دجگر خون
دهر چا په سینه داغ دبیلتانه دی
فلك ویشتی هی سری په لړمانه دی
نه ده خوا دفلك هیچا بانـدی یخه
چا تـه مه شه په ستم د فلك مخه

نعیم: از صوفیای سخنور افغانستان، در قرن دوازدهم هجری.
نعیم از پیروان مکتب ادبی اخون درویزه ننگرهاری شمرده شده، مخمس عارفانه وی در یك جنگ خطی اشعار دیده شده است ازمخمس اوست:

ربه پل زما سیده په سمه لارکړی زړه می ستا په محبت باندی بیدارکړی
مبدل می بدعمل په نیك کردار کړی عندلیب می دجنت په نوبهار کړي
را عطا دمحمد په روی دیدار کـړي

نعیم جـان : محـمد نعیم مشهور به نعیم جان ولدمحمد وسیم به‌سال ۱۲۸۶ ش در بنیوه ننگرهار چشم به جهان کشود، به سال ۱۳۲۱ ش از جهان رفت، تعلیم ابتدایی را در مکاتب منطقه به پایـان رسانـده، طبع شعر داشت، خطاطی ورسامی نیز میکرد، اشعار وی اکثراً به اوزان ملی پښتو سروده شده ازوست:

شاه لیلی راشه سور پیزوان په شونډو سرو کښیږده
قدم ورو ورو کښیږده

نعیم (ملا): ملا محـمد نعیم که در منطقه به ملا نعیم مشهور بـود، شخص طالب‌العلم وشاعر پښتو بود. به طرز کلاسیك و اوزان ملی پښتو شعر گفت، مجموعه اشعارش تدوین شده. وی در سالهای‌اخیر بدرود حیات‌گفت، ودر زادگاهش «سیاه چو» وردگ مدفون گشت، ازوست:

محـمد نعیـمـه غیـرت ډیـر هنـردی
خو ډیـر حقانـی مسلمان پی پوهیـږی

نعیم (متی زی): میـا نعیم متی زی فـرزنـد محمد شعیب بـن شیخ محـمد سعید از معاصران شاه زمـان سدوزایـی (۱۲۰۷ ـ۱۲۱۶ هـ ق) دیوان شعرش را به سال ۱۲۳۰ هـ ق تدوین کرده، ازوست:

چی یی خیال وزنخدان وزړه ته تیرکړم
په کوهی کی می غوزار کاندی نسکور لا

نقیب احمـد: مولوی نقیب‌احمد فرزند شریف‌احمد به سال ۱۸۹۸ع درمحله اوچ دیر بدنیا آمد. علوم رواجی را در منطقه ومـدرسه دیـوبند

فرا گرفت، شاعر قادرالکلام پښتو و عربی بود، نقیب احمد حواشی ای بر کتب گلستان، سکندر نامه و یوسف زلیخا نوشت و کتاب انشا پښتو وی شهرت دارد، وی به سال ۱۹۴۹ ع از جهان رفت.

نواب جان: از شاعران حماسه سرا. به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، اشعار حماسی ویرا دارمستتر مستشرق ضبط کرده، زندگی وی تا سال ۱۸۶۳ ع یقینی می نماید، ازوست:

په سر دقتل گړ پیرنگی ډیر وکړ ارمان
شوه چیغه دخطر پسی

نواب (ملا): ملا نواب ولد محمد حسن د ر حسن خیل وردگ زندگی داشت، طالب علوم دینی وشاعر پښتو بود، به سال ۱۳۳۰ ش بدرود حیات گفت، ازوست:

په جبین باندې دې تور اوربل اوبدلی دی
په سرو لبو دې سور پیزوان ځنگلی دی

نواز ختك: از شاعران عصر احمدشاهی. نواز ختك بن خوشحال خان شهید شاعر از خاندان علمی وادبی خوشحال خان ختك بود. وی چون دیگر اعضای این فامیل فضل ودانش وسیاست رئیس قوم وشخص عالم وبصیری بود، وتاسال ۱۱۹۷ هـ ق حیات داشت. غزلیات متفرق این سخنور در دست بوده مؤلف ورکه خزانه در جلد اول این کتاب از وی یاد میکند، وغزلیات ویرا ضبط میدارد، ازوست:

وارہ حافظان بہ یی پہ گوش لکہ گوھر کسا
یو کسہ سی شیراز تہ دنواز درافشانسی

نور: نور ولد میر باز در توابع میرزکہ پکتیا میزیستہ ، شاعر امسی وبیسوادی بود. بہ اوزان ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی شکل شفاهی دارد، نور بہ سال ۱۳۱۵ ش بہ کبرسن وفات کرد ازوست:

سنك زلمی را وختو پہ موزاختردی   وئ کو چی لښکسر دی

نور احمد : ناظم مذهبی در حدود قرن سیزده میزیست، نظم های دینی وی بہ شکل متفرق در دست بوده ازوست:

نور احمد کہ دی خپل درلہ سپیو شمارکړی
څہ کمی بہ دی لہ فضل وکرامت وہ

نور احمد: از شاعران عوامی پښتو، دراوایل همین قرن در خواجہ خیل تنگی هشنغر میزیست،شاعرشیرین بیانی بود شعرای منطقہ بہ خوش گفتاری وی مقراند عبدالحکیم هشنغری (۱۳۱۸ هق) دربارہ وی گوید:

هرکلام یی مرغلری دصدف دی
پہ دښمن لکہ غشی پہ هدف دی

نور اسلام (میرزا): میرزا نور اسلام بن میرزا پاچا گل بہ سال ۱۲۹۳ ه ش درقریہ حافظا ن چپلیار ننگرهار بدنیا آمد وبہ سال ۱۳۴۲ ه ش رحلت کرد،وی درادب پښتووپارسی مطالعہ داشت،مدرس ومشاق وناظم منطقہ اش بود. عمرش راصرف تدریس کرد، طبع شعر داشت گاه گاه شعر نیز سرود اشعارش دردست بوده ازوست:

دا زما سلام په تا نصرالله جانه
خدای دی وساته دهر رنگی بلانه

نور جهان بیگم: از شاعران زبان پښتو دراوایل همین قرن درتوابع پښتونستان مسکون بود، نظم ونثر پښتو مینوشت اشعار و نبشته های وی درنشرات پشاور طبع شده ازوست:

زه نورجهان په قوم وطن دې جان نثار شمه
داپه درگاه کی شامدام سوال له قدیر دی زما

نورالدین: از شاعران قدیم پښتو، زندگی وی درحدود قرن یازدهم هجری تخمین میشود، چکامه های مذهبی وی دیده شده ازوست:

اتلس شلې ورځې دولس میاشتی دی د کال
فنون نسایه کی می لیدلی دی دا حال

نورالدین: نورالدین بن‌سعدالدین به‌سال ۱۲۸۵هق درگرداب کامه ننگرهار بدنیا آمد، وبه سال ۱۲۵۰ه ق ازجهان رفت نورالدین شاعر عوامی پښتوبودبه‌اوزان ملی‌پښتوشعرمیگفت، تذکره نویسان آحوال واشعار ویرا ضبط کرده، اند ازوست:

نن زیبارالـه راوړی داخبـری دی
چی خیالی اوربل یی نن شپه کی خوریزي

نورالدین: مولوی نورالدین‌ازقاعده نویسان پښتودراوایل‌همین‌قرن. در توابع پښتونستان سکونت میکرد، قاعدهٔ درسی پښتورابزبان‌اردوبنام «افغانی کی پهلی کتاب» تحریر داشته است:

نورسیب: درقصبه روغانی حصارك ننگرهار میزیست نورسیب درانی علوم متداوله راازعلمای منطقه فرا گرفت، سفرهای، به هندوستان وبغداد کرد تاآخیر عمر درهمانجا بود، نورسیب به اوزان ملی پښتو شعر گفت وقصص خیالی ومذهبی ومحلی رادرین اوزان نظم کرد ازوست:

پلوکړه له مخ لیری رب دپاره ستمګاري
ښکاره کړه بدوستړګی خماري

نورسیب (میا): میانورسیب بن گل صاحب بن برهان الدین به سال ۱۲۸۸ هش در وړوکي پاپین شینوار چشم به جهان کشود وبه سال ۱۳۴۸ هش رحلت کرد، به اوزان ملی پښتو شعر گفت اشعارش شکل شفاهی دارد ازوست:

ښایسته کمیس دی رنګک کړپه سرخم دمسلی
صورت دی هسی زیب که لکه گل دپسرلی

نور شالی: در هشنغر میزیست، زندگی وی درحدود ۱۲۵۰ ق، تخمین میگردد. از شاعران حماسه سرا وقصه پرداز پښتوست که به اوزان ملی شعر گفته دار مستتر مستشرق واشعار ویرا ضبط میدارد ازوست:

مازیگر راشه په تلوار که زمایاري
برگود ر له ځونه چې ملګري شودلاری

نورصلا: نورصلا بن ارسلا از شعرای عوامی پښتو، درخوازه خیل سوات زندگی کردی به اوزان ملی پښتو شعر ملی گفتی، زندگی وی دراوایل همین قرن تخمین شدی.

نور علیشاه : از شاعران عوامی در توابع پښتونستان زندگی کرده ودر ۱۸۸٦ ع بدورد حیات گفته است. نور علیشاه شاعر حماسه سرا بود وقایع جنگ بونیزا به اوزان ملی پښتو نظم کرد.

نور گل بابړ: ازشاعران عوامی پښتو. نور گل بابړ درقصبه خوکی کنړ میزیست،شاعر عوامی پښتو بود،به آهنگهای ملی شعر میگفت اشعارش شکل شفاهی دارد. نورگل در حدود ۱۳٤۰ هـ ش به سن ٦۰ سالگی رحلت کرد ازوست:

زلفي دی کړی تار په تار   په سپین رخسار رخسار وهی تالونه

نورالحق خان (دکتر) : از نثرنگاران معاصر پښتو. درقصبه کان میترځی ضلع زوب بدنیا آمد،تعلیم ابتدائی را درمنطقه فرا گرفت واز یونیورستی علیگرهند درعلم طب دپلوم حاصل کرد،وی نثرنگار پښتو بود مقالات ونبشته های وی در مجلات گلستان واولس طبع شده نورالحق خان درسالهای بعداز ۱۹٦۲ ع رحلت کرد.(دکسی لمنی پښتانه لیکوال ج۲)

نورالله شاه: عالم روحانی وشاعر مرثیه نگاردر حوالی قرن هیجده عیسوی دراشترزی توابع پښتونستان سکونت میکرد، نورالله شاه مراثی امامین رانظم کرد، وحضرت علی و خاندانش رادر شعر توصیف نمود ازوست :

مځکی ناری کړی هر کله راشی
په ډیری مینی مهمان د ماشی

نورمحمد: نورمحمد بن کریمداد بن اخون درویزه ننگرهای بەسال ۱۰۸٦ هق ازجهان رفت ودرسلام پورسوات مدفون گشت، نورمحمد

پیرو مکتب ادبی اخوند درویزه است اشعار مذهبی وی در بعضی نسخ خطی مخزن دیده شده است .

نور محمد: شاعر غزلسرا وجد ت پسند حدود قرن دوازدهم هجري غزلیات وشرح حال مختصر نور محمد رامؤلف ور که خزانه در جلد دوم این کتاب ضبط کرده ازوست:

دا غـزل پـه پښتو وایـه نـور محمده
که په داسره دې زيات دستر گونم شي

نور محمد: از مریدان میاعمر چمکنی،زندگی وی تاسال ۱۲۰۰ه ق یقینی می نماید،نورمحمد اولاً در تهانه خمانخیل سوات میزیست بعداً به اقامتگاه مرشدش (میاعمر) در چمکنی مسکن گـزیـن شد، نـور محمد از صوفیای سخنور ست قصیده برده را به مخمس پښتو ترجمه داشت ازوست:

نـور محمد پښتو دغـه کـره پس له لس ورځی مسوده کره
په کال پس یـی بیاکره کره ودعـا تـه یـی اسره کـره

نورمحمد: از شاعران نعت سرا در اواخر قرن دوازده میزیست واز پیروان سبك محمد گل فقیرمحسوب میشود، نعتیه ویرا که در نظم آن از محمد گل فقییر پیروی کرده،مخطوطه ملااختر قندهاری ضبط نموده ازوست:

زه نورمحمدخویوخاکساریم لـه گـناهـه شرمسار یم
ای شفـیعـه امیـد واریـم زما لاس ستادې لمن وی

نور محمد: درحدود ۱۳۰۰هق درمضافات میدان‌وردگ میزیست شعرمذهبی میگفت، منقبت های منظوم‌خطی وی دردست است ازوست:

نورمحمد بنده فقیردی — په دنیا کی ډیرزهیردی

دی مرید دلوی پیردی — زماپیرغوث‌الاعظم دی

نورمحمد: شاعر عوامی پښتو، درحدود قرن دوازدهم درنواحی وزیرستان وبنوزندگی میکرد، نورمحمد شاعر ازقوم مروت بودقصص جنگی قوم خود را با دیگر قبایل نظم کرد ازوست:

نورمحمد شیاریسی میړوسنګارده

پاك الله وتـه شوولی دا اسرارده

نور محمد: نورمحمدکاکړ دراوایل‌همین قرن درشهرقندهارسکونت میکرد، شعرمذهبی میسرود خطاط نیزبود، نسخ خطی پښتوبه خط وی دیده شده چکامه های متفرق مذهبی وی دردست بوده ازوست:

نورمحمده خواره ژاړه — عفوه غـواړه لـه ستاره

ګناهونه دی سوه ډیره — تړحساب ترشماره تیره

نور محمد استاد: از شاعران کثیرالـکلام پښتو، درحلقه های ادبی پشاور به نورمحمد استاد مشهور بود. وی قصص دینی وخیالی رانظم کرد، تصانیف وی به سیزده جلد بالغ میگردد، نورمحمد درگرهی سمندر نوشهر پشاور سکونت میکرد، درسالهای بعد از ۱۹۷۳ش ازجهان رفت ازوست:

چې عروج یې په دوره لکه دبازدی

چې عزت یې عزتونوکې ممتازدی

نورمحمده چې هرقوم ورته محتاج دی

هغه څه دی اتفاق اویو آوازدی

نور محمد (حافظ): حافظ نورمحمد بن‌محمد امین‌سر پریکړی ازقوم مرانسی به‌سال ۱۱۷٤ ه ق بدنیا آمد، زندگی کوچکی داشت، درقلات‌ودیره - جات به سرمیبرد، وی شخص‌عالم ومؤلفی بود، بزبان پښتو نظم ونثر مینوشت، «قصه‌خدی» رابه سال ۱۲۰٤ ق به‌نثر پښتوتألیف کرد، واشعارش رانیز درآن ضبط کرد.

نورمحمد (غلجی): برگزیده احدملانور محمد توخی‌غلجی فرزند ملایار محمد درحوالی قرن دوازدهم هجری درپنجوایی‌قندهارسکونت میکرد، استاد خاندان حاجی میرخان بود، ملا نور محمد مشکوة بخاری شریف‌هدایه کنزوطریقه محمد یه رابه شاگردان درس‌میداد. اشعارخوبی بزبان پښتومیسرود، وکتابی رابنام نافع السلمین تالیف کرد، وی‌درحدود (۱۱٤۱- ۱۱٤۲ هق) ۸۰ سال داشت ازوست:

ته مومن ژوندی په دین یې زمایاره

ته ژرافریاد کوه په خوکو کاره

استغفار توبه کوه دځان دپاره

ته هم ځان ساته پنا غواړه له ناره

بیداری کړه په سهارکی زمادالداره

نورمحمد (مولانا): مولانا نورمحمد مشهور به کهیاملا، از مریدان حضرت جی کوته (۱۲۱۰-۱۲۴۹ هـ ق) بود. وی در قصبه کهیا کنار اباسیند سکونت داشت، شعر مذهبی و صوفیانه میسرود، مولف جلدچهارم پښتانه شعرا احوال ویرا ضبط میکند ازوست:

په کهیاملا مشهوریم	گداستا دپاك حضوریم
پرمی نږدی په دا مانه	دکوټی شاه مردانه

نوروز: نوروز بن مغل درگور گوری ده بالاشینوار میزیست از سخنوران عوامی عصر امیرحبیب الله (۱۳۱۹-۱۳۳۷ هـ ق) محسوب شده درایام جوانی اززادگاهش به لاهوررفت، ودر همانجا بازندگی وداع کرد. اشعاروی راهنوزهم اهل ذوق شینوار به حافظه دارندازوست:

ښه ده گور گوری چی داشنامی پکی کوردی
ښه وطن لاهوردی

نوروزخان: ازمنورین فضلاوعلمای همین قرن در «بډرښو» ازمضافات پشاورسکونت میکرد، در نهضت های آزادی بخش ملی حصه میگرفت بزبان پښتو نثر مینوشت نبشته های وی درج صحایف نشرات پشاور شده است، نوروز خان درحدود ۱۳۸۹ هـق رحلت نمود.

نوروز (ملك): ملك نوروز از شاعران غزلسر است به سال ۱۸۵۰ع درکالو خیل پشاور بدنیا آمد وبه سال ۱۹۰۶ع در همانجا بدوروود حیات گفت. وی دراوایل همین قرن سبك بخصوصی رادر شاعری عوامی پښتو بوجود آورد، که درحلقه های ادبی به سبك ملك نوروز شهرت دارد.

درین سبک، شعر پښتو به پیروی مقامهای موسیقی هندی سروده شده اکثر شعرای عوامی پښتونخوا ازین سبک پیروی کرد و به تقلید آن غزلیاتی سرود. نوروز دیوان مردف شعر از خود گذاشت، غزلیات متفرق وی در جشن نوروزی بهار نوروزی وگلشن نوروزی طبع شده ازوست:

نوروزه مثال د عمل ځا نته بل کړه
شته دی ځای د خطر په تورتم داسی داسی

نوره دین: ازشاعران دورهٔ امیردوست محمدخان. نوره دین شاعر حماسه سرا بود و به اوزان ملی پښتو شعر میگفت. اشعاروی مذهبی عشقی وحما سیسته وی در پیر پا یی پشاور سکونت میکرد، مجموعه اشعاروی مطبوع بوده دار مستتر مستشرق نیز اشعار ش راضبط کرده، مجموعه چار بیتی های وی طبع شده، ازوست:

محمد جان بیا غزاته ځی توری تیری کړی
دبالاحصار دتوپوخولی یی پری سپری کړی

نوشیروان خان: از شاعران دورهٔ معاصر. پښتو دراوایل همین قرن در مضافات پښتونستان سکونت میکرد، اشعار ملی ووطنی وی درج صحایف نشرات پشاور شده ازوست:

پس له فکره شوه دارنګ په وینا
چی هوښیاردی څوکسان په زمانه

نوری، نورمحمد: ازدانشمندان عصر امیر شیرعلی خان. زادگاهش قند هار بود وی شخص سیاح وجهانگردی بود به بلاد هند وستان سفرهای کرد، زبانهای پښتو، پارسی، عربی، اردو سندهی وانګلیسی را

اشنایی داشت به زبانهای پښتووپارسی نظم ونثر مینوشت ازتألیفات وی: تحفة الامیر (گرامر پښتو) گلشن امارت، تاریخ افغانستان به مامعلوم بوده ازوست:

ځوچمن دبهاران وی
انجمن اوښه یاران وی

نوری، محمدگل: فولکوریست شهیر، شاعر ملی ونثر نگار ماهر.
محمد گل نوری بن عبدالواحد اخونزاده به سال ۱۳۲۰ ه ق در کاریزك منارهٔ قندهاربدنیا آمد وبه‌سال ۱۳۹۳ ه ق (۱۳۵۲ ش) بدرود حیات گفت. نوری علوم متداوله را درمنطقه کسب کرد مدتی بحیث معلم وبعدازـ تأسیس انجمن ادبی (۱۳۱۱ ش قندهار) بحیث عضو همان انجمن داخل خدمت گردید، پس ازان درپښتو ټولنه درپست های مختلف ایفای وظیفه نمود، وی بزبان پښتو نظم و نثر مینوشت، مطالعه اش درفولکور وسیع بود وآثار ویرا که درین خصوص تالیف کرد از آثار خوب فولکوریك پشتو شمرده میشود، از آثارش ملی هیند اره (درسه جلد) پښتو اصطلاحات اومحاوری، پښتولیك ښوونکی (دردوجلد) پښتو متلونه وپښتو قاموس (دردوجلد) طبع گردیده، نوری دراخیرحیات درنهایت مشقت به سربرد، نوری شعر نیزمیسرود اشعاروی مضامین ملی واجتماعی رادربر میگیرد ازوست:

خوارنوری به ولی گډو په بدلو
که لرلی په غمو دوطن نه وای

نیاز علی خان: از قاعده نویسان وادبای پښتودرحوالی قرن سیزدهم. درنواحی پښتونستان سکونت میکرد ، قاعده زبان پښتو را بزبان اردوبنام «افغانی کی پهلی کتاب» به همکاری محمد عبدالرحمن هشنغری نوشت .

نیازالله: از شاعران عوامی پښتو. دراواخر قرن دوازدهم هجری در لغمان زیسته است، وی شاگردشیخ احمدخان (۱۲۰۰ ه ق) بودبه پیروی استادش غزلیات پرشوری به آهنگهای ملی پښتوسرود. نیازالله در حیات استاد بازندگی وداع کرد، استادش ازوی چنین یاد میکند:

شاگردمی دی میراکه کجیرزه به یمی ستایم

له مره نیازا الله ځینی جلا یم

نیاز محمد: نیاز محمد سالارزی درحدود ۱۲۵۰ق در قصبه جار باجوړ زندگی میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر میگفت مولف جلد دوم پشتانه شعراء احوال ونمونه شعر ویرا ضبط میدارد ازوست:

سره گلونه همیشه دربادی سوال کالیلی

چی اخریبی درنه پورحسن وجمال کالیلی

نیاز محمد : ازشاعران کلاسیك پښتو. درحدود قرن دوازدهم هجری میزیست. ازپیروان مکتب ادبی رحمان بابا محسوب شده است، غزلیات ویرا مولف ادبی ستوری در جلد اول این کتاب ضبط نموده است.

نیازی : درتوابع جندول زندگی میکرد، شاعر عوامی پښتوبود به اوزان ملی شعر میگفت، وی درحدود ۱۳۰۰ ه ق چشم ازجهان پوشید، ازوست:

نیازیه ته بـه شي غرگی ورښایـمه ستـا نه
خاوری که تهولی دمیارو دمیاصاحب د رو

نیازی، عبدالرحیم : پروفیسورعبدالرحیم نیازی ازدانشمندان ونگار-ندگان معاصر پښتو، درپشاور میزیست بزبان پښتو نثر مینگاشت، نبشته های متفرق وی دردست بوده به سال ۱۹۶۸ع رحلت نمود.

نیازی، عبدالرحیم: عبدالرحیم متخلص به نیازی به سال ۱۳۲۲ هش دردولت آباد فاریاب چشم به جهان کشود وبه سال ۱۳۵۰ ش از جهان رفت. وی درمدارس دینی درس خواند بزبان پښتو نثر مینوشت کتابی رابنام داسلام اقتصاد ته لنده کتنه تالیف داشت مطبوع است.

نیک بخته: عارفه کامله بی‌بی نیك بخته دخت شیخ الله دادمموزی در هشنغر میزیست. به سال ۱۹۵۱ ق در حباله نکاح شیخ قد م قدس الله سره آمد وبه سال ۹۵۶ شیخ قاسم افغان از بطن وی زاد. نیك بخته کتابی رابنام ارشاد الفقراء نظم کرد ازوست:

پــه زړه ښاد شي‌ای مومنـه په ظا هر پـه باطن سپینه
ظاهر زهد په اخلاص کره په‌زهد تینگگ شه له‌یقینه

وابجان: از زنان شاعر وهنرمند حدود ۱۳۰۰ ه‍ ق. در نواحی پشاور سکونت میکرد به پیروی مقامهای موسیقی هندی شعر سرود، بهار گلشن غزلیات ویرا ضبط کرده مولف اد بی ستوری درجلد دوم این کتاب احوال ونمونه شعر وابجان رامی آورد ا زوست:

ولی ځوانه نیمرگه ماپه غم سوزان لری
نوی و نوی رنځ می په دادل وجان لری

واجد: به سال ۱۲۵۹ش درپشد کنر بدنیا آمد، وبه سال ۱۳۴۹ش از جهان رفت، واجد به اوزان ملی پښتو شعر میگفت، در منطقه اش موچیگری داشت اشعاروی شکل شفاهی دارد، ازوست:

داغوری غوری چی راپه زړه کم
پیسی نشته دی په خه بی وکم

واصف، محمد سرور: از دانشوران فکور وروشنفکر مولوی محمد سرور واصف فرزند مولوی احمدجان تاجر بن آزادخان الکوزی دراواخر

قرن سیزدهم درقندهار بدنیا امد علوم متداوله وفنون ادب و بلاغت رادر فامیل و استاتذه منطقه کسب نمود . بزبانهای پښتو و پارسی شعرسرود عمرش راصرف تدریس مطالعه و تالیف ومبارزه کرد به سال ۱۳۲۴ هق در نهضت مشروط خواهی، طعمه گلوله توپ گردید ، رباعی پښتوویرا مولف « دکندهارمشاهیر » ضبط کرده است.

واصل روښانی: شاعرگروه روښانیان: زندگی وی تاسال ۱۰۵۶ هق یقینی می نماید، اشعار عارفانه سرود ، شعروی بسار موزباریك تصوف اراسته است، مجموعه کوچك اشعاروی طبع شده ازوست:

ددنیا په زیان به چیری راضی کیزی
دواصل په دود زړه جمع چارپریشانه

واعظ: ازشعرای مذهبی، در اواخرقرن سیزده درمضافات پښتونستان سکونت میکرد،شعرمذهبی و دینی میسرود، اشعارمتفرق مذهبی وی دربعضی مجموعه هاطبع شده ازوست:

زه واعظ چی خپل ځان ته په نظرشم
وایم داچی خلاص به نه شم بی له ناره

وحید، عبدالاحمد: عبدالاحد متخلص به وحید فرزند ملاعبدالخالق علیزی ، به سال ۱۳۱۲ش درتوابع اندړغزنی بدنیا آمد به سال ۱۳۵۲ش درکابل بدرود حیات گفت. وحید تعلیم مذهبی رادرنورالمدارس به پایان رساند، به زبانهای پښتو،پارسی وعربی اشنایی داشت،بزبانهای پښتو و پارسی نظم ونثرمینوشت، ده سال اخیرحیاتش رادرعالم مطبوعات سپری کرد

ودرروزنامه های مرکزی ملازمت داشت، وحید مقالات عدیده نوشت واشعارزیادی سرود، مقالات واشعار وی به شکل متفرق طبع شده از جمله آثاروی «دفضاتسخیر» مطبوع می باشد شعرش مضامین اجتماعی وملی را دربردارد ازوست:

دپیرنگی کورگی چی وران کا یوځل
داسې پښتون وحیـده بیا لتـوم

وزیر (ملک): ازشعرای حماسه‌سرا، دراوایل همین قرن درقصبه «غزوکلی» چپلیار ننگرهار سکونت میکرد، به اوزان ملی پښتو شعرمیگفت مؤلف جلد چهارم پښتانه‌شعراء احوال وحماسیات ویرا ضبط کرده، ازوست:

د مـومنـدو د غـزا کـوم بیان　　همیشه به‌یې کول پرې چپاوونـه
پیښور کې یې په ننګ کړل پرنګیان　　پرې کول به‌یې دتوپکو ګـوزارونـه

وصلت خان: درکمانگره باجوړ مسکون بود، به اوزان ملی پښتو شعر جذاب میسرود، به سال ۱۳۲۱ش رحلت کرد، اشعار وی شکل شفاهی دارد ازوست:

شنه بنګـړی پـه مټـو کـې　　شنـه غمـې پـه ګوتو کې
شنه پیاله په شنوګوتـو کې نیسي　　شیـن دې خـال دی
شین رنګ دې مهـال دی

وکیل الدوله، عبدالله خان: عبدالله بن علیخان بن سیلم خان بن مقیم‌خان بن «اکونیکه» ازعشیرهٔ ایوبزی‌قوم پوپلزی بود. عبدالله خان به سال ۱۱۰۶ هـ ـ ق تولد ووفاتش به‌سال ۱۲۰۱ هـ ـ ق اتفاق افتاد، در

غزنین دفن شد، وکیل‌الدوله عبدالله خان ازمشاهیر علمی ودولتی عصر احمدشاهی ، وهمکار نزدیک اعلیحضرت احمدشاه کبیر بود، خامه وشمشیرش‌را درراه استقرار وترقی دولت درانیه براه انداخت، وی ادیب پښتو بود، دیوان شعر وی دردست بوده، ازوست :

احمد شاه ددرانی عالمو سرو
څه بنادی‌کړی چی بسی سر شوی خوار پوپله

وکیل‌الدوله، محمدعلم‌خان: محمدعلم‌خان بن سردارعبدالله خان، به سال ۱۱۵۷ هـ - ق چشم به‌جهان کشود وبه‌سال ۱۲۴۲ هـ - ق دربینی‌بادام میدان ازجهان رفت، ودرغزنین جوار مرقد پدرش دفن‌گردید، وی ازرجال دربار تیمورشاه وزمانشاه درانی، درعهد تیمورشاه ایشیک اقاسی بود، بعد ازمرگ پدر (۱۲۰۱ هـ - ق) تیمورشاه ویرا وکیل‌الدوله انتخاب کرد، وی چون پدرش شخص مدبر ولایقی بود، بزبان پښتو وپارسی شعرمیگفت اشعار متفرق خطی اودردست است.

وکیل، فضل‌محمد: فضل‌محمد وکیل فرزند محمدعلم اندر به‌سال ۱۲۸۸ هـ - ش درقندهار بدنیا آمد، تحصیل ابتدایی را به‌شکل خصوصی درقندهار به‌پایان رساند، سفری به‌هندوستان کرد، ودرآنجا به‌کسب علوم پرداخت، پس‌ازعودت به‌وطن‌در دوایر دولتی وظیفه‌رسمی داشت، وی طبابت یونانی‌را می‌فهمید وشاعرنقاد ووطنی زبان پښتو بود، اشعار ملی، وطنی واجتماعی سرود به‌سال ۱۳٤٦ ش با زندگی وداع‌کرد، ازتألیفات وی گرامر مختصر به‌ما معلوم است، ازاشعاراوست:

په لوړه مرتبه په ډير دولت کله ځلميان خرڅوم
ځوان کهنه فروش يم في الحال زاړه شيان خرڅوم

وکيل منصور: ازشاعران ملي زبان پښتو، درمنطقه زاخيل ازمضافات پشاور زندگي ميکرد، طبع شعر داشت. وي شعراجتماعي، ملي ووطني سرود، اشعار وي درنشرات پشاور به‌شکل متفرق طبع شده، درسالهاي بعد از(١٩٦٥ع) رحلت کرد، ازوست:

ستوري اوده دي شومه دم قافلي چپ دي
ځوك لا په‌لاره دي اوده اوځوك دلي چپ دي

ولي‌جان: ازپهلوانان ورزيدهٔ داستان ملي پښتونها (موسي‌خان وګلمکي) است، ولي‌جان ازهمراهان نزديك موسي‌خان بود، درين داستان سرودهاي به‌ولي‌جان منسوب بوده، ازسرودهاي اوست:

که سري شوي سري شوي د آسمان کناري سري شوي
موسي پښه اخله‌سپريزه، چي پرزړه‌مي دمرګي خولي خپري‌شوي

وليدادکاکړ: ملا وليدادکاکړ، ازشعراي ديني وعلماي قندهار، زندگي وي بعد از ١٢٠٠ هـ - ق تخمين ميشود، کتاب عين‌العلم‌را بنام زين‌العلم به‌سال ١٢٢٤ هـ - ق منظوم ترجمه کرد، ازوست:

فرض د علم زده کول دي ضروري يي هم لوستل دي
په هرچا چي مسلمان وي که مړونه که زنان وي

ولي‌محمد: ازسخنوران ومشاهير صوفيه افغانستان درحدود قرن يازدهم هجري، منظومه‌هاي مذهبي‌ولي محمددر بعضي نسخ‌خطي ضبط بوده، ازوست:

ولی محمد مټ پر شریعت کړه
خومړنه‌یی مه‌بیلیږه د عالمانو له‌قطاره

ولی محمد: ولی محمد طالب‌العلمی بود، از نواحی سوات ، تولد وی حدود ۱۲۳۰ هـ ـ ق تخمین شده، تا سال ۱۲۹۵ هـ ـ ق حیات داشت، وی مرید عبدالغفور اخوند سوات بود، کتابی را درمناقب ووقایع زندگی مرشدش تألیف داشت، ازوست:

سپینی توری گویا ورځ وه له‌آسمانه   سورباران ځنی دوینوؤ روانه

ولی محمد هوتک: شاعر از نواحی بلوچستان، کتابی را بنام مصباح الظلم درحدود اواسط قرن سیزدهم هجری تألیف کرد ، ازمطالعه آثارش معلوم میشود که وی شخصی عالمی بود، در شعرش نیز روانی وسادگی به مشاهده میرسد، ازوست:

او په اصل وپه نسب سره هوتک یم
نسب څه کړم دگناه په‌شامیت ورکیم

ولی‌الله: ازعلمای دینی مولفین وشارحان، ولی‌الله بن محمدگل بن حاجی عبدالله مشهور به بهادر کوهاتی، مخزن‌الاسلام اخوند در ویزه ننگرهاری‌را به‌ساه ۱۲۷۶ هـ ـ ق بنام «تبیان‌الحقایق» به‌عربی شرح کرد.

ه

هارون (حاجی): از پیروان مکتب ادبی اخوند درویزه ننگرهاری، درحدود قرن دوازده زیسته است . به نثر مسجع پښتو مسایل دینی ومذهبی واحکام شرحی مینگاشت ، نمونه نگارشات وی در دست است.

هاشم: شاعر دهقان به‌سال ۱۲۸۳ ش در «کنده» الینگار لغمان بدنیا آمد به‌سال ۱۳٤۲ هـ ـ ش بدرود حیات گفت. به اوزان ملی پښتوشعرگفت اهل ذوق اشعار هاشم‌را به‌سینه‌های‌شان محفوظ کرده اند، از اوست:

زه هاشم دمورولورکومه‌ښی‌خوزې‌خبرې جوړه ومه تی ښی‌خوزې سندرې

ای شاعره پس شامه کوه غورې مخامخ‌یی اوس‌جواب‌را که‌که‌نرې

هاشم بابا: ازشعرای عوامی ختک. عوام از نهایت محبوبیت ویرا بابا خطاب میکرد، هاشم بابا ختک درنواحی اکوړه زندگی میکرد، به اوزان ملی پښتو شعر سرود درحدود ۱۹۳۵ ع ازجهان رفت.

هاشم‌خان(نواب): درمانسهره ضلع هزاره زندگی‌میکرد، نواب هاشم‌خان شاعر عوامی پښتو بود به‌اوزان ملی پښتو شعرسرود، اشعار وی شکل شفاهی دارد نواب به‌سال ۱۳۳۰ ش ازجهان رخت بست ازوست:

زه هاشم‌جان بس یم، نوردی ځان تری غونډوی آشنا
ژوندمی لنډوی آشنا

هجری، اشرف‌خان: اشرف‌خان که درشعر هجری تخلص میکرد، ازمشاهیر شعرای پښتوست. هجری فرزند پدر ادب پښتو خوشحال خان ختک به‌سال ١٠٤٤ هـ ـ ش درا کوړه ختک بدنیا آمد، وی چون پدر مرد قلم وشمشیر بود، درجنگهای آزادی خواهی پدرش حصه داشت ودلیرانه با مغولان هندی می‌رزمید. هجری به سال ١٠٩٣ هـ ـ ق بدست قشون خونخوار مغولی اسیر گشت، چارده سال درقلعه بیجاپور وگوالیار درحال حبس به سر برد. وبه‌سال ١١٠٦ هـ ـ ق درجریان حبس ازجهان رفت، وی در فراق وطن اشعار آبداری سرود ودیوان زیبای ازخود به یادگار گذاشت که ازپرارج‌ترین سرمایه‌های ادب پښتو محسوب شده میتواند، اشعاروی مضامین ملی، وطنی، حماسی وعشقی‌را دربردارد، ازوست:

ما هاله مـاتم د ځان وکړ په وینو   چې اټک ؤته می شا کړه په ژړاشوم
اوس به‌څه دوطن کانې بوټـی ژاړم   درخصت‌سلام‌می‌وکړ تري جداشوم

هجری، امیرخان: زندگی وی حدود (١٠٨٠ ـ ١١٥٠ هـ ـ ق) تخمین شده ازغزلسرایان قدیم پښتوست. درشعرهجری تخلص میکرد مولف ورکه خزانه درجلد دوم این اثر اشعار واحوال امیرخان هجری‌را ضبط میدارد، ازوست:

ستا دهجرتندی واخیستم دلبره
امیرخان هجری په‌وصل کړه‌سیراب

هدایت‌الله (قاضی): از نثرنگاران معاصر پښتو. درا کادمی پښتو پشاور عضویت داشت. مقالات متعدد وی به‌شکل متفرق در نشرات سرحد طبع شده، اثر مستقل ویرا بنام «داسلامی فکر ماخذ» اکادمی پښتو پشاور طبع نموده است، قاضی به‌سال ۱۹۷۳ ع رحلت کرد.

هلالی، خانمیر: الحاج خانمیر هلالی بن گل‌میرخان به‌سال ۱۸۹۷ ع درشهر پشاور بدنیا آمد علوم رواجی عصررا به‌شکل خصوصی کسب‌کرد. ازایام جوانی درفعالیت‌های سیاسی منطقه حصه میگرفت، عضو فعال حزب الله، حزب خلافت وتحریک‌خدا یی خدمتگار ومجلس احرار بود. زبانهای پښتو، پارسی، عربی واردورا بلدیت داشت، بزبانهای پښتو وارد ونظم ونثر مینوشت. هلالی مجلات همدرد افغان وجمهوریت‌را به نشر سپرد. کتب ورسایل منظوم ومنثور بزبا ن پښتو تألیف کرد ومقالات زیادی نوشت، که به‌شکل متفرق درنشرات پشاور طبع شده. از آثار معروفش: د نبیانو امام سیرت حضرت‌صدیق، فاروق اعظم، عکس‌محشر (بدرغزا)، ښکلی رسول، ننگیالی پښتانه، توریالی،دین دنیا، د کربلا مظلوم، مولود خیرالبشر معلوم است، هلالی درسالهای بعد از ۱۹۷۰ ع رحلت کرد، ازوست:

یارب چمن د نظم می گلزار دارم کړه
وچ ښاخ د شعر تاندمی په‌باران دکرم کړه

هوتک (بابا): شیخ‌المشایخ‌قطب‌العارفین‌وزبدة‌الواصلین بابا هوتک بن تولر ازعلمأ صوفیا وسخنوران افغانستان درقرن هفتم هجری. بابا هوتک به

سال ٦٦١ هـ ـ ق دراتغر ازمضافات قلات بدنیا آمد، درسیوری واتغر سردارقوم خود بود. زمانیکه مغولان برمناطق کنار ارغنداب تاختند، واثرات این حملات سیوری و اتغر و بولان وقلات را نیز اذیت کرد، بابا هوتک قوم‌خویش‌را گرد آورده درمنطقه سورغر برمغولهاتاخت ودرین رزم دشمنان‌را چنان قتل کردند که سورغررا به خون اوشان گلگون ساخت، بابا برای تشجیع قوم خود ترانه ای را به آوازبلند خواند که درگرمایی معرکه ونابود ساختن دشمن اثر بس مفیدی داشت. وی به سال ٧٤٠ هـ ـ ق قرین رحمت ایزدی گشت ازاشعار اوست:

پرسور غربل راته نن اوردی وگړیه جوړ راته پیغور دی

هوس (ملا) : ملا هوس ازشعرای مرثیه نگار ادب پښتوست. درحدود قرن هیجدهم عیسوی دراشترزی بالا زندگی میکرد، مراثی امامین‌را سرود و واقعات کربلارا به اوزان ملی پښتو نظم کرد ازوست:

خدایه راکوز کړی د هوا شینکی مرغونه

چی مدینی و ته می‌یوسی سلامونه

ی

یارداد: ازفکاهی سرایان معاصر. یارداد ولد خدایداد مایار به سال ۱۲۹۷ هـ ـ ش درجنگ جای سید آباد وردگ به دنیا آمد، وبه سال ۱۳۵۳ ش درهمانجا ازجهان رفت. یارداد شعر فکاهی میسرود، فکاهیات وی زبان زد مردم منطقه است، ازاشعار اوست:

نا بوده ښځه‌مه‌کړه که په‌دوې روپې کالداری وی
همیش به‌دی دغاړی وی

یارگل: یارگل ولد بیگ محمد ازشاعران عوامی منطقه لغمان است. یارگل درشمتی مرکز لغمان دریک فامیل شاعر بدنیا آمد، مبادی علوم دینی‌را آموخته بود قصص دینی وخیالی نظم میکرد، درحدود ۱۳۰۰ هـ ـ ق ازجهان رفت قصص ویرا اهل ذوق منطقه به‌یاد دارند درشاعران بعدی منطقه مفتی عبدالحنان (متوفی ۱۳۲۳ هـ ـ ق) ازوی یاد میکند:

دوست‌محمد پسی یارگل پسی سلطان
که سیدمیر ۋکه سیدگل ۋ که سیدجان

یار محمد: از شعرای عوامی قوم ځاځی. وی در ستر کلی علاقه ځاځی سکونت میکرد، به آهنگهای ملی پښتو شعر میگفت، اشعار وی شکل شفاهی دارد. وی به سال ۱۳۳۹ هـ - ش در نهایت جوانی چشم از جهان پوشید از وست:

د یار د غمـه چـی خبـره شومـه　　پاس په بنګله کی لره بره شومه

دبیلتانه اوښکی می مری په مخ بهیږی　　د دنیـا عـمـر دی تیـریـږی

یار محمد شینواری: یار محمد بن ملک بازمیر شینواری به سال ۱۸۸۶ ع در لوارګی بدنیا آمد، تعلیم دینی و زبان اردو را از ملا عبدالخالق پجکی آموخت پس در فوج داخل خدمت شد چندی بعد به کابل آمد، امیر حبیب الله ویرا گرامی داشت و در فوج ملازمتی به وی سپرد. یار محمد به سال ۱۹۱۳ ع از جهان رفت، وی به اوزان ملی پښتو شعر میگفت اشعار وی موضوعات عشقی و حماسی را احتوا میدارد، از وست:

لام یـی راجوړ که ځی چینی ته دی روان پیرنګی
رب دې کا ستومان پیرنګی

یار محمد (ملا): افضل العلماء ملا یار محمد هو تک از دانشمندان و مولفین حدود قرن دوازدهم هجری. ملا یار محمد هوتک استاد شاه دانش پرور وادب دوست افغانستان شاه حسین هوتک بود. وی اشعار شاه را در مجالس ادبی قصر نارنج سماع میکرد، سهو سقم آنرا زایل می فرمود، ملا یار محمد کتابی در فقهه بنام مسایل ارکان خمسه تحریر داشت.

یار محمد (ملا): ملا یار محمد بن ملا شجاع بن ملا محمد اسلم ترین در اوایل همین قرن در خوشاب قندهار سکونت داشت، ملا یار محمد عالـم

جید ومقتدر وشاعر نامور عصرش بود، تا سال ۱۳۴۹ هـ ق درقید حیات بود، دیوان شعر وی مسمی به راحت القلوب دردوجلد تدوین گردیده رساله‌مناقب اولیاء ورساله‌اصول میراث‌را نیز منظوم تألیف داشت: ازوست:

د خالق په ثنا خوله لره گـویـا
هـر بنده دی بندگـی لـره پیدا

یارمحمد(مولوی): مولوی یارمحمد بن‌محمدخان نوری وردگ به‌سال ۱۲۵۴ هـ ـ ش درتکیه حسن‌خیل وردگ‌تولد وبه سال ۱۳۳۹ ش رحلت‌کرد علوم دینی‌را ازعلمای نامور منطقه کسب‌کرد، سفری به هندوستان نمود ودرآنجا به کسب‌علوم پرداخت، درکمیتهٔ تفسیر پښتو قرآن‌عظیم عضویت داشته، بزبان پښتو مینوشت، نبشته‌های وی دردست است.

یاسین: ازشاعران حماسه سراست. درحدود ۱۲۸۰ هـ ـ ق درتوابع پښتونستان زندگی کرده، یاسین به آهنگهای ملی پښتو اشعار جذاب وپرشور حماسی وعشقی‌سرود دارمستترمستشرق حماسیات ویرا ضبط نمود،ازوست:

مورېـی را ووتـه د کـو ره　　　انگریـزتـه ودریـــده سر تـوره
غمونوزه کړم تکـه تـوره　　　وایـی یاسین دیری دخاوروپـی انبارشوه

یوسفی، الله بخش: ازمورخین، سیاسیون وادبای شهیر دوره معاصر. به سال ۱۹۰۰ ع دریک فامیل افغانان غلجی درپشاور چشم به جهان کشود، تعلیم ابتدایی‌را درپشاور وتحصیل عالی‌را درشقوق صحافت درانگلستان به پایان رساند، درنهضت‌های ملی منطقه حصه میداشت، جراید ومجلات سرحد، الاخبار وآزاد پښتون‌را به نشر سپرد. کتب ورسایل

زیادی راجع به تاریخ افغانان نوشت. بزبانهای پښتو وارد وقلم فرسایی میکرد، از تألیفات وی فرنتیر ترژیدی، سرحدی گاندهی سی ملاقات، تاریخ آزاد افغانان ویوسفزی افغان به ما معلوم است یوسفی به سال ۱۹٦۸ ع بدرود حیات گفت.

یونس: ازشعرای طراز اول پښتو. محمدیونس ولدنورمحمد موسی خیل درحوالی قرن دوازدهم هجری درخیبر میزیست، درحلقه‌های ادبی پښتو به یونس خیبری مشهور است. یونس دراوایل قرن دوازدهم علم سخنوری افراخت وسبکی را که استاد سخن حضرت رحمن بابا بنیاد گذاشت پیروی کرد، وازشاگردان موفق این مکتب شمرده میشود. یونس دیوان نفیس وزیبای شعر دارد، ازوست:

پرلذت شعر به څوک اندی یونسه

چی په مرګ ئنی خاموش عبدالرحمن شو

A Dictionary of Pushtu Language and Literature

Vol. 1

by

Zelmay Hewadmel

Published

by

Ministry of Education

1977

مطبعه تعليم و تربيه